

MAJER ISTVÁN

ESZTERGOMI KANONOK

GYŰJTEMÉNYE.

1876.

VEGYES NYOMTATVÁNYOK.

B. (negyedrészt) kötet.

Tartalom:

Politi Kaiak.

1. Galgóczi Kes. választóihoz. Sappan Zsigm. 1869.
2. Gr. Szapáry Gyula jelentése 1881.
3. Magyarország Bivallásjós lakosaihoz - Pest - 1844. Gr. Chekeinyi István.
4. Tisztelt Választóimhoz. Chovin Ferenc 1871.
5. Gemeghi Károly beszéde. Arad 1871.
6. Hala felirat a magyar Törvényekhez.
7. Nyitl sorok. Kalinszky József - Kassza 1883.
8. A Közoktatási Minisztériumhoz benyújtandó emlékiratnak késsége.

9. A erumpoi választókerületi Ráth Ferencz.
10. Dánielik Lajos beszéde a főrendi házbau.
11. Pauer Tivadar párt választmányának nevezettségére.
12. Pozsony város Ráth. lakóinak kérelme az országgyűléshez.
13. Fókay Lajos Programman emlékirata.
14. A salati kerület polgáraitól - Proslakazi Vi. 1884.
15. Szeged város képviselőihez - Deutke Lajos, 1885.
16. Beszék Kautz Gyula követségihez - Válaszra.
17. Nyitott levél az esztergomi választókerülethez
Pör Antalról.
18. Meyhivó Horváthok Nándor beszámolója.
19. Nyitott levél Somogy megye közönségéhez - Mány -
Károly - 1861.
20. Helyi Kossuth Lajos perébau 1879. feb. 20.
21. Esztergom megye bizalmasági lapjához -
Gr. Lőwack Gy 1867.
22. Flóra felirat a főrendekhez, 1880.
23. Levéllet az orsz. gyűléshez a megyék rendezéséről -
gyásbau - Lavody és Horváth.
24. A városi mértékök válassz Prokopp Lajosról.
25. Kollár Antal képviselő jelölt programja Esztergom.
26. Ivánka László, a választó polgárokhoz.
27. Hírítés Antal orsz. gyűl. beszéde - 1876.
28. Fókay Lajos Hontmegye váll. közönségéhez.
29. Esztergom megye törv. hatós. bizalmasági lapjainak

nevezettségére 1880.

30. Fl. Proslakazi Kalmán beszédének bírálatára
31. Felvilágítás - Dr. Balvassy Antalról.
32. Scunyeri Pál orsz. gyűl. beszéde.

H. A.

A galgóczi kerület nagyérdemű választóihoz.

Tisztelt Polgártársak!

Egy szabad haza polgára nem ismerhet oly hivatást, mely dicsőbb volna, s mely nagyobb felelőséggel járna, — mint midőn őt polgártársai érdemesnek tartják s arra hívják fel, hogy egyike legyen azoknak, kik az ország számára a törvényeket alkotják, és a hozott törvények pontos végrehajtása felett őrködnek.

Galgóc szabadalmas városa, s a hozzá tartozó kerület tekintélyes számú választó polgárai engemet is e dicső felhívással tiszteltek meg, s én kész vagyok a szives közbizalomnak hódolni, remélvén, hogy Isten erőt adand arra, miszerint azon esetre, ha megválasztatásom folytán a törvényhozásban részt veendek, mind édes szeretett hazánk javát, mind különösen ezen kerület érdekeit minden tölem kitelhető erővel és hűséggel elő fogom mozdíthatni.

Mindenek előtt azonban kijelentem, hogy én határozottan azon politikai párt-hoz tartozom, mely ez idő szerint hazánk nagy bölcsében — **Deák Ferenczben** — tiszteli vezérét, és melynek az előttünk álló választásoknál is túlsúlyt szerezni őseink által vérrel nyert, de észszel fentartott magyar hazánk józanul felfogott érdeke s békés fejlődhetésünk biztosítása parancsolja.

A világ folyvást halad, az emberiség rendeltetésénél fogva mindegyre fejlődik, az országok és népek sem állhatnak mindig egy helyen, hanem szakadatlanul kell mind anyagi mind szellemi irányban előre törniök, ha boldogulni kívánnak.

Hazánknak is tehát előbbre kell haladnia s hogy haladhasson, arra a szükséges eszközöket megszereznie; mert különben nem leend képes magának azon dicső népszabadságot biztosítani, melyet felejtetlen törvényhozóinknak 1848. évben kivívniok sikerült.

A mult országgyűlés igen sokat tett e hazáért, s megvetette alkotmányos létünk s biztos fejlődhetésünk alapját, — de nem végzett el mindent, a mire szükségünk van. A jövő országgyűlés számára is roppant teendő maradt hátra; de csak akkor várhatjuk, hogy ezen országgyűlés a nép boldogságára célzó intézkedésekkel fog-

lalkozni fog, ha a közelgő választásoknál is a józan és valódi hazafiság, a törvények tisztelete, az alkotmány szeretete győzui fog honunk népeiben.

Törvényhozásunknak van egy általános, változhatlan feladata és kötelessége, s ez abban áll, hogy e hon népeinek törvényes szabadságait, az országnak alkotmányos önállóságát, területi épségét, és a királynak törvényes hatalmát, sértetlenül megőrizze.

Minderre közremunkálni én is első kötelességemnek fogom tartani.

A népek sorsának javítása, az ország szellemi és anyagi emelkedése előmozdítására, a jövő országgyűlés legsürgősb teendőinek tartom:

hogy a rend, köznyugalom, szabadság, vagyon- és személybiztonság érdekében a megyei közigazgatás rendeztessék, s nagyobb terheltetés nélkül szilárd lábra állíttassék;

hogy hasonlóképen a községek is rendeztessenek, s a nép mindenütt önkormányzati képességre emeltessék;

hogy a jól rendezett községek vagyonukat, — a kormányt megillető felügyeleti jognak kellő fentartása mellett, — szabadon kezelhessék;

hogy az árvák sorsáról czélszerűbben gondoskodva legyen, s a községek árváik ügyére az őket megillető befolyást nyerjék;

hogy az igazságkiszolgáltatás szigorú, részrehajlatlan, és gyors kezelése, a polgári, kereskedelmi és a büntető törvények megalkotása, nem különben független és lelkiismeretes bírák felállítása által biztossíttassék;

hogy az adórendszer úgy javíttassék, miszerint a közteherviselet mindenkit igazságos arányban érjen, — ellenben az államháztartás úgy rendeztessék, miszerint az adóterhet leszállítani lehessen;

hogy a földmivelés, ipar és kereskedelmi forgalom emelésére minden czélszerű eszközök foganatosíttassanak, miszerint a nép anyagi jóléte nagyobb gyarapodást nyerjen, és ennek következtében a közterheket könnyebben viselhesse el;

hogy az urbéri viszonyok minden maradványai valahára már eligazíttassanak, és így mindenki maga házában, maga birtokán uri jogait zavartalanul gyakorolhassa;

hogy a kisebb királyi haszonvételek (regaliák) a méltányosság kivánalmához mérten megszüntetessenek, és a vadászati jog a földtulajdonjogának eszméjéhez képest méltányos módon szabályoztassék;

hogy a különböző hitfelekezetek testvéri békében és háborítatlan nyugalomban együtt élhessenek, hogy egyik a másik felett ne uralkodjék, s hogy tetteleg életbe lépjen a 48-diki törvény azon határozata, miszerint a jogegyenlőség alapján ne csak egymástól, — hanem az államtól is függetlenek legyenek. De hogy ez történhessék, szükséges, hogy a magyar katolika egyház is elnyerje autonomiáját, és saját körében teljes önkormányzatnak örvendve a vallás elvei szerint hiveit erkölcsös és szabadság-szerető derék polgárokká nevelhesse:

A galgóczi kerület nagyérdemű választóihoz.

Tisztelt Polgártársak!

Egy szabad haza polgára nem ismerhet oly hivatást, mely dicsőbb volna, s mely nagyobb felelőséggel járna, — mint midőn őt polgártársai érdemesnek tartják s arra hívják fel, hogy egyike legyen azoknak, kik az ország számára a törvényeket alkotják, és a hozott törvények pontos végrehajtása felett örködnek.

Galgóc szabadalmas városa, s a hozzá tartozó kerület tekintélyes számú választó polgárai engemet is e dicső felhívással tiszteltek meg, s én kész vagyok a szives közbizalomnak hódolni, remélvén, hogy Isten erőt adand arra, miszerint azon esetre, ha megválasztatásom folytán a törvényhozásban részt veendek, mind édes szeretett hazánk javát, mind különösen ezen kerület érdekeit minden tölem kitelhető erővel és hűséggel elő fogom mozdíthatni.

Mindenek előtt azonban kijelentem, hogy én határozottan azon politikai párt-hoz tartozom, mely ez idő szerint hazánk nagy bölcsében — **Deák Ferenczben** — tiszteli vezérét, és melynek az előttünk álló választásoknál is túlsúlyt szerezni őseink által vérrel nyert, de észszel fentartott magyar hazánk józanul felfogott érdeke s békés fejlődhetésünk biztosítása parancsolja.

A világ folyvást halad, az emberiség rendeltetésénél fogva mindegyre fejlődik, az országok és népek sem állhatnak mindig egy helyen, hanem szakadatlanul kell mind anyagi mind szellemi irányban előre törniök, ha boldogulni kívánnak.

Hazánknak is tehát előbbre kell haladnia s hogy haladhasson, arra a szükséges eszközöket megszereznie; mert különben nem leend képes magának azon dicső népszabadságot biztosítani, melyet felejthetlen törvényhozóinknak 1848. évben kivívniok sikerült.

A mult országgyűlés igen sokat tett e hazáért, s megvetette alkotmányos létünk s biztos fejlődhetésünk alapját, — de nem végzett el mindent, a mire szükségünk van. A jövő országgyűlés számára is roppant teendő maradt hátra; de csak akkor várhatjuk, hogy ezen országgyűlés a nép boldogságára célzó intézkedésekkel fog-

lalkozni fog, ha a közelgő választásoknál is a józan és valódi hazafiság, a törvények tisztelete, az alkotmány szeretete győzni fog honunk népeiben.

Törvényhozásunknak van egy általános, változhatlan feladata és kötelessége, s ez abban áll, hogy e hon népeinek törvényes szabadságait, az országnak alkotmányos önállóságát, területi épségét, és a királynak törvényes hatalmát, sértetlenül megőrizze.

Minderre közremunkálni én is első kötelességemnek fogom tartani.

A népek sorsának javítása, az ország szellemi és anyagi emelkedése előmozdítására, a jövő országgyűlés legsürgősb teendőinek tartom:

hogy a rend, köznyugalom, szabadság, vagyon- és személybiztonság érdekében a megyei közigazgatás rendeztessék, s nagyobb terheltetés nélkül szilárd lábra állíttassék;

hogy hasonlóképen a községek is rendeztessenek, s a nép mindenütt önkormányzati képességre emeltessék;

hogy a jól rendezett községek vagyonukat, — a kormányt megillető felügyeleti jognak kellő fentartása mellett, — szabadon kezelhessék;

hogy az árvák sorsáról czélszerűbben gondoskodva legyen, s a községek árváik ügyére az őket megillető befolyást nyerjék;

hogy az igazságkiszolgáltatás szigorú, részrehajlatlan, és gyors kezelése, a polgári, kereskedelmi és a büntető törvények megalkotása, nem különben független és lelkiismeretes bírák felállítása által biztossíttassék;

hogy az adórendszer úgy javíttassék, miszerint a közteherviselőt mindenkit igazságos arányban érjen, — ellenben az államháztartás úgy rendeztessék, miszerint az adóterhet leszállítani lehessen;

hogy a földmivelés, ipar és kereskedelmi forgalom emelésére minden czélszerű eszközök foganatosíttassanak, miszerint a nép anyagi jóléte nagyobb gyarapodást nyerjen, és ennek következtében a közterheket könnyebben viselhesse el;

hogy az urbéri viszonyok minden maradványai valahára már eligazíttassanak, és így mindenki maga házában, maga birtokán uri jogait zavartalanul gyakorolhassa;

hogy a kisebb királyi haszonvételek (regaliák) a méltányosság kivánalmához mérten megszüntettessenek, és a vadászati jog a földtulajdonjogának eszméjéhez képest méltányos módon szabályoztassék;

hogy a különböző hitfelekezetek testvéri békében és háborítatlan nyugalomban együtt élhessenek, hogy egyik a másik felett ne uralkodjék, s hogy tetteleg életbe lépjen a 48-diki törvény azon határozata, miszerint a jogegyenlőség alapján ne csak egymástól, — hanem az államtól is függetlenek legyenek. De hogy ez történhessék, szükséges, hogy a magyar katolika egyház is elnyerje autonomiáját, és saját körében teljes önkormányzatnak örvendő a vallás elvei szerint hűveit erkölcsös és szabadságszerető derék polgárokká nevelhesse:

hogy a közoktatás által népünk a műveltség és politikai érettség azon színvonalára emeltessék, melyen a felvilágosultság, ipar, kereskedelem, és gazdaság gyümölcseit bővebben élvezhesse, és egyébiránt is szellemi tekintetben a többi európai nemzetekkel mérkőzhessék; végre

hogy a nemzetiségi törvény gyakorlatilag is életbe léptetessék, s a nép közvetlen hatóságával anyanyelvén érintkezhessek.

Mindezeknek eszközzésére én a leghatározottabb tevékenységgel fogok fellépni.

Magától értetik, hogy tisztelt választó polgártársaim, Galgóc szabadalmas városa, és ezen összes választó kerület érdeke s java folyvást kiváló figyelmem, részvétem s gondoskodásom tárgya lesz, és ennél fogva a többi közt különösen mindent, és pedig remélem sikeresen, elfogok követni, hogy e vidék közlekedési s forgalmi kényelmének eszközzésére Vág völgyét a legrövidebb idő alatt vasut szelje át.

Midőn így Isten és világ előtt ünnepélyesen ígérem, hogy tisztelt polgártársaim javáért bátran és erélyesen harcolni fogok, Önöket Isten oltalmába, magamat pedig Önök becses bizalmába ajánlván, maradtam.

Galgócson, 1869. évi február hó 18-án.

Dr. Szuppan Zsigmond

apát, esztergomi kanonok, esztergomfőegyházmegyei tanfelügyelő, Esztergomvármegye törvényszékének tisztb. ülnöke.

hogy a közoktatás által népünk a mivelttség és politikai érettség azon színvonalára emeltessék, melyen a felvilágosultság, ipar, kereskedelem, és gazdaság gyümölcseit bővebben élvezhesse, és egyébiránt is szellemi tekintetben a többi európai nemzetekkel mérkőzhessék; végre

hogy a nemzetiségi törvény gyakorlatilag is életbe léptetessék, s a nép közvetlen hatóságával anyanyelvén érintkezhessek.

Mindezeknek eszközzésére én a leghatározottabb tevékenységgel fogok fellépni.

Magától értetik, hogy tisztelt választó polgártársaim, Galgócz szabadalmas városa, és ezen összes választó kerület érdeke s java folyvást kiváló figyelmem, részvétem s gondoskodásom tárgya lesz, és ennél fogva a többi közt különösen mindent, és pedig remélem sikeresen, elfogok követni, hogy e vidék közlekedési s forgalmi kényelmének eszközzésére Vág völgyét a legrövidebb idő alatt vasut szelje át.

Midőn így Isten és világ előtt ünnepélyesen ígérem, hogy tisztelt polgártársaim javáért bátran és erélyesen harczolni fogok, Önöket Isten oltalmába, magamat pedig Önök becses bizalmába ajánlván, maradtam.

Galgóczon, 1869. évi február hó 18-án.

Dr. Szuppan Zsigmond

apát, esztergomi kanonok, esztergomfőegyházmegyei
tanfelügyelő, Esztergomvármegye törvényszékének
tisztb. ülnöke.

GRÓF SZAPÁRY GYULA

MAGYAR KIR. PÉNZÜGYMINISTER ÁLTAL

A KÉPVISELŐHÁZ ELÉ TERJESZTETT

JELENTÉS

AZ

ÁLLAMI JÓSZÁGOK ELADÁSÁRÓL ÉS EREDMÉNYÉRŐL

AZ 1881. ÉVRE.

BUDAPESTEN, 1882.

A MAGYAR KIRÁLYI ÁLLAMNYOMDÁBÓL.

A képviselőház 1880. évi november hó 23-án tartott 304. ülésében hozott határozata szerint, a pénzügyminister felhivatott, hogy az állami jószágok eladásáról és eredményéről minden évben tgyen részletes külön előterjesztést.

Mely határozat folytán az eladásra engedélyezett állami birtokokból 1881. évi január hó 1-ső napjától kezdve deczember hó végeig eladott kincstári birtokok sorozatát, jószágigazgatósági kerületenként összeállítva, a következőkben van szerencsém bemutatni:

Kimutatás

azon állami birtokrészekről (ingatlanokról és italmérési jogokról), melyeket a m. kir. pénzügyministerium 1881. évi január 1-től deczemberhó végéig a törvényhozás engedélyével eladott.

Folyó szám	A részletes kimutatás		A megye, melyben a birtok fekszik	Az uradalom, melyhez a birtok tartozik	T á r g y	Az eladott birtokrész						Folyó szám	A részletes kimutatás		A megye, melyben a birtok fekszik	Az uradalom, melyhez a birtok tartozik	T á r g y	Az eladott birtokrész									
	lapja	tétele				területe		becsértéke		eladási ára			hold	öl				ft	kr	ft	kr	területe		becsértéke		eladási ára	
						hold	öl	ft	kr	ft	kr											hold	öl	ft	kr	ft	kr
					Áthozat			1.250				1.565	50					Áthozat	225	371	36.941		40.338	89			
56	64	1717	Sáros	Szomolnok	Keczer-peklini „Stredna-tábla“ nevű földért	16	536	460				700		82	57	1538	Zólyom	Besztercebánya	Motuskói malom melletti föld	2	266	35		70			
57	65	1733	„	„	Keczer-lipóczi „Bliboch“ szántó	1		40				120		83	102	309	„	„	Badini italmérési jog			5.107		5.107			
58	65	1734	„	„	Mudróczy volt erdővédi lak			123				70		84	100	263	„	„	Turovai			1.000		1.000			
59	64	1714	„	„	Klauzurai kovácsműhely, telek és anyagai			40				50		85	100	264	„	„	Bucsi			7.000		7.000			
60	103	326	Szepes	„	Szomolnoki „Fekete sas“, Kelemen-pincze, uhornai, stoósi vám, szomolnok-huttai alsó és felső korcsma és italmérési jog			75.000				75.000		86	100	270	„	„	Lieszkőci			3.500		3.500			
61	104	336, 1722, 1718, 1	Sáros	„	Keczer-lipóczi korcsma, italmérési jog és földek; továbbá keczerkosztolányi földek	414	484	16.530				16.584		87	100	278	„	„	Medzibródi			6.500		6.500			
					Összesen	432	352	93.443				94.089	50	88	100	279	„	„	Szentandrásai italmérési jog			11.500		11.500			
														89	100	285	„	„	Lopeji			12.500		12.500			
																			Összesen	227	637	84.083		87.515	89		
																			Mármaros-szigeti jószágigazgatósági kerület.								
														1			Mármaros	M.-Sziget	M.-szigeti beltelekért taxa megváltás fejében			16	80		16	80	
														2			„	„	Szaplonczai beltelekért taxa megváltás fejében			42			42		
														3			„	„	Szigeti telepítvényi bel- és külbirtok megváltásáért			274	40		274	40	
62	56	1507	Liptó	Liptó-Ujvár	Liptó-szent-mártoni szántóért		1488	133				142	50	4	70	1869	„	„	Alsó apsai földek	2	1316	25	61		120		
63	56	1511	„	„	Király-lehotai volt erdővédi lak			500				520		5			„	„	Rozávyai kincstári telekért megváltás			120			120		
64	101	292	„	„	Tarnócz községi italmérési jog			8.000				8.000		6	72	1919	„	„	Hosszúmezői földek	27	253	370			383	50	
65	102	313	„	„	Kis-bobróczyi			3.600				3.000		7			„	„	Akna-sugatagi handalban fekvő kincstári telken épült csendőri lak-tanya vételára			80		*)	80		
66	101	287	„	„	Gombási			13.000				13.000		8			„	„	Falu-szlatinai kincstári telekmegváltás			55			55		
67	56	1505	„	„	Likankai majorsági földek	223	1050	18.000				24.000		9			„	„	Összesen	29	1569	983	81		1.091	70	
68	101	288	„	„	Luzsnai erdőszlak, italmérési jog és beltelek		614	12.000				12.000		10			„	„	Bustyaháza	Ökörmezei „Tatinka“ dűlőbeni föld-részlet	11		80			80	
					Összesen	224	1552	55.233				60.662	50	11			„	„	Bustyaházi beltelek megváltási ára			10	50		10	50	
69	57	1531	Zólyom	Besztercebánya	Rjecskai mézárászék és telek		18	30				30	50	12			„	„	Összesen	11		90	50		90	50	
70	100	272	„	„	Szalkovai italmérési jog			3.000				2.600		13			„	„	Bocskói földrészlet megváltása			140			140		
71	100	268	„	„	Dubran-kralovai italmérési jog			24				200		14			„	„	Szurdoki kincstári telek megváltása			63			63		
72	100	269	„	„	Mihalkováczi			87				300	03	15			„	„	Técsői beltelek			113	50		113	50	
73	100	271	„	„	Szeleczi			4.500				3.180	80	16			„	„	Grósz Dávid-féle izai birtok ára			408	37		408	37	
74	100	274	„	„	Podkoniczi			6.000				5.521					„	„	Összesen								
75	100	275	„	„	Zólyom-lipcsei			2.500				3.056	56				„	„	Felső közép vissói kincstári telek-megváltás			100			100		
76	100	277	„	„	Lucsatini			3.500				2.500					„	„	Közép vissói kincstári telekmegváltás			100			100		
77	100	280	„	„	Rásztokai			3.000				4.150					„	„	Átvitel			200			200		
78	100	282	„	„	Zámostyai			800				1.212					„	„									
79	100	262	„	„	Dubovói			5.000				4.560					„	„									
80	100	286	„	„	Alsó-lehotai			5.000				7.777					„	„									
81	56	1495	„	„	Hrabini majorsági föld	225	371	36.941				40.338	89														
					Átvitel	225	371	36.941				40.338	89														

*) A sójüvedék részéről az épület átengedéséért fizetett kárpótlási összeg, tehát tulajdonképpen nem is képez eladást.

Folyó szám	A részletes kimutatás		A megye, melyben a birtok fekszik	Az uradalom, melyhez a birtok tartozik	T á r g y	Az eladott hirtokrész				Folyó szám	A részletes kimutatás		A megye, melyben a birtok fekszik	Az uradalom, melyhez a birtok tartozik	T á r g y	Az eladott birtokrész								
	lapja	tétele				területe		becsértéke			eladási ára					hold	öl	frt	kr	frt	kr	frt	kr	
						hold	öl	frt	kr		frt	kr												hold
					Áthozat	533	1003	7.239	91	8.385	07					Áthozat	1076	1477	20.353	16	29.266	15 ¹ / ₂		
19	16	325	B.-Bodrogh	Titel-Pancsova	Alsó-kovili községben, Sztatina 10. sz.	10	512	103	.	103	20	54	17	365	B.-Bodrogh	Titel-Pancsova	Gyurgyevó községben Halber-Dévény	8	945	43	.	110	.	
20	16	329	"	"	Káty községben, Sztatina 1. sz.	24	558	487	.	584	47	55	17	369	"	"	"	47	868	238	.	900	.	
21	16	330	"	"	" " " 2. "	8	246	245	.	260	92	56	17	370	"	"	" Sztatina 2. sz. f.	24	608	48	37	675	75	
22	16	331	"	"	" " " 3. "	5	742	164	.	221	92	57	17	363	"	"	" " 5. " "	1	41	49	79	51	88	
23	16	332	"	"	" " " 4. "	1	176	22	.	26	65	58	17	366	"	"	" Mala bara	19	500	387	50	463	65	
24	16	333	"	"	" " " 5. "	1	1000	33	.	39	.	59	17	367	"	"	" Sztatina bikocs	.	507	15	84	16	49	
25	16	334	"	"	" " fekvő római sáncz	14	717	217	.	144	50	60	15	301	"	"	Vilovai grlicsa Mlaka	12	202	606	.	630	53	
26	16	309	"	"	Gardinovče közs., Nik.-Sztatina 1. sz.	1	869	30	86	37	05	61	16	302	"	"	" Medakova	.	420	7	56	8	40	
27	16	310	"	"	" " " 2. "	6	203	132	54	147	03	62	16	303	"	"	" Stojadinova Mlaka	.	7	1558	239	.	301	.
28	16	311	"	"	" " T.-Zsemlye Sztatina	2	1519	82	23	94	38	63	16	305	"	"	" Mlaka 1. sz. föld	.	1422	44	.	46	22	
29	16	312	"	"	" " Greka Sztatina	6	1455	241	83	249	04 ¹ / ₂	64	16	307	"	"	" " 2. " "	.	1	347	56	99	63	24
30	16	313	"	"	" " Sztatina na Gladina	11	457	338	19	359	74	65	16	308	"	"	" Mala bara	.	22	75	220	.	220	47
31	16	314	"	"	Gardinovče község, Sztatina na Kovánlok	7	390	289	87	289	87	66	18	380	"	"	Zsablyai Kopovó 11. sz. Novezemplje föld	.	6	1220	338	13	351	95
32	16	315	"	"	Gardinovče közs., Sztatina Tigeczeva	5	1527	238	21	238	21	67	18	381	"	"	Zsablyai Kopovó 12. sz. Novezemplje föld	.	.	1580	49	17	51	36
33	20	443	"	"	Csarog községben római sáncz	38	607	384	.	505	01	68	18	382	"	"	Zsablyai Kopovó 13. sz. Novezemplje föld	.	1	980	80	62	84	.
34	20	444	"	"	" " jegrička bara	156	1160	3.135	.	4.666	.	69	18	383	"	"	Zsablyai Kopovó 14. sz. Novezemplje föld	.	.	965	12	07	14	48
35	16	335	"	"	Kovil-szt-iványi közs., Saponj. Mlaka	3	751	69	38	83	32	70	18	384	"	"	Zsablyai Kopovó 33. sz. Novezemplje föld	.	.	322	10	07	10	54
36	16	336	"	"	" " Rakovača	3	1139	74	24	91	82	71	18	385	"	"	Zsablyai Kopovó Jegricska bara	.	2	1022	79	16	84	44
37	17	337	"	"	" " Veliko Selistye	10	1107	214	03	255	70	72	18	386	"	"	Zsablyai Kopovó 9. sz. Pustarski novigr. 8. sz.	.	8	393	247	37	263	86
38	17	338	"	"	" " Malo Selistye	2	135	62	53	66	70	73	18	387	"	"	Zsablyai Kopovó Obrenova Greda	.	6	1306	272	66	284	66
39	17	339	"	"	" " " " " "	8	615	251	53	268	30	74	18	388	"	"	" " Vinograd. Bastine	.	3	1394	116	04	123	80
40	17	340	"	"	" " Mlaka 1. sz. föld	6	1291	272	30	272	30	75	19	406	"	"	" " Sevsko Kopovó	.	2	770	248	12	258	13
41	17	341	"	"	" " Vukasín. Sztat.	9	1116	193	95	232	77	76	19	409	"	"	" " " " " "	.	1	187	33	50	35	74
42	17	342	"	"	" " Orolija	3	1191	74	88	90	11	77	19	408	"	"	Zsablyai Kopovó Sevsko Kopovó	.	9	274	275	42	294	60
43	17	343	"	"	" " Prigrevica	1	658	42	33	45	16	78	19	407	"	"	Zsablyai Kopovó Sevsko Kopovó	.	.	1309	81	80	85	09
44	17	344	"	"	" " Salasina	9	1108	193	85	234	65	79	19	410	"	"	Zsablyai Kopovó Jegricska ba. 6. sz.	.	2	518	69	71	74	36
45	17	354	"	"	" " Miklučevce	.	280	3	50	4	21	80	18	411	"	"	" Kopovó 1. sz. föld	.	5	881	166	52	177	62
46	17	351	"	"	" " Saric	94	798	4.725	.	10.107	.	81	18	389	"	"	" Markovó Kopovó 17. sz.	.	3	685	33	.	54	85
47	17	357	"	"	Gyurgyevó községben Goraji Kocs	3	1420	19	.	31	10	82	18	390	"	"	Zsablyai Titeliko Kopovó 18. sz.	.	18	1007	93	.	149	04
48	17	358	"	"	" " Szedni	3	1406	19	.	31	03	83	18	391	"	"	Zsablyai Siroko Kopovó 19. sz.	.	70	976	353	.	564	88
49	17	359	"	"	" " Dolni	4	930	23	.	36	65	84	18	392	"	"	Zsablyai Kopovó 21. sz. föld	.	5	939	28	.	44	70
50	17	361	"	"	" " Sztat. 1. sz. föld	15	1372	317	.	380	58	85	18	393	"	"	" " 20. " "	.	13	924	135	.	217	24
51	17	362	"	"	" " Orss-Dévény	46	283	230	.	369	42	86	18	394	"	"	" " 22. " "	.	3	1104	36	.	59	04
52	17	364	"	"	" " Sztat. 3. sz. föld	3	445	10	.	104	90	87	18	395	"	"	" " 23. " "	.	2	533	22	.	37	33
53	17	365	"	"	" " " 4. sz. "	8	1091	174	.	208	37	88	18	396	"	"	" " 24. " "	.	2	500	21	.	37	.
					Átvitel	1076	1477	20.353	16	29.266	15 ¹ / ₂						Átvitel	1395	1559	25.110	57	36.112	49 ¹ / ₂	

Folyó szám	A részletes kimutatás		A megye, melyben a birtok fekszik	Az uradalom, melyhez a birtok tartozik	T á r g y	Az eladott birtokrész											
	lapja	tétéle				területe		becsértéke		eladási ára							
						hold	öl	frt	kr	frt	kr						
					Áthozat	2388	622	49.893	36	70.513	83 ¹ / ₂						
159	16	336	B.-Bodrogh	Titel-Pancsova	Kovil-Szt.-Iván község. Rankovača .	4	445	85	45	102	71						
160	17	337	"	"	Veliko Selistye .	5	24	106	30	120	44						
161	17	338	"	"	Male " .	1256		23	53	25	12						
162	17	339	"	"	Dubuka Mlada .	2	261	64	88	69	22						
163	17	340	"	"	Mlaka 1. sz. .	2	28	80	70	80	58						
164	17	341	"	"	Vukanizsova Slatina .	478		7	47	7	18						
165	17	342	"	"	"Orelia" nevű föld .	5	374	104	58	125	66						
166	17	343	"	"	Prigrevica " " .	1	1011	48	80	52	22						
167	17	344	"	"	Szaladicsa " " .	1	262	29	09	27	94						
168	17	354	"	"	Mikluseveče nevű föld .	1260		15	69	18	91						
169	17	355	"	"	Csanak " " .	3	162	124		124	05						
170	18	380	"	"	Zsablya közs. Kopova 11. sz. föld .	1342		41	92	43	63						
171	18	382	"	"	" " 13. " " .	143		4	44	4	66						
172	18	383	"	"	" " 14. " " .	502		6	29	6	29						
173	18	385	"	"	Jegricska bara 9. sz. f. .	824		15	58	16	48						
174	18	386	"	"	Onsignati 8. sz. föld .	605		11	34	12	10						
175	18	388	"	"	Venigrad Kopova nevű .	940		17	46	18	80						
176	18	406	"	"	Kalvária hegy 2. sz. f. .	399		24	81	25	94						
177	19	409	"	"	Leoskopova 5. sz. f. .	52			97	1	04						
178	19	408	"	"	" 4. " " .	300		5	64	6							
179	19	410	"	"	Zegricska bara 6. sz. f. .	1043		19	54	20	86						
180	19	411	"	"	Kopova 1. sz. f. .	2	312	65	43	70	24						
181	23	565	Torontál	"	Perlasz községb. Karitovicza Slatina .	1	75	52		54	32						
182	23	566-573	"	"	Vrazina Slatina .	16	1528	401	35	542	56						
183	23	572-574	"	"	Sisina " .	10	1248	237	63	260	54						
184	23	571	"	"	Szovakova bara .	1	1120	50	88	54	40						
185	23	570	"	"	Surank Slatina .	712		13	40	14	24						
186	23	575-576	"	"	Kriki kratina bara .	7	1256	183	54	206	48						
187	23	566-573	"	"	Vrasina Slatina .	1	516	31	37	42	32						
188	23	572-574	"	"	Zsizsina " .	9	710	208	18	226	65						
189	23	571	"	"	Sivakova bara .	336		6	28	6	72						
190	23	575-576	"	"	Kriski Kratina bara .	868		12	79	17	02						
191	20	450	"	"	Leopoldova közs. Pekleva Dolina .	2	804	125	12	130	13						
192	20	453	"	"	Velika Morava .	15	35	1.051	08	1.081	64						
193	20	454	"	"	Mala " .	2	800	125		130	02						
					Átvitel	2491	253	53.295	89	74.260	94 ¹ / ₂						

Folyó szám	A részletes kimutatás		A megye, melyben a birtok fekszik	Az uradalom, melyhez a birtok tartozik	T á r g y	Az eladott birtokrész												
	lapja	tétéle				területe		becsértéke		eladási ára								
						hold	öl	frt	kr	frt	kr							
194	20	452	Torontál	Titel-Pancsova	Leopoldova község Duboka Sztatina	3	305	159	53	165	96							
195	20	448	"	"	" " Vuna " .	3	1374	192	85	199	95							
196	20	449	"	"	" " " " .	39	1545	199		203	89							
197	20	451	"	"	" " Mali halász .	404	668	2.022		2.030	18							
198	20	456	"	"	" " Veliko " .	685	1473	6.860		14.781	59							
199	20	455	"	"	" " Sziget " .	517	241	5.180		5.181	85							
					Összesen	4145	1059	67.909	27	96.824	36 ¹ / ₂							
					Zombori jószágigazgatósági kerület.													
1	12	193	B.-Bodrogh	Apatin	Dantovai vizenyős legelő .	189	195	8.400		8.510								
2	11	176	"	"	Krusevlyai mézszárszékföld .	20	725	2.993		3.018								
3	12	194	"	"	Dantovai szérüs- és szilvákert .	4	1303	969	60	970								
4	89	32	"	"	Ráczmiliticsi vendéglő és italm. jog .	636		19.780		19.780								
5	89	25	"	"	Kupuszina " " " .	300		22.320		22.320								
6	11	171	"	"	Baracska-Gyurityi szérüskert .	2	1009	375		479								
7	90	34	"	"	Krusevlyai italm. jog és vendéglő melléképületekkel .			5.370		7.488								
8	12	185	"	"	Bezadáni Deák-erdő melletti legelő .	49	1580	6.470		7.111								
9	13	213	"	"	"Junakovits" nevű erdőföld .	246	66	77.700		79.909	45							
					Összesen	513	1014	144.377	60	149.585	45							
10	14	243	"	Palánka	Német-palánkai mézszárszékföld .	9	972	750		1.010								
11	14	248	"	"	Gajdobrai kincstári birtok .	258	1136	90.600		90.750								
12	14	251	"	"	Német-palánkai maradványföld .	9	367	1.846		2.230								
13	14	256	"	"	Tovarisovai mézszárszékföld .	36	1544	4.770		4.771								
14	14	246	"	"	" szérüskert .	4	66	673		674								
15	14	255	"	"	Paragai maradványföld .	27	1225	3.290		3.291								
16	90	46	"	"	Obrováci vendéglő és italm. jog .	1185		17.760		17.760								
17	90	41	"	"	Német-palánkai vendéglő és italm. jog .	1	654	42.000		42.000								
18	90	40	"	"	Uj-palánkai " " " .	1177		13.000		11.000								
19	90	47	"	"	Gajdobrai vendéglő, melléképületek, italmérési jog, 825 ööl bel- és 850 ööl külső kert .	1	75	25.500		25.500								
20	90	42	"	"	Ó-palánkai vendéglő, melléképületek, italm. jog és 900 ööl területért .	900		15.600		15.600								
					Összesen	350	1301	215.789		214.586								

Folyó szám	A részletes kimutatás		A megye, melyben a birtok fekszik	Az uradalom, melyhez a birtok tartozik	T á r g y	Az eladott birtokrész					
	lapja	tétéle				területe		becsértéke		eladási ára	
						hold	öl	frt	kr	frt	kr
21	14	270	B.-Bodrogh	Kula, Ó-Becse	Uj-soóvéi tagosított föld	242	350	48.445	.	50.210	.
22	91	72	"	"	Ó-verbászi italmérési jog	.	.	25.500	.	25.500	.
23	25	616	"	"	Kiskéri szérűskert	8	803	2.330	.	2.400	.
24	15	284	"	"	Cservenkai tagosított birtok	450	502	167.000	.	167.000	.
25	91	73	"	"	Ó- és Uj-soóvéi italmérési jog	.	552	32.100	.	32.100	.
26	91	76	"	"	Despot-Szt.-Iváni	.	865	10.200	.	10.200	.
27	91	74	"	"	Kuczurai vendéglő és	.	1217	14.400	.	25.000	.
28	14	271	"	"	Moholi Curia föld	88	144	28.998	80	31.902	.
29	91	75	"	"	Torzsai vendéglő, italmérési jog és 1217 □ öl terület	.	1217	37.200	.	37.200	.
30	91	69	"	"	Hegyesi vendéglő, italmérési jog és 496 □ öl terület	.	496	16.000	.	16.000	.
					Összesen	791	1346	382.173	80	397.512	.
31	91	57	"	Kis-Stapár	Filipovai italmérési jog és vendéglő	.	522	24.396	.	24.396	.
32	91	55	"	"	Veprovácsi	1	561	19.100	.	19.100	.
33	91	59	"	"	Bresztováczi italm. jog és vendéglő 751 □ öl területtel	.	751	25.855	.	35.120	.
34	91	56	"	"	Csonoplyai vendéglő és italm. jog 979 □ öl területtel	.	979	49.694	.	49.694	.
					Összesen	2	1213	119.045	.	128.310	.
35	13	228	"	Doroszló	Kátyi „Budiszava“ nevű erdő és a rajta levő fa	288	28	10.660	.	38.882	36
36	13	233	"	"	Baracska sumár erdő	111	304	8.100	.	11.001	.
37	13	216	"	"	Szántovai „Kruskovác“ nevű föld	510	.	102.000	.	102.016	.
					Összesen	909	332	120.760	.	151.899	36
38	1882. 96	2462	"	Zombor	Zombori rozzant fészter és telek	.	127	766	75	766	75

Folyó szám	A részletes kimutatás		A megye, melyben a birtok fekszik	Az igazgatóság mely alá a birtok tartozik	T á r g y	Az eladott birtokrész					
	lapja	tétéle				területe		becsértéke		eladási ára	
						hold	öl	frt	kr	frt	kr
					Pénzügyigazgatóságok.						
1	83	2155	Heves	Budapest-Buda	Egri sóhivatali épület, pajta és telek	1	91	11.260	.	11.365	.
2	83	2141	Győr	Sopron	Győri u. n. nagy sóépület	.	.	10.341	.	10.342	.
3	.	.	Pozsony	Pozsony	Puchói sóházi épülethez tartozó 450 hr. sz. szántó és 5 hr. sz. kert	.	.	25	.	286	77
4	83	2161	Békés	Debreczen	Tótkomlói kincstári épület	.	.	3.895	.	1.525	.
5	1883.	.	Bihar	"	Bihar községben csendőri laktanya *)	.	.	1.005	.	1.005	.
6	1881. 84	2166-67	Brassó	N.-szeben	Brassói kisajátított terület	.	25	129	.	244	94
7	.	.	"	"	Szoboszlai-féle ház	.	585	3.000	.	4.220	.
8	.	.	Temes	Temesvár	Oraviczabányai kincstári épület	.	.	7.500	.	7.500	.
9	83	2159	Szörény	"	Uj-zupanecki vám- és adóéri biztosi laképület a hozzá tartozó 500 □ öl kerttel	.	500	1.500	.	1.560	.
10	83	2158	Temes	"	Jaszenovai épület és kert	.	.	1.229	.	520	.
					Összesen	1	1201	39.884	.	38.568	71
					*) Engedélyezése 1883. évre kéretett.						

T á r g y	Az eladott birtokrész					
	területe		becsértéke		eladási ára	
	hold	öl	frt	kr	frt	kr
Összesítés.						
Ó-budai jószágigazgatósági kerület.						
Ó-budai uradalom	1867	1293	304.237	06	314.313	37 ¹ / ₂
Tokaji	32	400	3.620	.	3.626	55
Szolnoki	5477	1000	655.460	24	755.520	63
Diósgyőri	299	1099	27.313	33 ¹ / ₂	41.045	33 ¹ / ₂
Zsarnóczai	85	1243	59.900	.	62.525	.
Szomolnoki	432	352	93.443	.	94.089	50
Liptó-ujvári	224	1552	55.233	.	60.662	50
Besztercebányai	227	637	84.083	.	87.515	89
Összesen	8647	1176	1.283.289	63 ¹ / ₂	1.419.298	78
Máramaros-szigeti jószágigazgatósági kerület.						
Máramaros-szigeti uradalom	29	1569	983	81	1.091	70
Bustyaházi	11	.	90	50	90	50
Bocskói	.	.	408	37	408	37
Vissói	3	75	887	.	899	15
Királymezői	.	.	600	.	620	.
Tisza-ujlaki	.	.	713	.	717	.
Ungvári	241	1084	19.375	.	19.555	.
Nagybányai	.	.	300	.	300	.
Összesen	285	1128	23.357	68	23.681	72
Kolozsvári jószágigazgatósági kerület.						
Görgényi uradalom	194	1522	18.532	.	18.690	.
Kolozsvári	.	.	120	.	120	.
Nagyvárad	.	.	67	20	67	20
Vajdahunyadi	.	.	5.917	54	6.117	54
Topánfalvai	2	1375	105.114	80	111.115	80
Szászsebesi	781	1350	24.734	32	24.765	32
Összesen	979	1047	154.485	86	160.875	86

T á r g y	Az eladott birtokrész						
	területe		becsértéke		eladási ára		
	hold	öl	frt	kr	frt	kr	
Arad-pécskai jószágigazgatósági kerület.							
Pécska-kovácsné uradalom	1161	1158	300.621	47	291.731	24	
Lippai	170	807	27.792	.	27.863	45	
Ménes-Szt.-Annai	639	1058	58.291	50	58.336	50	
Összesen	1971	1423	386.704	97	377.931	19	
Temesvári jószágigazgatósági kerület.							
Szent-Andrási uradalom	2	400	953	.	741	.	
Lugosi	1883	200	46.030	70	51.497	40	
Mehádia-Karánsebesi uradalom	.	303	748	.	3.030	.	
Rékási	15	672	2.980	.	3.007	50	
Összesen	1900	1575	50.711	70	58.275	90	
Szegedi jószágigazgatósági kerület.							
Szőregi uradalom	85	19	20.500	.	21.710	.	
Párdányi	241	369	28.733	.	32.041	22	
Pancsova-Titeli uradalom	4145	1059	67.909	27	96.824	36 ¹ / ₂	
Összesen	4471	1447	117.142	27	150.575	58 ¹ / ₂	
Zombori jószágigazgatósági kerület.							
Apatini uradalom	513	1014	144.377	60	149.585	45	
Palánkai	350	1301	215.789	.	214.586	.	
Kula-Ó-becsei	791	1346	382.173	80	397.512	.	
Kis-Sztapári	2	1213	119.045	.	128.310	.	
Doroszlói	909	332	120.760	.	151.899	36	
Zombori	.	127	766	75	766	75	
Összesen	2568	533	982.912	15	1.042.659	56	
Pénzügyigazgatóságok							
összesen	1	1201	39.884	.	38.568	71	
Főösszeg	20827	1530	3.038.488	26 ¹ / ₂	3.271.867	30 ¹ / ₂	
Az eladási ár kedvezőbb						233.379	04

1881. évre az állami birtokok eladásából 5,000.000 forint volt előirányozva; tekintve azonban hogy a jelenlegi évet megelőzőleg a mezőgazdasági viszonyok több egymást követő évek sorozatán keresztül annyira mostohák, mondhatni helylyel közszel inségesek voltak, mit a vizáradások is nagy részben elősegítették, hogy tényleg mezőgazdasággal foglalkozó egyének legnagyobb része birtokszerezésre nem gondolhatott, csakis aránylag kevesen voltak azon kedvező helyzetben, hogy birtokvételbe bocsátkozhattak; és helylyel közszel a föld népe részint új telepítvényileg, részint a községi határ nagyobbítása végett szerzett meg tölévi törlesztés és kedvezőbb árak mellett bizonyos területeket.

Ha hozzávesszük, hogy az állami birtokok becsértéke aránylag magas, s hogy a szabad kézhözhasználatra 144 frt 50 krért adatott el.

A kincstári birtokok becsértékét azonban leszállítani egyelőre nem láttam időszerűnek, mint az állami javak eladása tárgyában folyó évi előterjesztésben is hangsúlyoztam, részint azért, nehogy az állami birtokok nyomott árakon adassanak el, részint azért, mert nem akartam az állami birtokoknak nyomott árakon eladása által a magánbirtokok becsértékét alább nyomni.

Ily körülmények között az eladási eredmény annál inkább kielégítőnek mondható, mert daczára a magas becsáraknak, a tényleges eladások az előirányzott becsértéket tételenként meghaladják s végeredményben a 3,038.488 frt 26¹/₂ kr becsértékű birtokok 3,271.867 frt 30¹/₂ krért adattak el, tehát 233.379 frt 04 krral kedvezőbb áron, mint előirányozva voltak.

Habár egészben véve az eladási ár a becsértéket meghaladja is, fordulnak elő egyes esetek, hol az eladási ár a becsértéket nem érte el, a milyenek a budapesti jószágigazgatóság kerületében:

A varsányi pusztán levő gazdasági kincstári épületek értéke 2.631 frt 12 krban lett megállapítva, azonban az épületek igen rossz karban voltak s azok építési anyaga az új települőknek nyilvános árverés útján 962 frt 77 krért adatott el.

Az aranyosi ispánlak becsértéke 1.500 frttal vétetett fel, tényleg azonban 1.009 frtért adatott el, mivel a kincstári czélokra szükségtelen épület nyilvános árverés útján adatván el, verseny hiányában kedvezőbb eredmény nem éretett el, s nehogy az épület időközben elpusztuljon, tanácsosabb volt az épületet csekélyebb áron is eladni, mint költséges tatarozásokkal bizonytalan eredményre számítani.

A mudróczyi erdővédi lak becsértéke 123 frt ellenében 70 frtért adatott el, mivel három árverés eredmény nélkül maradván, szabad alku útján magasabb eredményt nem lehetett elérni.

A kis-bobróczyi italmérési jog becsértéke 3.600 frt ellenében 3.000 frtért a községnek letévedve.

A szakkovai, szelecezi, podkoniczi, rasztokai és alsó-lehotai italmérési jogok szintén bizonyos kedvezmény mellett lettek az illető községeknek átengedve.

A mármaros-szigeti jószágigazgatósági kerületben:

Az orosz-mocsári belsőség 3 ¹⁴²/_{1.600} hold területtel és 120 frt becsértékkal volt felvéve, eladott 80 frtért, miután a becsérték többszöri nyilvános árverés daczára sem volt elérhető, s a korcsmaépületek elpusztulással fenyegetett.

Az arad-pécskai jószágigazgatósági kerületben:

A dombiratosi földek 240 hold területtel és 76.629 frt 60 kr becsértékkal, 67.200 frtért adattak el.

A dombiratosi földeket holdanként 320 frtért a község vette meg. Közczélokra azonban 30 hold ingyen engedtetett át.

A temesvári jószágigazgatósági kerületben:

A kétféle hajdulak 580 frt becsérték ellenében 320 frtért adatott el, miután a vályogépület szeszszedüléssel fenyegetett.

A szegedi jószágigazgatósági kerületben:

A Káty községben fekvő római sáncz 14 ⁷¹⁷/_{1.600} hold területtel és 217 frt becsértékkal a községnek közhasználatra 144 frt 50 krért adatott el.

Káty községében a 3-ik számú Szlatina 2 ²⁸⁸/_{1.600} hold területtel és 109 frt becsértékkal, 69 frt 56 krért adatott el.

A zombori jószágigazgatósági kerületben:

Az uj-palánkai italmérési jog 13.000 frt becsérték ellenében a községnek 11.000 frtért azért engedtetett át, mivel a korcsma-épület oly rozzant állapotban volt, hogy annak helyreállítása 2.000 frtba került volna a kincstárnak.

Pénzügyigazgatóságok kerületébe eső állami épületek:

A tót-komlói kincstári épület 3.895 frt becsérték ellenében 1.525 frtért adatott el; miután a községtől elszigetelten távol fekvő, háromszor megtartott nyilvános árverés sem hozott kedvező eredményt, és miután az évi 100 frtnyi haszonbér az évi tatarozásra sem volt elegendő, a mellett, hogy az épületet 11 frt 20 kr állami adó terhelte, tanácsosabb volt az épületet becsértéken alól is eladni.

A jeszenovai épület és kert 1.229 frt becsérték ellenében 520 frtért adatott el, miután az épület rossz karban vétetett át mint laktanya-épület s háromszori nyilvános árverés útján sem sikerült kedvezőbb eredményt elérni.

Nem tartom érdektelennek megjegyezni, hogy az ingatlanok általában véve belföldiek által szerezettek meg, s daczára annak, hogy az eladási hirdetések a külföldi lapok útján is közzététettek, külföldiek mind ez ideig komoly vevőkként nem jelentkeztek.

Nevezetes mennyiséget a föld népe, illetőleg a községek vásároltak meg, mig az italmérési jogot legnagyobb részben az illető községek váltották meg.

Ebből látni való, hogy a birtok-adásvételi forgalmi árak teljesen a hazai viszonyokban gyökereznek, s semmiféle idegen körülmények által nincsenek befolyásolva, és ha ez idő szerint általában véve szerény birtokár emelkedés mutatkozik is, de legalább az, a mi van, nem illusorius, hanem a helyi viszonyoknak megfelelő positiv eredmény.

Legjelentékenyebb eladások történtek a zombori jószágigazgatósági kerületben 1,042.659 frt 56 kr erejéig; hol a fekvő birtokok holdanként 200, 250, 300, 350 frtig, sőt azon felül is 371 frtig fiztetettek.

Jelentékeny eladások történtek a budapesti jószágigazgatósági kerületben is, 1,357.898 frt 74 kr erejéig, hol a budai és buda-cörsi határban, habár nem épen nagyobb területekért, 300—400 frt fiztetett holdanként.

Az arad-pécskai jószágigazgatósági kerületben	377.931	frtig történt eladás.
A kolozsvári jószágigazgatósági kerületben	160.875	frt 86
A szegedi	150.575	„ 58
A temesvári	58.275	„ 90
A m.-szigeti	23.681	„ 72
Pénzügyigazgatósági kerületekben	38.568	„ 71
Összesen	3,210.467	frt 26

Eddig a tényleg eladott birtokrészek az évente összeállított részletes kimutatásokban volt felsorolva; a tisztelt képviselőház fenhivatolt határozata folytán legezelszerűbbnek láttam, a tetteges eladásokat részletenként tételről-tételre, az 1881. évi „Részletes kimutatás“ megfelelő tételeivel összhangzásba összeállíttatni, és minden egyes tételnél, a hol a törvényhozás által jóváhagyott becsérték nem volt elérhető, a különbözet indokolását is előadni.

A telepítési ügyet illetőleg hivatkozom az „Állami javak eladása“ tárgyában 1882. évi „Előterjesztésemre“, mely a pénzügyministerium 1882. évi költségvetéséhez van mellékelve, a melyben körülményesen és részletesen fel vannak sorolva a telepítés terén 1881. évben történt intézkedések.

Ezek kapcsán csak annyit látok szükségesnek fölemlíteni, hogy a daruvári telepföldből novoszellói telepéseknek kiosztott 604²⁰⁹/₁₀₀₀ holdon felül még az ugynevezett „Obienda terület“ 400 hold kiterjedésben szintén kiosztott, és így egy családra 13¹³⁹⁵/₁₀₀₀ hold esik.

A daruvári földek vételára 89 frtban az Obienda-földek vételára pedig 80 frtban lett megállapítva 22 évi 8⁰/₁₀-os törlesztés mellett.

A jelenleg tárgyalás alatt levő új telepítésekre nézve fölemlíthetem, hogy:

A csatádi uradalomhoz tartozó pakaczi pusztá 1284 hold területtel és 330 frt holdankénti becsértéssel a föld drágasága, de a mellett lapályos fekvésénél fogva telepítésre nem lévén alkalmas település végett komoly kérvényezők eddig nem jelentkeztek, minélfogva elrendeltem, hogy a nép érdekében 10 holdas részletekre osztassék, és úgy bocsátassék eladás végett nyilvános árverésre.

Felső- és alsó-pusztá-Kulán 6662¹³⁴⁰/₁₀₀₀ hold területtel két telepítvény-község van alakulóban, politikai hatósággal egy értelemben a községek elhelyezése már meg van állapítva, s a mérnök jelenleg beltelkek felosztásán dolgozik.

Ezen telephelyekre eddig a Zichy-falviak, Szajániak, Tóba községbeliek, Német-Écskaiak és Zsigmond-falviak jelentkeztek.

A Kis-sztapári pusztá 1877¹³⁰⁸/₁₀₀₀ hold területtel és holdankénti 248 frt 58 krnyi becsértéssel rendelkezésre áll; — s a mennyiben a német-écskai és zsigmondfalvi települők Felső- és Alsó-pusztá-Kulán nem férnének el, részükre a kis-sztapári pusztá is kijelöltetett.

A temesvári jószágigazgatósági kerületben a határőrvidékben vizkárosultak, illetőleg elpusztult telepítvényes községek lakóinak elhelyezésére két új telepítvényközség szerveztetett, nevezetesen:

A topoloveczi	703	hold.
Iktári	678	„
Budinczi	850	„
Kiszetói	378	„
Kraloveczi	981	„
Összesen	3.590	hold

területre az elisenhaimi és maleniczfalvi összesen 310 család helyeztetik el.

A susanoveczi	1.708	hold
és hisziasai	864	„
összesen	2.672	hold

területre pedig a gisellahaimi összesen 214 család helyeztetik el; és így egy-egy családra a hely, tér, és egyéb természetlen területek levonása után, mintegy 10 kataszteri hold föld esik.

Hogy az új települők mielőbb földjeikhez juthassanak, a haszonbérben levő földek azonnal felmondattak.

A magyar-szákosi 1.564 hold betelepítése végett az ó-besenyőiekkel folytak tárgyalások, azonban az ó-besenyőiek a magyar-szákosi földeket telepítésre alkalmatlanoknak találták, s nem fogadták el.

A kladovai 1.611 hold föld betelepítése végett a zichyfalvi 180 települő családdal folynak a tárgyalások, kik azt kérvényezik, hogy a mennyiben a fennebbi terület silány talajánál fogva egy magában véve telepítésre nem egészen alkalmas, ahhoz még az erdészeti kezelés alatt lévő leukusesti és kuttinai 250 hold jobb minőségű irtásföld engedtessek át, mi végből a földmivelés-, ipar- és kereskedelemügyi ministeriummal folynak a tárgyalások.

A harkályligeti pusztá 1.540 hold, holdankénti becsértéke 128 frt.

Ezen pusztá betelepítésére a nagy- és kis-varjasiakkal, valamint az almás-iratosiakkal folynak a tárgyalások.

A telepítésre alkalmas kincstári területek majdnem mind el lévén már foglalva, a harkályligeti szigeten lévő kincstári területnek a telepítendő birtokok közé fölvétele szükségessé vált.

Egy életképes község alakítása azonban mindaddig lehetetlen, míg az a közforgalomtól el van zárva, s a közlekedést csakis komp vagy hajó közvetítésével tarthatja fenn.

A Harkályligetre vezető hid a Körös árja által több mint egy évtized előtt elsodortatván, nevezett terület ez idő óta a közlekedés és forgalomtól ugyszólván tökéletesen el volt zárva.

Miután a harkályligeti majdnem 3.000 holdnyi területnek a forgalom részére visszaadása nemcsak a kincstár, hanem a megye érdekében is felette szükséges, a pécskai jószágigazgatóság útján értesítettem Aradmegye törvényhatóságát, hogy a harkályligeti pusztán létesítendő település érdekében a Körös-hid multhatlan szükséges felépítéséhez kész a kincstár az épületfát díjtalanul a megye rendelkezésére bocsátani, ha a megye a hid felépítése tárgyában a további teendőket elrendeli.

Ugyanezen tárgyban jelenleg a közmunka- és közlekedési ministerium közreműködésével folynak a tárgyalások, s remélni lehet, hogy a hid elvégre is felépítették és a telepítvényközség szervezhető.

Újabb telepítések létesítésére azonban igen kívánatos, hogy erre az erdészeti kezelés alatt levő sík fekvésű erdőterületek is fordíthatassanak, a melyek fekvésük, területük és talajminőségüknél fogva telepítésre alkalmasak és a mellett elég olcsók, hogy a föld árát a telepítvényesek előreláthatólag megfizethessék, ugyanis ezen földek eddigi jövedelmezőségük alapján sokkal olcsóbb áron volnának telepítési célból átengedhetők, mint sok mezőgazdasági birtok; ezenfelül a haszonbérrel kincstári földek legnagyobbbrészt ki vannak zsarolva, míg az erdőirtás földek ős erőben fognának a kezökbe jönni és így boldogulhatásuk sokkal biztosabb lenne.

Ily telepítésre alkalmas erdőterületek az 1860-as években hivatalos jelentések alapján ki lettek tüntetve, a következők:

a tokaji uradalomban	2.000	hold,
a pécskai	19.000	„
a dentai	3.000	„
a rékási	26.000	„
a mindszei	800	„
a doroszlói	46.900	„
kisebb részletekben	2.300	„
összesen	100.000	hold,

a telepítési célokra átengedendő területek iránt a tárgyalások a földmivelés-, ipar- és kereskedelmi ministeriummal folyamatban vannak.

Szükségesnek látom még fölemlíteni, hogy a határőrvidéki öblözetekben az ármentesítési és védőtöltésezési munkálatok nagy erélylyel megkezdettek és folyamatban vannak, s így bizton remélhető, hogy a telepítési ügyben e téren is lehet nagyobb mérvű tevékenységet kifejteni, és pedig épen oly vidéken, hol ez minden tekintetben kívánatos; ez ügyben, reménylem, jövő előterjesztésemben újabb adatokat terjeszthetek elő az ezen vidéken fogatosított telepítésekről.

Kelt Budapesten, 1882. szeptember havában.

Gróf Szapáry Gyula, s. k.

m. kir. pénzügyminister.

H a z a f i a k !

Mindennek van pillanatja, mely ha elsurran, sokzor örökség sem hozza azt vissza többé. Honunk feliragoztatási kérdését illetőleg, úgy hogy annak feloldását mint szabad emberek teljesítsük, mielőtt elvonult volna fölöttünk az óra, alkalmasint így vagyunk; mert a' hosszabb béke időszakát, mellyel olly nagy mértékben áldott eg a' sors, hamarabb válthatná fel általános mozgalom vagy legalább helyhez kötött küzdelem, mint azt a' legesb szem is előre látni volna képes.

Tennünk kell tehát, nehogy kifogyjunk az időből.

Tenni azonban, miszerint a' tett helyes legyen és eg is teremje a' várt gyümölcsöt, csak úgy lehet, ha minden vakító körülményből kifejtve, teljes világban állóttunk azon dolgok lényege, mellyek életbe léptetése után sovárgunk.

Hadd hordjak ehez képest még némieket azon eszmevilágosítása végett itt elé, mellyet mintegy évvel ezelőtt a szönyegre hozni szerencsém, mely honunk gyakorlati fejtesét célozza 's mellynek pártolására Titeket, tisztelt Hazafiak, legközelebrül f. e. april 13-dikán egyenem felszólítani valék bátor.

Am lássunk tisztán és mindnyájan, és senki ne gondolhassa, hogy el lön csábítva vagy ollyasba hálózva, azután később, mikor tán kitisztul felfogása, előtte szatalannak sőt károsnak fogna mutatkozni.

Legjobb akaratunk 's legcézirányosb működésünk számára is, fájdalom, tán bukni fog az ügy, mert ellenségtábor; törekedjünk tehát arra, 's értsük egymást jól, ehez képest legalább félreértés és bal felfogás legyen a' bukás oka, minthogy illyesek által üttetni ellettul, mert mindig egy kis önváddal jár, leggyötrőbb kín.

A' honi szükségek kikutatása, nemkülönbön annak fejtesé végett, hogy azokat valljon mikép és milly mód által pótolhatná legcézirányosabban a' nemzet, mint köznségesen tudja van, országos választmány küldetett Folyó évi april 17-dikén tartá ez legelső ülését. Hosszabb tárgyalásnak eddigelé az lön eredménye, hogy bizonyos elvek megállapítása után, saját köréből három választmányt rendelt. Egyik a' kivetési kulcs és behajrási mód szövevényes részleteivel foglalatoskodik; másik kezelés bokros kérdése körül fáradoz; harmadik végre szükségeket kutatja és sorozza.

Személyemnek ez utólsóban lön helye.

Már hogy e' három kör közt mellyik az, mellyből kigazolhatás legsúlyosb, azt ez uttal itt fontolgatni kívánom; de midön elismerem mindegyiknek életben létét, az egészlül így okosodom:

Ha valaki bármi kis járulékra szözlittatik fel, 's annál több ha ez tetemesb, legelsőben is azt fogja kérdezni gában, és ez akaratlanul is mindenek előtt fog villogni ében keresztül, hogy: „valljon mire fizessen” 's ennek van mi fogna lenni haszna. És csak azután, ha t. i. kegyetó szinben mutatkozik előtte a' felszólítás, és járulékok után többet vár mint a' mennyi nehézséggel járna a' befizetése, csak ekkor fogja érdemesnek tartani: nem arányrul, mellyben fizetnie kellene, 's az egésznek eléréséről is, szerezni magának biztosítékot. Mert hiába ha nem indítja őt pénzének kézből eresztésére az rt jobb, akkor hátat fordít, 's bizony esze ágába sem a' kivetési vagy kezelési szempont.

A' szönyegen levő ügyben, valamint mind azokban, melyek valami pénzmennyiségre alapították, annak kimu-

tatása tehát legmélyebb sarkalat, hogy a' tervezett czél vagy czélok eléréséből több haszon és disz fogna az illetőkre háramlani a' követelt pénz-mennyiség által, mint a' mennyit gyümölcsözne az egyébként. Sőt ha ezen haszon életkérdéséként jelenik meg, akkor annak kimutatott lényege az ügynek nemcsak legmélyebb sarkalatát képezi, de a' pénzmennyiség 's kezelés kérdését is egészen háttérbe szoritja. Midön ha más részről, a' kitézött czél egyedül helyes felosztás 's becsületes kezelés hozzájárultával mutatkozik jótékonynak, akkor viszont igen természetesen, az igazságosan elhatározott pénzmennyiség 's czélszerű kezelés az ügynek szintolly kellékévé válik, mint magának a' tervnek hasznos léte.

Igy például, nem igen fog elhatározott pénzmennyiséget kitézni vagy különös kezelést kikötni az életveszély közt forgó, ha biztos mentségre tehet szert; miglen a' társaság közönséges viszonyaiban bizony alig van, az erők aránylagos felosztása 's becsületes eljárás nélkül bármiben is haszon, 's annál kevesebbé áldás.

Már milly nemiek honi szükségink, ollyasok-e, mellyeket „teljék mibe telik” bármilly áron is kötelesség volna pótlanunk, vagy egyedül ollyasok-e, mellyeknek csak bizonyos feltételek alatt és bizonyos árért kellene elejőkké jönnünk: ez olly kérdés, mely tán a' mondandókból fog mindenek, ki e' sorokat olvassa, egyedi nézetéhez képest legjobban kiviláglani, miszerint a' nemzet lelkületére hagyván ennek eldöntését, nincs is ez uttal egyéb mondanivalóm, mint az, hogy

„Igy vagy úgy” de még is egy kis koczkajáték 's ekkép egy kis jó szerencse nélkül bizony semmi esetre nem fog hátramaradásból kiemelkedetni anyaföldünk; midön más részről semmi nem engesztelimeg a' mennyi hatalmakat annyira, mint őszinte 's honért áldozni kész hazafiság.

Ezeket röviden megjegyezvén, nem vélek hibázni, ha az ügy körüli azon nézetimet, mellyeket a' kiküldött nagymélt. országos választmányhoz annak idejében benyújtandok, ezennel a' nagy közönség elibe terjesztem.

Nem vélek pedig hibázni, ha így cselekszem és ez uttal a' bevett szokást mellözöm; mert legelsőben is előbb vagy utóbb de egyszer minden esetre a' közönség elibe fogtak volna terjesztetni ebbeli nézetim, 's aztán, de legfőképen azon okból, mert jóllehet nem akarom általánosan állítani, hogy a' fenforgó kérdésnek kivetési és kezelési része csekélyebb fontosságú volna, mint a' végbeviendő tárgyak illustratioja, azért alkalmasint még sem fog, az egész ügy részleteit tekintve, semmi annyi surlódásra 's eszmecserére okot adni 's ekkép annyi időt felemészteni, mint a' teendők megválasztása és sorozata, idők pedig tán már nem sok van.

Többnyire, ha még is hibáznék — tán csak azért, hogy tulgonddal ápolom azon ivadékat, mellynek tulajdonkép én adtam új életet — azért tán csak nem fogja fejemet sujtani az, kinek hona valóban drága. Soraim pedig egyedül illyekhez irányoztatvák.

'S im ez itt következők azok, tisztelt Hazafiak, miiket annak idejében a' nagymélt. országos választmány eleibe terjesztendek: —

Nagyméltóságú országos Választmány!

Minél sürűbbek 's nagyobbak valahol a' szükségek, és minél csekélyebb viszont a' tehetség és pénzbeli erő, annál inkább van rendőn, igénytelen nézetem szerint, valamint ezekkel lehető legcélszerűbben sáfárkodni, úgy mennyire csak lehet, okszerintül kitézni a teendők sorát. Midön, ha köztehetséggel kiállítandókrul van szó, 's az forog fen, hogy a' közáldozattal járó meg is fe-

tül, melyet tervezek, 's melly közvetlen nem nekem, hanem éppen a' többségnek hajtana hasznot;" és

„Ha el nem árasztatván több és olcsóbb áruk által, továbbá is egy kissé monopoliumként használhatom az érintett két vásárt.“

Üssetek el tehát eszmémtől, eltűrhetem; sőt könnyebben tűröm mint Ti, mert nem annyira engem fogtok büntetni, mint saját magatokat.

Miután azonban, legalább az én izlésem és felfogásom szerint, vajmi nyomorult élvezet, honfitársak hátramaradása által részesülni valamelyes kedvezésekben; 's előlött vajmi ephemer jóllét a' felső vidékek mostani aránylagos tűrhető állása, míg nem indul a' közös hazai virágzásnak; 's még e' fölött „személyes tekinteteknél magasabbak is vannak;“ én bizony csak annyi kinnal vigasz-

talhatnám magamat, ha jobb vásárom 's több pénz radna az ország rovására, mikép inkább ma szerel zekről lemondani, csakhogy nyerjen az egész; a' taljában, bár virágzás bár tengés bár élet bár há táknak sorsa, én ettől kiváltságilag elkülönözve, nyilvánk is előttem, semmiben lenni nem kívánok.

Tanácskozzatok tehát, rendeljetekek és adjatok tást, tisztelt Hazafiak, mentülelőbb; mert ismételn dom:

„Mindennek van pillanatja, melly ha elsurra szor örökség sem hozza azt vissza többé!“

Pesten, julius 10. 1844.

Gróf Széchenyi István

[Faint, mostly illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.]

[Faint, mostly illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.]

Tisztelt választóim!

Fogadják mindenekelőtt üdvözetem és azon határozott meggyőződésem nyilvánítását, hogy én a program előterjesztését igen ünnepélyes, és a politikai pályán kötelező lépésnek tekintem. Parlamentaris rendszer mellett, a jelölt jellemén kívül politikai hitvallása képezi a választók biztosítékát, és első s legfőbb kötelességnek fognám ismerni, a vallott elvekhez következetesen ragaszkodni, és erőmből kitelhetőleg azon ügynek szolgálni, mely bennünket egyesít, mely közöttünk a legszorosabb kapcsolatot képezi, — a haladás és a szabadelvűség ügyének.

Alkotmányos szabadságunk és törvényes függetlenségünk fenntartása és kifejtése, állami intézményeink gyökeres és szabadelvű átalakítása, ezen elvek körül egyesült a balközép és ezen elvek azok, melyek valóztatására törekedni, hazám érdekében és jövőjének biztosítása végett, mulhatatlanul szükségesnek tartom.

Örködni arra, hogy helyzetünk rosszabbá ne váljék, és hogy azon alkotmányos jogok, melyeket az 1867-iki kiegyezkedés nemzetünkre nézve fennhagyott, meg ne csonkítottassanak; örködni, hogy ezen törvények pontosan végrehajtottassanak, egy szóval, felügyelni arra, hogy az alkotmányosság mezején visszalépést ne tegyünk, — ez véleményem szerint egy ellenzéki képviselőnek első feladata és kötelessége.

A mennyiben a kiegyezkedés által létesült alkotmányos helyzet kívánalmainkat ki nem elégíti, törekednünk kell azt javítani, törekednünk kell a jobbnak elérése után, s főleg arra, hogy államiságunk azon attributumai megszereztesse, melyek hiányában nemzeti létünk biztosítása, szellemi és anyagi tovább fejlődésünk nem képzelhető.

Örködni arra, hogy helyzetünk rosszabbá ne váljék, s hogy az alkotmányos élet mezején visszalépés ne történjék; ez tehát első feladatunk, melynek szüksége annál szembeötlőbb, ha megfontolom, hogy az 1867-iki kiegyezkedés nem egy szakasza oly értelmezést és alkalmazást nyert, mely különösen a magyar hadseregére vonatkozólag azon jogokat is megrövidítette, melyek az 1867-ki 12-ik tvczikkben nemzetünk részére, oly súlyos áldozatok árán lekötve lettek.

Ha első feladatunk megörzeni alkotmányosságunkat, a második, mely annál még fontosabb, abban pontosul össze, hogy alkotmányosságunk kifejlesztésén munkálkodjunk. Valamint azok kik a rend ürügye alatt, a szabadság korlátozását tüzték ki czélul, egy bizonyos pontnál meg nem állapodhatnak, hanem gyakran akaratuk ellenére is mindaddig működnek, míg a nép szabadságát semmivé tették; úgy az alkotmányos élet örei sem állhatnak meg bizonyos ponton, és megczáfolnák önmagukat, ha minden adott alkalmat fel nem használnának, hogy a nemzet jogkörét szélesbítsék.

Midőn alkotmányos jogaink kifejlesztéséről és azok biztosítékairól beszélek, nincs szó, mely eléggé kifejezhetné azon meggyőződés erejét, mennyire szükségesnek találom részemről, hogy az alkotmányos ellenzék valamint eddig, úgy ezentul is minden törvényes eszközzel oda működjék, hogy a magyar önálló hadsereg szervezése mielőbb foganatba vétesse. Önálló hadsereg nélkül nemzeti létünk biztosítottak nem tekinthető, és a nemzet ezen oly rég táplált aspirációja annál jogosabb, mert az általános hadkötelezettség óta teljes joggal követelhetjük, hogy az ezredek az országban és lehetőleg

hadfogadó kerületeikben hagyassanak, hogy a tényleges szolgálattal ideje azon minimumra korlátoztassék, mely a hadképzettség elérésére okvetlenül szükséges, — teljes joggal igényelhetjük, hogy azon választó fal, mely még ma a katonát a polgártól elkülöníti, ledőntessék, egy szóval, hogy a hadsereg ujjá szervezése teljes eréllyel fogantatba vétessék, mert a fegyelem önmagában nem képes a katonát teremteni, ha a katona az állami és társadalmi intézmények fenntartása iránt érdekelve nincsen.

Megragadom ezuttal az alkalmat egy oly fontos kérdést megérteni, melynek szabadelvű szellemben leendő megoldását égető szükségnek tartom. Minden nemzetnek mely szabadságát biztosítani akarja, első kötelessége magát az alkotmányos és a magánjogok elleni merényletekkel szemben lehetőleg óvni, s ebből kifolyólag nélkülözhetlenül szükséges, hogy a katonák, illetőleg a fegyver alatt álló polgárok, ép úgy legyenek alávetve az állam törvényeinek, mint bárki más.

Mindaddig, míg a katonák más törvények uralma alatt állnak, mint a polgárok, katonaság államot fog képezni az államban, castot a társadalomban és a polgárok alkotmányos és magánjogai mindig fenyegetve lesznek oly testület létele által, mely idegen, nem alkotmányos tényezők uralma alatt áll. Felette szükségesnek találom tehát, különösen midőn ez ország minden fegyverfogható polgára szolgálatra van kötelezve, hogy a katonák az ország törvényeinek alávetessék, és hogy kivételt csak a tényleges szolgálatban a katonák azon vétségei képezzenek, melyek a fegyelem fenntartása miatt külön eljárást fenytéket multhatlanul igényelnek.

Lelkem mélyéből meg vagyok győződve, hogy az ellenzék valamint eddig uszentul is teljesíteni fogja azon hivatást, melyet részére a nemzet jogosított aspirációja saját meggyőződése kijelölt, valamint meg vagyok győződve arról is, hogy ezen küzdelem a siker fogja megjutalmazni.

Ezredéves kincs az alkotmány, melyet föntartani és fejleszteni legelső kötelességünket képezi; egy nemzet, mely az anyagi jólét reményében, vagy rendszetebb közigazgatásért szabadságát feláldozza, egy fokkal sem állana magasabban mind azon vadak kik köszörületlen gyémántjukat, festett üvegért áruba bocsátják. —

Engedjék meg uraim, hogy ezuttal oly kérdésre vonatkozólag nyilatkozhassam, mely ezen ország jövőjét, valamint a több nemzetiséghez tartozó választóim érdekeit oly közletről érinti. Legfőbb óhajom az, hogy a Magyarországon lakó nemzetiségek közt a testvéries egyetértés szelleme uralkodjék, és azért óhajtom, hogy a nemzetiségek mind azon jogos igényei, melyek hazánk integritásából és az államiság eszméjével öszhangzás vannak, méltányos kielégítést nyerjenek. Kivánom, hogy a nemzetiségek kultur törekvéseikhez mértén a legkitelhetőbb támogatásban részesüljenek, mert meg vagyok győződve, hogy minél közelebb fogunk műveltség tekintetében állani, annál inkább fogunk érezni, hogy hazánk felvirágzása körül mindnyájan egyetemleg érdekelve vagyunk. —

Azon álláspontot illetőleg, melyet a belreformokkal szemben elfoglalom, én a kormányzás mesterségét azon feladatban találom, a kultur fejlődés leggyobb mértékét, az egyéni szabadság lehető legkissebb korlátozása mellett elérni. Az állam tevékenysége és kezdeményezése csak azon térére legyen látozva, a hol az egyesek ereje, a hol az associatio eszméje a kívánt czélt elérni nem képes, — ott azonban hol kezdeményezése a művelődés és humanitás által multhatlanul nyelvetik, erélyesen és a mellék érdekek figyelembe vétele nélkül, teljesitse feladatát és hivatását. —

Ha vissza tekintünk a történelemben, azon tanulságot merithetjük, miszerint a szellemi fejlődés, mint az anyagi haladás terén a kormány szüntelen beavatkozása, és törekvése az ügyek természetes fejlődését törvények és rendeletek által szabályozni, a nagyobb bajok és visszaélések kuforrása volt, és én a jelen kor egyik legnagyobb vi-

nyának tekintem azon öntudat elterjedését, hogy a kormány hivatását csak azon akadályok elhárítása képezi, melyek a mivelődés és az emberi combinatio utjába állanak.

Láthatják ebből tisztelt uraim, hogy én a sok kormányzás és a központosítás emere nem vagyok, mert legjobb meggyőződésem szerint a népek politikai szabadságára nem törvények betüje, hanem az államot a társadalommal összekötő intézmények alakja, vagy a helyhatósági szerkezet gyakorol döntő befolyást.

A központosítás rendszere, mely az állam ügyeit ministeri rendeletek chablonjai szerint egy központból akarja elintézni, választó falat emel az állam és a társadalom között, midőn a nyilvános kötelezettségek teljesítését, a hivatalnokok seregére bizza, megfosztja népet azon teremtő erőtől, mely egyedül képes a veszély pillanatában az állam fenállását biztosítani, és a nemzetben az ellentállás erejét kifejleszteni.

Lehetetlen ezen szempontból kiindulva nem kárhoztatni azon központosítási kísérleteket, melyekkel a kormány mindinkább előtérbe lép, s melyek nem csak nemzetünk ellemvonásával ellenkeznek, hanem azon felül szükségkép a hatalom és a vagyonnak egy helyre összpontosítását és a számos tagból álló burocratia szervezését fogják maguk után vonni, mely a nemzetre kimondhatlan anyagi áldozatokat fog róni.

Ha a kormány folytatja eddigi eljárását, ha minden törekvése ezentul is oda fog irányulni, saját hatalmi körének tágítása végett a helyhatóságok tevékenységét bénítani, és zokat főispánok és főpolgármesterek gyámsága alá helyezni, meg fog semmisíteni hazánk azon gyönyörű intézménye, melyet a nemzet törvényhozása egy kor méltán az alkotmányosság védbástyájának elnevezett.

A helyett hogy a közigazgatásági decentralisatio elvéhez képest az adókezelés és behajtás teendőit, a helyhatóságokra átruházni, a helyett hogy a közigazgatás egyszerűsítésére fordítaná fögondját; a kormány minduntalan új hivatalokat teremt, úgy hogy utoljára szükségkép azon aggály kezd bennünk felébredni, hogy a kormány eszközöket akar teremteni hatalmának öregbitésére, és a parlamenti többség biztosítására.

Tartok attól, hogy ha a kormány folytatja eljárását, miszerint a hivatalos korszaggy is örökölt nemzeti gyengesége még öregbitetni fog, s hogy azon szomorú látványnak le-
tünk szemtanui, miszerint fiatalságunk fötörekvése csak oda lesz irányozva, jövőjét államhivatalok elnyerése által biztosítani. —

Részemről tehát okvetlenül szükségesnek találom, az eddig követett rendszerrel szakítani, és főleg államháztartási szempontból az adók repartitioját, kezelését és behajtását szükségelt állami ellenőrzés fenntartása mellett az önkormányzat közegeire bizni, — szükségesnek találom, hogy a kormány a megyék és városokkal szemben a gyámkodás rendszeréről lemondjon, hogy az önkormányzati közegeknek azon hatáskör biztositassék, mely töltik az öntevékenység gyengítése nélkül elnemvonható. —

Lehetetlen egyuttal fel nem említenem azon visszaélést, mely a központosítás rendszerével a legszorosabb összeköttetésben áll, azon visszaélést hogy a kormány a közigazgatást nem az ország törvényeire, nem az egyes tisztviselők felelősségére, hanem a miniszterek parlamentaris felelősségének elvére akarja fektetni. —

A felelősség elvének kiterjesztése az ország első hivatalnokaitól kezdve le egészen az utolsó közegig, ez volt ama czél, melynek valószinűsítésére az ellenzék mindig törekedett. Minden tisztviselő felelős saját nyelvéért, és minden polgárnak jogában áll annak törvénytelen és jogait sértő cselekvénye miatt a bíróságnál panaszt emelni, — mig ezen elv meghonositva nincsen, addig a jogi állam eszméjét valószinűsítettnek nem szemlélhetem.

Államháztartásunk bő szükségletei, és az önkény uralomból átkos örökségként nekünk származott nagy terhek folytán, az adók közvetlen leszállítására egyelőre nem reflectalhatunk ugyan, de részemről úgy vagyok meggyőződve, hogy az adók igazságos felosztása az egyszerűbb elvekből való megállapítása oly irányban, hogy azok mindenütt a jövedelmekből fedeztessenek, és ne az adó tökét támadják meg, a terhek elviselését felette könnyíteni fogja. Ha az adók hová fordítása körül egy részt az észszerű takarékosság, más részt

pedig a termékeny beruházás elve által fogunk vezéreltetni, ha összes törekvésünk oda irányoztatni a decentralisatio eszméjére támaszkodva a közigazgatást egyszerűsíteni, czélszerű közigazgatási, ipar és kereskedelmi intézmények alkotása által, a közvagyon dást emelni képesek leszünk, nem kétlem, hogy az adók ez ország polgáira koránt s fognak oly teherként sulyosodni mint jelenleg.

A közigazgatási viszonyokat illetőleg mulhatatlanul szükségesnek találom, ha a törvényhozás a szállító feleket azon jogtalan helyzet alól felszabadítsa melyben azok vaspálya társulatokkal szemben ma még tényleg léteznek, és a forgalom érdekei mulhatlan igénylik, hogy a szállítók viszonya a társulatok iránt a felelősség elve alapján szabályoztassék. Teljes meggyőződésemből csatlakozom a magyar jogászgyűlés azon határozatához, hogy a vaspályatársulatok azon károkért, melyek a szállítás végett nekik által személyeken és tárgyakon ejtettek, felelősséggel tartoznak, és hogy kivételt csak azon esetekben képezhetnek, midőn a károkat az illető személy vétkes mulasztása, vagy a tárgy mi sége okozták, és nem kétlem, hogy ezen kérdés szerencsés megoldása a forgalom biztonsága és azzal iparunk és kereskedelmünk felvirágzását, jelentékeny mértékben előmozdítani fog.

Lehetetlen nemzetgazdasági viszonyainkról s azok mikénti fejlesztéséről eltekintni, anélkül, hogy országos, és megyei utaink elhanyagolt állapotára ne reflectáljunk. Mindaddig, míg országos megyei és községi utaink a szó legszorosabb értelmében járhatatlanok lesznek, mindaddig, míg oly városban is, mint Arad, a kocsiforgalom az őszi és téli nagyobb részén át nagy akadályokkal kénytelen küzdeni, mindaddig, míg a természet év legtöbb szakában nem képes terményeit a vaspályákhoz szállítani, földművelésünk, iparunk és kereskedésünk fejlődése a lehetetlenséggel határos.

Itt sürgős intézkedések szükségeltetnek, itt minden elmulasztott nap borzasztó károkkal van összekötve. Mindenekelőtt szükségesnek vélem hogy az ugynevezett kényszer munka végkép megszüntetessék, mert nemzetgazdasági szempontból a kényszer munka már rég tulszárnyalt és elítélt álláspont, mert egyrészt elvonja a munkát a hasznos foglalkozástól, melyet másrészt, miután a kényszer munka hanyagul teljesítetik, az utépitkezésnél kellőleg nem értékesítheti.

Szükséges továbbá, hogy a közmunka aránylagos pénzértékre reducáltassék, hogy az építkezés egy rendszeresen megállapított terv szerint eszközöltessék, — hogy a helyhatóságok a felügyeletükre bízott utak fenntartásáról gondoskodni, felelősségük alatt kötelesek; — de főleg szükséges végre, hogy az állam a fontosabb utak felépítéséhez szükséges költségeket, ha kell kölcsön útján beszerezze, mert azon öszletek, melyek a közútszélökre költettek, termékenyítőleg lesznek elhelyezve, s a nemzet hálás köszönettel fogja venni azon költségeket, melyek viszont vagyonosságát oly nagy mértékben növeli.

Engedjék meg uraim, hogy az igazság szolgáltatás reformjára vonatkozólag egy néhány észrevételt előterjeszthessek. Egy nép művelődési állapota kétségtelenül a törvénykezésében tükröződik vissza, és a reform, mely e tényezőt teendői sorából kifelelő örökké csonka és hiányos maradna, mert a társadalom alapját a folyton ébren tartott lelki érzet képezi, s mindazon intézkedés, mely ennek biztos támaszt nyújt, a szabadság építkezésének egy-egy márványoszlopa, mely azt disziti és gyámolítja egyszersmind.

Egy oly törvénykezési rend, mely a bírák részrehajlatlanságát és függetlenségét biztosítja, a per menetét a nép előtt könnyen felfoghatóvá teszi, mely a nép közvetlen részvételét egy jó igazságszolgáltatással összhangzásba hozza, ez képezi a jogállam első és legnyeges kellékét, a polgári szabadság legerősebb támaszát és a fejlődött műveltség legpraegnansabb kifejezését.

A régi elöitéletektől válnunk kell, a jelenlegi visszás állapotot nem egyes javítások, hanem a gyökeres átalakítás segíthet csak, a gyökeres átalakítás pedig úgy létesíthető, ha az újkor eszméit és vívmányait honosítjuk, ha a szóbeliséget, nyilvánosságot és az esküdtzéki intézményt oly kiindulási pontoknak tekintjük, melyekhez igazságszolgáltatásunk minden részleteit alkalmazni kell.

Félrendszabályokkal a létező hiányokat orvosolni nem fogjuk, — mi egy vállpontra értünk, hol többé nem az a feladatunk, hogy egy leélt s korhadt fatörzs ágait ismét körülyessük, hanem az, hogy igazságszolgáltatásunkban az új kor vívmányait következetesen alkalmazzuk, hogy jogi életünkben a középkor azon maradványait kiküszöböljük, melyek átalakulásunk útjába állanak. Bontsuk szét a sötét szobák zárfalát, melyek még ma az igazságszolgáltatást magukban rejtik; és a szóbeliség és nyilvánosság éltető befolyása alatt, a törvények iránti tisztelet terjedni, a jogászok önérzete megszilárdulni és képzettségük látköre tágulni fog.

Nincs szó, mely eléggé kifejezhetné azon meggyőződésemet erejét, mennyire találom szükségesnek, hogy a büntető igazságszolgáltatásnál a nép részvétele esküdtzéki intézmény honosítása által biztosítottassék, mert a büntető törvénykezésnek ha feladatát teljesíteni akarja a nép erkölcsi érzületével összhangzásban kell hogy álljon.

Az alkotmányos állam lényege ép abban áll, hogy a monarchikus eszmét, polgári szabadsággal összhangzásba hozni törekszik; hogy az államhatalmat a különböző állam tényezők közreműködésére építi, ezen szellem, mely az egészszet áthatja, kell hogy az egyes részletekre is kiterjedjen, s így teljes joggal állithatom, hogy az esküdtzék az alkotmányos természetének legjobban megfelelő birói intézmény.

A büntető igazság szolgáltatás reformja annál szükségesebb, ha megfotolom, hogy nincs törvény, mely a polgárok személyes szabadságát a birói és rendőri közegek önkénye ellen kellőleg óvna és biztosítaná. Valamennyi alkotmányos jogok között a személyes szabadságot és a lakás jog sérthetlenségét legtöbbször becsülöm, lakházam az én váram, ezen büszke szavak képezik az angol alkotmány legnagyobb díszét, ohajtom, hogy e hon minden polgára lakházára felirassa, ide csak a törvény erejénél fogva vagy akaratommal lehet belépni.

Oly számos a teendőnk, annyi még a megoldását váró kérdés, hogy azok megérintésével is türelmüket felette igénybe venném, engedjék azonban tisztelt választóim, hogy egy minden polgárra nézve főfontossággal bíró kérdésre vonatkozólag nyilatkozhassam, mely nem kétlem még ezen országgyűlés folyama alatt tárgyalás alá kerülni fog, a választási törvény revisiójára vonatkozólag.

A választási jog minden polgár legbecsesebb javát képezi, és a művelődés elterjedése, a kereskedelem és ipar felvirágzása, egy szóval a nemzet cultur fejlődése, csak az egyéni és politikai szabadság által felköltött és ébren tartott öntevékenységi szellem által érhető el.

Igénytelen nézetem szerint szükséges ugyan, hogy a választási törvény revisió alá vátessék, de oly szellemben, hogy a választási jog gyakorlat ép oly szabadelvű alapra fektetessék, mint az az 1848-iki törvényekben történt, — mert mit sem tartok veszélyesebbnek mint a politikai joggyakorlatot azoktól megvonni, a kik a törvényhozás útján annak birtokában helyeztetek.

Végtelen sok a teendőnk hogy magunkat a műveltség és az anyagi jólét azon fokára felküzdjük, melyet az európai nagyobb culturnépek már elfoglaltak, hogy törvényhozásunk befolyását ott biztosítsuk, a hol a nemzet legszentebb érdekeiről határoznak, — de részemről hazánk jövője és polgárainak művelődési képessége iránt teljes bizodalommal viseltetem, és azért elvagyok tökévelve, ha az önök bizodalma folytán képviselőnek megválasztatom, mint pártom bár igénytelen de hű napszamosa küzdeni, hogy azon elvek érvényre emelkedjenek, melyeket mi mindnyájan üdvöseknek és czélszerűeknek vallunk. Azonban bár mi legyen a választás eredménye, egy oly szabadelvű polgárság által képviselőjelöltnek kitüzve lenni mindég élttem egyik fénypontját képezendi, melyre önérzettel vissza fogok tekinteni.

CHORIN FERENC politikai program

előterjesztve

1871. április 10.

Selmeghi Károly bence
de. Arad, apr. 23. 1871. 5

Tisztelt választók!

Lelkemben mélyen meginditva lépek Önök tisztos körébe; első szavam a köszönet és a hála szava azon kitüntetésért, melylyel engemet, — a távollevőt, mondhatnám elzárt nagányomban, felkeresni méltóztattak, hogy a legnagyobb polgári megtiszteltetésre kijelöljenek, s másodsor azért: mert alkalmat szolgáltatottak arra, hogy e városba, melyhez számtalan kedves emlék, élttem legnemesebb részének beltartalma, a szeretet széttephetetlen szálaival fűznek, több évi távollét után visszatérhessek, hogy Önök körébe, habár rövid időre is, hazajöhessek.

Három éven át elvonulva a politikai küzdelmek izgalmaiktól és feltűnéseitől, egy szerény körben napszámosként iparkodván megfelelni a haza iránti kötelesség zajtalan, de eredményeiben és összefüggésében fontos feladatainak: nem lehetett igényem reá, hogy e hazafias város jeles polgárai emlékében még helyet foglaljak; annál kevésbé arra: hogy Önök a legdiszesebb állásra, melyet a polgárok bizalma képes osztani — az országgyűlési képviselőségre kijelöltessem. Fogadják uraim legmélyebb köszönetemet e nagybecsű kitüntetésért, s legyenek meggyőződve — hogy annál mélyebben érzem tartozásomat, mennél tisztábban és világosabban vagyok annak tudatában, hogy nem ragyogó multam, nem a közéletben szerzett érdemeim, nem oly körülmények és tényezők, melyek nagy pillanatokban kiragadva az embert a közönség sorai közül, azt egy varázsintésre a nép bizalmának magaslatára emelik, őt a haza reményeinek tárgyává és letéteményesévé avatják fel: nem ily körülmények okozzák meghívásomat, hanem hogy a bizalom, melylyel engemet megajándékozni kegyeskednek — legfőbb részében csak előleg a reményben levő érdemekre.

De mennél inkább érzem ezt: annál erősebb elhatározásom megérdemlenni e bizalmat, s hazafias munkásság által megszerezni, mit a hazafias bizalom oly nemesen és tartózkodás nélkül előlegezett.

Alkotmányos országban mindazonáltal, a képviselőjelölt iránti bizalom csak föltételes lehet, s a választók és a jelölt közötti nézetazonosságon alapulhat mindazon ügyekre nézve, melyek a haza állapotát, a törvényhozás és a parlamenti tevékenység feladatait érintik. Csupán Önök tántorithatlan hazaszeretetének újabb bizonyítéka: ha mielőtt szavazatuk súlyát a mérlegbe teszik, biztosan akarják tudni: mily állást foglalnék el az országgyűlésen, ha Önök szavazata által a törvényhozás szentélyébe bebocsájtatom?

Engedjék meg, tisztelt választók, ha becses idejüket néhány perczre igénybeveszem a végett, hogy kifejezzem véleményemet hazánk általános helyzetéről, s a törvényhozás legközelebbi tevékenységéről.

Először is — az államjogi alapot, melyet a haza és a fejedelem bölcsessége megállapított, s mely hazánkknak meghozta a békét, a polgároknak a szabadságot, mely lehetővé tette, hogy önerőnk kifejtése által önnön magunk legyünk sorsunk urává: ezt uraim azon szilárd talpazatnak tekintem, melyet létünk koczkáztatása nélkül nem szabad gyengitenünk vagy megingatnunk. Ezen legfőbb és helyzetünk fölött uralkodó kérdésre nézve, azon szerencsés helyzetben vagyok, hogy véleményem egy és ugyanaz azzal — melyet e város polgárainak tulnyomó nagy része, öröm és elragadtatás között a magáénak vallott azon epochalis napon, a melyen kivivatott a diadal, megtestesült az íge, s megvalósult a remény, és a legbuzgóbb törekvés, — azon nagy napon, mely visszaadta állami létünket, s melyen Magyarország parlamentjének felelős, magyar kormány vette át hazánk kormányzatát.

Azon szerencsés helyzetben vagyok: hogy egy és ugyanaz a nézetem arról, melyet ez örökemlékezetű nagy esemény következettben — e város kitűnő polgárainak felhívása folytán, a haza legnagyobb fiához intézett üdvözlő iratba — lelke mélyéből befoglaltam s melyet e város férfiainak legnagyobb része, kétségtelenül lelke nek erős meggyőződéséből magáénak vallva, oly készséggel és elhatározással alájegyzett.

Az államjogi egyesség képezte a pártok összefoglaló és szétválasztó tényező már akkor is — és képezi fájdalom még ma is. Én az államjogi kérdés megoldásában úgy mint azt az 1867/8 XII-ik törvény megoldotta: a haza kül- és belerejének védképességének és haladásának feltételét ismertem fel, s ismerem fel ma is; ebben találtam és találok a kettős frigyét a dynastiával s a lajtántuli tartományokkal; ebben találtam és találok e hon boldog jövőjének zálogát, mivelődésének, iparának, vagyonosodásának, s haladásának életelemét; ez uraim azon varázserő — mely egy millió lelkes harcost áll Magyarországra, ha ezeket külellenség megtámadná, ez azon megbecsülhető garancia, mely megvédésünket a kettős monarchia közös ügyévé teszi.

És ha volt okunk örülni a frigy megállapításán midőn az megkötött: a viszonyok, melyek azóta fejlődtek, a fordulatok, melyek a jelenben egy-egy buborékot felékelnek: nem alkalmasok arra, hogy azt megbánhassuk. Isten intézi a népek és az országok sorsát; az események az intéző bölcsesség beláthatlan határozatában keletkeznek s a nemzet, a nemzet, mely közel egy századon a civilizációnak zászlóhordozója — több ízben népek szabadságának reményhorgonya, a magas törekvések vezéresillaga és bátorítója — midőn Európa leghatalmasabb, legbátrabb és legmiveltebb nemzete oly váratlanul lesújtott, s oly irtozatos convulsiók között vérzik nagy részben saját hibái által okozott sejtől: ma az exclusivitas elbizottsága önnön erőnkbe és saját tehetségünkbe legalább is nem időszerinti.

Nem vagyok barátja a conjecturáknak és kalandoknak; a politika nem az ideális fogantatások káprázataiból alakul. Realis tényezők, szerves erők, határozott viszonyok számításba vehető alakulások azok, melyekkel állami ügyekben egy országnak számolni kell. Én hiszem, hogy nem áll közel a harez, melyet létünkért vívnunk kellek; és hiszem azt is, hogyha akár a meztelen ragadmány-vágy, és hódítási fordulat, akár pedig ilyen merénylet céljának lepléül használt egyéb aspiratiók vezényszava alatt fenyegettet hazánk határai — lelke bensejében meg vagyok győződve, hogy a különben is figyelő állásban levő civilizatio constatálná, hogy Európa, — értem az európai állam-érdek- és erkölcs-szövetségét — még nem törültetett el: de a mint ezt hiszem és vallom, úgy másrészt tudom azt is, hogy államok csupán isten irgalmából nem tengődhetnek: hogy egy önmagában feldult és szaggatott, egy tehetetlen, alélt, folytonos hullamzások hányatott ország, Európa rokonszenvére és támogatására nem számíthat; ezt, ha segítségünk lesz reá, csak az által nyerhetjük meg, ha létünk szükségességét, feladatunk megoldásához megkivántató compact erő kifejtése által igazoljuk, mely midőn saját létünk megvédését eszközli, egyszersmind az európai államok rendszerének életerős garanciájául szolgál.

Mily összefüggésben van e kérdés a mi államjogi állapotunkkal: azt — ezen szes felvilágosodott körben nem kell fejtegetnem. Önök jól tudják — hogy egy ország védelme, nem mindig saját határainál kezdődik; tudják azt is, — hogy a külellenség legzetése igen gyakran nem kizárólag belügyi kérdés. De a ki ezt messzebb fekvő vonatkozásaiban összefüggésében fontolóra veszi: az hálát fog adni a gondviselésnek, mely megóvott azon irtozatos veszélytől, hogy egy lehető conflagratio zilált államjogi viszony

között találjon minket; viszonyok között, melyek lehetővé teszik azon természetellenes állapotot: hogy a haza polgárainak szive nem azon hadseregért dobog, melynek soraiban saját fiai küzdenek és vérzenek, s a honpolgárok reményei mint hajdan a hugenották, nem a hazai harcosoknak diadalát kísérik.

Egy lehető megtámadtatás, a kettős monarchia egyesült hadseregét — egy nagy és erős hadsereget — találja készen állami létünk védelmére: — a mi ismét az említett okoknál fogva hatályos támogattatásunkat nem csupán az európai rokonszenvé, hanem egyszersmind az európai szükség tárgyává teszi, s netaláni védelmi harcunkban, más államok segítségét is biztosítja számunkra.

Ime uraim ez az első — és végtelen becsü összefüggés államjogi egyességünk és védképességünk között, és ez már magában is eléggé nagy eredmény arra, hogy feltékenyen és gondosan őrizzük a frigyét, mely ezen eredményt közvetítse s a kettős monarchiát az államok rendszerének valódilag erős tagjává és tényezőjévé tette.

A közös védelmen kívül a mi még különösen az államjogi alap tartalmazására int bennünket: ez a consolidatio szellemének szükségességének ápolása, a mi nélkül állami institutiók nem létezhetnek. Jaj az országnak uraim, melyet 5 évről 5 évre újra meg kell menteni. A hol az állam alapjait meg kell menteni, az államjogi alapok megállapítások: nem alkalmasok arra, hogy azt megbánhassuk. Isten intézi a népek és az országok sorsát; az események az intéző bölcsesség beláthatlan határozatában keletkeznek s a nemzet, a nemzet, mely közel egy századon a civilizációnak zászlóhordozója — több ízben népek szabadságának reményhorgonya, a magas törekvések vezéresillaga és bátorítója — midőn Európa leghatalmasabb, legbátrabb és legmiveltebb nemzete oly váratlanul lesújtott, s oly irtozatos convulsiók között vérzik nagy részben saját hibái által okozott sejtől: ma az exclusivitas elbizottsága önnön erőnkbe és saját tehetségünkbe legalább is nem időszerinti.

Nem akarom ezzel azt mondani, hogy államjogi alapunk nem képes a fejlődésre. Ezt institutiókról állítani: az alap elitélése volna. Minden helyes instituciónak — a fejlődési képesség lényeges sajátosságát képezi, s a mi nem fejleszthető — annak a tényleges viszonyok változtatásával szakadnia kell. De nincs ok a változtatást a napi rendre tenni, mert nincs oly tény, mely azt igazolná, hogy a megoldás nem volt helyes, hogy az nem felel meg érdekeinknek, hogy gátolja haladásunkat. Mely szükség parancsolja a feladást? mely irányba gyöngítette az állami egyesség befolyásunkat és fejlődésünket, és akadályozza szabadságunkat?

A mi befolyásunkat illeti, uraim: szabadjon kérdezni, a mohácsi ütközet óta mikor volt Magyarországnak tetteleg oly nagy befolyása a nemzetközi viszonyok alakításában mint jelenleg? mikor volt ez ország realis tényező a nemzetek tanácsában, és hatott a többi nemzetekre saját érdekei, saját szükségéi és követelményei szerint?

A háboru és a békekötés, ugyszintén a szövetségek megkötésének joga mindenik alkotmányos monarchiában, a fejedelem jogaihoz tartozik: a ki e lényeges nagy jogok minenti gyakorlatában, a felelős ministerek tanácsát követi. Ezen felelősség a legfőbb biztonosság arra nézve: hogy az állam életét érintő e kérdésekben az ország meggyőződése jönnérvényre. Hogy mennyire biztosítja az államjogi egyesség az ország e befolyását: annak nem rég tanujai valánk mindnyájan és tanuja volt az egész világ.

A legközelebb elvihartzott porosz-francia háboru alatt a magyar kormány több ízben interpelláltatván mikénti magatartása tekintetében: a minister-elnök mindannyiszor kötelességének tartá a parlament előtt nyilatkozni, és a követendő — később a követett irányt megjelölván, ez által a kérdés az országgyűlés határozatának tárgyává vált, mely meggyőződése szerint helyeselhetette, mint helyeselte is a semleges-állami politikát: de ezen nyilatkozata által constatálta, hogy a béke és háboru kérdésében az országgyűlést jogos befolyás illeti.

Tekintsünk a többi nemzetközi viszonyokra s ez országnak jogkörére a nemzetközi szerződésekkel szemközt.

Midőn a magyar kormány elfoglalta helyét — számtalan nemzetközi szerződés volt hatályban. Ezek között voltak olyanok is, melyek nem egyeztek meg Magyarország jogával s az itteni jognézetekkel.

Tehetetlené tette-e az 1867/8. XII. tck. a kormányt arra nézve, hogy a fennállat de a mi szempontunknak meg nem felelő államszerződéseket megszüntesse? Nem uraim! 1867/8. XII. tck. csupán a kereskedelmi és vámszerződéseket tartotta fenn: minnek közzékezménye lett, a magyar kormány kinyilatkoztatta, hogy a müncheni grätzi államszerződés, mely a politikai vétkesek kiadását rendeli el, hogy a német Bundnak 1854-évi hasonló tartalmu határozata, melyet 1855-ik évben egy külügyminiszter rendelet Magyarországra is hatályosított — ezen országra erőnkülének, hatálytalan mondott ki. A magyar kormány átvizsgálta a fennálló egyességeket, és kimondotta, hogy a kiadási szerződéseket jogi szempontból egyáltalában nem ismeri el Magyarországra nem kötelezőknek, s azokat új, — és a jelen helyzetnek megfelelő szerződések által óhat helyettesíttetni.

Önök tanui voltak, hogy nem rég azon kiadási szerződések Svéd- és Norvég országgal, Olaszországgal és Franciaországgal kötöttek: a magyar országgyűlés fogadtattak el; ennél nincs világosabb tanúság arra: hogy Magyarország, mely elfogadta e szerződéseket — azokat el is mellőzhette volna. Az országnak tehát nagy, sőt elvitathatlan befolyása van a nemzetközi szerződések tekintetében.

A magyar kormány határozott befolyásával kötött egy honossági szerződés egy consularis szerződés az északamerikai egyesült-államokkal, egy kötetett egy hajózási szerződés Spanyolországgal; negotiáltatik egy szerződés a cabelek oltalmára Amerikával, egy jogsegélyezési szerződés Würtemberggel. Mindez tény, tagadhatatlan tény, mely bizonyítja: hogy igen nagy befolyásunk, sőt döntő befolyásunk a nemzetközi viszonyokra, s hozzájárulhatunk a nemzetközi szerződéshez, vagy visszautasíthatjuk ezt — amint érdekünk és jognézetünk ezen vagy amaz irányt tüzik ki elének. Mit akarnak tehát mécsesvilággal világítani akkor, mikor a nap ragyog? Mit akarják tehát némelyek Magyarország népével elhitetni, hogy a hazánk léte fel van adva, hogy jogai megesorbítottak. A mohácsi napok óta nem volt a hazánk ily befolyása és hatása a nemzetközi ügyekbe. Üssék fel Corpus jurisunkat, s a háttér szerződések — ismétlem — elvitázhatatlan tanui állításom kétségbevonhatlan valódiságát. Az államjogi egyezség által tehát valóságos cselekvő és ható tényezők lettünk az államközi viszonyok alakításában: ez pedig az állami lét legfőbb és legbiztosabb nyilváníttat.

Nem élhetek vissza, tisztelt választók, önök türelmével annyira, hogy a köztársasági ügyek minden ágára kiterjeszkedvén: az államegyezség megbecsülhetlen áldásait minden szempontból fejtegessem. Ezt önök előtt fejtegetni — akik ezt keletkezésében elfogadott véleményüket hiven és rendíthetetlenül fenntartották, fölszemes is volna. Csupán a hadsereg vonatkozólag vagyok bátor megjegyezni: hogy ennek a hadseregnek, — sőt egyetlen feladata az állam védelme az ellenség ellen. Minden intézkedésnek, mely a hadsereg nézve történik: ezen szempont által kell irányoztatnia. A hadseregnek ezen elsőrendű célja, óvatos behatást igényel ennek természetébe, szükségéi saját szerkezetébe, a melytől erkölcsi és anyagi ereje föltételezve van. A speculatív theoriáknak itt alig van tere; a hadseregnek a kétszer-kettőszoros pozitívitásán kell alapulnia.

Történtek, uraim, az utóbbi időkben intézkedések a hadsereg anyagi és erkölcsi erejének, különösen pedig intellectualis képességének fokozására; az összpontosítás győzelmi erejének és ezáltal védelmi erejének növelésére, úgy szintén felszerelésének biztosítására. E tekintetben Magyarország kiváncsi figyelembe vétettek, sőt legnagyobb részben vagy eddig is teljesítették, vagy a teljesítés stadiumában vannak: de rohamos átalakítás mely az organisatio céljából mai állapotunkban, habár aránylag rövid ideig tartó despotizmus niasatiót eredményezhetne, ez nem áll célunkban, ily kísérletek kívánságától saját érdek által kell visszatartatnunk.

Államéletünknek — ámbár nagyon fontos — de nem egyedüli mozzanatait képezik a közügyek. A tevékenységnek még egyéb és számos feladatai vannak, melyek részint a társadalom, részint pedig a törvényhozás munkásságától várják helyes megoldásukat. Az 1848-iki törvények által alapintézményeink lényegesen átváltoztattak: anélkül, hogy egyéb viszonyaink és törvényeink, az új aera alapszempontjaihoz alkalmaztathattak volna; a nélkül, hogy a legfőbb elvek és az egyes intézmények között, a szükséges összhangzás helyreállíthatott volna.

E munka reánk vár, uraim; s csak egyik része oldható meg a törvényhozás által, a másik: a társadalom lendületétől és szellemétől függ.

A elsövel nem foglalkozom; de a mi a törvényhozás teendőit illeti: egy pillantás helyzetünkre és fogyatkozásainkra, kimutatja: hogy az államélet minden részében az alapító és szervező erő megfeszített tevékenységére van szükség. A közigazgatás és a törvénykezés; az ipar, kereskedés, a művelődés a legfontosabb teendők követelményeivel állanak előttünk.

És e teendők e roppant halmazában, egy előre megállapított rendszert sem lehet követnünk; mert nálunk a sorrendet: a szükség csekélyebb vagy nagyobb foka, s nem pedig a theoria helyes követelménye határozza meg.

Bajaink közé tartozik: hogy nem követhetjük a javítás azon könnyebb módját: hogy a meglevő institutiók egyes részeinek megváltoztatása, javítása, vagy azok kiegészítése által a gyakorlati szükségnek azonnal elég tétessék, s a rendszeres törvénykönyvek, csak hosszú ideig tartó munkálatok után készítenessék el. Nekünk sokat, nekünk mindent, és köztön kell tennünk, s csaknem mindent alapjaiból újonnan és teljesen elkészítenünk. A rendkívüli szükségnek, rendkívüli munkásság által kell megfelelnünk.

Az alkotmány uraim magában még a szabadságot nem biztosítja: erre az államélet egyéb elemeinek és tényezőjeinek szünetlen erős és egyöntetű közreműködése is szükséges. A közigazgatás, törvénykezés, számtalan — az élet milliányi változatait felkaroló intézkedéseket követel, intézkedéseket, melyek ha vagy magukban nem helyesek, vagy a köztársaság által nem az állam szerkezetének alapelve szellemében kezeltetnek: ez által a gyakorlatban nem csak meghamisíttatik a legfőbb elv, hanem eltörlül maga a szabadság is. Egy hiány, egy helytelen szabály, a laza vagy bünyös végrehajtás, megronthatja az egész organismust, a mint egy seb az emberi testnek bármely részén, az egész ember betegségét okozza. A reform-kérdések megoldásánál nincs helye a phrasisnak: itt uraim a részletes ismeretek, a fáradságos munka rögös, de áldásos útja kezdődik.

Mindenik nagyobb kérdés, ámbár magában egyegy önálló egész: de egyszersmind regulatora az államéletnek is, és ezért kizárólagos szempontok szerint nem intézhető el. Mindeniknek ható ereje, valamint a vele szemközt álló tényezők, gondosan kiszámítandók; ügyelemben veendő a létező helyzet is: s csak a viszonyok minden részének alaposan tanulmányozása és felismerése után állapíthatók meg a követendő elv, s annak folyamányai. A legveszélyesebb tételek mindenkor azok: melyek a valónak kisebb vagy nagyobb részével, egy bizonyos rész valótlanságot tartalmaznak. Az absolut valótlanság azonnal felismerhető: de ha a vegyes tételnek vonzó és tetsző része kifeszíttetik, a másik — a valótlanság ellepleztetik, és nem ismertetik fel: csak a gyakorlati alkalmazásban bontakozik ki az egész beltartalom, és ekkor, szerencsétlenségek között tűnik ki a tévedés, s convulsiók között derülnek ki a rövidlátás vagy az elfogultság végzetes következményei.

Önök látták uraim, kormányuknak működését: tanui voltak azon tevékenységnek, melyet a miniszterium a reformot illetőleg kifejtett. Azon nagy számú törvényjavaslatok, melyeket a kormány már eddig is előterjesztett: csalhatlan tény gyanánt igazolják: hogy komolyan és hivatásszerűleg, szünet nélkül dolgozik feladatának megoldásán, és ha e rendkívüli tevékenység daczára is, az eredmény nem kielégítő: engedjék meg, hogy lelke legbensőbb meggyőződéséből fejezzem ki, miszerint a mulasztás, vagy az idő terméktelen használatának módja a kormányt nem terhelheti.

Én teljesen értem és átérzem az ország óhajításait, hogy az urbéri javaslatok, a bírósági szervezet, az államügyészség, a törvényhatóságok és a községek rendezése mennél

előbb életbe lépjen: a szabad föld a szabad hazában nemcsak társadalmi, hanem politikai exigenciává is vált, míg a törvénykezési intézmények a jogbiztonságot, a mi nélkül állni nem állhat fenn, valósítják meg. A legjobb törvények, uraim, értéktelen szavak maradnak, ha a bíró vagy nem tudja vagy nem akarja azokat alkalmazni. Joguralom helyes bírósági rendszer nélkül, a képzelhetetlenségek közé tartozik.

A kormány előterjesztéi javaslatait s a legközelebbi időben ismét számos törvényjavaslat, közöttük nemsokára a büntető törvénykönyv s a szóbeliség s a nyilvánosság aljaira fektetett polgári perrendtartás is előterjesztetik.

Reméljük uraim — hogy a törvényhozás mindkét hazának bölcsessége és ereje oly gyorsasággal és alapossággal teljesítse az átvizsgálást és a megállapítást, a mily buzgósággal működött és működik e törvényjavaslatok előkészítésén a kormány.

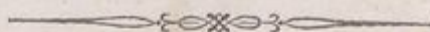
Engedjék uraim, hogy még egy pontra nézve nyilatkozzam. A haza boldogságát egyértelmű polgárainak boldogságával; erre szükséges: hogy a socialis, vallási és nemzeti tömbök fejlődési és művelődési követelményei figyelembe vétnessenek, és az erre vonatkozó föltételek — öszhangzásban az állam exigenciaival bátran, szabadon, gyöngéd belátással az illető körök természetébe és viszonyaiba, adassanak meg. Különösen a nemzeti kérdésre uraim, lelkem meggyőződéséből mondhatom: hogy ez életünk legfontosabb kérdésének egyike. E tekintetben épen Önök előtt hivatkozhatom bátran multamra. Önök tudják, hogy azon csekély körben is — melyben eddig mozoghattam: nem szüntem meg a kérdés fontosságát kiemelni, s a megoldás igazságos és szabadelvű irányának követését követni. Nézetem nem változott; és meg vagyok győződve, úgy mint eddig: hogy a szélsőségek veszélyes dőreségei elpárologván, a valódi szükségeket kielégítő, igazságos megoldást a higgadt bölcsesség által el fog érteni. A szükség uraim, mely a megoldást követeli: egyszerűen szersmind ki fogja jelölni a megoldás útjait is.

A választási törvényjavaslat is valószínűleg foglalkoztatni fogja az országgyűlést, meg lehetnek győződve: hogy a jogok confiscatiójához, bármi ürügy, bármi szín alatt kívántatnék ez, soha sem lennék képes járulni. De igen is óhajtom: hogy a föltételek, melyektől a választóképesség függ: biztosan, tüzetesen és határozottan állapítsanak meg, s különösen, hogy az iparosokra nézve — azon bizonytalan alap, mely ezen jog függ t. i. hogy „hány segéddel dolgozik“ — változtassék meg.

A fenn megjelölt értelemben fognék hatni uraim az egyes törvényhozási kérdések elintézésére, s szavazatommal — ha Önök bizalmát most is megtartván képviselővé választatnám — mindenkor a mérleg azon szelencéjéhez járulnék, melyben azoknak szavazni foglaltatik, akik a kérdéseknek szabadelvű, igazságos és célszerű megoldását óhajtják. Mint egyik közege a nemzet többsége és a fejedelem bizalmából alakult szabadelvű kormánynak, bátran állíthatom: hogy a szabadelvű haladás, mely alakulásának alapelve képezte, képezi egyszer szersmind reform-tevékenységének vezérelvét s alig képzelhető: hogy mint kormányközeg és e szabadelvű város által választott képviselő: kötelességeim öszes ütközésbe jöhetnének. De ha — ez megtörténnék: legyenek meggyőződve uraim, miszerint elhatározásom nem kerülne küzdelmembe, s hazám s Önök iránti kötelességemet soha semmi viszony között nem rendelném alá bármely tekinteteknek. Én az országgyűlésnek haza — és nem saját dolgaimat óhajtom előmozdítani.

Az általános állami ügyek mellett, és ezek között gyakran kiváló helyett foglalkozom az egyes vidékek, és városok érdekei. Uraim, közel husz éven át lakosa e városnak örömmel és szeretettel vettem részt fejlődésében; ismerem szükségeit, és tudom azt, hogy e város iparának, műveltségének, szellemi erejének növekedésével: a haza boldogsága ereje növekszik. Kedves kötelességem leendő uraim, azon föltételek megszerzésén működök, melyek e hazafias, értelmes és iparos város további fejlődésére és virágzására megkívántatnák.

Ezek nézeteim, ezek elveim; ezek mellett közdöttem eddig, és küzdendek ezután is. És ha most, miután lelkem meggyőződését, s irányomat föltártam önök előtt, ha e nézetek öszhangzásban állanak önök hazafias elveivel, ez esetre kérem: tartsák meg számomra megbecsülhetetlen bizalmukat.

Nagyméltóságn Főrendi házi Elnökség, Méltóságos Főrendek!

Magyarország keresztény társadalma könnyebben lélekzett fel a Méltóságos főrendek dec. 11-i fenséges szavazásának örvendetes eredménye után. A mély tisztelettel alulirottak hálát adnak mindenelőtt Istennek, kitől minden jó tanács ered, aztán a Méltóságos Főrendeknek, a keresztény hazafentartó álláspontnak oly hazafias megőrzéseért.

Buzgón kérjük a Méltóságos Főrendeket, hogy az ország keresztény millióinak keresztény érdekeit ezután is éber figyelemben tartani, a dec. 11-i dicső szavazás örömet mindnyájunk számára megőrizni és szegény hazánkat a feltornyosult veszélyek- és bajokból még kellő időben szerencsés kibontakozásra segíteni méltóztassanak.

Éljen a magyar Főrendiház!

Kelt.....dec. 188.....

1	10
2	11
3	12
4	13
5	14
6	15
7	16
8	17
9	18

19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48

49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78

79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100
101
102
103
104
105
106
107
108

109
110
111
112
113
114
115
116
117
118
119
120
121
122
123
124
125
126
127
128
129
130
131
132
133
134
135
136
137
138

A

Magyar Főrendi

Nagyméltóságu

Elnökségéhez

A
keresztény polgárok
és hálafelirata a de
11-i szavazás dicső
nyéért.

Nyilt sorok

válaszul Szana Tamás urnak a „Nemzet“-ben és a „Koszorú“-ban „A Magyar Nemzet Irodalom-történet Vázlata“ czimű munkámról közzétett bírálatára.

„Csak hangod legyen mint a mély brúgó:
Különb ítész vagy, mint volt Blair Hugó.“
Komócsy József.

E sokat mondó sorok jutottak eszembe, midőn Szana Tamás „fölületes, gond nélkül készült“ bírálatát olvastam. Mély, mondhatnók brúgó hangon szól ő művemről; kiszakít a szövegből egyes mondatokat, s azokból hamis következtetéseket vonva le, elferdíti értelmöket; s mert „a calumniare audacter“-t célhoz vezető eszköznek hiszi, egy modern „félreértést“ is megriszkiroz, azaz nem mond igazat; csak hogy elhitesse az olvasóval: hogy itt egy teljesen hasznavehetetlen munkával van dolgunk. Pedig hát „nincs oly rossz könyv, melyben valami jó nem találtatnék,“ mondja a nagynevű Pázmány; de Sz. T. semmi, de semmi őt sem talál művemben, s azért „habozás nélkül“ löki azt az absolute rossz könyvek lomtárába.

A mi saját személyemet illeti, nem sokat törődöm ez épen annyi rosszakarattal, mint a mennyi felületességgel megirt bírálattal; külön embereket is meghurczolt már a rosszakarát nálamnál; de, midőn látom, hogy bírálok az egy érdekét nem tekinti, hanem a priori azon szándékkal vette könyvemet a kezébe, hogy a fölött az ünnepélyes gyászéneket brúgó hangon zengedezze el; midőn látom, hogy áfogsáival fölülteti az olvasót, hogy művem valódi és képzelt hiányainak föltüntetése közben oly egyénekhez is hozzányúl ryparographosi ecsetével, a kiknek nevét az irodalom gaz bajnoka csak tisztelettel említheti: tartozó kötelességem az ügy érdekében, melynek igénytelen munkása vagyok, zót emelni; s a félrevezetett közvélemény, kartársaim becsülése, mindenek felett pedig a magyar irodalom megbánott geniusa egyaránt megkövetelhetik tőlem, hogy ez gyszer téves nézeteit kellő értékökre szállítsam alá.

* * *

Érdekes bevezetéssel kezdi Sz. T. úgynévezett bírálatát, midőn „a hazai irodalomtörténet ismertetése körül ifejtett nagy buzgalomnak örvend“; de már itt mindjárt em egészen hű, mert azt mondja, hogy én irodalomtörté-

netemet „épen a polg. iskolák számára“ irtam; ugyan sziveskedjék csak mégegyszer megnézni könyvem czimlapját, s ott ezeket fogja olvashatni: tanítóképző intézetek, polgári iskolák és nőnevelő intézetek számára; tehát nem épen a polg. iskolák számára, hanem azok számára is. És itt az a bökkenő, hogy önök ott, az ellentáborban nem tudják vagy nem akarják megérteni, hogy a középiskolák, azután meg a tanítóképzők és polgári iskolák között igen lényeges különbség van, s a könyv, a mely a középiskolákban sikeresen használható, a képző intézetekben és polg. iskolákban teljesen hasznavehetetlenné válik.

Soká kellene e sorok szives olvasóinak türelmét igénybe vennem, ha e pontot illetőleg részletezésekbe bocsátkoznám; legyen elég annyi, hogy a tanulók előismeretei, kora, szellemi képzettsége, a tanulásra kiszabott idő mindmegannyi számbaveendő tényező itt, s higyeje el, e tényezők figyelembe nem vétele határozottan az ügy kárával jár. Azután meg az általam jelzett intézetekben a költészettan és irodalomtörténet oktatása nem is annyira ez él, mint inkább eszköz, az önművelődés egyik hatalmas eszköze; czél itt a nyelvtan, stilistika, mennyiségtan, stb. stb., s én úgy vagyok meggyőződve, önök is csak szánakozni tudnának azon ország tanügyén, melynek tanítói kölesönvett, bemagolt frázisokban áradoznának Csokonai „Dorottya“-járól, Jósika Miklós „Könnyelműek“ czimű modern regényéről, és a modern színiköltészet egyik legújabb genialis termékéről, a „Fekete Hajó“-ról, de egy polgári ügyiratot sem alakilag, sem tartalmilag nem tudnának helyesen meg- és leírni.

De menjünk tovább! Megdöbbenő a következetlenség, mely a tudós kritikus egész bírálatán végigvonul; s itt akaratunk ellenére is fölmerül e kérdés: az a Sz. T. írta-e ezt a kritikát, a ki egykor „komoly tanulmányokkal“ is foglalkozott? Felületességgel vádol engem már az ó- és

vel és sokoldalú munkásságával csak hasznára válhatnék a magyar tudománynak; — más országok írói körei pillanatig sem túrnék meg, hogy Lázár Miklóst, a jeles zsolnártárfordítót és érdemes katol. vall. költőt, Rosty Kálmánt, a dante-i föllengésű lyricust, Répássy Jánost, a sokoldalú író, Maszlaghy Ferenczet, a szellemes elbeszélőt, tagjaik sorában ne tiszteljék; nálunk? — ah, hiszen ezek mindannyian katol. papok, és e „fekete seregtől“ olyannyira borzad liberalis századunk! Ezért nincsenek ezek még csak névleg sem megemlítve legújabb irodalomtörténeti kézi könyveinkben.

Látja tisztelt uram! ezért állítottam én össze műveimet részrehajlatlanul, mindenkinek megadva a magáét; azért láttam szükségesnek műveimet „immár második kiadásban“ is közzétenni: mert kellő vázlatban bár, de meg akartam hazám ifjúságát tanítani, hogy nemcsak „a prot. felekezettől“ kerül ki hazánk intelligentiájának díszes koszorúja, hanem nagy contingenst szolgáltat ehhez a katol. egyház

is; s mert azt akartam elérni, tanulja tisztelni, becsülni a magyar ifju nemzete nagyjait, fedje bár nagy szellemök romlandó porhüvelyét frakk, vagy dobogjon bár szívök hazáért reverenciában melegebben.

Vannak hibái, vannak fogyatkozásai az én vázlatom művemnek is; de hol van az emberi mű a mely gyarlóságokban nem leledzenék? legnagyobb hibája azonban kétségtelenül az, hogy szerzője nem tartozik a szabadalmazott tankönyv-írók „fényes“ táborába.

De nem folytatom tovább. „Mutatványaim, úgy hiszem elegendők arra, hogy lássa.“ Sz. T., hogy még sem fog az az olvasó-közönség a sötétben tapogatózni, a mely „olvasmányainak megválasztásában, íróink megítélésében a legújabb irodalomtörténet-író nézeteire támaszkodik“; de különösen elegendők arra, hogy Sz. T. a jövőben megkímélje nem kért tanácsaitól azokat, a „kiknek befolyása van arra, hogy az iskolában mely könyv nyomán ismerje meg az ifjúság hazája irodalmát.“ Kassán, 1883. marc. havában.

Katinszky Geyza.

A közoktatásügyi Ministeriumhoz benyújtandó emlékiratnak tervezete.

Cyéméltóságú Minister Ura!

8

A nemzeti zene a hazai művészet fejlesztésére irányuló törekvésben élénk figyelemmel kíséri a zene művészet terén érülő minden mozzanatot, a haladó kor viományait a közoktatás terén saját érdekét, lehetőleg örökösíti.

Mi sem természetesebb, mint azon kötelesség szabta eljárás a közoktatásban különös tekintettel a hazai zene művészet állapotát általában, valamint annak viszonylagos helyét szemben a művelt nagy nemzet zene művészetével.

Andoklásra nem szoruló, a tapasztalat által igazolt, hogy a zene művészet a társadalmi és nemzeti életben a leghatározottabb és legkövetkezetesebb szellemi közeg, mely a lelki műveltség emelésére, az örzékesítésére, valamint a fias érzület élesztőre, ébresztésére és fokozására minden, a leghatalmasabb anyagot a közöknek szolgáltatja.

Mint ily szellemi közegnek a becsét és horderejét minden nemzeti méltányolja és a tapasztalás mutatja, a legfontosabb művészetnek

fejlesztésére és terjesztésére úgy
mugán, mint állami uton jelen-
tőkeny áldoratókat hozott és hoz.

Ha már most harai viszonya-
inkat tekintjük és szem előtt
tartjuk, hogy a művészetek áta-
lában mily nagy befolyással van.
nak a szépiénreki fejlesztésére s ex-
rel karöltve a lélek nemesítésére:
egyéniséget örömmel constatalhat-
juk ugyan, hogy a képzőművé-
szeti ügyek haraikban jelenté-
keny lendületet vettek és e ténen
úgy egyesek mint az állam na-
gyobb mérvű támogatása folytán
oly föltérre emelkedtek, hogy ama-
gyar képzőművészet ma már
Európa culturájában számot tesz:
másrészt azonban kénytelenek va-
gyunk kiemelni azon új oly tagad-
hatlan, mint lehangozó tényét,
hogy a magyar zeneművészet
pang.

I minthogy e szembeötlő pan-
gás bekövetkezett annak dacára,
hogy fajunk elvitathatlanul ki-
váló zenei érzékkel bír: a nemzeti
zenei kötelességének ismerete e
jelenség okait fűnkészni és a hala-
dást gátló okok megszüntetését
megkísérteni.

A nemzeti zenei a harai ze-
neművészet pangását főleg két ok-
ra véli vissza vezetendőnek.

Az első ok véleménye szerint az,
hogy haraikban még ma is legna-
gyobb részt idegen újku és nemre-
siségű zene tanárok és művészek
joglatják el a családoknál a ze-
ne tanári helyet. Mi sem törve-
sebb,

nebb, mint hogy ily körülmé-
k közt a magyar zeneműve-
egészen háttérbe szoríthatók,
előre, fejlesztőre nem talál-
ják a nevezett színvonalán nem
s felülemelkedni. Ezent azon-
nem érheti vād a magyar
áldoratókat, mert a zeneművészet
minden művészet cosmopo-
lus lévén, a zeneoktatást is
classicus zene alapjaira kell
vetni, s ezért alkalmasnak
ittinál oly zene tanárokat,
igényeiknek megfelelő
esek.

A bajok abban rejlik,
elegendő számú, kellőleg
itt magyar erővel nem bí-
nak; a miént is első sorban
égető szükségé vált bajnok
slásáról kell gondoskodni;
és is inkább, mint csak így
megszüntethető a zenei
sunkban divó azon kirívó
egység is, hogy az elsőkelőbb
sunkban elfoglalt néhány kir-
ab tanár kivételével, a leg-
saládnál oly egyének vég-
zeneoktatást, kik vagy tel-
képtelenek és alkalmatlan-
ak tanításra, vagy a legkü-
lőbb s még elavult rendszere-
szerint tanítanak s exal-
nég a jelesebb sehetőségű ta-
nyokat is csak hátráltat-
a zeneművészet magasabb
nak elérésében.

A második ok, mely miatt a
zenei zenei véleménye szerint

a hazai zeneművészet fejlődésé-
se hasonlóképp gátoltatik, abban
rejlik, hogy hazánkban az egy-
házi zene is hanyatlásnak in-
dult.

Ezen jelenséget főleg az egy-
házi zenei vezető és kerelő körre,
gik nem eléggé alapos képzett-
ségűek s abból folyólag azok
feldeixlésének kell tulajdoni-
tani.

A hazai egyházi zenei re-
te viszonyok javulásának leg-
első előfeltétele tehát az, hogy
az egyházi önképzési képzett-
ségének niveauját kell emelni.

Midőn ezekben a nemzeti
zene a hazai zeneművészet
pangásának két fő okát előter-
jesztette, bátor kedűk előadni
azon módot is, melyen véle-
nye szerint a haladást gátló
mindkét ok megszüntethető
volna.

Első sorban egy zeneta-
nári seminarium lenne le-
tesítendő, melynek feladatát
képezni: zenetanároknak vagy
tanítóknak szigoruan pædago-
giái alapon elméleti és gyakor-
lati kiképzése, hogy az azon
intézetben kiképzett tanárok
azután kilepve a gyakorlati
életbe, kipróbált helyes rend-
szer szerinti tanításuk által
lassanként irányt adjanak
a magánzenetanításnak

lában s ebből folyólag üttö-
és közreműködők legyenek,
a zenei zenei hazánkban
kor színvonalára emelked-
. Ennek megtörténtével
égtelenül nagyobb virág-
nak fog indulni maga a
művészet is.

Második sorban az összes
kézetek számára külön egyhá-
i önképzési - képzési tanfolyam
(toratus) lenne életbe léptetve,

Ha az ily tanfolyamot vég-
alaposan képzett kántor oki
ak ország szerinte az összes fele-
teli egyházaiban működni,
tetlen, hogy rövid idő alatt,
lejlendő nemes verseny folytán,
hazai egyházi zeneművészet is
grásnak ne induljon.

Ezen két intézet, illetve tan-
m a nemzeti zenedében, mint
leginkább alkalmas és hiva-
zene-intézetben lenne felál-
adó.

Mert a nemzeti zenede az
den oly általános alapokra
tett szaktintézet az ország-
, a mely oktatása körébe be-
ija mindazon tárgyakat,
ek esetleg a magán-zenei,
s tárgyai lehetnek.

Mert továbbá az egyházi önké-
tanfolyam sem kapcsolható
zenűen másnemű intézethez,
thogy a még leginkább rokon-
észetű állami tanítóképzés-
lelhetnek ily tanfolyam
telményeinél, mert ezen

intézetekben a fősúly, nem a re-
nére, annálkevésbé specialiter
az egyházi zenére, hanem a
pedagógia és bizonyos fokú
általános ismeretek elsajátítá-
sára van fektetve.

A két intézet számára a
nemzeti zenede véleménye sze-
rint az 1. alatt mellékelt tan-
terv lenne megállapítandó.

A felállítandó két intézet,
illetve tanfolyam felszerelésének
és fenntartásának költségei a 2.
alatti költségvetésben vannak
előretervezve.

Ezen költségvetésnek névben a
nemzeti zenede még azt bátorho-
ditk megjegyezni, hogy az abban
kitüntetett összeg csakis úgy
elégséges a két intézet életbele-
tésére, ha azok a nemzeti ze-
nedéhez kapcsolva állíthatók
fel; mert ezáltal számos ki-
adás, mely ilyen intézeteknek
külön felállításával járna, vagy
egészben, vagy legalább részben
elcsúszkál.

Mint hogy a nemzeti zenede
megvan győződve ezen két intézet-
nek szükségességéről, valamint
arról is, hogy ezen intézetek cél-
ravezetésén csakis a nemzeti zenede-
hez kapcsolva állíthatók fel;
kése a maga részéről minden ál-
dosatra, mely enjét felül nem ha-
ladja, hogy a két intézet kebelében
tényleg fel is állíthatók.

A nemzeti zenede anyagi
körülményei azonban fájdalom,
még mindig olyanok, hogy az ezen

tek felállításával járó költsé-
gek viselésére egymagában képsé-

Annél fogva tekintve, hogy az
itt két intézetnek felállítására
a hazai zeneművészet fej-
letésének utjából jelentősen
előnyök hátrahagyhatók el,
így, hogy az intézetek fel-
állítása ugyan a hazai körmüve-
k általában, mint az ösz-
vényház felkerekének érde-
kébe áll, s így felállításuk
országos szükséglet nyer-
veléget:

az nemzeti zenede azon aláíratos
szemmel járul Nagyméltóságod
szerepét a nemzeti zenedében
tanári seminárium és
es felkerek számára egy-
-éneklés-képes intézet
állításában és fenntartásában
országos költségvetésbe
adó állandó segély által
ajánlani kégyeskedjék.

Budapesten, 1884. évi ápril hóban.

A szempci választókerülethez.

Tisztelt Választó-Polgártársak!

Mennél gyorsabban közeledik a jelen országgyűlés vége, annál nagyobb erőfeszítéseket tesz a kormány és elzsidósodott sajtója, hogy pártunkat, melynek magasztos elveit egy szóval sem képes megtámadni, aljas szenvedélyektől sugallottan rágalmazza és zászlaját sárba tiporja. El lehetünk arra szűlve, hogy ezen kaján rágalmak özönét még nagyobb erővel zúdíttják majd ránk a választások előtt, hogy ha csak lehet, a gyöngébbeket ingatózókká tegyék s pártunk tömörségét meglazítsák. Bővében lesz vád vádra halmozva, középkori sötétkedés, vallásgyűlölet, a szabadság, testvériség, egyenlőség s az emberszeretet nagy elveinek lábbal tiprása lesz szemünkre hányva ezerféle változatban, úgy hogy hozzánk képest az emberevő zsidóknak is jámbor nazarénusoknak tűnhetnek föl.

Én, ki egész publicistikai tevékenységemet a zsidó mételey kiirtására irányozám s Önök megtisztelő bizalma folytán egyedül foglaltam fel a nemzet törvényhozásiában tisztán és kizárólag antiszemita alapon, kötelességemnek ismerem a nagy harc előtt szemlét tartani azokkal pártunk fegyverei fölött, kimutatni amaz elévülhetetlen elveket, melyeken az antiszemitizmus nyugszik s melyeknek érvényesítése nélkül hazánk jövője nem orvosolható, nemzetünk jövője a véletlen szeszélyének esik martalékul.

Legvégzetesebb hibája, sőt mondjuk ki nyíltan, megbocsáthatatlan bűne a kormánynak az, hogy az emberiség nagy vívmányait jelző szóval csak szemfényvesztést űz, azokkal csak el akarja bódítani a gyöngébbeket, hogy ne vegyék észre, mint ássa alá azon alapelvet, mely a folytonosan jogegyenlőség-, szabadság- és testvériségnél is magasabb rangú, s mely minden józan állambölcseletnek alfáját képezi, — ez az évezredek óta nyúló tényfolytonosság.

Kétségtelen tény, hogy a világpolgárosodás keresztény alapokon nyugszik; kétségtelen tény, hogy ezen alapokat kétféle év szilárdította biztos talajjává az emberiség számára. A legkevesebb, amit a józan állambölcselet mindenkitől megkövetel, abban áll, hogy ha ezen alapok tényleges szilárdításához nem járul, legalább tartsa azokat tiszteletben. Miféle nagy államférfiai bölcsesség az, hogy valaki kétféle ezreden át húzódó tényfolytonossággal dacolva, az elenyészőleg csekély zsidó kisebbség kedvéért a keresztény világpolgárosodás alapjainak lazítására vállalkozzék, a keresztény államot még ősalapjában, a családi szentélyben is megtámadni merje!

És középkori sötétséggel mernek bennünket vádolni! Milyen volt az a középkori sötétség? Nagyon sajnos tévedései mellett is fölöttébb világosan állott előtte, hogy csak a polgárosodás keresztény alapjainak megőrzésével biztosíthatja ama nagy szellemi forradalom áldásait, melyet a világot az isten-ember vére pecsételt meg. Mi, Magyarország összes keresztény felekezetei, hitek maradunk ehhez a „sötétséghez“.

Hát azzal a „szabadsággal“ hányadán vagyunk? Azt látjuk, hogy a zsidó lelketlenség példátlan uzsoráskodása által rabszolgákká aljaitja kisbirtokosainkat s megsemmisíti a 48/49-ki szabadságharc leglényegesebb, legértékesebb vívmányait. Tehát azért tette a nemzet nemessége becses oltártul a haza oltárára a jobbagyság eltörlését, hogy akiket magához emelt, azokat a zsidó görnyeszze igába s tegye teherhordó barmokká! És megkövetel a szabadság védőinek merik mondani azok, kik szabad kezet adnak a lelketlen zsidó furfangnak polgártársaik leigázására! Ki tehát a szabadság elvének meggyalázója? Mi antiszemiták, kik keresztény polgártársaink nagy többségének szabadságát védjük az elhatalmasodott zsidóság ellen, hogy a zsidó érdekeket előmozdító kormány és a zsidó pénzzel tartott sajtó, mely a fosztogatót pártolva, az által még merészebb lelketlenségre ösztönzi?

Nem csekélyebb káromlás, gúnynyal tetézt káromlás a zsidó cimborák részéről az „egyenlőség és testvériség“ emlegetése. A keresztény morál úgy magyarázza ezen elveket, hogy egyenlően osztozva meg a közterhek viselésében, testvériesen élvezzük az azok után járó hasznot. De mit látunk? Hazai közoktatásunk terheit például, legnagyobb részben a keresztény felekezetek viselik, a zsidóság az alól, még egyenes fölmozdítás dacára is kivonta magát; mindazonáltal az állami tanintézeteket oly túlnyomó számban veszi igénybe, hogy azokat jóformán zsidó intézeteknek mondhatjuk. Hisz kétségtelen tény, hogy például a budapesti egyetem orvosi osztályában vagy a műegyetemen több a zsidó hallgató, mint a keresztény, a budapesti nyelviskola növendékeinek fele a zsidóságból kerül ki. Az államkormányzatban szintén egyetlen oly ág sincs, melyben a zsidóság túlnyomó számmal szerepelne; szó sem lehet náluk arányos egyenletességről, vagy méltányos testvériségről. Egyébiránt ők nem csak tetteleg, hanem formailag is példátlanul tiporják eme nagy elveket. Ott van az „Alliance Israelite Universelle“, mely tényleg valóságos világhatalom, s dacára a törvény előtti egyenlőségnek, melyet élveznek, még annak óthalmát is igénybe veszik, hogy bennünket annál biztosabban igájokba hajthassanak. De hát jutott-e valaha szó a kormánynak, hogy ez ellen csak egyszer is legalább egy ártatlan rendeletet is adott volna ki? Miért teszi épen az antiszemitizmust gondolkodásának legkiválóbb tárgyává, holott az a szemére hányt „fajgyűlöletnek“, „vagyonfosztogatásnak“, „vallásfelekezet elleni izgatásnak“ épen károsítását célozza?

Sokszor halljuk azon szemrehányást is, hogy „a keresztény szeretet“ ellen vétünk, midőn a zsidó hatalom megtörésében fáradozunk. De van-e galádabb bűn a szeretet ellen, mint azoknak dédelgetése, kik keresztény embertársaink zsarolásából hizlalják magukat? Furesa dolog volna a juhásztól azt kívánni, hogy szeresse a farkasokat s ne lássa el ordasait ellenök szeges örvével. De egészen ilyen juhász a Tisza-kormány. Sziját is vágthat attól a zsidó telhetetlenség a keresztény ember hátából, csak a bosnyák okkupáció folytatására készen legyen Rothschild zsidó mindig az apró pénzzel, melynek még kamatait sem bírjuk rendes jövedelmeinkből fődözni, hogy pedig a költsöntökből valamicskét törlesszünk is, arra még csak gondolni sem lehet.

Ezen állapot megörökítését jelzi a mostani kormány politikája, jelzi a hanyathomlok rohanást az erköcsi és anyagi tönkrejutás örvénye felé. Fejére állított logika, a lovat farkánál kantározó fonákság azon nagy közjogi jelszavak vesszőparipáján nyargalódnak, melyeknek teljes megvalósítása is csak úgy válhatik hazánk javára, ha először egészséges társadalmi viszonyokat teremtünk, ha ártalmatlanná s hatástalanná tesszük a közöttünk dúló zsidó mételeyt.

Napról napra általánosabban érzett meggyőződéssé kezd válni mindez az ország lakosságának minden rétegében úgy, hogy az antiszemitizmus tényleg uralkodó érzelem ott is, ahol annak magasabb jelentőségű s örökérvényű elveit szabatosan fogalmazva alig ismerik és ennek kell tulajdonítani, hogy „az antiszemitizmus mint az egyedül possibilidades és legyőzhetetlen ellenség áll Tisza Kálmánnal szemben és hogy az egyedüli fegyver ma már a kormány ellen,“ egyedül az lesz csak képes őt megbuktatni. Igaz, hogy idő kellett arra, míg ezen érzelem alaki nyilvánulást is nyerhetett, de az időben hozott áldozatot fényesen kárpótolta azon alaki nyilvánulásnak országra szóló nagyszerűsége: a szempci választás az antiszemitizmus önállóságát proklamálta; nem kérdezték Önök, mily párthoz tartozom s abban, hogy ezt kérdezni szükségesnek nem tartották, fölöttébb sok, nem kevesebb, mint országos bajaink legfőbb forrásának megjelölése rejlett. Továbbá a főrendek korszakalkotó föllépése, mely az Önök

zászlóbontásával egészen összeesett, a keresztény Magyarország öntudatának ébredését jelzé. A zsidó zsoldban leledző hatalom elvesztette fejét az erővel nyilatkozó népakarat hatalmas szózata előtt, a keresztény állameszmének varázsereje megbomlasztotta a politikai pártokat s próbaköve a jellemnek.

Ez az antiszemitizmus kétségbevonhatatlan vívmánya, melynek hatását a küszöbön álló választásoknál bizonyynyal tapasztalni fogjuk. Gyakran emlegetett nevekre van szükségünk, hanem jellemekre, oly jellemes férfiakra, kiknek multjában elegendő biztosíték rejlik arra né hogy igaz meggyőződésök mellett rendületlenül megállanak mind a hatalom rémitgetéseivel szemben, mind a zsidó vesztegetés ezernemű csábjai közt. Mit nyertünk mi az oly szabadelvűséggel, mely egyformán szabad prédává tesz a zsidó előtt vagyont, erkölcsöt, hazát családot? Mit használ nek a függetlenség emlegetése azok részéről, kik e magasztos jelszó cége alatt tökéletesen függetlenítik magokat a haza érdekétől, számba sem veszt a népakarat nyilvánulását, zsidó zsoldba állanak, a zsidó hatalomtól teszik függővé legfőbb érdekeinket? Mi értéke van az olyan egyenlőségnek, már tényleg oda juttatott bennünket, hogy a nyomor, az inség, a nélkülözés ugyan egyenlően beköszönt a keresztény lakosság házaiba, de az any jöllét a zsidónak és zsoldosainak jut?

Jelen pártviszonyaink keretében is az antiszemitizmus követelményeit kell a napirend első és főtárgyaivá tennünk. Ha tovább pusztítani engedjük a nemzettestben a zsidó mételyt, sem oly Magyarország nem lesz, mely Ausztriával az eddigi nemzetközi kapcsolatot fönntart sem olyan, mely nemzetünk teljes függetlenségi vágyait foganatosítsa. Az egyik esetben tönkre tesz bennünket a zsidó fekély Ausztriával egy a másokban pedig a nélkül. És így vagyunk minden jelentékenyebb politikai kérdésünkkel. A zsidó hatalom mindenütt útunkba veti magát mindent a maga gyarapítására zsákmányol ki. Ott van például a magyar ipar, a magyar kereskedelem csaknem kizárólagos zsidó monopólium csúfítva; amíg ez a monopólium fönáll, ott lehet mitőlünk akár a közös, akár a külön vámterület; nem a magyar kereskedelem s ipar cikkei szerepel ott, hanem a zsidó tőke hatalmi gyarapodásának eszközei.

Új helyzetet kell tehát jövőre teremtenünk a nemzeti regeneráció nagy művéhez, melynél az antiszemitizmusnak kell kög pontul szolgálni; ennek kell egy hatalmas önálló pártot létesíteni, mely visszahelyezze hazánkat a keresztény világpolgárosodás kétezred alapjaira; mely megtörve a nép vérén és veléjén hízó zsidóság hatalmát, a közjöllét áldásait terjeszse a föld népe között s azzal az igaz független legelső föltételeit teremtsen meg minden egyesnél, mely az egész ország függetlenségének is egyedüli alapja. Zsidó uezsora, zsidó hatalom alatt független ország: agyrém, képtelenség.

Ilyen agyrém létesítésén erőlködnek a mostani országgyűlési pártok mindaddig, míg az antiszemitizmus programját első sorban teszik napi rendjökre.

A magyar nép, melyet a Gondviselés ezredév előtt a Duna és Tisza síkjaira vezérelt, hogy majdan védfala legyen a keresztény világpolgárosodásnak, most a második évezred küszöbén ugyanazon magasztos feladat előtt áll; előbb vérével kellett a ker. világpolgárosodást védelmezni egy rokon és vitéz nép fegyverei ellen; most a zsidó ravaszság- és erkölcsrontó mételylyel férfias jellemességének erélyét kell szembe állítani.

Nagy, ellenállhatatlan erő fekszik a tájékozott akaratban. Az antiszemitizmus tudja, mit akar; célja tisztán áll előtte s tétovázás nélkül diadal biztos reményével tör feléje minden képzelhető akadályok dacára Diadalról, biztos diadalról kell szólnunk; mert az antiszemitizmus elveiben nem egy párt, hanem az összes magyar nép törekvései jutnak diadalra. A halhatatlan Széchenyi óva intett a nemzetet az emancipáció elhamarkodásától; aggodva kérdé, hogy ki fog majd minket a zsidóktól emancipálni? Ezt a kérdést égetővé tette a kög az ideje, hogy határozott feleletet adjon az ország választó polgársága s megbonthatatlan csatasorba rendezkedve a judaizmus ellen, tanúsítsa a latát a prófétai lelki, nagy ember dicső emléke iránt.

Pozsony, 1884. évi ápril 11-én

Ráth Ferenc,

a szempei választó-kerület orsz. képviselője.

Danielik János prisztinai cz. püspök beszéde

a főrendiház martius hó 26-iki ülésében.

Nagyméltóságú elnök ur, méltóságos főrendek

Engedelmet kérek, hogy ezen szakasz felolvasása alkalmából, mely szakasz bennünket czimzetes püspököket az ezen házban jövőre helyt foglalandó tagok sorából egyszerűen kitörül, néhány kegyeletes szót szenteljek azon kor emlékezetének (Halljuk!), mely százados törekvései és véres tusái után, támogatva az életexigenciák által, az aldunai és balkán-félszigeti tartományokat a magyar szent koronával állampolitikai kapcsolatba hozta, és létesíté azon püspöki székeket, melyeknek czimzetesei e házban egész mostanáig üléssel és szavazattal bírtak.

Elmélkedve ezen korról, eszembe jut, amit 1443. november 9-én Hunyady János irt épen a Balkán szorosok tőszomszédságából erdélyi vajda-társaság, Ujlaky Miklósnak: „Seregünk — ugymond — még egészen ép és viadal után áhítózik, s napról-napra növekszik, mert a király tábora megtelt bosnyák, bolgár, dalmát, albán és rácz érkezőkkel, kiket megjelenésünk nagy örömmel hangolt. Eleségnek bőségében vagyunk, a készlethez, mit magunkkal hoztunk, még hozzá sem nyultunk, — a környékbeliek vásárra hoznak mindent, mire szükségünk van.“

Ezen néhány sorból is tudjuk, mennyire jól és otthonosan érezték és találták magukat őseink azon korban a Balkán tájain. A népség versenyez az élelmi szerek összehordásában, a királyi tábor megtelik a különféle törzsekből érkezett lelkesedő önkéntesekkel, a vajdák hűbéri szolgálatot tesznek, s hűségi esküt fogadnak, szóval mennyire közel voltunk már ekkor azon eszmény megvalósulásához, a melyért a 17. század végén és a 18. század elején egész Mária Terézia uralkodásáig, midőn az orosz befolyás emelkedett tulsulyra, annyi államférfi, diplomata és történet-tudós lelkesült, értem egy nagy conföderált dunai állam eszméjét, és pedig a magyar szent korona oltalma alatt és a magyar nemzet vezénylése mellett.

E tényből az a tanulság foly, hogy azon időben ezen nagy és annyi erőteljes törzs lakta területen, semmi más nép vagy törzs sem bírt államalkotó képességgel, csak mi, és hogy ebbeli fölényünket ama századok diplomatái, államférfiai és történettudósai készségesen elismerék. A többi, a nehézkedés törvényénél fogva mind ránk támaszkodott és szorongattatásai közt nálunk keresett oltalmat.

Őseink végrendeletet hagytak ránk, melyet azon időből fenmaradt egyik okmányban következő ünnepé-

lyes szavakban látok kifejezve: „Vivjunk meg inkább ezer veszélylyel, sem mint a birodalom megcsönkítettasék. Az országból nemcsak végleg, de ideiglenesen sem szabad valamit elidegeníteni. Gyalázat érné a magyart, ha ő apától kapott örökségét nem hagyhatná egészen és épen fiainak és unokáinak által.“

S e végrendeletet őseink mai napig hiven megtartották. Soha semmi körülmények, még a legvég-sőbb szorongattatások közt sem mondtak le örökös joggal egy talpalatnyi darab földről sem. A törökökkel kötött békekötések fegyverszünetek voltak inkább, semmit valódi békekötések, melyek a békét egész országok és tartományok örökös átengedésével vásárolják meg. Ők engedtek az erőszaknak, de mindig a jog és szabadság fenntartásával, hogy azt, a mit az erőszak elvett, a midőn lehet, visszaszerezhessék. Meg tudták ugyanis becsülni az erkölcsi erőt, melyet a fentartott jog kölcsönöz az elveszett ügynek. S a fentartott jog becsének ezen érzete szilárdította meg bennök kétségkívül az elhatározást, hogy ők a velünk egykor hűbéri viszonyban állott tartományokban létezett püspöki székekre folytassák a kinevezéseket akkor is, midőn a korona közvetlen hatalma ezen tartományokban már megszűnt és maguk ezen püspökségek is végkép elpusztultak. Jogérzetüknek ugyanis inkább felelt meg, folytatni a kinevezéseket és a kinevezetteket azután otthon foglalkoztatni, az országos tanácsokban, a kormány- és törvényszékeknél, vagy a mire az akkor meggyérült püspöki székek és gyakori diplomatiái érintkezéseink idejében, még szükség is volt, a diplomatiái téren, a Stambulba, Velenczébe, Rómába Krakkóba és a különféle német udvarokhoz és országgyűlésekhez menesztett küldöttségekben, semhogy a kinevezés megszakításával a vég abdicatiónak hitét megszilárdítsák s ez által az utókornak valamiben praejudicáljanak. Hitük és reményük a nemzet ősi missziójában oly erős és rendithetlen volt, hogy nem haboztak őket az országgyűlésen, és pedig ezen ősi tiszteletreméltó házban ülési és szavazati joggal, mintha csak valódi megyés püspökök volnának, felruházni, hogy ittlétőkkel emlékeztessék a nemzetet, hogy mily fontos és főbenjáró hivatás teljesítése váraozik reá, és ápolják benne a reményt és hitet, hogy jönni fog előbb-utóbb egy idő, és támad egy férfiú, a mint támadt is egy az oly kedves és rokonszenves emlékezetű savoyai Eugenben, a ki ezen eszmének tudatára ébred, és azt kedvező időben végre is hajtandja, nem türve azt, hogy a magyart kelet felől mind csak kisebb nép és törzs vegye körül, melyre neki befolyása még sincs, sőt a mely olyanok befolyásának van kitéve, kik a magyarnak nem igen különös jó barátai.

Ha mégis az előttünk fekvő törvényjavaslat minket czimzetes püspököket ülésezési jogunktól megfoszt,

abban kétségtelen jelét látjuk annak, hogy savoyai Eugén óta a helyzet és gondolkodás nagyban változott. Hogy megváltozott, azon én éppen nem csodálkozom, mert hiszen savoyai Eugén halála óta a hagyományos ősi vagyis azon politika, mely végrendeleten alapul, hogy t. i. a korona és az ország sem jogaiból, sem területéből soha mit se áldozunk fel, és azt, ami elveszett, újra visszaszerezzük, több mint 150 éven át szünetelt. Igaz, hogy a király címében nem történt változás: igaz, hogy koronázások alkalmával a melléktartományok képviselőiben megjelentek a hagyományos zászlók is; az is igaz, hogy mi címzetes püspökök e főrendiházban ülés- és szavazati jogunkat háborítatlanul megtartottuk egész ezen napig: de ez aztán minden is volt, az ősi politika érdekében mi egyéb sem történt, sőt történt sok olyan, a mi arra enged következtetni, mintha a korona fenntartott jogairól már is végkép lemondottunk volna. Közbejött a Metternich hg féle politika, mely keleti szomszédainkat oly nagy mérvben idegenítette el tőlünk, s alkalmat szolgáltatott rá, hogy az orosz befolyás azon szédítő magasságra emelkedjék, melyben azt épen napjainkban szerepelni láttuk. Nem lehet tehát csodálkoznunk azon, hogy az a kor, mely az ősi hagyományos politikáról rég megfeledkezett, arra többé semmi súlyt sem fektet, reánk címzetes püspökökre sem fektetett súlyt, és a politika el-ejtésével, mely minket a főrendiházba bevezetett, nekünk is elejtetnünk kellett.

Szerencsére nem hiányoznak már is jelek és fordulnak elő tények, melyek egy új aera kezdetére mutatnak, melyek azt jelzik, hogy eme szomorú stagnatiónak vége lesz, hogy a legközelebről bekövetkező fejlemények az ősi hagyományos politikának kedvezők lesznek, tehát azon jogcímnek, melyen a mi itt létünk alapul, sulya szintén növekedni fog.

E tények sorában első helyre helyezendő azon nevezetes epochalis esemény, hogy a magyar korona egykori melléktartományaiból ma önálló herczegségek és királyságok lettek, melyeknek tehát igen erős, főbenjárú okuk van, hogy nagy, de még zsenge vívmányaikra féltékenyek legyenek, azokat gondosan őrizték és minden lehető biztonságba helyezni törekedjenek, tehát jóbarátok és szövetséges társak után nézenek, kikre válság vagy veszély idején bizton támaszkodhassanak. Ez az első mozzanat a régi kapcsolat visszaállítására.

A második igen fontos tény az, hogy nekünk szintén vannak keleten megóvándó fontos érdekeink, s ennélfogva mi az ott folyamatban lévő alakulásoknak egészen tétlen és közönyös szemlélői még sem maradhatunk, annál kevésbé nem, mert az általunk elhanyagolt befolyást megragadhatná más, ki azt bizonyosan nem a

magyar érdekében használná fel. És ezen érdekek első sorban helyezem azt, hogy ama királyságok és jelemelek souverain joga csorbát ne szenvedjen, a népek kebelében az a hit gyökeresdjék meg, hogy azon perczben, melyben valakinek kedve kerekednék, ha őket államiségükben és területükben háborgassa, reánk magyarokra, a mi őltalmunkra és segítségünkre csak számíthatnak, mint hajdan. E hit meggyökerezése esiettetni fogja az időt, hogy a régi kapcsolat is megújuljon.

Méltóságos főrendek! A történet folyamán sok minden változik, érdekek, életszükségletek, vonalom és hajlam, s a gondviselés útja megnyilatkozik rámutat az ösvényre, melyre lépünk, s melyet önmagunk tartásunk érdekében magunknak is, nekik is szükségünk követni kell. Nyerünk tehát utmutatást és iránítást ez pedig egy egységes, határozott, nemzeti politikai eredményezend, olyat, milyent a helyzet megkíván. Politikát azután évtizedről-évtizedre, századról-századra kell, gondosan alkalmazva, végre a dolgokat fejldtetni és juttatja, a hová nekik a nehézkedés vényénél fogva végre eljutni kell.

A polgárisodás nem vesztgel soha. Óriási feladatai nem hagyják pihenni. S ha folytonos előrelépésében utat tör, megtalálja mindig a formát is, melyben új alkotásait felállítsa. E forma nem helyezkedik el egészen a történeten kívül — mert a történeten kívül eső alkotás nem bír életképességgel. Az új formát tehát azon pillanatban, melyben a fenállót felbontó már összefüggésben áll ennek elődjével, azon szálak közt, melyek ezen régiből még fennmaradtak, s a melyeknek fonalán ő, a történet megszakított folytonosságába beilleszti magát. A történet ezen törvénye tehát a keleti új alkotások sem vonhatják ki magukból. És ez is egy kapocs, kezdetben alig észrevehető, de van és fejlődni fog.

A keleti kérdés a civilisatio kérdése is egyszerűen mind. S ki volna hivatottabb arra, hogy neki e munkájában segítségére legyen, mint épen mi magyarok, szomszédságunknál, történeti múltunknál, és érdekeinknél fogva? Nem fogunk tehát szükölködni szövetség-társ nélkül, a ki senki más, sem kisebb sem nagyobb, mint maga a humanitás, vagyis az imádott isteni Gondviselés, mely az emberiséget, érdek és szükség fonalán lassan bár de biztosan elvezeti minden hova oda, hol még szenvedő és elnyomott emberek él, és van lekötött föld és kéz, mely nem hozhatja mindazon áldásokat, a melyekre képes, de a melyek az emberiségnek mégis szüksége van!

Mélt. Főrendek! Igaz ugyan, hogy a legnagyobb és legerősebb akadály, tudniillik az ellenszenv, elfogultság, hogy nem mondjam, gyűlölet, melybe keleten

litikánk ütközhetik, még mindig nagy és mély gyökérrel bír. Ámde hogy ilyennel örökre ne birjon, úgy hiszem, arról önmagunk tehetünk legtöbbet. Én azt tartom, hogy a rosz indulatot a jó indulat fegyverezheli le leginkább és legtöbb sikerrel. A kívánt változás siettetése tehát legnagyobb részben tőlünk, jövőnk magunktartásától s a nemzet által követendő jóakaró és észszerű politikától függ.

Én a magyart úgy ismerem, mint a ki minden körben, a hová lábát teszi, hódítólag rokonszenves és szeretetreméltó tud lenni, ha azt igazán akarja. Szeretet és rokonszenv pedig szeretetet és rokonszenvet kelt. A kik ma gyűlölnék, meglehet, szeretni fognak, ha velük való magán és társadalmi érintkezéseinkben mindig ugyanazon jó és nemes indulattal találkozunk. Érvényesítsük tehát szellem-erkölcsi hódító fegyvereinket is, de állandóan és következetesen; mert a „constantia morum“ itt is, mint mindenütt, a sikernek biztosítója. És mi tapasztalni fogjuk, hogy a magnes-vessző, mely elhajlott tőlünk, ismét felénk irányul, és a keleti dolgoknak kívánt megoldását nagyban elősegítendi. E mellett szólnak azon esetek, melyekben egyes hazánkfiai máris sikert és czélt értek. Erre utalnak az előrelátó trónörökös ő fenségének annyira rokonszenves keleti utazásai; hogy ne feledjem Bismarck herczegnek, ha jól emlékszem, mintegy 15 évvel ezelőtt Bécsben alkalmilag elejtett szavait sem, melyekkel minket keleti érdekeinkre figyelmeztetett, s a mely szavak szintén nem szükölködtek minden realitás nélkül.

És koszorus költőnk mélabús felsohajtása: „Régi dicsőségünk hol késél az éji homályban,“ mire másra utalna, mint arra, hogy törekedjünk régi befolyásainkat visszaállítani: hogy hol, és a világ mely másik táján, mint épen a keleten, régi dicsőségünk ezen vérünk áztatta classicus térein, hol a koronának még mindig vannak fentartott jogai?

Legyenek tehát bármily nagyok a nehézségek és akadályok, melyek a hagyományos politikának útjában állanak, legyenek az ellenszenv, melyek azt perhorrescálják, még oly hatalmasok és erőszakosak, az élet

nagy exigentiái előtt meg kell hátrálniok. Biztosnak veszem, hogy az első politikai nagy szükség, a mint felmerülend és érezhető lesz, visszaállítja a kapcsolatot köztünk és a tartományok közt, melyekre a korona „jura sua usque adhuc legitime retinet“; természetesen nem a régi hűbéri formában, mit az új korszak nem tűr, hanem a szabad szövetkezés és érdekközösség alapján.

De hát erre azt lehet mondani, mit használ mindez a címzetes püspököknek, hiszen világos és bizonyos, hogy ha a végrendeletnek politikai része teljesülne is, a régi püspökségek még sem lennének visszaállíthatók. Erre röviden megjegyzem, hogy nem a betű, hanem a dolog érdemére kell fektetni a súlyt. Nem az a kérdés t. i. hogy e vagy ama püspökség pl. a pristina, melynek én vagyok a címzetese, visszaállítható-e még, vagy sem, hanem a kérdés abban kulminál: vajjon áll-e az ország érdekében, hogy keleten egy rokonszenves hierarchia is legyen, mely az anyaország hierarchiájával organicus kapcsolatban álljon? Ha el is hiszem, hogy annak létesítése nehézségekkel, akadályokkal jár, de hiszem azt is, hogy azok nem lesznek legyőzhetetlenek, mert legfeljebb is csak diplomatiái tárgyalások és pénz kérdése maradnak.

Ily reménykedés és nézetektől vezéreltetve igen természetes, hogy én, és hiszem, hogy velem együtt más címzetes püspök társaim is igen fájlalják, hogy épen az új korszak elején, a pirkadó hajnal első sugaránál, nekünk meg kell válnunk ezen főrendiházról, melyben három századon át ezen politika symboluma gyanánt ültünk és mindig rokonszenves és baráti fogadtatásra találtunk. (Tetszés.)

Szabad-e reménylenünk, hogy a nemzeti kegyelet mégis megvédi a százados fát, mely ott áll a Tisza és Duna partján — igaz, már nem virágzik, gyümölcsöt sem hoz, de a földbe mélyen belenyúló gyökere még mindig sarjakat hajt, melyek védik a gátat, míg maga a fa, a mult emlékeiből font koszorujával fennen hirdeti az ősi dicsőséget, és tette serkenti a lelket és szívet. Ha a nemzet nem kegyelmez neki, mi természetesen nem menthetjük meg. (Eljenzés.)

Dr. PAULER TIVADAR párt választmányának

NÉVJEGYZÉKE.

Elnök:

Dr. Jankovich Antal.

Alelnökök:

Osztóics Mihály, Rosztaházy Kálmán.

Jegyzők:

Dr. Appl Lajos, Vehner Gyula, Szuper László.

Adametz József
Adamovszky Péter
Ábel Nándor
Akter Sándor
Akantisz István
Andree Lajos
Alm Károly
Axmann Henrik
Almásy János
Adamasky József
Aradatz György
Bojesics Simon
Beranek Elek
Boldini Ede
Beliczay József
Balbier Nándor
Bertsik József
Benárd Lajos
Brujmann Vilmos
Braidschwer József
Bibó István
Dr. Bányai Fülöp
Dr. Bolyó Károly
Blédy Adolf
Boldini Rezső
Baltay Gusztáv
Bernáth Kálmán
Becher János
Belházy János
Borosnyay Oscár
Buzetzky Pál
Bohn József
Bogisich Mihály prépost
Biberal József
Beitlhauser János
Bauer Miksa
Bogisich János
Benedek Róbert
Brxa János
Bogisich Károly
Brinkmann Antal
Baróthy Jenő
Czillich János
Dr. Christen Gyula
Chasson János
Csik Dezső
Devics Antal
Déván Károly
Devics András
Dickmayer Conrád
Diemer János
Dörflinger György
Dessauer Ignác
Domonkos György
Dávidovics László
Érczhegyi Ferencz
Eiser Ede
Eisdorfer Gusztáv
Ellenbogen Ferencz
Frey Alajos
Fittoly Miklós
Filó Lajos
Dr. Fellegi Victor
Fölsinger Ignác
Gürsch Ferencz
Gidófalvy István
Glückselig Lipót
Dr. Gombár Tivadar

Gergye Sándor
Gulyás Béla
Gyomlay Gellért
Gömöry Samu
Gamauf Károly
Gartner Antal
Grunich Vincze
Ghyecz Emil
Hausman Károly
Hausner Ferencz
Horny Gyula
Huber Antal
Hümpfner Ferencz
Hofecker Ferencz
Hohlfeld Henrik
Hirt János
Huber János
Hesz János
Horváth Béla
Heindl József
Höflinger Fülöp
Havassy Ignác
Hegyei Béla
Hoser Victor
Hierwarter Antal
id. Honinger Mihály
Horn Ede
Hánzély János
Br. dr. Hornigg Károly
Hilbert Mór
Hegedüs Ferencz
Herczeg Ignác
Hoffman Sándor
Dr. Hegedüs János
Havas Sándor
Huszár Adolf
Höbbling Antal
Jálics Dénes
Jakovics József
Jankovics József
Jakobovics Mihály
Dr. Kogler N. János
Kossuthányi Géza
Dr. Kiss Sándor
Kranecz Péter
Kerntler Ferencz
Kubesch György
Kovács József
Dr. Klempa István
Kaiser Antal
Kiáltossy Teofil
Keller Ignác
Kovács József
Krause Nándor
Kabon József
Klájó Máttyás
Kaurits István
Kertscher István
Keömley Pál
Grf. Keglevich Ödön
Keleti Károly
Kovács Imre
Grf. Korniss Emil
Krammer István
Köffinger Frigyes
Kovics Károly
Király József
Kárffy Titus

Kriszt János
Légrády László
Lindenbach János
Dr. Loeblich Miksa
Láng Nándor
Lówy Frigyes
Linczbauer Fülöp
Lerch Károly
Lipthay Cornél
Löwenstein Ferencz
Leiner József
Leeb Máttyás
Lukrics Antal
Lakner Nándor
Dr. Laszy József
Lithvay Máttyás
Lung György
Miltényi Jakab
B. Maté Domokos
Marsovsky Gyula
Milók József
Magyarevics Jeromos
Máltás Hugó
Miereisz Mihály
Madarassy Pál
Márffy Ágoston
Marinovics Marcell
Magyar Gyula
Malmarits Ignác
Melczér István
Mauks János
Müller Lipót
Miskritz József
Mallász József
Mialovics Mór
Mayer Ferencz
Muchmayer Ferencz
Némethy Antal
Novák Lajos
Dr. Niedermann Gyula
Oeffner Ferencz
Dr. Országh Sándor
Oeffner Antal
Ott Károly
Olhauser Pál
Österreicher Károly
Pillmayer Károly
Peregriny Elek
Paulovics Nándor
Pentz György
Petz József
Pleyer Ede
Peringer Ferencz
Patrovics Lajos
Prohászka Mihály
Poruciu Samu
Peőcz Elek
Pernóffy János
Br. Pongrácz Emil
Pfrim László
Püspöky Géza
Póra Ferencz
Patacsis János
Rauscher János
Roch József
Reinheimer György
Remele Pál
Réhm Zsigmond

Rüblein József
Rinagl Vincze
Dr. Romy Béla
Richter Antal
Riese József
Schwanauer Mihály
Szaibb Lipót
Br. Splényi Béla
Stichleitner György
Szarka János
Schlossár József
Spuller Károly
Szegedinác Ferencz
Szuknovics Máttyás
Schuller Adolf
Schinkás Juda
Stankovics György
Szegő János
Dr. Schwartz Ferencz
Dr. Schwartz Ottó
Stöckl Alajos
Schmidt István
Id. Dr. Szénássy Sándor
Stesser József
Scheich Károly
Schmellhegger Nándor
Stojácskovics Sándor
Szelestey Géza
Spizlehner Ferencz
Schachinger Máttyás
Szalay Pál
Szulczberger István
Schedl István
Szentgyörgyi Imre
Vári Szabó Antal
Scholz Gusztáv
Szász Károly
Schlosser Nándor
Schott János
id. Stankovics Károly
Szirovics Károly
Telkesy Iván
Tichtl János
Telkes Simon
Torkos Kálmán
Tanárky Gedeon
Tholt János
Tarczal Antal
Újváry Ignác
Újhelyi Sándor
Wettstein Antal
Walheim János
Weiszl György
Wimmer Máttyás
Varázdsy Lipót
Wessely János
Villányi Alajos
Dr. Vaskovics János
Vlassek Ede
Verderber Gyula
Dr. Wachtl Aurel
Vérey József
Dr. Wohrab Floris
Winkle Károly
Id. Zaitz József
Grf. Zichy Hypolit
Zlinszky János

ha a nevelés és tanításra nézve az állami felügyeleti jog, a községi iskolákra már meghozott törvény szab a felekezeti iskolákra is kiterjesztetnének, s a hívek egyeteme, a vallásitanítás a präparandiák, seminariumok közvetlen felügyelettel is megbiztatnék,

ha a szerzetek eltörlése vagy szaporítása, azoknak külföldi főnökeikkel fenntartott közlekedése körüli fellet, a vallási perek legfőbb forumon az országban eldöntése, a püspökök részéről a romai szent szék iránt letelt megbirálása, a független hívek öszszeségére fog ruháztatni,

ha a katolikus vallásfelekezetet illető összes alapítványok, javadalmak fölötti rendelkezési jog, akár leg azok jelenleg már is bizonyos egyházi magas vagy alanti állomások javadalmaként, akár általános ozeiókra használjante a kath. hívek egyetemére száll

s végre ha minden hitelvi vagy r tuális ügyek érintetlen hagyása mellett, a **külső fegyelen** **való befolyás és a coelibatus eltörlésének joga** — szinte a hívek egyetemére szállandó vis

A mennyiben az authonomia szervezése nem állana ezen jogoknak a katolikus hívek egyeteme részére általi biztosításában, a „szabad egyház“ elveinek valóstítása lehetlenné válnék, mert ezen biztosítékok nélkül jelentene mást a „szabad egyház eszméje“ mint határtalan szabadságot Romának, a főpapságnak, a buzgóságnak, — s rabszolgaságot az alpapság a hívek részére mi ellen az összes egyház felvirágzása a jóléte a műveltség szabadság és haladás érdekében leghatározottabban felszollalni, tiltakozni köteleességünknek tartjuk.

Esedezünk tehát méltóztassék a mélyen tisztelt országgyűlés az úgynevezett kath. congressus **összes ma** **latának elvetésével törvényhozás útján mielőbb a katolikus alapítványokat s vagyont a többi kö** **pitványoktól különválasztani, a patronatusi jogoknak a kath. világi hívek egyetemére leendő átruhá** **iránt intézkedni, végre törvényhozás útján meghatározni, kiket és mily módozatok mellett tekint** **állam kormánya az egész ország kath. lakói törvényes képviselőinek, tehát az evangélikus és** **keletiek példája szerint a congressus vagy zsinat összeállítása s tagjainak választása iránt tör** **hozni, — s ekként a katolikusok önkormányzati jogát lehetségessé tenni; addig pedig mig ez me** **ténhetnék a koronás király legfőbb kegyúri az állam főfelügyeleti tetszvény s alapítványok kezel** **conferálása iránti jogait az eddigi mértékben ez után is fenntartani.**

Pozsony, 1871-dik Május 26-kán.

A mélyen tisztelt Országgyűlés legalázatosabb szolgálái.

Petition

der

Katholiken Preßburgs an den Reichstag.

Hoher Reichstag!

Einen großen, vielleicht den wichtigsten Einfluß auf die Zukunft unseres Vaterlandes, auf den Aufschwung oder die Abnahme des allgemeinen Wohlstandes, nimmt die Regelung der Autonomie der katholischen Glaubensgenossenschaft, — zu deren Mitglieder die große Majorität der Landesbewohner zählt — eine Autonomie, welche mit der in den 1848er Gesetzen prinzipiell ausgesprochenen Glaubensgleichberechtigung übereinstimmt.

Die katholische Kirche, in Ungarn seit 800 Jahren Staatskirche, ist an unser Staatswesen mit soviel Rechten und Pflichten geknüpft, daß, solange diesbezüglich durch die Legislative keine Bestimmung getroffen wird, jeder von anderer Seite ausgehende Organisationsversuch fruchtlos bleiben und mit mehreren Gesetzen collidiren muß.

Die Befenner der katholischen Religion können jedoch nicht verurtheilt sein, daß die Leitung ihrer innern Angelegenheiten ewig von der Staatsregierung abhängig gemacht werde; Bedürfniß also ist es, daß das Wort des 1848er Gesetzes zur That werde, daß dieses die katholischen Landesbewohner zu dem Genuße jenes freien Selbstbestimmungsrechtes verhelfe, welches die andersgläubigen Bewohner Ungarns bereits ausüben.

Mit Freude hätten wir daher die Verfügung der ungarischen Gesetzgebung begrüßt, mit welcher den Katholiken Ungarns nach Lösung der Vorfrage Gelegenheit geboten worden wäre, ihre innern Angelegenheiten selbstständig zu ordnen.

Vor Allem wäre es somit nothwendig, den materiellen Theil, das ist die Natur der Stiftungen, auf staatsrechtlichem Wege festzustellen. In Bezug auf jene Patronatsrechte, welche unser Monarch bisher als apostolischer König ausgeübt oder mit einzelnen Besitzungen auf Einzelne übertragen hat, wären auf dem legislativen Wege derart zu regeln, daß diese Rechte — zu welchen die Verfügung über die kirchlichen Beneficien und Aemter, die Einführung oder Aufhebung der Mönchsorden, die entgeltliche Beschlußfassung über die Verwendung der Einkünfte, welche aus den zu kirchlichen Zwecken gespendeten Foundationen, Beneficien und Liegenschaften fließen, gehörten, — daß diese Rechte den weltlichen Mitgliedern der katholischen Glaubensgenossenschaft übertragen werden.

Die Gesetzgebung hätte sodann zu verfügen, daß die Gesamtheit der Katholiken auf einem aus unabhängigen Elementen, aus frei, ohne Einfluß des Clerus gewählten Vertretern constituirten Congresse über ihre künftige Organisation entscheiden könne.

Mit Umgehung aber aller angeführten Vorbedingungen wurde zu unserem tiefen Leidwesen am 28. Januar 1869 das durch den Landesprimas unterbreitete Statut für einen katholischen Vorcongreß und zwar ohne Berücksichtigung der Legislative sanctionirt; am 24. Juni 1869 kam dieser Vorcongreß auch wirklich zu Stande, aber aus solchen Persönlichkeiten, welche nur sich selbst und nicht die Gesamtheit der katholischen Landesbewohner repräsentirten. Dieser Vorcongreß arbeitete einen Wahlmodus aus, der den überwiegenden Einfluß der Hierarchie auf dem künftigen Congresse garantirte.

Dieser letztere, ganz gesetzwidrig constituirte Congreß entsprach auch wirklich den Erwartungen der Hierarchie — welche die Einflußnahme der Gesamtheit der katholischen Landesbewohner auf die Leitung ihrer Angelegenheiten zu begraben droht — und lieferte den Beweis, daß er keineswegs das Wohl der Religion, des Glaubens, die Beseitigung der Indolenz anstrebte, sondern bloß bemüht war, entgegen den Traditionen und Gesetzen des Landes, das Monopol, die unumschränkte Macht des hohen Clerus und des außer den Landesgrenzen wohnenden Kirchenoberhauptes zu erweitern und zu sichern.

Wir wollen nicht all jene schädlichen Punkte zergliedern, welche in dem Elaborate des sogenannten Katholikencongresses enthalten sind, weil beinahe gegen jeden Theil desselben Einwendungen zu machen wären; wir wollen in diese Details schon darum nicht eingehen, weil solche unser sehr verehrte Glaubensgenosse, der Reichstagsdeputirte Solomon v. Ghiczhy in seiner bekannten Interpellation dem hohen Abgeordnetenhanse selbst in großen Zügen auseinandergesetzt hat und dieselben auch der Patronatsauschuß unserer Stadt, in der beim hohen Abgeordnetenhanse eingereichten Vorstellung mit männlicher Offenheit präcisirte.

Wir eröffnen dagegen dem hohen Abgeordnetenhanse: daß wir den sogenannten Katholikencongreß für ein, jeglicher gesetzlichen Basis entbehrendes, die Gesamtheit der Katholiken nicht repräsentirendes, daher zur rechtskräftigen Beschlußfassung unbefugtes Conventikel halten und ansehen und uns selbst gegen dessen Rathschläge entschieden verwahren.

Wir katholische Bewohner der königlichen Freistadt Preßburg erklären ferner: daß wir auf Grund des Vorherigen Basis unserer künftigen Organisation weder das Operat der Majorität, noch das der Minorität jenes Congresses acceptiren können.

Wir müssen uns im Interesse unserer eigenen Freiheit, Aufklärung und Bildung gegen eine solche Gestaltung und Autonomie verwahren, welche die sämtliche innere und äußere Kirchenverwaltung in die Hände der von den Gläubigen unabhängigen, sich selbst ergänzenden, hierarchischen, gegenüber einer fremden souveränen Macht gänzlich willenlosen Geistlichen spielen würde.

Wir müssen uns auf das Entschiedenste dagegen verwahren, daß die durch den Staat im Interesse des Landes und Sicherstellung der katholischen Landesbewohner bisher ausgeübten Patronatsrechte irgend jemand Anderem als der Gemeinschaft der weltlichen Katholiken übertragen werden.

Die bezweckte Autonomie halten wir demnach nur heilbringend:

wenn die bisher durch das Patronat geschehene Präsentation und Ernennung durch die freie Wahl der weltlichen Gläubigen ersetzt wird;

wenn das königliche jus placeti bezüglich der reine Staatsinteressen berührenden Angelegenheiten auch in der Zukunft unbedingt aufrechterhalten bleibt, in dogmatischen Sachen aber der Gemeinschaft der Katholiken anheimfällt;

wenn das Oberaufsichtsrecht des Staates betreffs der Erziehung und des Unterrichtes im Sinne der Normen des bereits gebrachten Gemeindefschulgesetzes auch auf die Schulen unserer Confession ausgedehnt würde;

wenn das Verfügungsrecht über sämtliche Stiftungen der katholischen Glaubensgenossenschaft, gleichviel ob solche schon derzeit zur Dotation gewisser höherer oder minderer geistlichen Pfründen oder zu allgemein katholischen Zwecken verwendet werden, ebenfalls der Gesamtheit der katholischen Gläubigen zustehen würde;

wenn die Aufhebung oder Vermehrung der Mönchsorden, die Aufsicht über ihren mit den ausländischen Obern unhaltenen Verkehr,

die höchstrichterliche Entscheidung der kirchlichen Prozesse im Lande,

die Prüfung des durch die Bischöfe dem römischen heiligen Stuhle gegenüber zu leistenden Eides auf die Gesamtheit der unabhängigen Gläubigen übertragen — und diese auch mit der unmittelbaren Aufsicht des Religionsunterrichtes, der Parandien und der Seminarien betraut würde;

und wenn endlich, ohne die dogmatischen und rituellen Angelegenheiten des Glaubens anzutasten, der Einfluß auf die äußere Disciplin und das Aufhebungsrecht des Cölibates ebenfalls der Gesamtheit der Gläubigen zufallen würde.

Inwieferne die Organisation der Autonomie nicht in der gesetzlichen Sicherstellung dieser Rechte zu Gunsten der Gesamtheit der katholischen Gläubigen bestünde, würde die Verwirklichung des Princip's der „freien Kirche“ unmöglich werden, denn ohne diese Garantie hieße die Idee der „freien Kirche“ nichts Anderes, als grenzenlose Freiheit für Rom, den hohen Pöbel und den Aberglauben — und Sklaverei der niederen Geistlichkeit und der weltlichen Gläubigen, wogegen wir — im Interesse des Aufblühens unserer Kirche, des Landeswohles, der Bildung, Freiheit und des Fortschrittes das Wort erhebend — zu verwahren als unsere heilige Pflicht erachten.

Unsere Bitte geht also dahin:

Es geruhe das hohe Abgeordnetenhaus mit Beseitigung sämtlicher Operate des sogenannten Katholikencongresses Gesetzgebungswege je eher die katholischen Stiftungen und das katholische Vermögen von den übrigen öffentlichen Fundamenten loszuscheiden;

bezüglich der Uebertragung der Patronatsrechte auf die Gemeinschaft der weltlichen Katholiken Verfügungen zu treffen endlich zu bestimmen: wen und unter welchen Modalitäten hat die Staatsregierung als gesetzlichen Vertreter der weltlichen katholischen Landesbewohner zu betrachten? — und daher ein Gesetz nach dem Muster des für die Evangelischen und die unirten Griechen, zur Constituirung des Congresses oder der Synode und Wahl ihrer Mitglieder zu bringen und dadurch das Selbstverwaltungsrecht der Katholiken zu ermöglichen.

Bis dies geschehen könnte, möge das allerhöchste Patronatsrecht des gekrönten Königs, sowie das Oberaufsichts-, Zulassungs-, Verwaltungs- und Dotationsrecht des Staates in dem bisherigen Maße auch für die Zukunft aufrechterhalten werden.
Preßburg, den 26. Mai 1871.

Eines hohen Abgeordnetenhauses ergebenst Gefertigte.

B

JÓKAY LAJOS

PROGRAMM EMLÉKIRATA!

Komoly az élet, mint aggodalmas képzelet — és még is szép lehet, mint a nép-képviselő: ha az önfeláldozó szívből eredhet.

Mi a hivatása a nép-képviselőnek? — Az, mi a napé az égen, mi a harmat a termékeny. — Mi hivatása a miniszternek? Salamonnak tisztartói léteztek és világvárost építettek. — Ma már nem kell világvárost építeni (mert van), hanem kell nemzetet vezetni, azt művelni, jólétbe részé-
tetni. — A nép-képviselőt úgy álljon székébe, mint a lilium a természetbe; mert feladatai kivihetők lehetnek, legyen orvosa a nemzetnek. — Hisz a történelem kristálytisza tükré, fényben uszó pompa fénye, mindent pazarul tüntetve, sőt temérdek salakot el nem temetve, miért mégis a vak-ság törpesége, az indulatok szennyos söpredéke.

Babilon büszkén épült, de népe nyelve megzavarva szégyenült. — Jeruzsálem felépült és Salamon bölcselműlt! — Róma romba dült, de a rabiga is beszűnt. — Néző saját kezűn gyilkolt, bűnhődött, lakolt és torzult. Nem mint Kain, mely Abel ártatlan vére által barmuit és a bűn bűn-
tetve dult.

Ha Pilátus az igazság bírása, nincs Golgotának vértanúja: nincs kereszténység. És mivel van, legyen emberiség. — Dávid győzött és lantjával égbe szállt! Mindezek történelme az utókornak szerepköre. Mért nincs természetes vezetése, mely már előre szüli szörnnyetégeit, vértanúit és kintzot áldozatait, mely által az oltár felépülve: haszon az áldozat fölötté. — Ez emlék fáklátúze, ember, a te utaidnak verőfénye, hogy el ne ess és tévedj, és hogy soha ne szégyenkedj, mint Babilon építő népe, vagy mint Péter hazug félnksége. — Miért a szerep, melyet mint ember nyertél, melylyel még mindig visszaéltél és melyért sokat is szenvedtél!

Mért kellett Pilátusnak hazug bírónak lenni? Hogy a jövő utókornak ne kelljen szégyen-
kedni és még ma is a kufárok söpredéke. Az idő robog, a fáklia tüze hamvad, az ég kapui nyil-
hatnak: és még is a hamvak sírba szállnak, bár ott nyugtot nyernek. De a nemzet él, nagy része
nyomorban szenved, melyet túrni tovább már nem lehet!

Ébredj hát nemzetem tespedő fészkekből! Gyáváké a szenny söpredéke, törpéké a korbács
szenedése, bátraké a haza jobb jövője! — Rebegjünk imát érette, hogy szent ügyünk ünnepe
virággal legyen behintve!

Utóirat: nem méltatlan fokozat!

Miért kell a közjogi független pártnak többségre jutni?

Mert sok millióval kell számolni, garassaival rendelkezni, elleneivel lándzsát törni, de soha
vért nem ontani, hanem mindenkit oltalmazni: közérzűlettel a hazát szolgálni! — Bár közös . . .
sebes a háta, üres konyhának . . . a gazdasszonya! Elsőt orvosolni, utóbbit megtölteni; mert éhe-
zik az árva, nem busul a mostoha, de könnyezik az agg és a néma.

Szent az ügy, szentebb a haza, melynek védő bajnoka legyen a király hajlama, kinek lel-
külete a nemzet védője, mely által a remény fokához jutni, ott boldogan élni, munkálni, szántani,
vetni; ipart fejleszteni, iskolát építeni, a gyermek nemzedéket művelni. A bölcsességet terjeszteni,
mely minden jót teremthetne: ha a szenvedély nem büzhödne, a jó lélek a felett küzdené. Mind
ezeket nem lehet agyon hallgatni, sőt fenhargon kürtölni, úgy ellene síkra szállni. A gögöt és az
ármányt legyőzni.

Mint Mózes nemzete vezetője, ki egykor a sziklát vesszejével érinté és folyt a forrás vize.
Mily isteni a sziklából vizet ömlesztani. Szomjazd nemzetem, hisz tied őseid véren szerevezve, melyért
ezredéven át szakadatlanul küzdöttél; mint gátfal a nyugotnak tért engedted, mely mögött halad-
hatva, művelődve épülve. — Te pedig nemzetem magadra hagyatva, mint bajnok küzdve vissza-
maradva. Kezedbe nem a toll, mely által művelődve: hanem a kard, melylyel fegyverkezve örökös
harez és mégsem kimerülve. F's még is ma már a nyugottal versenyezve minden téren szerepelve.
Van műkinésed, tudományod, bájos fővárosod. Rend hatalom király jog és fogadalom.

Nem feledve a roppant teher sem, mely vállaidra nehezede: ki által lesz a deficit
beszüntetve? a tartozás lefizetve? hogy legyen magán pénztár vezetve. Ugy előre haladni senkivel
nem közösködni! Mert nem lehet nem szabad a nemzet életfáját pokol-féregnek rágni, hanem azt
ápolni gyümölcsöztetni.

Ha mindezek eseményeit, káros szenvedélyeit: ha tanulmányozva fontolod és még Cicero
vészholióit is hozzáadva, mely egykor menekülő hajója árboczfáját lepte és még sem hitte, hogy
élete ellen ember törne. Ugy gondolhadd nagy nemzetem: hogy bár ki is lehet követ miniszter
vagy kormányelnök. Nem kell nagy bölcsőlem vagy filozófiai szellem; hanem kell nemes küzde-
lem még nemesebb szíverő és lelki jellem tántorithatatlan hűség szilárd elv és kellem; mely által
a korona ragyogjon mint a nap. — Királya örvendve hasson mint a harmat!

Te pedig nagy nemzetem foglalkozz mint a raj; munkálj mint a hangya tábor! A mit
ma elvégezhet: ne hagyj holnapra! Ugy isten munkáidat áldva: nem élsz soha nyomorba!

Mely után a haza, a nemzet, a király kegyteljes nevében magamat ajánlván tán-
torithatatlan hű hódolattal szolgálva.

Jókay Lajos.

Duna-Radvány, június 11-ikén 1881.

A tatai választókerület polgáraihoz.

Uraim! Tisztelt választók!

A megtiszteltető megbízatás, melylyel engem három év előtt kiküldeni méltóztattak, hogy önöket és kerületjüket a magyar törvényhozás terében képviseljem, e hó 20-án lejárt.

Tartozó kötelességemnek ismerem ennek következtében tisztelt választóim előtt megjelenni, hogy az országgyűlés három évi működéséről, az alkotásokról, melyeket a törvényhozás azon többsége — melyhez szerencsém volt tartozni — hozott létre bevett szóhasználat szerint önöknek jelentést tegyek.

Élő szóval kívántam ezt tenni, de épen a munka fáradalma, az elfoglaltság, mely t. választóim nagy részét eltereli, és alig enged meg, hogy beszámoló beszédem meghallgatása céljából valamely központba csoporosuljanak, sőt barátaim tanácsát is tekintetbe véve, leghelyesebbnek tartottam írásban tenni meg beszámoló beszédemet.

Nem volt könnyű feladat, tisztelt választók, a három éves küzdelem, melyet hazafias kormányunk az országgyűlés szintje, bátor és nyílt támogatásában átéltünk.

A legtisztább meggyőződés, higgadt megfontoltság, az adott helyzet, a körülmények rideg számbavétele, a közjóérti meleg lelkesedés, a lelkiismeretes törekvés a haza jól felfogott érdekeit, igaz javát mindenben előmozdítani — vezérlé kormányunkat, előterjesztésében és a szabadelvű pártot annak támogatásában — és mégis minden törekvés az ellenzék részéről a legerősebb megtámadásnak volt kitéve — mely megtámadásokban, a személyes és párt-tekintetből fakadó indulatok igen gyakran háttérbe szorították az igaz kritikát, a józan tárgyilagosságot s az adott helyzet számbavételét.

És mégis a legnagyobb léleknyugalommal, az erkölcsi önérték tisztaságával lépünk ma mi, szabadelvű párti képviselők tisztelt választóink elé és a nemzet higgadt ítéllete alá bocsátjuk alkotásainkat. Ha azok nem állanak minden tekintetben a tökély magaslatán, annak oka egyszerűen abban rejlik, hogy minden emberi alkotás többé-kevésbé magán hor-

dozza bélyegét és mert majd minden törvény oly természetű, hogy lehetetlen, miszerint az minden érdekét egyaránt kielégítsen — annyit azonban jó lélekkel elmondhatunk, hogy az adott körülmények között mindenkor a lehető legjobbat és legezelszerűbbet iparkodtunk a közjólét előmozdítására megtenni.

Lehetetlen, hogy három évi működésünk minden legkisebb részleteire kiterjeszkedjem, csak a fontosabb és főbb dolgokra kívánom felhívni t. választóim figyelmét.

Fő figyelmet érdemel minden országban az államháztartás rendezése, a bevételek és kiadások közötti egyensúly, vagyis a pénzügyi helyzet.

Országunk pénzügyi viszonyait az ellenzék minden alkalommal a legsötétebb színben iparkodott feltüntetni a nemzet előtt.

Daczára azonban ezen sötét színezésnek, pénzügyeink határozottan javultak. Nagy terhek fektésznek vállainkon, melyek legnagyobb része a régibb időkből örökségképen nehezedik a nemzetre; hogy ezen terheket becsülettel viseltük, és pénzügyi, valamint gazdasági intézkedéseink által elviselhetőkké tettük, mutatják a hitel-viszonyok, melyek Magyarország alkotmányos korszaka óta soha sem voltak oly kedvezők, mint napjainkban: Valamint egyes emberek vagyoni jólétének legbiztosabb mérlege annak hittele, úgy egész nemzeteknél is, a hitel viszonyok javulása nem az anyagi sülyedést, hanem az egész nemzet gazdasági és pénzügyi viszonyainak javulását jellemzi, ez kétségbevonhatlan, s ez akkor történt, a midőn a conversio által tetemesen csökkent államadóságok kamatainak pontos törlesztése mellett a nemzetnek századokon át elhanyagolt culturalis és gazdasági érdekeinek emelésére milliókat áldoztunk és áldozunk.

Számos vasut-vonalat kiépítettünk, többeket állami kezelésbe átvettünk. Ha Magyarország térképére tekintünk, azt minden irányban átszöve találjuk vasutakkal, melyeket gazdasági érdekeink vagy a hon-

védelme kívántak Szegedet, ezen legnagyobb és legmagyarabb szerencsétlen alföldi várost romjaiból kiemeltük, a tudományokat és művészeteket czélszerű, a kor kívánalmainak megfelelő csarnokkal gazdagítottuk, hazánk díszét, a fővárost sok tekintetben emeltük, Fiuménak új kikötőt adtunk stb. stb. — ha még több nem történt e tekintetben, az csak onnét van, mert a kormány s a törvényhozás az ország lakóira nagyobb terheket róni nem akart.

A pénzügyi közigazgatás lényeges javulása nyert, a pénzügyi bíraskodás rendezésében egy pénzügyi törvényszék felállítása által, melynek — feladata a kincstári követelésekkel szemben is igazságot szolgáltatni a polgároknak — vitás pénzügyi-illetéki kérdésekben.

Az igazságszolgáltatás terén sok kívánni való van hátra: az igazság keresése, a perlekedés még mindig igen hosszadalmas és költséges dolog, de annyi mégis történt, hogy a kisebb peres ügyek gyors elintézése lehetővé van téve, és a felelősség korlátoztatott, a kir. járásbírókhoz utalt büntető ügyekben — s nagy elömlékalkatú és készültek vannak folyamatban a törvényszékek helyesebb szétosztása, a legfőbb törvényszék decentralisatiója, a szóbeliség behozatala érdekében. Nem kicsinyelhető a törvényhozás intézkedése az uszoráról, és a káros hitelügyletekről. Az uszorának legveszedelmesebb neme — mely a népre legkárosabb hatással volt, a korcsmai hitel. Ez tett legtöbb szegényebb sorsú földművest és iparost tönkre, lelketlen uszorások hazánk némely vidékein addig-addig hiteleztek, minden ellenőrzés nélkül, italféléket a szegény embernek, míg észre nem vette a hitelező, hogy áldozata a tartozó összeget neki könnyen megfizetni nem tudja, ekkor megindította ellené keresetét, csekély birtokát, házáat, mindenét potom áron magához ragadta. Hogy a tapasztalatlan ember tudatlanságával visszaélni oly könnyen ne lehessen, törvénybe lőn iktatva, hogy a korcsmai hitel különböző vidékekhez képest, bizonyos összegig korlátoztassék, melyen felül a hiteladónak hitelezni nem szabad, mindaddig, míg az adós tartozását le nem fizette, s ez által legalább a kifosztás ezen nemének eleje vétetett.

A közigazgatás tökélyesbitésére is sok történt, fontos elhatározások a hivatalnokok és tisztviselők képzésére vonatkozó törvények. Régi volt e panasz, hogy a protectio a hajdani privilegiált osztályok gyermekeit igen sokszor eleibe helyezi az alsóbb osztályok fiainak, noha ezek képzettség tekintetében amazok felett álltak. Ma már belátja mindenki, hogy a közjó csak úgy érvényesülhet, ha a közügyek vezetése minden tekintetben képzett férfiak kezeire van bízva, s hogy csupán a születési körülmény nem adja meg sem a tehetséget, sem a szorgalmat s a képzettségért mindenki szabadon versenyezhet.

S ezen általános meggyőződésé vált nézet alapján jött létre a hivatalnokok és tisztviselők képzésére vonatkozó törvény, mely utját állja illetéktelen feltolakodásoknak a közügyek terén, és így a közigazgatás gyökeres javulásának veti meg alapját.

A honvédséggel szerves összeköttetésbe hozandó csendőri intézvény az egész országban életbeléptetve a mi a személyi- és vagyónbiztonság s a közrend tekintetében oly előmenetel, melynek mindenki örve főleg napjainkban, midőn az erkölcsi kötelek és lazítására annyi történik; még külföldről is betöklik a socialismus és communismus örve alatt a rend aláadására irányzott törekvés, előidézni a czót, a semmivel nem bírók harcát azok ellen, a szorgalmuk és takarékoságuk, régi vagy szerzetesek alapján többet, kevesebbet bírnak; helyes volt a rendőrséget a honvédelem rendszerével kötni, mert hisz épp oly fontos védelme a hazának, az, midőn a belellenségek legveszedelmesebbje oltalmazza a személyt és vagyont, mint a mi a küllellenség ellen száll sikra a hon védelmében.

A közoktatás terén egy igen nevezetes állástörténet, mely szerint a felekezeti jogok épségtartása mellett, az államhatalomnak kellő betökés és ellenőrzést biztosít minden tanintézetbe. E tömegalkotásánál erős küzdelmeket hozott felszámolás, felekezeti féltékenység és érzékenykedés a törvényjavaslat ellen; ma már azonban kevesen vannak arról lennének meggyőződve, hogy e törvények lekezeti érdekeket sértik, a tanügynek pedig azok nagy szolgálatot tesznek.

Vasuti politikánk, mely a nemzeti vagyonszerzés főemelttyűje, törvényhozásunk intézkedéseivel hatatlan, s még elleneink által sem tagadható eredményeket vívott ki. Az osztrák-magyar vasut-társaság létrejött egység, vasuti vonalok megvétele, kicserélése, végeredményében azt biztosította, ma már az osztrák-magyar vasut-társaság vitel nem zsidbaszthatják kereskedelmünket, oly vonalat hoztunk létre, melynek segítségével terméket és iparcikkeinket más vonalak nyomása nélkül Európa legfontosabb piacaira elszállíthatjuk.

Ezen vasuti törvény alkotásának köszönhető, hogy kerületünket is éppen közepén szeli és főlyein üdvösen érinti a buda-szőnyi világforgalmi ut; melynek üdvös hatását sokan még sejtetik képesek; megkettőztette ez értékét e vidéken minnek: a fekvő birtoknak kéziparnak, s a szorgalomtólünk függ felhasználni ügyességünk s szorgalmunk által az előnyöket, melyeket e vasut nekünk nyújt; sajátítások az építéssel járó kellemetlenségek egyesek érdekeit talán sérteni látszanak, de midőn ezekre nézve is belátható lesz, hogy a nyereségek sokkal nagyobbak, mint a vélt sérelmek.

Bizton reményelem, hogy e világ forgalmi kezést Tatának és vidékének életre való lakosok előnyösen fogja kizsákmányolni és Isten segítségével rövid időn a vagyonosodás és jólét fogja e vidék ségeit felkeresni.

Az ipartörvény módosítása hasznos lépés az ország iparának és iparosainak érdekére nézve; az iparosoktól az alkotott törvény által megkívánt képmemcsak az iparosok tekintélyét, becsültetését, vagy nosodását fogja emelni, hanem a kisipari szolgá-

kat igénybevevő lakosságnak is kielégítésére fog szolgálni.

Sokszor panaszkodik az iparos, hogy nem tud megélni, de igen sok esetben ennek oka talán abban rejlik, hogy az iparos ügyessége, képessége, szorgalma nem elégíti ki a munkaadót. Az iparosok képzése, oktatása s a képzés szigorú megkívánása, ezen a bajon nagy mértékben segíteni fog.

Az ipartársulatok létrejöttét a törvény úgy intézi el, hogy míg egyrészt lehetővé, sőt kötelezővé teszi a létesülést, hol az iparosok két harmada ezeket kivánatosnak látja. — Addig nem akarja szabad elhatározásuktól megfosztani az iparosokat ott, hol a többség az ipari társulást feleslegesnek hiszi.

A teljes iparszabadság — és az iparszabadság teljes megszorítása között — a törvényhozás, úgy látszik nekem, az arany középutat találta el.

A honvédelmi alkotások közt felemlitem, hogy a magyar fiuknak a honvédséghez és a hadsereghezti tisztteké váló kiképzésére czéljából, azon intézkedések után, mik a ludovica academia emelésére történtek, — törvény által elrendeltetett, hogy a császári és királyi közös hadsereg katonai nevelő és tisztképző intézeteinél magyar korona-országokbeli ifjak részére 120 alapítványi hely állíttassék fel, hogy ez által is eleje vétessék ama panasznak, miszerint a közös hadseregben a magyar tiszttek csekély számmal vannak.

Legújabb n lezajlott a képviselőházban egy nagy vita egy törvényjavaslat felett, mely igen alkalmas volt arra, hogy abból az ellenzék legélesebb f gyvert kovácsoljon a kormány gazdálkodási eljárása el-

Fogadják hazafiui üdvözetemet.

Az istentől áldást kívánva mindnyájukra
maradok

Budapest, máj. 21. 1884.

len. E törvényjavaslat egy új, a nemzet méltóságának megfelelő és a magyar alkotmány ezredéves fennállásának emlékére szentelendő országház építésére vonatkozik. Megszavaztam erre a szükségelt nem kis összeget, három okból, először, mert a roppant összeg évi kisebb részletekben évek hosszú során lesz behajtható, a nélkül, hogy annak súlyát igen éreznénk — másodsor, mert az országház építésére kiadott összeg egy krajczárig a hazában marad elosztva, szegény napszámosok, ügyes iparosok, fennkölt hazai művészek között. És végre azért, mert lelkesülök az esméért, hogy egy nagy és fényes nemzeti alkotás örökítse meg emlékét azon ezredéves küzdelemnek, melyet a magyar e hazában átélt és legyen kiindulási helye békés culturalis fejlődésünknek. Felsőges urunk a trónbeszédben ezen törvényről így nyilatkozik: Nem csekély az áldozat, melyet ezzel az ország magára vállalt, de indokolja ezen áldozatot, a mindem ezredéves alkotmány iránt érzett kegyelet és azon remény és bizalom, hogy ama palotában újabb és újabb századokon keresztül fogja kifejezését találni hű magyar nemzetünk legjellemzőbb két, de egybeolvadó érzelme: hűség a királyhoz és ragaszkodás az alkotmányhoz.

Sokat lehetne még elmondanom a helyzet ismertetéséhez, kormányunk hazafias intentioninak illustrálásához, pártállásomról, szerzett meggyőződéseimről, de mind ezt elhallgatom, szabadjon azonban, tisztelt válaszolók egyet mégis kifejeznem, t. i. az eltörölhetlen hálát és köszönetet azon szives bizodalomukért, melylyel engem megtiszteltek akkor, a midőn a törvényhozói szóp tisztel megbizni kegyesek voltak.

lekötelezett szolgáljuk

Rostaházy Kálmán.

Szeged város képviselői!

Tisztelt barátaink!

Szerdán, márczius hó 11-én, nevezetes nap vir-
l reánk szegediekre, mert — mint jól tudjátok —
napon választjuk meg a közgyűlési teremben Sze-
d e nagy kath. városnak főpapját, az elhunyt Kre-
nger Antal prépostnak utódát.

Három folyamodó jelentkezett ezen állomásra,
ndnyáján Szeged városának kedves szülöttjei.
orra és szolgálatra, úgy érdemekre nézve ezek
zt legelső

Oltványi Pál prépost, iskola-igazgató, ki 40 év
a szolgál;

Róza Ferencz szeged-rókusi lelkész 24 éves pap;

Ivánkovics János hitoktató 16 éves pap.

Mi öregebb városi polgárok és gazdák Oltványi
prépost mellett foglalunk állást és ezen levelünk-
n elő is adjuk indokainkat, miért tartjuk mi őt
érdemesebbnek, és miért akarjuk őt ezen állomásra
egválasztani.

Őt öhajjtjuk ezen állomásra a többi közt, azért:

I. Mert ő minden alkalommal nem csak szóval,
tetteivel is kimutatá, hogy ő szívéből szereti Sze-
d szülővárosát és annak javát, boldogságát áldo-
taival is kész előmozdítani. Ő Oltványi Istvánnak,
csanádi káptalan egykori nagy prépostjának, e
ros nagy jótevőjének, diszpolgárának méltó unokája,
től ha vagyont nem is örökölt, — mert ő ezt jó-
konyczélokra hagyta hátra — de örökölte annak
yéb erényei közt Szeged szülővárosa iránti kegye-
letes szeretetét és áldozatkészségét. Ott van Szeged
sövároson az Oltványi-féle apácza-intézet, ennek a
gyprépost hagyományából létesítése, úgy a sze-
ny leányok számára általa tizenkétezer forintért
ített népiskola, Jelöltünk Oltványi Pálnak műve és
deme, ez tette őt Szeged városunk állandó lakosává,
emellett még négyezer forintos örök alapítványt is
tt le, melyből az oda járó szegény leányok ruhát,
nkönyveket és ösztöndíjat kapnak.

II. Nézzétek az alsóvárosi temetőben levő szép
nyos kápolnát, ez is az ő ajándéka, hirszerint
tezer forintjába került ezen 1878. évben felépített s
lszentelt kápolna Oltványi Pálnak, melyben minden
s első péntekén szent mise szolgáltatik alapítványá-
sól, fájdalmas boldog asszony és szent Péter és Pál
postolok napján pedig ünnepélyes istenisztelet és
tatosság tartatik a hivek lelki örömére.

III. Nézzétek be a szegedi árvaháznak köny-
veibe, ott is egy ezer forintos alapítványa van Oltványi
Pál prépostnak lefizetve, amelynek kamata már jövő
ujév elő napjától kezdve a szegény árva gyermekek
javára fog fordíttatni.

IV. Emlékezzetek vissza kedves választó polgár-
társaink azon időszakra, midőn 1873—1879. évek-
ben Oltványi Pál prépost a szegedi adófölszólalmási
bizottságnál mint ülnök működött. Hányan áldották,
dicsérték, magasztalták őtet akkor a szegedi polgá-
rok közül — oh igen sokan — azon szives jóaka-
rataért, hogy erélyes és eszélyes föllépése által az
egyesekre, testületekre tulságos mérvben kirótt adó
leszállított. Talán csak nem ment az már ily ha-
mar feledékenységbe.

V. Hát arra ki ne emlékeznék közülünk, midőn
tiz egynéhány év előtt hatályos közbenjárása által
megmenté a szegedi tanyák egy részének lerombolását,
midőn a közgyűlés egy képviselő indítványára ama vég-
zést alkotá, hogy 25 holdon alul tanyát építeni nem sza-
bad, és a meglevőt el kell pusztítani. Hatalmasan
harczolt ő a közgyűlésben ezen indítvány ellen, de
leszavazták őt a közgyűlésen, azonban ő nem nyugodott,
a magas miniszteriumhoz felfolyamodott, mely kérel-
mére megsemmisíté a közgyűlésnek eme végzését, és
a szegény tanyai lakosok házai meg lettek mentve.

VI. De nemcsak itt Szegeden, — hol már 14
év óta állandóan lakik, mint az általa létre hozott
apácza-iskolák lelkes igazgatója — hanem előbbi állo-
másán Földeákon is mint buzgó lelkipásztor, mint a
népnevelés nagy barátja, mint a szegények Jótevője
tüntette ki magát, hol lelki pásztorkodási ideje alatt
az ő tevékeny buzgalma folytán a község diszes új
templomot, gyönyörű új iskolát, ő pedig hálából hivei-
nek a temetőben emlékül szép kápolnát építtetett; négy
év előtt pedig Földeák községe az ő kérésére még
egy új emeletes gyönyörű szép iskolát építtetett, és azt
az apáczáknak engedte át. Ott is hatezer forintos örök
alapítványt tett le a szegény tanuló gyermekek szá-
mára. Oraviczán is — hová a vízi veszély után
menekült — az ott megvett tizenkét holdas szép kert-
jét épületeivel együtt az ottani apácza zárdának, és
az ott tanuló szegény leányoknak engedte át, hatezer
forintot táblázottatott arra be a le nem fizetett vételár-
ból, tanügyi czélokra jövedelmez ez is.

VII. De nemcsak a szegény tanulókról, hanem az ezeket oktató tanítókról is gondoskodott atyai józive Oltványi Pálnak. A Szeged al-óvárosi, Földeski és Oraviczi apácák többet tudnának erről szólni, de beszélhetnek erről a Szeged városi tanítók is. A Szegedi általános takarékpénztárnál ő több évig elnökösködött, az ő hivatalos működésének egyik szép emléke ott ama egyezer forintos örök alapítvány, melyet az érintett pénzintézet a szegedi tanítók javára tett, és annak kamatját 60 forintot most is kapja évenként egy városi közös iskolai tanító. Egy másik 400 forintos alapítványt azon intézet szinte az ő elnöksége alatt az alsóvárosi apácza népiskolába járó szegény leányok javára tett.

VIII. Ennyi kitűnő érdemekkel dicsekvő Jelöltünk mellé örömmel sorakozunk még azért is, mert a) tudományos készségéről, és képzettségéről tanuskodik azon önálló tíz darab tudományos műve, melylyel magyar irodalmunkat megajándékozta, ezek közt van ama német nyelvre is átfordított adókönyve, mely másfél év alatt három kiadást ért, és az ország minden részében most is még hasznos szolgálatot és biztos tájékozást nyújt az adózó polgárnak, ha őt a pénzügyi közegek tulságos adóval megrótták.

b) de prépost Jelöltünk mint író más kezdő fiatal írókat is kívánt segíyezni azon a magyar tudós akadémiánál egy évtized előtt lefűzetett egyezerkétszáz forintos alapítványával, melynek kamatait egy feladott kérdést legjobban megfejtő írónak ítéli oda az akadémia.

c) Hát papi szép ékesszólási tehetségéről mit szóljunk nektek kedves barátaink, kik szerencsések valátok halani és hallgatni ama szép gyönyörű beszédeit, melyeket két év előtt halottak napján a belvárosi temetőben, a kálvária alapkövének beszentelésénél, Kreminger prépost arany miséje, és temetése alkalmával tartott. Ott a kálvárián az egyik stáció oszlopán szinte olvashattátok Jelöltünk nevét, melyet a hívek örömeire ő a maga költéségén állított fel.

IX. Nem csuda valóban, ha Szeged városunk ily érdemekkel dicsekvő szűlöttjének kitűnő közhasznu, jótékony, üdvös működését szentséges Atyánk a római Pápa, ugy hazánk apostoli koronás Fejedelme nemcsak figyelemre, hanem jutalomra is méltónak találták; az előbbi Oltványi Pált már 22 év előtt titkos kamarásai közé, és három év előtt a Jeruzsálemi szent sir híres lovagrendjének közép-keresztes vitézévé nevezte ki; Felséges urunk a Király pedig őt nyolcz év előtt Ferencz József jeles rendjének lovagjává, őt év előtt pedig csuti préposttá nevezte ki.

Igaz ugyan, hogy ennyi szép kitüntetésben még nem részesült eddig tudtunkra Szeged városának egy szűlött fia sem a papi pályán, de az is igaz, hogy ezek közül egy sem áldozott még ennyit életében szerény tehetségéhez képest jótékony, népnevelési és más üdvös czélokra tudomásunk szerint, mint a mi Jelöltünk, kinek itt felszámolt alapítványai a negyvenezer forintot megközelítik, melynek több mint fele Szegeden van befektetve; pedig aligha tévedünk, midőn azt állítjuk, hogy még nincs mindaz itt előso-

rolva, mit ő tanügyi és más jótékony czélokra tében már áldozott.

X. Ezek azon indokok, melyek miatt mi Oltványi Pál prépost mellé sorakoztunk. Elismerjük többi pályázó urak képességét és jóakarátát azoknak, — kik nem mellettünk, hanem ellentűnk foglaltak állást, — őszintén be kell vallaniok hogy ők velünk és Jelöltünkkel e téren nem nyezhetnek.

Ne hagyjátok tehát magatokat tisztelt képviselőink azon kortesfogással elámitatni, hogy Jelöltünk a választásnál ugy is kisebbségben maradjon, ily nem ér semmit a bukó párthoz állani. Mi hisszük, nem is hihetjük azt, hogy Szeged város képviselői márczius 11-én megbuktathassák ily kitűnő érdemekkel dicsekvő Jelöltünket és hogy a városházán mint a sajtó terén ellene megfogott nagy korteskedési tüelmek városunk szűlöttjének győzelemre vergődhessenek.

XI. Ama fenyegetésre se adjatok semmit, izraelita képviselőtársaink mindnyájan Oltványi Jelöltünk ellen fognak szavazni, ha pártja győzelemre ér. Ez is csak kortesfogás és ámitás, mely kijelentették a szegedi hirlapokban, hogy nemcsak ezen állomás betöltésénél szavazni, sem a választást befolyásolni, visszavonulnak jelen esetben a választástól, és ezen a kath. egyház sarkalatos dicsőségének eldöntésébe nem avatkoznak be. Azok az ellenkezőt mondják felőlök, csak ámitani akart titeket, erősen hisszük, hogy a szavukat megtartó izraelita polgártársak ez esetben nem ámit-

XII. Azokra se hallgassatok, kik ultramontánul buzgó és a mai liberális fölvilágosult korunkba nem illő elveket valló papnak állítják Jelöltünköt. Mi éppen e jeles tulajdonaiért ragaszkodunk Jelöltünkhez, ilyet őhajunk mi e nagy kath. város szűlöttjébe beültetni, ki tevékeny buzgó ügyszeretettel ő atyáinktól öröklött, — de már nagyon fiatal kezdő — vallásos buzgalmat visszaszeresse, és a mult idő hibáit, mulasztásait némileg orvosolhat tudja; egyéb iránt az ő elveit felsorolt szép áldott magyarazzák meg legjobban.

Szomorú, de való, hogy Jelöltünknek azon dicsőségét is igen sokan nem előnyűl, hanem szűlöttjéül számítják fel, midőn a mult év elején Szeged városának elközösített népiskolai osztályokban a kolai ifjuság nagy örömeire az iskolaszéktől eleve kért, és kinyert engedély folytán 53 termet megadásunk jelképével, csinos új feszületekkel ékesített helyről csak a gyermekek előadásából értesült miután ugy a helyi hirlapok, mint az iskolaszéki hivatalos jelentés is agyonhallgatta e szép ténytetitok, hogy a liberalismusnak hodoló tanfűriaik Jelöltünköt az iskoláknak közös jellegét, melyek e nagy kath városban különben sincs nagy jogosság.

XIII. Hir szerint a megyefűpásztora is város nagy lelki jótűvője — különös figyelmébe pártolásába ajánlotta a képviselőknak Jelöltünköt

városhoz irt levelében;*) ha ez igaz, akkor nem kérték Jelöltünköt, hanem magát a fűpásztort akarnak megbuktatni szerdán a jelöltünk ellen a városházától megindult nagy mozgalom, ki minden képviselőnek eleve bejelenté ugyan fellépési szándékát, és érte az esetben ha őt lelkészűl őhajtaná voksát, de mint hogy ezen rövid levélben elhallgatta fentebb jelzett jeles tetteit, mi, kik mellé állottunk, és

*) A „Magyar Állam“-nak márczius 10-én megjelent száma erre nézve vetkező fölvilágosítást közöl: „A Szeged belvárosi parochia betöltésére márczius 7. 65 számunkban közölt amaz értesítést — hogy a mádi pűspűki hatóság a folyamodó Oltványi Pál, Róza Ferencz és Ivánkó János ellen kifogást nem emelt — illetékes helyről nyert fölvilágosításomán annyiban helyreigazítjuk, miszerint e közlemény nem helyesen adja a pűspűki leirat tartalmát, melyben a csanádi pűspűki hatóság Oltványi Pál post érdemeit kiemelve, őt e lelkészűl állomásra Szeged város hatóságának különös figyelmébe és pártfogásába ajánlja. Ivánkóvára pedig az értesített meg, hogy nem lévén plébániái vizsgája, megválasztása ezen egyházi investitúrát csak azon vizsgának jó eredménynyeli kiállása után nyerhet.

Köszönettel fogadtuk s örömmel közöljük is lapunkban eme helyreigazítást. A közleményt más lapokból vettük át, melyek ugy látszik szegedi lapok nyomán vették fel; esodálkoztunk mi is a pűspűki levél szűvegezésén. — Ugy látszik, a szegedi lapok közölték tévesen a pűspűki levelet, mert az Oltványi prépostra kedvezőt is tartalmazott. A liberalismus minden eszközt felhasznál, csak hogy céljához jusson. Ha a liberalizmusnak sikerűl Szegeden Oltványt megbuktatni, nem őt, hanem őt ajánló pűspűköt, Szegednek nagy jótűvűjét, de őnmagát is megsérti.

A „M. A.“ szerkesztője.

Szeged 1885. márczius 10-én.

Több e párton lévő képviselő nevében

Benke József,

űgyvéd, városi képviselő.

16

Az 1869. évi márczius 7-én d. e. 10 1/2 órakor az országos Deákpárt győri követői az új jogacademia épületében pártgyűlésre nagy számmal egybegyülekezvén, Beke Béla ur, mint bizottmányi elnök, az ülést megnyitotta s a párt követjelöltjének KAUTZ GYULA urnak meghívására Strasser József és Hets Mátyás bizottmányi alelnök urak vezetése alatt egy 40 tagu küldöttség neveztetvén ki, a midőn ez zászlós lovasok kíséretében számos fogatokon visszaérkezett, az általános rivalgó éljenekkel fogadott követjelölt urat bizottmányi elnök a következő beszéddel üdvözölte:

„Tisztelt követjelöltünk!

Az országos Deákpárt győri követőinek nevében üdvözlöm Önt e helyen, melyen nem azért gyülekezünk egybe, hogy Öntől ujalagos political hitvallást igényeljünk, hanem fölkérendők Önt kifejtésére azon irányelveknek, melyek a jövő törvényhozás terén vezérlendenék. Mi elveinket kibocsátott nyilatkozványunkban ünnepelesen proclamáltuk: a szabadság, egyenlőség és testvériség szent háromsága amaz erős szikla, melyen hazánk jövő nagyságát s boldogságát fölépíteni akarjuk és mivel annak, a ki százados romok közt s századok vésses kormányzata után egy új és korszerű épületet akar emelni, minden erejét a végezlének, mely bármely magyar pártnál is csak a haza boldogsága lehet, elérésére kell egyesíteni, egy oly párt zászlaját kelle kitűznünk, mely ne törjön a Deák Ferencz és követői által kivivott közjogi alap közvetlen felbontására, hanem azt, tekintve körülményeinket, egyelőre elfogadva, az általa visszanyert alkotmányos küzdőtérre arra használja fel, hogy megtartva a meglevő jót, a meg nem levőket ki- és visszaküzdje. Mi csak felfüggeszteni akarjuk a közjogi vitát, mert azon nagyobb sikert kivívni ma még nincs erőnk, a hazának újra megindult anyagi és szellemi felvirulását pedig meddő küzdelemben megakasztani, visszalökni nem akarjuk. De mi jól tudjuk azt, hogy Magyarország az ő 6000 □ mérföldnyi területével kiterjedésre meghaladja Angliának összes európai birtokait s megközelíti a mai Poroszország nagyságát; mi tudjuk, hogy természeti előnyeink nem a mai 15 millionyi, hanem 20—25 millionyi lakosságnak is kellő helyzetet biztosítanának akkor, ha az anyagi és szellemi haladás minden tényezői a lehetőségig kifejlesztve, fokozva lennének; mi tudjuk, hogy ily területnek s ily lakosságnak, ha anyagilag erős s szellemileg mivelt, ha political ellentétek s nemzetiségi gyűlölet nem marcangolandják saját kebelét, csak akarnia kell s Magyarország ismét az leszen, a mi sok századon át volt, a teljes önállóságnak és szabadságnak birodalma. . . . Ma még azomban a 6—7 millió magyar is egymást rontja csak azért, mert mindegyik párt más uton véli boldogithatni a hazát s a felkorbácsolt szenvedélyek hareza nem engedi, hogy mindannyian összetartva legalább annyi erőt fejleszthessünk ki közös javunkra s közös elleneink ellen, a mennyivel saját nemzetiségünkben birunk; ma még országunk több millionyi szláv és román lakosságának nagy része, hű és gonosz vezetők által is vakitva, miveletlenségében feledi fajábrándjaiért a szabadságot, feledi azt, hogy e földön ennek mindig a magyar volt előharcosa s a részünkről nyujtott szabadság s egyenjogúság helyett egy idegen zsarnok kancsukájában várja üdvösségét. . . . Ezen állapotokon változtatnunk, vagy ha ez nem is állana hatalmunkban, anyagi és szellemi erőben mielőbb oda fejlődniünk kell, miszerint a bekövetkehető nagy válság pillanatában, a melyben talán az osztrák tartományok a nagy porosz-német egységbe olvadni fognak, Magyarországnak mi magyarok elég erősek legyünk arra, hogy hazánknak sem a szabadelvűtlen és önző porosz lógós tartományává, sem a zsarnok és barbár orosz prédájává válni ne kelljen. Ez erőt pedig csak összetartó s fáradhatlan tevékenységgel, minden irányban beható reformokkal, szabadelvű, igazságos és biztos kormányzattal, szóval cselekvéssel, de nem szavakkal s nem pusztá politizálással érhetjük el. Szükségünk van tehát azon alkotmányos térére, a melyet a múlt országgyűlés többsége kivivott; bizalmunknak kell lenni azon férfiakhoz, kik a nagy munkának tényezői valának.

Mivel pedig Önben, tisztelt polgártársunk! ezek egyikét üdvözölhetjük, mivel mi, mint egy főleg kereskedelmi s iparos város választói, Öntől e téren való szakismerteteinél fogva is a legjobbat bizton várjuk, mivel mi, mint szabad polgárok, Öntől, ki függetlenségét többszörös alkalmakkal tanusítá, önálló meggyőződésünk hí képviselőjét ezutánra is teljes hittel várjuk s erősen hisszük azt, miszerint Ön a pártnyilatkozatunkban kifejezett kívánatainknak őszinte bajnoka leend s legjobb tehetségeivel, ernyedetlen buzgalomával arra fog törekedni, hogy hazánk anyagilag gazdag, szellemileg mivelt, po-

liticailag szabad és független legyen és a szabadság s függetlenség pajzsát egyéb reformok mellett különösen önálló pénzügyében, önálló hadszervezetében is mielőbb birtokolja:

immár kipróbált kezeire akarjuk jövőre is bizni képviselőtünk s a midőn körünkben újra is szívélyesen üdvözljük, fölkérjük arra, miszerint a jövő törvényhozás tekintetében elveit kifejteni s nézeteinkhöz való járulását megerősíteni sziveskedjék.

Ezen a gyűlés élénk helyesléssel kísért üdvözlés után *Kautz Gyula* ur a következő programm-beszédet tartotta:

Tisztelt Polgártársak!

A *zászlók*, melyek igénytelen nevemet hordva, Önök jószágából odakünn lengeznek, nem egy *nevet*, hanem egy *ügyet* jelentenek; mert egy erős öntudatos hazafias érületű pártnak lobogói; párté, melynek tagjait egy szent eszme: az imádott haza boldogfítása- és újjáalkotásának eszméje lelkesíti; egy párté, mely tiszta szándékkal és nagy célra tömörülve, összetartó testvériesen rokonuló s kifelé tiszteletet gerjesztő *politikai családot* képez; egy párté, mely magát szabadelvűségben és hazaszeretben senki és semmiféle párt által sem hagyja felülmúlni; a *győri Deákpartnak* tiszta és szeplőtelen lobogói!

A politikai pártlobogóhoz *politikai hitvallás* szükséges. — E hitvallást, mint követjelölt, Önök előtt letenni, nekem jutott osztályrészül, nekem, ki életem legnagyobb büszkeségét tekintem azt, hogy édes szülővárosom, mely annyi *jelest*, annyi *hazafit*, annyi *éremdúst* számít polgárai közt, azok sorába akar ismét állítani, kiknek kezeibe a legdrágább és legszentebb kincs: a *nemzet sorsa* letéve legyen.

Engedjék meg tehát, Tisztelt Polgártársaim! hogy nézeteimet és elveimet a legközelebbi országgyűlés *teendői és feladatai* iránt röviden előterjeszthessem.

Először: is az általános *közjogi* kérdést illetőleg, ragaszkodom a 67-ki XII-ik törvénycikkekben letett, a *pragmatica sanctio* és az 1791-ki és 1848-ki törvények szellemének megfelelő *alaphoz*. — Ragaszkodom pedig azért, mivel ez alapnak jelenbeni lerontása az új experimentációk és hánykódások elláthatlan veszélyeit hozná fejünkre; a köztünk meg a törvényes uralkodó és a társországok közt oly nehezen létesülhetett békét és frigyét kockáztatná; elleneinket fönt és lent, idebenn és odakünn új támadásokra buzdítaná; s oly bonyodalmakba merithetné alig felülmúlni kezdő s még úgyszólván számos sebből vérző szegény hazánkat, melyek a nemzetet végkép kimeritenék, s új *megújulás*ok martalékává tennék! Ragaszkodom végre ez alaphoz azért is, mivel azt hiszem, hogy befejezettnek kell valahára tekintenünk a nagy államjogi pört, mely legjobb erőinket lekötve tartá, s haladásunkban feltartóztatott; hogy figyelmünket és erőinket oda fordíthassuk, a hová fordítani százados mulasztásaink, hátramaradásunk és gyöngeségünk sürgetőleg intenek: a *politikai és sociális belreformokra*, közintitutióink, anyagi viszonyaink, adó- és államháztartási állapotaink megjavítására, szóval arra, ami a polgárt közvetlenül is elégedetté s boldoggá teszi, s a mire mindaddig sem időnk, sem erőnk nem volna, míg a státuszjogi alapot el nem ismerjük, s süppedező bázison állva, ahelyett hogy egyetértve és vállvetve muukálódnánk a hazának javán és előmenetelén: egymást kölcsönösen gyöngítjük és emésztjük!

Ez politikai hitvallásom első ágazata.

Ezen az alapon, felhasználva az új politikai helyzet nyomán kínálkozó minden előnyöket, valamint felölelve a *szabadság*, a *jogegyenlőség* és *állami önállóság* minden nagy eszméit és követeléseit, és oda irányozva működésünket, hogy a nemzeti nagyság és boldogság minél szilárdabb alapjai vettessenek meg, s a *népnek* minden osztályai számára a lehető legnagyobb előnyök biztosíttassanak, a vállainkat pedig igenis nyomó terhek lehetőleg kevesbítettessenek: törvényhozási feladataink a következőkben lennének összefoglalhatók:

Első sorban állanak a *politikai reformok*. — Így egyebek közt az igazgatás tökélyesbítése és a burocratismus békőiből való teljes kiszabadítása; az országgyűlés *felső házá*nak más alkotmányos államok intézményeivel megegyező átalakítása, az *igazságszolgáltatás* hiányteljes rendszerének az igazát kereső nép érdekének megfelelő módjára megváltoztatása; szabadelmű magán és büntetőjogi *codificatio*; a választási törvénynek, a sajtó szabályzatnak, a községrendszernek tökélyesbítése, s mindenekfelett, a *megyerendszer* olyszerű megállapítása, hogy az (épen és csorbitlanul maradván minden a parlamentáris felelős kormány nyal megférő jogai) a szabályszerű kormányzatot lehetlenné ne tegye, s a rendezett administratio és jogszolgáltatás igényleteivel megegyezzen.

Második sorban állanak a *sociális és a közgazdasági reformok*, melyek egyébként nem kevésbé sürögősek a politikaiaknál. — Kiváló helyet foglal el itt az *egyház-*

és *vallás-ügyi* kérdés, melyet a szabadság, a viszonyosság és jogegyenlőség elve szerint, minden hitfelekezet és egyház jogai, alapítványai és vagyona tiszteletbentartása alapján óhajtók megoldatni. Szükségesnek ismerem továbbá a *népnevelésügy* célirányos továbbfejlesztését, a közép- és felső oktatási rendszernek, meg a *szaktanodai* intézeteknek mielőbb megfelelő szervezését. — Követelem továbbá a kormány- és törvényhozástól az *egyesülési jog* legszabadelvűbb alapon való érvényrejuttatását, valamint eltávolítását mindazon még fennlévő középkorias tartozásoknak s válaszfalaknak, melyek az embert az embertől elkülönítik, az anyagi emelkedést feltartóztatják, és az osztályok és rendek termékeny összműködését és egyetértő tevékenységét nehezítik. — Végre kívánom, hogy az országgyűlés *izraelita polgártársainak* helyzetük és viszonyaik továbbfejlesztésére célzó törekvéseiket támogassa, s *sociális és politikai egyenjogúságuk* nagy elvének minden iránybani érvényesülését elősegítse!

A *közgazdasági* reformokat illetőleg: összefüggő és minden érdekkört kielégítő *rendszerét* kívánom a javításoknak keresztülvitetni. Így a mezői gazdaság terén kimerítő jelzálogi, vízjogi, erdő- és bányatügyi törvényeket alkottatni s nyers-termékekkel forgalmunkat minden kitelhető gyámolításban részesíttetni óhajtom. — Az *ipar* terén szintén első feladataink egyikének tekintem célirányosb törvények megalkotását, az ipari érdekeknek nagyobb mérvű állami támogatását, s oly alapok megvetését, melyek az iparos osztály jogos érdekeit kielégítik s a század követeléseit megett nem maradva arra szolgálhatandnak, hogy az *ipar* nemzeti gazdaságunk nagy rendszerében *mérvadó tényezővé* válhassék s a polgári osztály erőteljes kifejlésének egyik biztosítékát képezze.

A *kereskedés* és *forgalom* a törvényhozás hason gondoskodásában kell hogy részesíttessék. — Számos *jogos panasza és sérelme* van hazánkban a kereskedőnek, mely panaszt és sérelmet csak úgy orvosolhatunk, hogyha a foglalkozást lankasztó számos akadályokat elhárítjuk, a *szállítás* és *közlekedés* nehézkes hiányos szerkezetén segítünk, országutainkat és vaspályarendszerünket, szállítási és forgalmi intézeteinket tökélyesbítjük, s egyidejűleg a *nemzetközi vámpolitikát*, a vasuti yiteltarifákat s a hitel- meg bank-ügyet jobban szabályozzuk, s a forgalom érdekeivel összhangzóbb lábra állítjuk.

A *bank- és pénzforgalom* tekintetében különösen: oda vélem irányozandónak törekvéseinket, hogy „Magyarország“ minélelőbb „*önálló bank- és hitel-rendszer*“nek jusson birtokába; hogy a kormány a kis iparos érdekében keletkező pénz- és hitelintézeteket, nem különben a kereskedést és a földművelést támogató *nagy bankokat* minél szélesb és termékenyebb alapon való működésükben biztosítsa; odakünn idegen államokban pedig magyar ügyvivők és magyar szellemű *consulatusok* felállítása által hazai forgalmunknak kilátásait kedvezőbbé tenni törekedjék.

Ezen *sociális és anyagi* reformok alapján tartom egyedül lehetségesnek azt, hogy *azon elem és osztály*, melynek hazánkban egyik kiváló képviselője és fohelye épen városunk is: tudni illik a *polgári*, életerős s biztos emelkedésnek mehessen elébe s válhassék a nemzeti társadalom hatalom-mérlegében oly factorrá, mely a haza összes fejlődésére határozó befolyást gyakorolhasson; amiért is egész erőmet és tehetségemet arra fordítandom, hogy Magyarországon a *polgári elem*, mely évszázadokon át tekintetbe is alig vétetett, egész súlya szerint pedig még jelenleg sem méltattatik, valahára az őt megillető szerepre és jelentőségre juttassék!

Szem előtt tartva természetesen mindég azt, hogy valódi felvirágzás s jóllét *maguk a törvények* és a kormányok intézkedései által nem eszközölhető, hanem magának a *népnek*, minden rangú és rendű honpolgároknak egyidejű kitaró munkásságát, törekvését is föltételezi; nem a törvények holt betűje, nem a szabályok lelketlen zsinórmérve, hanem a *nemzet értelmisége, eszélye, munkaszeretete és erélye* lévén a főfő erőforrás, melyből élet és haladás, tökélyesedés és siker ered, mely minden törvénynek és minden szabálynak a maga valódi erejét és hatályát megadja.

Mindezekhez járul a szintén égető kérdéssé váló *pénzügyi, adó és államháztartási* reform. — Az államháztartás annyiban, hogy a közczélok megvalósítására szükséges erőforrásokat beszerzi és alkalmazza és így mindegyikünknek egyenként és összeségesen véve az általunk beszolgáltatott tartozásokért ezer meg ezer *ellenszolgáltatásokat* ad: úgy tekintendő, mint egy mindnyájunk által és mindnyájunk nevében vitt gazdaság, melynek terheiben úgy mint jótéteményeiben egyaránt részesedünk! Van azonban e polgári szolgáltatásoknak *mértéke és határa* is. Mert mit használ valakinek szorgalma és munkássága, mit takarékosága és törekvése, hogyha az állam akkora adókat vet ki reája, hogy alattuk majdnem összeroskad s fáradalmainak gyümölcseiből majdnem a nagyobb részt az adók és köztartozások nyelik el. — E tekintetben honunkban is igen nagy tere van a szükséges reformoknak; mik csak úgy vétethetnek eszközöbe, hogy ha a státuszvagyton kezelését czélszerűbben rendezzük, a közjövédelmi forrásokat okszerűbben és egyenlőkényebben értékesítjük, a pénzügyek igazgatásában szigorú *ellenőrzetet* hono-

situnk még; egyes *félszeg adónemeket megszüntetünk*, minél teljesb s részletekbehatóbb *budget-tárgyalást* veszünk fogamatba, s különösen a monarchia másik felével, fennlévő *activ követeléseinkre* nézve, a *leszámolást* mielőbb eszközöljük, mely utóbbi Magyarországra nézve még jelentékeny erőforrásokat szolgáltatathat, s pénzügyeink rendezését elősegítheti.

Kivánom ezeken kívül a *városok vagyoni és pénzügyi helyzetét* is tüzetesb vizsgálat alá vétetni, hogy a szükséges orvos-szerekről a törvényhozás gondoskodhassék és nyomasztó helyzetök (a mennyiben ez állami közreműködésre fektetett műveletekkel esz- közölhető) kedvezőbbre fordíttassék.

A *hadsereget* illetőleg, óhajtom a magyar katonaságnak az országban való elhelyezését és hazai érdekeinknek megfelelő szervezetét; a *honvédségnek* pedig úgy vezényletében, mint minden alkotó elemeiben tisztán magyar és független hadseregképeni felállítását, a *felszerelés- és ellátásban* pedig oly eljárást, melyet a *hazai iparra* és gyártásra való tekintetek parancsolnak.

Az eddig elősoroltakon kívül vannak még némely *külön kívánalmaim*, melyeknek teljesülését a legközelebbi országgyűléstől várom s emlitenül hagyni nem akarok. — Így először is óhajtom, hogy a *külföldi politika* a törvényhozás által nagyobb mértékben, mint eddig történt, vonassék figyelme körébe, hogy az igazi alkotmányosság követelése ezen irányban is teljesben kielégíttessenek. — Másodszer kivánom és köve- telem, hogy „Budapesten“ a felelős kormány oldalán a nyugateurópai alkotmányos országok példájára „*államtanács*“ (Conseil d'État), azután egy *állandó országos közgazdasági* meg hason rendeltetésű *közoktatási bizottság* állíttassék fel, mely a haza minden kitűnőségeit, jelesb praktikus szakembereit és ezek küldöttjeit foglalja magában, és minden nagyobb horderejű organikus intézkedésnél, törvényjavaslatok előkészítésénél stb. tanácsával, véleményezésével és szakismereteivel az illető ministeriumokat támogassa. — Kivánom végre, hogy egy független szervezetű legfelsőbb *állam-számszék* (Cour des Comptes) is léptettessék életbe, mely az államháztartás alkotmányos ellenőrzésére vagyon hivatva s a parlament financiaiális jogkörének és hatalmának kiegészítő elemét és intézményét képezi. —

Főlöszlegesen tartom végül említeni is, hogy midőn mindezek mellett, mint a *Deákpárt* egyik szerény, de buzgó tagja, lelkem egész hevével s erőim leghazafiasb megfeszítésével akarok és fogok küzdeni: egyidejűleg szoros kötelességemnek ismerendem szeretett szülővárosomnak „*Győrnek*“ *javát és érdekeit*, úgy mint eddig, ezentúl is mindenkor előmozdítani és hiven szolgálni, és különösen azon hatóságokat és intézeteket is, melyekre városunknak állásánál és jelentőségénél fogva teljes joga vagyon s melyek Győr gyorsabb felvirágzását biztosíthatnák, számára kieszközölni segíteni.

Azokból, miket imént elmondani szerencsés valék, úgy hiszem, kitűnt egyidejűleg az is, hogy egész őszinteséggel járulok azokhoz, miket Önök! Tisztelt Polgártársak! „*Nyilatkozványuk*“ban kifejtettek s mint Deákpárti programot a nyilvánosság elé bocsájtották. — Kiténik az, hogy Győr városa Deákpártja és követjelöltje az alkotmányosság és törvényesség basisán állva, minden irányban *függetlenül*, hazaszeretben és szabadelvűségben magát senki és semmiféle párt által sem engedni felülmulni, s hogy azon *pártjelszó*, mely alatt sorakozunk s melylyel, ha Isten úgy akarja, győzni is fogunk, az: *a 67-ki közjogi alapon szabadelvű reform* minden irányban.

Legyen szabad végezetül megjegyeznem, miszerint legfőbb feladatomban, leg- édesb kötelességemnek tartandom ezentúl is mindenkor polgártársaimnak bennem helyzett megtisztelő *bizalmára magamat méltóvá* tenni, a Győrvárosi Deákpárt tiszta és mosoktalan *zászlaját* fönnen lobogtatni, és azon nemes és magasb *érdekeket*, melyeknek egész életemet szenteltem, ezen a diszes, de nehéz pályán továbbra is hűn és egész ön- feláldozással szolgálni.

„**Éljen a Haza!**“

Az e beszédet sokszorosán megszakított s végeztével szünni nem akaró tetszés- zaj lecsillapulván, bizottmányi elnök a gyűlést a következő végszóval befejezte:

„Köszönetet mondok Önnek, tisztelt polgártársunk! most kifejtett valóban sza- badelvű s behatólag reformatori programmjáért s a midőn e gyűlést ezzel befejezettnek nyilatkoztatom s a küldöttség tagjait a szives viszkiséretre fölkérem, engedje meg, hogy egész pártunk öszhangzó óhajának s meggyőződésének kifejezést adva kimondhassam, miszerint Önt, tisztelt hazánkfia! mint ma még követjelöltünket, nyolcz nap után pedig mint már képviselőnket a magyarok Istene sokáig éltesse!“

17

Nyilt levél

az esztergami választókerülethez.

Tisztelt Polgártársak!

Az 1872. szept. elejére összehívott országgyűlés folyó évi május 24. berekesztetett.

Ő felsége, a király, midőn trónbeszédjében szárazon elmondja azt a keveset, amit az urak végeztek, szebb jövővel biztatja magát, mert „sok még a hiány, melyet pótolni kell, sok még a teendő, ami fönmaradt.”

Ő felsége valóban szerfelett kegyes, midőn az országgyűlés elkövetett bűneit: az 54 milliós és 153 milliós kölcsönöket, melyekkel a rossz gazdálkodás folytán a szegény hazát terhelék, a keleti vasút másodprioritásainak átvételét elhallgatja; midőn nem említi a képviselőház mulasztásait, hogy a törvénykönyvek behozatalától, a bankkérdés megoldásától, a közigazgatás szervezésétől, a közegészségügy rendezésétől és sok más halaszthatlan dologtól a viszálykodás, bomlás és botrányhajhászat miatt lemaradt, hogy a kereskedelem, ipar és földmivelés javára semmit sem tett; sőt kegyelmesen arról sem emlékezik meg felséges urunk, miszerint neki kétszer kellett kilépni a sorompóba azért, hogy az önmagával meghasonlott parlamenttel szemben az országnak megmentse az alkotmányos kormányzási rendszert.

Ő felségének kegyes példáján indulva, talán jobb, ha mi is fátyolt borítunk a mult országgyűlés viselt dolgaira; tiszteletünket is kívánjuk ez által kifejezni azon képviselő urak iránt, kiknek legjobb igyekezetök a többség áramlatában hajótörést szenvedett, és elismeréssel lenni az országos pártok egyesülése iránt, mely ez országgyűlés alatt jött létre: azt az egyet azonban hallgatással nem mellőzhetem, mily gyászos hatással volt az országgyűlés példája a társadalom erkölcsöire. Ha a képviselőházban nem hallgatnak az ész szavára; sárban hurcolják a jellemet és feddhetlen hirnevet; ha ott megteszi a pártállás, rokonság, pártfogás és pajtáság; ha ezek megbocsájtanak mindent, és képesítenek mindenre: lehet-e akkor más elv, más irány a kormányon, más szellem az irodalomban, más törekvés a vidéken, más mérték a társaséletben Magyarországon, hol az országgyűlés a politikai és társas élet központja, az egész nemzeti élet intézője. Ha ez rothadt és romlott, meg fogja mételyezni az egész társadalmat, a kormányt és népet. De ne többet erről. Hanem minthogy Önök, t. Polgártársak, elég biztosítékot találtak becsületességemben, készültségemben és munkásságomban arra, hogy képviselőnek kijelöljenek; viszont kötelességemmé vált programomat előadni.

Én határozottan és minden utógondolat nélkül szabadelvű pártállást foglalok el. Mindenkoron szavadelvűnek vallottam magam szóban, írásban és tetteimben, s ez irányt megtagadni annyi volna, mint multamat meghazudtolni. Sokrates Lysiasnak elveivel ellenkező, de őt kimentő védbeszédjét el nem fogadá, mert — mint Quinctilian mondja (De institut. orat. XI, 1.) — e legbölcsebb férfiú többre becsülte, amit életéből már eltöltött, mint hátralevő, az elvta-

gadas által beszennyezett napjait. Távol legyen tőlem magamat Sokratessel vetni egybe, de les férfiak példáját követi, hiszem, megadatik nekem is, ki nem egy halállal bátran szembe állottam.

De ha ki azt hiszi, hogy a szabadelvűség szép nevéért a sajnosan lábra kapott hitetlent, vallástalanságot és erkölcsi lazaságot, romlottságot palástolni fognám; az nagyon csalód bennem, s úgy hiszem, Önökben is, t. Polgártársak. Sőt kötelességemmé teszem arra hat hogy a törvény szigora az erkölcstelenséget legrejtettebb buvó helyén is üldözze nemcsak m erkölcsi rosszat, hanem mert minden országnak talpköve a tiszta erkölcs, és mert igaza van bonlayenak, hogy a polgári szabadságot és egyenlőséget egyedül a jó erkölcsök biztosítják.

Észben kell tartani azt is, hogy nemzetek életében ugrás nincs, és hogy külföldi m ták szolgásterü majmolása czélhoz nem vezet. A hazai fejlődésnek a létező csirából kell meg rednie. Vannak eszmék, melyek másutt liberalisak, de nálunk nem alkalmazhatók, mert létező viszonyokkal meg nem egyezők és érdekeinknek meg nem felelők. Ilyek, hogy neh példát felhozzak: a szabad kereskedés dicső eszméje, mely megfojtással fenyegeti gyöngye, áplásra szorult iparunkat; ilyen az uzsoratorvény korlátban eltörlése, melyek hatását e rövid alatt is borzadva észleljük.

A szabadelvűség, t. Polgártársak, nem cél, hanem út, eszköz, mód. A cél a magy államiség föntartása, a nemzet erkölcsi és anyagi jóllétének emelése. Ezt elérni a szabadelvű vagyis a modern, haladó eszmék útján óhajtom. A haza java legyen mindnyájunk főc melyet — hogy Tisza Kálmán szavaival éljek — a körülményekhez képest hol lassabb hol gyorsabban, de biztosan és mindig a kitűzött cél felé haladva lehetőleg megközelí ni igyekezzünk!

A jövő országgyűlés legfőbb teendője az ország pénzügyi viszonyainak gyökér gyógyítása leszen. Viszonyaink bizony nem kecsgetetők. Állampénztárunk kölcsönpénz töltözik; budgetünk állandó deficitben szenved; állami hitelünket kimerítettük; adóinkat koztuk az adóképesség határaig, sőt azon túl is. Nem marad fölépülésünkre egyék gyógyga mint a kiadások apasztása, természetesen azon határig, hogy az államgépezet kerekei ne akadjanak, és másodsor, adóképességünk emelése.

A magyar valahányszor felséges urának, örökös fejedelmének, úgy szeretett hazá nak érdekei kívánják áldozatra kész. De folytonos áldozatok árán tartani fönn létünket ren viszonyok közt is, ez azért képtelenség, mert nagyon hamar a kimerültséghez és tönkre jut hoz vezet. Több adót ez időszerint a nép nem fizethet. Szegény, fejletlen, versenyképtel nép vagyunk; ipar-, kereskedésben elvagyunk maradva és idegen érdekek szolgátságát vis jük; el vagyunk adósodva; hitelforgalmunk szervezeten és másoktól függő; hittel érdeme günk pedig csekély. Nem szabad a hirt túlon túl feszíteni; és ha valaki azt hiszi, hogy az egy kás földön, ha bele két vékát vet, többet arat, az csakhamar be fogja látni, hogy csalódott. Tak rékoskodni tehát mindenütt, ez a jelszó.

A takarékoságból okvetlen következik a közigazgatásnak rendezése, átalakítás. Ezt csak organicus intézkedések idézhetik elő. Kell, hogy a törvényhatóságok élén képzett közigazgatással, mint önálló szakmával kizárólag foglalkozó, öntudatos közegek legyenek minél fogva az állami közigazgatás kezelésére hivatott közegek választását nem szabad a gyére bizni, az állam kormányára kell azt ruházni; követeli ezt a parlamentarismus és minis tri felelősség alapfogalma.

Ellenben a községek (városok, mezővárosok, faluk) autonomiáját nem hogy megár rítani, de sőt bővíteni óhajtanám. Arra sem gondolok, hogy a független állampolgároknak megyei képviseletnek befolyása a közigazgatásra megsemmisíttessék, mert e befolyást szük gesnek tartom, hogy ellenőrző állásában föntartsa a közszellemet, és útját begátolja a bureaukr ta megcsontosodásnak.

Kívánatos a rendőrség és tüzérség állami szervezete a közbiztonság érdekében.

Kétségtelen, hogy az igazság-szolgáltatás, mióta elválasztatott a közigazgatástól tel mesen javult. Ha még ez ideig meg nem felel egészen a kor és közönség érdekeinek, annak egy

kiváló oka abban rejlik, hogy a munkás erők a végzendő munkához aránytalan viszonyban áll lanak. Nehezen egyeztethető tehát össze e szempontból a törvényszékek számának leszállítása. Esztergamban legalább, hol a törvényszék tagjai fölösen el vannak foglalva, a törvényszék fel osztatása legalább is indokolatlan volna.

Hogy az adóképesség emeltessék, Magyarországnak anyagilag kell megerősödni, mire nézve a termelő osztályok megerősödése szükséges. Fejlesztetni kell tehát az okszerű me zőgazdaságot; öntudatosan és tervszerűen fejleszteni az ipart; lendíteni kell a kereskedése n.

Igaz; a földművelő jutalma nagy részint, szorosb értelményben véve, Isten kezében van; de a szakértelem előmozdítása vajmi nagy hasznot hozna városunknak és vidékének. Mil liókkal gyarapodik a föld értéke, százezrekkel a haszon, hol a kellő szorgalommal a szakérte lem lépést tart.

Nekünk versenyképes magyar ipar kell; szükséges, hogy a törvényhozásnak — ami eddig nem volt — iparpolitikája legyen, és hogy iparunk fejlesztésének tényezői megteremies senek. Az ipari szakoktatás országos szervezése, a vámkérdésben az ipar érdekeinek kiegyez tetése a földművelés és kereskedelem gyakran ellentétes érdekeivel, a vásározások ügyének korszerű szabályozása, az önségélyző, közkereseti és termelő szövetkezesek fejlesztésére irány zott intézkedések, a szabad verseny mikénti érvényesítése az állami vállalkozásoknál, a hazai iparnak méltányos bevonása a hadfölszerelési szükségletek fedezésénél és számos más kérdés megvitatásra, megfejtésre és elintézésre vár.

Mi tagadás benne; abból hogy az esztergályos mesterséget kitanultam, legénynek fölszabadultam, hogy az iparegylet tagja vagyok, még nem következik, hogy mind e kérdéseket tanulmány tárgyává tettem és helyesen megoldani tudjam: de hogy az érzék, jóakarát és érde keltség a kereskedelem, ipar és földművelés jól fölfogott érdekei iránt bennem nem hiányzik, azt — erre bátran hivatkozom — Önök tudják.

Voltak, pedig barátaim között, kik ajánlották, hogy Programomban minden elgon dolható jóval kecsgettessem a választókat. Igerjek nekik vasutat, állandó dunai hidat és azon vámentességet, reáliskolát, földmives- és vincellériskolát, laktanyát, a hadi fölszerelések helyben való készítettését, a közmunka, dohánymonopolium és regalék megszüntetését sat. sat. Bocsássanak meg tisztelt barátaim, ha ezt nem cselekszem. Nem teszem pedig azért, mert vagy önámítás vagy népbolondítás lenne oly ígéretek tenni, melyek betöltése nem áll tehetségünkben. Esztergam követe még négyszázadik része sem az országgyűlésnek, ilyen dolgokban pedig az országgyűlés határoz. Hanem annyit ígérhetek, hogy mindazt, amit kedves szülőföldem és polgárai javára tehetek, azt megtenni buzgalommal legédesebb kötelességemnek vallom, és nemcsak azon esetre, ha képvi selőnek megválasztanak, nemcsak három esztendőre, hanem minden időben és minden körülmények közt. Ugy vagyok meggyőződve, tartozunk ezzel valamennyien magunknak. Reméllem azt is, hogy polgártársaim eszes és buzgó közreműködése, kegyelmes főpásztorunknak veleszü letett atyai kegyessége, és szeretett főispánunk hathatós befolyása következtében sikerül egyet mást városunk és a szomszédos városok javára kieszközölni, miben a szülőföldét szerető min den polgártárs örömét leli.

Vannak, kik minden tisztelet mellett, melylyel csekély személyem iránt viseltetni ke gyeskednek, — amiért fogadják viszont őszinte nagyrabcsütlésemet, — nem kívánják magokat általam képviseltetni azért, mert — pap vagyok. Bocsássák meg, uraim, de ez nem szabadelvű gondolkodás. A magyar parlament népképviseleti rendszeren alakul. Volt is ott mindenkoron a nemzet minden osztálya képviselve, papok soha sem hiányoztak belőle. Már most méltatlan dolog volna-e Esztergamtól, a magyar kath. egyház fűszékétől, ha helylyel-közzel egy kath. pap által képviseltetnék?

A magyar fő- és alrendi papságot minden időben a haza leghivebb fiai közé sorolta a történelem. Küzdött alkotmányos jogaink mellett egy Pázmány, Széchenyi és mások, kik a for cadalom után csak oly arányban sínylettek börtöneikben, mint más honfiak; a magyar főpap ság alapította a pesti egyetemtől kezdve szinte valamennyi tanintézetünket a nemzet művelődé sére; a magyar klerus minden időben ápolta, művelte, gondozta a tudományt és művészetet,

s ösztöndíjak által elősegítette a tudomány és művészet emelkedését; jótékonyági intézeteink csaknem egyedül állította és tartotta fenn; jószágaikon pedig, ezeken az irigyelt jószágokon a tiszteket nevelt, kik a magyar nemzetiségnek szerény bár, de szívós támaszai voltak.

És ha a jelenbe tekintünk, a mostani nemzedék minden tekintetben méltó utódja jeles elődöknek. Oly testület tagja lenni, melynek áldozatkészségét és jótékonyágát hirdeti minden kelő nap, áldják az özvegyek, árvák és elhagyottak ezrei; melynek magas műveltségét tanuskodik irodalmunk, tudományos intézeteink, könyvtáraink s egyéb alkotásaik; melynek tiszteletadó rendjei örök hála kötelezik a hazai nevelés barátjait; melynek lelkeskedő részét az utóbbi járvány alkalmából is magasztalással halmozta el ő felsége: ily testületnek tagja lenni mindenkoron tiszteletnek és szereucsémnek tartom, mert közöttök tanultam szeretni hazámat, feláldozni minden erőmet az emberiség javára. És mert ezt megtanultam, tudok is tisztelni minden jogot, egyenlő mértékkel igazságot szolgáltatni minden nemzetiségnek és felekezetnek. Szabadságot tőlem senkisémet féltse, mert én küzdöttem mellette; az egyenlőséget és testvériséget pedig először Jézus Krisztus tanította, kinek méltatlan szolgálja vagyok.

Tisztelt Polgártársak, Szeretett Barátaim! Azon kéréssel fejezem be jelen levelemt, melylyel folyó hó 6-án bocsúztam el Önöktől. A buzgalom, melylyel jelöltségemet fölkarolni s veskedtek, ne ragadja el Önöket arra sem, hogy netán méltatlanságokat, melyek hasonló igazságtalmas körülmények közt itt-ott megesnek, visszatöröljanak. Tiszteljük a törvényt, most inkább mint máskor; tiszteljük az elüljáróságot; tiszteljük és szeressük polgártársainkat!

Esztergam, 1875. június 10.

Pór Antal.

HORÁNSZKY NÁNDOR UR

jövő május hó 4-én beszámoló beszédét óhajtván a választó közönség előtt megtartani, ez alkalomból leendő fogadtatása és egyéb teendők előleges megbeszélése czéljából

folyó április hó 27-én vasárnap délelőtt 10 órakor

a városi tűzoltó őrtanya helyiségében (Széchenyi-téren iparbank épületében) tartandó

VÁLASZTÓI ÉRTEKEZLETRE

Esztergom Mayer István urat ezennel tisztelettel meghívjuk.

Kelt Esztergomban, 1884. évi április hó 21-én.

Apa Ferencz
Acsay Ferencz
Adorján István
Adorján József
Bayer Ágoston
Bádi András
Beneckzi Ferencz
Bors Mihály
Borz János
Brunner Ferencz
Brutsy Márton
Clementisz Zsigmond
Cserép Ignác
Cserép János ifj.
Dóczy Antal
Dóczy Ferencz
Dudás János
Eck József
Estéli András
Erős István
Dr. Fehér Gyula
Fekete Géza
Fekete Pál
Fekete Tivadar
Ferenczy György
Fiedler Ferencz
Frey Ferencz
Frey Vilmos
Fuchs Ferencz
Gálicz József
Gerendás János
Grósz Antal
Grósz Ferencz
Gyarmathi József
Gyurkóczy Antal
Koller Ferencz
Dr. Halmos Ignác
Hajnali Gyula
Heischmann Ferencz
Dr. Helc Antal
Helcz Ferencz
Helcz János
Hittner András
Hollósy Rupert
Holop Ferencz
Horváth Mihály
Hübler Antal
Ibermasszer József
Iványi Géza
Janovics Pál
Kapa Mátyás
Kapa Mihály

Kara János
Kiffer József ifj.
Kiffer Mihály
Király Sándor ör.
Kiss Imre
Kiss István
Kiss János
Kiss Mihály köhidi
Kiss Mihály
Kis Szölgyéni István
Kollár István
Kovács Márton
Kubovics Ferencz
Kubovics Ignác
Kubovics János ör.
Kubovics István ifj.
Kubovics Mihály
Kugyelka Ignác
Kugyelka József
Lett Antal
Lindtner János
Lobog József
Lovas Ferencz
Marosy József
Magyary László
Malina Lajos
Mann Honor
Mayer Nep. János
Mányoki László
Merényi Ferencz
Meszes Ferencz
Mészáros Ignác
Mihalik Bálint
Milakovszki István
Mitter Antal
Mikus Endre
Mohácsi János ör.
Mohácsi János ifj.
Mórász József
Molnár Ignác
Dr. Murinyi Endre
Nagy Ferencz
Nagy János
Nádlér József
Neisziedler Ignác
Oltósi Ferencz
Palkovics Károly
Palotai Ignác
Paul Lénárd
Pápes József
Pándi Ferencz
Pelczmann Ignác

Putankó István
Rétzki Ferencz
Rudolf Mihály
Sátori Imre
Scheiber József
Schindler János
Schwarcz József
Sinkovits István
Sooky Gábor
Strobl János öreg
Strobl József öreg
Szabó Alajos
Szabó Ferencz
Szabó József (hosszú sori)
Szabó Ferencz öreg
Szabó-Czimbalmos János
Szabó-Sóki József
Szalkai-Tóth Ferencz
Szaller János
Szenttamási Béla
Szerencsés Mihály
Szlávy István
Sztójánovits Miklós
Sztójánovics Sándor
Szóda Imre
Szóda Mihály
Szölgyéni János
Szóke-Tóth József
Szpács Imre
Takács Géza
Tátus András
Tóth Imre szóke
Tóth János (kis-utcái)
Tóth Pista József
Tóth Major János ifj.
Tóth Major József
Tóth Pál Ferencz
Trexler Antal
Trexler József
Valdfogel József
Varga Mihály
Vas István
Vas János
Veisz Mihály
Vezér János
Vichor Ferencz
Vigh Imre ör.
Viola Antal
Viszolai János
Víz János

Nyílt levél

SOMOGY MEGYE KÖZÖNSÉGÉHEZ.

Ö Felsége által Somogy megye főispánjává legkegyelmesebben ki-neveztetvén, nem mint az örökre sirba szált absolut hatalomnak szolgája, hanem mint törvényes főispán üdvözlöm lelkes Somogynak fiait azon perczen, midőn tisztemnél fogva szép megyéjük kormányának élére lépek.

Az Isteni gondviselés úgy látszik alkatmat nyujt, hogy lerójam e diszes megye irányában a hála, szeretet és tiszteletnek azon tartozását, melyet felejtethlen atyámtól végrendeletileg öröklöttem, s melyel ő élte vég-perceiben is adósnak vallotta magát.

Őszinte hazafiui érzelmekkel s a mennyiben a hála s tisztelet leg-gyöngédebb kötelékei fűzik szívemet e megyéhez, örömmel is hódoltam felséges királyom parancsának, midőn e diszes hivatalt elváltam; mert alkotmányos állásomat felséges Fejedelmünk által újra biztosított alkotmányunk szilárdítására akarom felhasználni, s minden erömet azon dicső cél-nak szentelni, hogy hazánk önállását, szabadságát s ezeknek egyetlen egy biztos alapját, NEMZETISÉGÜNKET, mind külső ellenségeink meg-támadásaitól, mind pedig a túlzó hazafiság s vészbe döntő rohamának tán még károsabb következéseitől meg mentsem.

Hazánk jelen váltságos állapotja e kétféle ellenségnek siralmas müve.

Feladatunk: EGYEZKEDÉS az idő kívánataival, a kérlelhetlen tényekkel ALKUDOZÁS, s a kölcsönös érdekeknek KIEGYENLITÉSE. —

A kiegyenlítést követi az összetartás, s csak az összetartás ad eröt a nemzeteknek.

„KIEGYENLITÉS” legyen tehát jelszavunk! Összevetett vállakkal igyekezzünk e szent cél kivitelére; mutassuk meg mindkét rendbeli elle-neinknek, hogy alkotmányunk föntartására fordított erölködéseinket sem az összes birodalom érdekeinek szétrombolása, sem elkülönözési vagy elpár-tolási viszketeg — de másrészről ép oly kevésbé korlátlan szabadosság utá-ni törekvés, vagy a forradalmi eszmék véres emléke nem vezényli.

Ime, rövid szavakban politikai hitvallásom, melyet, reméllem, Somogy hazafiságos indulatu lakosságának nagyobb része osztani, s annak foganato-sítására segédkezet nyujtani fog.

Ha siker koronázza hazafiui törekvésemet, éltem legboldogabb per-czének tartandom ha majd, mint reméllem, nem sokára az egész megye kö-zönsége söt az egész haza színe előtt számot adván sáfárkodásomról, az elis-merés és bizalom jeleit tapasztalni szerencsés lehetek.

Ha NEM, — ha elhagyatva azoktól, kik hazafiui kötelességük bal fel-fogásából készebbek a hazát és szent ügyét végveszélybe dönteni s a külön-féle nemzetiségeknek hazánkat csak elleneink érdekében szétdaraboló törekvé-seinek könnyü prédául odavetni, inkább, mint tesvéreinknek a kor jogos kívá-nataiból eredt érdekeit s követeléseit elismernis ezekkel — tágitva a szorosjo-gi formákon — alkura lépni; ha, mondom, elhagyatva, magán csekély eröm e nagy feladatot kivinni képes nem leend, száljon akkor a felelösség terhe azokra, kik ezen őszinte hazafiui felszólításomnak s barátságos tanácsomnak elzárták szíveiket: én nyugodt lelkiismerettel lépek siromba azon férfiu mellé, ki Somogy iránti hálát és szeretetet hagyá örökségül s nyugodt öntudattal el-mondandom: „atyám leróttam mind, mivel Somogyunknak tartozám;

Isten velünk! —

Kelt Kaposvárott 1861 d. évi Karácsonyhava 15-ig napján.

Mérey Károly

főispán.

FEBRUÁR. 23^{kán} 1839. (Folytat.)

Előadó Végh Ignác Itélőmester. A' Kir. Fiscusnak, — Kossuth Lajos ellen folytatott főbenjáró táblai perében, a' *Tekintetes Királyi Itélő Táblán*

I t é l t e t t :

A' főbenjáró perekben különben is nem a' puszta szóváltások, hanem a' vád mellett, 's ez ellen felhozott próbák szolgálván ítélet alapjául, 's így mindenkor telyes hatalmában állván az Alperesnek szóváltásai visszavonása nélkül is újabb próbáit előadni; ennél fogva a' jelen per' vég lapjain beiktatott, 'sa' pernek végső időhatárt szabó ítélet után a' derék-védelemről ismét az idézés kérdésére leendő vezetésére intézett prókatori visszahívás mint a' per természetével, és törvényes rendszerrel ellenkező, egyébként pedig egyedül az igazság kiszolgáltatásának késleltetésére célzó biróikép elvettetik. — A' per különben a' vád érdemére nézve kimerítve lévén

Elég világosan kifejezé az Alperes legközelébbi országgyűlés végével közrebocsátott C. alatti jelentésében azon célt, melyet Törvényhatósági Tudósításainak időszakonként leendő kiadásában kitűzött t. i. *hogy a' nyilvánosság' terjesztésével a' jövő törvényhozásban alapul szolgáló köz-velemény előkészítessek, és eloszolván az Országgyűléssel egyszersmind a' fénycsomó is, mellyben mint valamely gyújtó-pontban egyesültenek a' nemzeti értelműség fény-sugárjai, miután a' nemzet municipalis rendszere valamint főséges eszköz arra, hogy megőrizze, 's megtartsa, mit egyesített ereje tulajdonává tön, úgy igen rossz annak mit még nem bír, mit csak országilag közre munkálva szereszhet kivívására, — ezen tekintetnél fogva kiadandó Tudósításai az eldarabolt erők elágozása idejének beléptével az egyesség' kapcsolatául, 's arra hogy a' nemzet Országgyűlésén kívül is nem csak megyeileg, hanem egyszersmind országilag éljen, eszközül szolgáljanak. Melly jelentésnek tartalma a' Q. és R. alatti naplóval, 's FF. alatti önvallással egybevetve, mint a' honl intézetekkel ellenkező, és a' fenálló alkotmányos rendszernek kiforgatására erányzott nyilván az Alperesnek vétkes szándékát kitüntetvén; mikép' munkálódott az Alperes kitűzött ebbeli céljának elérésére? jelesen mikép' kívánta a' köz-veleményt előkészíteni? és miben igyekezett mind a' köz-veleményt, mind az eldarabolt erőt egyesíteni? arra a' Felperes Királyi Fiscus által beperesített Oklevelek czáfolhatatlan tanuságot szolgáltatnak. Ugyan is kitetszik ezekből, hogy az Alperes országszerte bizonyos levelezőket szeresztvén, és ezekkel az ön elvei szellemében költ, és többnyire elébbi értekezésekre válaszul szolgáló S. T. U. V. X. Y. Z. AA. BB. CC. GG. HH. és TT. alatt lévő levelezésbe bocsátkozván, midőn Hirlapjainak kiadásától az Ország Nádora Ó Fensége által tiltatott, ezen tilalom ellenére H. és K. szerint a' Vármegyékhez körlevelet eresztett, 's ebben magános ügyét levelezői által mintegy nemzeti ügyet előmozdítani igyekezett. Mellynek folytában letiltására nem ügyelve Tudósításait közrebocsátván, ezen letiltást tárgyazó beszédek újabb meg újabb vitatások eszközzése végett nem csak közönsé-*

gesekké tette, hanem ugyan e' tárgynak Tudósításai mindegyikében előforduló gondos megemlítése által ugyan azon vitatásokat folyvást táplálni, 's ekép vétkekes szándékát a' köz-vélemény palástjába burkolni igyekezett. Ugyan ezen ösvényt követte az Alperes később is, midőn rossz szándéka Tudósításainak tartalmából még inkább kitévén, ezeknek folytatásától egyenesen Ő Felsége nevében F. szerint eltiltatott, melly eltiltásnak nem hogy engedelmeskedett volna, hanem inkább makacs elhatározottsággal Pest Vármegye gyűlésén mint a' G. alatt nyomban ellenmondott és ennek (mit átalányosan a' kérdéses legfelsőbb parantsolatnak a' végrehajtásra megbízott tisztviselők által elmulasztott közlése sem igazolhat) magát ellene szegezvén, azután még öszvesen 16 Tudósítást közrebocsátott, és épen ezekben a' leglázasztóbb beszédeket foglalván, vakmerő ellenszegülését nem csak Tudósításaiban nyilvánította, hanem egyszersmind a' Vármegyénél keresett pártfogás ürügye alatt, hova I. szerint folyamodott, az említett eltiltás ellen az Ország lakosait lázította.

Illy makacs ellenszegüléssel folytatván Tudósításait az Alperes, oda fordítá egész igyekezetét, hogy minden alkotmány, és törvényes rendszer elleni elvek, mint például az Ország aristocratico-monarchica rendszerébe ütköző személy, és vagyombeli jusok egyenlősége, és több e'félék Hirlapjai által terjesztessenek. De mindezeknél vétkeesebb alakban tüntetik fel az Alperes tettét azon a' királyi hatalom, úgy a' Hármass törvényköny II-ik Része 3-ik Czimje szerint egyedül Ő Felségénél lévő Kormány, Ország főtörvényszékei, és felsőbb tisztviselők tekintetének lealacsonyítására erányzott, és minden józan hazafi polgárt megrázkodtató beszédek, mellyeket nehogy a' megyékben elhangozván feledékenységre menjenek, ezen Alperes Tudósításai segedelmével ország-szerte terjesztett; ilyenek találhatók a' Tudósításoknak, csak nem minden lapjain; de többi közt különösen a' 18-dik lapon, hol annak hogy Magyarországon, hol annyi érdek, annyiféle egymással ellenkező rend, annyi a' vallás és nyelv, felkelés nem támadhat, utánna ragasztatik: *mit fél hát annyira az Ausztriai ház? azomban ha ő olly féltékenyen magoknak a' törvényeknek megtapodásával tudja őrizni bátorságát, nekünk is kötelességünk mindent elkövetni személyes bátorságunk biztosítására, és miután ennek garantiáját a' kormányban nem találjuk, keressük azt ön lelki-erőnkben* — a' 19-ik lapon az elfogatott ifjak' ügyében ejtett kifejezés így áll: *„különös par force vadászat ez, 's annál különösebb, hogy itt megfordítva róka és farkasok kergetik az embereket, úgy hogy valóban ez inkább bármely napkeleti zsarnoki tartományban, mint szelidséggel kérkedő kormányunkhoz illenek.* — a' 93-ik lapon nem csak a' megyei közgyűlés' szentségével, de a' legcsekélyebb miveltség' első szabályaival sem egyeztethető gúnyral Nerónak példája a' kormányra alkalmaztatva említetik, — a' 104-ik lapon ismét az elfogatott ifjak' ügyében illy kijelentés foglaltatik: *„mondhatom gyönyörű fabrikája az igazságnak, minek ezen Comoedia? illy formán csak állítsanak hóhér-intézetet a' pesti piacon, és csapassák el minden figurázás nélkül a' szabadon szállók, vagy gondolkozók fejeit, 's építsenek azokból egekig nyúló halmokat, de vigyázzanak hogy a' párolgó gőz a' Nemesis örök ne érje, mert ez rettentőn szokta megboszulni az illy szenvedelmes játékot a' 145-ik*

lapon még ekkorig hallatlan vakmerőséggel azon tudósításnak következésében, hogy Pest Vármegye' küldöttsége Ő Felsége elébe nem juthatott, ámbár az uralkodó Felség' szentséges személyének kivételével, de még is a' történetre alkalmaztatva a' macedoniai Fülöp királyhoz szóló aszszonynak szavai leggyűlöletesebb alakban említetnek, — a' 171-ik lapon következő szavak: *Sokat szenvedett már a' magyar, 's legtöbbet az Ausztriai ház alatt, és mégis mi tisztán áll előtte, mi tisztán áll a' világ előtt nemzetünk? vannak népek, kik Fejedelmöket földön futóvá teszik, kik a' ministereket börtönre vetik, kiknél a' Fejedelem nem mer máskép, mint vassal bélelt kotsikon kímenni* — stb, „úgy ezek: *a' kormány lassu viz gyanánt ássa magát alkotmányunk alá a' 182-ik lapon végre ezek: Erdélyben zsarnokilag a' segyver éle parantsol* — olvashatók.

Ezek 's más hasonlók mellett szinte olly szorgalommal adatnak-elő a' kérdésben forgó Tudósításokban mind azok, mik az igazság' kiszolgáltatására fenálló Királyi ítélőszékek' betstelenítésére részint rágalmozólag, részint fenyegetőzőleg mondatnak, a' végre, hogy az 1790-ik esztendei 12-ik törvény-cikkely' nyilvános eltapodásával az Ország' törvényeiben gyökerezett bírói önállás, és függetlenség egy törvénytelen ellenőrség, és a' köz vélemény álorczája alatt feltűnő idegen befolyás által korlátoltassék. — Példáit látni ennek a' 67-dik lapon, hol ez mondatik: *„A' megye rendei nem képzelhetnek a' magyar' ég alatt olly elfogult, törvénytudatlan, vagy eladékony bírót, ki a' köz vélemény dacára, az egyetemes nemzet olly nyilván kimondott ítéletének ellenére annyira vetemülne, hogy magára a' függőség, kormányunkra az önkény' bélyegét nyomva, Wesselényire, a' hazának egyik leghívebb jobbjára, kérdéses beszédje miatt a' bűnöst kimondani merészelné* — a' 140, és 143-ik lapokon, hol a' Királyi Tábla hasonlóan hitszegőnek, bizodalomra méltatlannak kikiáltatik, — a' 171., és 173-ik lapokon, hol a' Királyi Curia a' legbecstelenitőbb kiejtésekkel illetetvén, annak ítélete törvény-elleninek, 's kötelező erő nélkülinek nyilatkoztatik. — Nem kevesebb gondal terjeszté végtére Hirlapjai által az Alperes azon kicsapongásokat, mellyek az Ország' előkelő Tisztviselői tekintetének megrontása végett többek által mintegy vetélkedve előadattak. —

Melly eddig például felhozott felette vétkekes beszédek, és rágalmozások, jöllehet mások által mondatnak, még is az Alperest, ki azokat Lapjaiban ismét felvévén, a' benne rejtező lázítást a' felhevült indulatok' újabb ingerlésére Ország-szerte terjesztette, legfőbb mértékben terhelve, e' felett

Terheli őt még azon szoros kapcsolat is, mellyben más hasonló kihágások miatt perbe fogottakkal, és részint már megítéltekkel állott, úgy azon befolyás, mellyel ilyeneknek ügyét minden módon nemzeti köz ügy' címével felroházni, 's ezzel az ország törvényhatóságait szünteleni izgatásban tartani iparkodott. Ez volt tulajdonkép ozélja, midőn a' már megítél Baró Wesselényi Miklós ellen indított hűtelenségi pernek számosabb törvényhatóságokkal vétkekes szándékból történt közlésében magát egyik fő eszközül használtatta, — kivel milly szoros viszonyokban volt légyea a' Q. és R. alatti naplóján, és önvallásán kívül, azon rokon érzés szülte bizodalom is mutatja, mellyel az általa gondosan megtakarított EE. alatti botránkozató levél hoz-

zá intéztetett. — Ugyan ezen törekvésnek tulajdoníthatók az Alperesnél gyakrabban tartott, 's az említett napló, és önvallásból, de főkép a' DD. alatti levélből felvilágosítható öszvejövetelek, és tanácskozások; — innét magyarázható végre, hogy az Alperes más időközben per alá vétetteknek valamint elveiket osztotta, úgy minden alkotmányos rendszerrel szembeszökő kicsapongásaikat különös figyelemmel Lapjaiba foglalta, holott a' törvény, és jó rend, úgy ősi alkotmányhoz ragaszkodóknak nyilatkozásaikat csak egy két szóval említette, vagy egészen elmellőzte, vagy félre magyarázva kigunyolta. —

Mind ezen előbocsátottak egybevetve elegendő próbául szolgálnak arra, hogy az Alperes Tudósításainak kiadásával, és ezekkel öszvefüggésben lévő minden tetteivel nem a' törvény engedte nyilvánosság terjesztésére, hanem inkább egy nyilvános pártoskodásnak alapítására törekedvén, a' közvéleményt, és állítólag eldarabolt erőt abban kívánta egyesíteni, hogy a' Királyi jusok megszoríttassanak, vagy legalább kétségbe hozattassanak, szünteleni izgatás tápláltassék, — a' hazai alkotmányhoz ragaszkodók vagy halgatásra kényszeríttessenek, vagy közgyűlölet tárgyává tétessenek, és a' Fejedelem eránti bizodalmatlanság, most fenálló alkotmányos rendszer eránti gyűlölség, — törvényes tisztviselők, és ítélőszékek lealacsonyítása, minden felsőbbség eránti tekintetnek kiküszöbölése, szóval, a' telyes mértékű féltelenség gyökeret vervén, országszerte terjedjen; de telyes próbául szolgálnak arra is, hogy az Alperes illy rossz cél, és vétkes törekvés mellett tetteleg is munkálódván a' Királyi méltóság' megvetésére, és alacsonyítására, úgy az alkotmányos rendszer felforgatására erányszott beszédeknek, a' Királyi hatalom által történt kárhoztatás, valamint a' fentebb érdekeltektől eltiltások után is egyre folytatott közönségessé tétele, és e'kép elkövetett lázítás által a' publicus Status ellen nyilván felemelkedni bátorkodott.

Mellyek ámbár az Alperes vétkeességét a' bűn magasabb fokára emelik, tekintve mindazáltal az Alperesnek azon védelmére, hogy a' legfelsőbb Királyi parancsolat, a' letiltást végrehajtó Szolgabíró által véle sürgetése után, sem közöltetett, úgy arra, hogy ezen a' törvény legszigorubb sulját különben maga után vonó gonosz törekedésére egy részben tulajdon vallása szerint, a' maga, 's házi - népe fentartására megkívántató élelem keresés, más és nagy részben pedig a' perbeli írományok szerint, mások által benne nem kevésbé táplált ingereltség, hiúság, és elragadtatás vezérlették: ennél fogva a' perbe fogott Alperes a' Felperesi vádban felhívott 1723-ik eszt. 9-ik törvényczikkely által kiszabott büntetés sulja alól feloldoztatik, magának vétségéhez mért fenyítékéül azonban, másoknak pedig oktató például eddigi hasonlóúl büntetésül beszámílt, és 21 hónapot már meghaladó letartóztatásán felyül még három esztendei fogságra ítéltetik, 's ennek végrehajtása rendeltetik. —

21

Esztergom megye bizottmányi tagjaihoz!

Azon meleg érdekeltségű fogva, mellyel a közönség ősi alkotmányunknak visszaállítása következtében a megyei élet tettelegesen megnyitása és kivált az ezzel járó tisztválasztás iránt viseltetik, több oldalról intéztettek hozzám kérdések, melyek részint a megyei bizottmánynak összehívása és a tisztválasztás idejére, részint pedig a tisztválasztás módzataira, különösen pedig arra vonatkoznak: fogok-e mint a megyének kormányzója, a régi gyakorlathoz képest, a bizottmány előbbkelő férfiával előleges tisztválasztási értekezletet tartani?

Bár a bizottmány összehívása, és a tisztujítás idejére nézve nem vagyok azon helyzetben, hogy a közönségnek e részbeni kérdéseire, — felsőbb helyről értesítés eddig nem érkezvén — némi felvilágosítást nyújthatnék; a tisztválasztás módzatait és az azt megelőző értekezleteket illetőleg azonban a közönség megnyugtatasaul kinyilatkoztatom: hogy mindazoknak, kik a tisztválasztásban résztvenni feljogosítvák, nézeteit meghallgatni és figyelembe venni megye kormányzói legszentebb kötelességnek ismervén, — mihelyt a magyar felelős kormánynak a tisztválasztás megtartása iránti rendeleteit veendem, azonnal — a bizottmánynak nem csak néhány hanem minél több kitelhetőleg minden tagjait, egy közös nagy — vagy több kisebb — sőt szükség esetében, és idő engedtével — járásonkinti — itt Esztergomban tartandó értekezletre — fogom felkérni; bizton remélve: mikint azon erős és semmi tekintet által meg nem ingatható törekvésben, mely szerint a megyének hivatalai tekintettel az 1848-ki törvényekben biztosított egyenlőségre, minden külömbiség nélkül, csak megfelelő minősítvényvel bíró, szorgalmas és szeplőtlen jellemű egyénekkel tölthessenek be, — a megyei közönségnek is közóhajtásával találkozom, és bizodalmanak nyilvánításánál a magán érdekek háttérbe szorításával, csupán a közjót tartandván szem előtt, a képesség, szorgalom és szeplőtlen jellem igazságos mérlegelésénél velem őszintén egyesülend.

Miután pedig a törvény által feljogosítottakat választási legszebb joguk független gyakorlásában teljes erővel fentartani kötelességem és szándékom, bármikor szívesen veendem, ha óhajtásaikat és véleményüket a tisztválasztás módzataira és a kijelelendő személyekre nézve velem az egyesek is tudatandják; azok pedig kik a közszolgálatra tehetőségeiket és munkásságukat felajánlani készek, ebbeli készségüket bejelentendik.

Esztergomban 1867. Martius 17-én.

Gróf Forgách Ágoston,

Esztergom megye főispáni helytartója.

Expositio de ...

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

Melioris gratia ...

Huber

HÁLAFELIRAT

NAGYMÉLTÓSÁGU FŐRENDIHÁZI ELNÖKSÉG

ÉS

MÉLTÓSÁGOS FŐRENDEKHEZ,

melyet

az 1883. évi december hó 11-iki szavazásának

örvendetes eredménye folytán

70.000 felső magyarországi tótajkú Szt. Rózsa-füzér és mérsékletességi
egylet tagjainak nevében

mély hódolattal legalázatosabban ajánlani bátorodik

felső Magyarországon 1883. évi decemberben

KMOSSKÓ NEP. JÁNOS LAJOS,

az egylet Promotora.

D. J. K. és hazánk mennyei Védasszonya!

Nagyméltóságu Főrendiházi Elnökség! Méltóságos Főrendek!

Magyarország keresztény társadalma, kivált mi a Bold. Szűz együletének tagjai könnyebben lélekezünk fel a Méltóságos Főrendek f. é. december hó 11-iki dicső szavazásának eredménye után.

A mély alázattal alólirottak a Bold. Szűz **Mária** közbenjárása által hálát adnak mindenk előtt a mindenható **Istennek**, kitől minden jó tanács ered — és a Méltóságos Főrendeknek hazánk keresztény álláspontjának oly hazafias megőrzéseért.

Buzgón kérjük a Méltóságos Főrendeket, hogy a haza keresztény millióinak keresztény érdekeit ezután is éber figyelemmel kísérni, a f. é. december hó 11-iki dicső szavazás örömét mindnyájunk számára megőrizni és édes hazánkat a feltornyosult veszélyek és bajoktól még kellő időben hathatósan megvédeni méltóztassanak.

Éljen a Magyar Főrendiház!

317

[Faint handwritten mark]

35
pappe

[Faint handwritten notes]

34

Nagy...
M...
F...
F...
F...

[Faint handwritten notes]

33
[Faint handwritten notes]

[Faint handwritten notes]

32
[Faint handwritten notes]

[Faint handwritten notes]

31

30

Mélyen tisztelt képviselő ház!

23

Midőn az 1848-ik évi törvényhozás a nemzet hosszas reform küzdelmei után a felelős parlamentaris kormányzat elvét az ország lelkesült öröm nyilvánulásai közt törvénybe iktatá, s ezzel kapcsolatban a régi jogviszonyokat a kor kívánalmainak megfelelőbben idomítá át, — a jog egyenlőség és népképviselő szemmeltartása mellett kimondotta azt is, hogy a köztörvényhatóságok mint az alkotmány védbástyái teljes épességükben, s minden gyakorolt jogaikban továbbra is fenntartandók; ám de ugyan ekkor kimondá szükségét annak is, hogy azok a megváltozott közkormányzati és társadalmi viszonyok tekintetbe vételével a legközelebb összehívandó országos képviselet által törvényhozásilag kiegyeztetőleg rendeztessenek.

Mélyen tisztelt képviselő ház! nem akarjuk fellebbenteni a feledés fátyolát az alig mult szomorú napok emlékeiről, — nem felsorolni azon közbejött akadályokat, melyek a nemzetet az 1848-ki vívmányok élvezetétől s törvényes jogai gyakorlatától oly huzamos ideig megfoszták; sőt ellenkezőleg a nemzet jövőjébe irányzott pillanattal, mi is anyagot gyűjtve, könnyíteni törekszünk, a megyék rendezése körül a törvényhozás gondjait az által, hogy ha e fontos kérdés megoldása iránt készített javallatunkat, mint a megye közönség véleményének kifejezését becses figyelmükbe ajánlani bátorzkodunk.

Tisztelt képviselőház! A népfelügyelés elvénél kifolyásakint a személyes felelőség alapján nyugvó kormányzati rendszert, — valamint az utasítás nélküli független képviseletet továbbra is fenntartandónak óhajtjuk, mint oly testületet, mely a törvényhozás jogát minden más hatóságok egyenes közbenjötté nélkül gyakorolja; — s noha bár készek vagyunk e két főtenyező felvirágzásáért, mind azon áldozatot meghozni, melyet az ország közérdeke s a felelőség eszméjéből kiindult kormányzat elkerülhetlenül igényel: mind az által a megye törvényhatósági önkormányzatot — mint oly intézményt, mely századokon által alkotmányunk védbástyáit képezte, s mely a jövőben hivatva van az egyedi jog megőrzése s a közügyekbeni közvetlen befolyás által, nemcsak a közérdekeltség ébrentartására, hanem ugy a honszeretetet valamint az alkotmányosságának, mint egy szabad nemzet legnagyobb biztosítékának a kevésbé képzett tömbözetek keblébe leendő átszivárogtatására is, — mindazon jogélvezet birtokába meghagyandónak véljük, mely a felelős parlamentaris kormányzat keretében azt, mint helyhatóságot az összefűző országos kapcsolat lazulása nélkül mint a nemzet alkotmányos beléletére nézve oly fontos és nélkülözhetlen organumot méltán megilleti; — és ezen főelvek szemmel tartása mellett következőleg véljük a megyei képviselet szervezését s az ekként megalakult megyék jogkörét szemben a központi kormánnyal törvényhozásilag megállapítani.

Tisztelt képviselőház, mielőtt a nemzetre nézve annyira fontos helyhatósági jogok részletezésébe bocsátkoznánk, első rendben a megyei képviseletek alakulásának módjait kívánjuk taglalás alá venni, irányelvül tűzve ki, a haladó kor követelményeit, s nem tévesztve szem elől egyéb tekintetek mellett, sem az egyenjogúságot, sem az 1848-ki választó törvény szellemét, mely a választó jogot oly széles alapra fektet, — valamint nem azon tapasztalatilag beigazolt körülményt, hogy még egy részről a tanácsképes testületek működése a részvételre jogosult tagok nagy száma által nehezkessé válnék és a tanácskozmányoknál igényelt higgadt egyöntetűséget nélkülöznék, — addig más részről a képviselet csekély száma folytán az gyakran egyoldalúvá válnék s már számánál fogva is úgy föl mint le egyiránt nem volna képes feltüntetni határozataiban azon erkölcsi erőt és tekintélyt, melyel természeténél fogva, mint a nép jog és vélelem egyénítőjének teljesen birnia kell.

Azért tehát mindennek előtt a megyei képviselő testület számát következőleg vélnők meghatározni.

1-ör Miután a legkisebb megye is, az 1848-ik 5-ik t. cz. értelmében két választó kerületre van felosztva, és e szerint kebeléből két országos képviselőt küld, így tehát ezen arányt véve fel alapul kimondandó volna az, miszerint a bevezetendő megyei képviselet a tisztikart bele nem értve százötven tagból álljon, s hogy annak száma a követválasztó kerületek illetőleg minden képviselő után 50 taggal szaporitassék, ez által válnék elérhetővé az, hogy úgy a népesség létszáma, valamint a különvált érdek árnyalatok kellő figyelembe részesíthetnek.

2-ör A megye bizottmány akként van meggyőződve, hogy a minden irányban kiterjesztett felelőség elve oly viszonyos erkölcsi kötelezettségeket ró a kormányzók és kormányzottakra, hogy elkerülhetlenül szükségesnek bizonyul az, hogy úgy a szenvedő, valamint a cselekvő választó képesség gyakorlatával csak oly egyének ruháztassanak fel, kikről bizton feltehető, hogy ezen polgári jog élvezet által nyert előnyöket öntudatosan használni képesek. — Minél fogva javallata oda terjed, hogy e megyei képviselet választásánál minden vallás különbség nélkül választók csak oly irni és olvasni tudó megyei lakosok és birtokosok lehessenek, kik 24 évüket betöltötték, és a következő minősítvényekkel felruházták, u. m. sem atyai sem gyámi, sem gazdai hatalom (ide nem értve a gazdatisztek) sem pedig bűni ügyi fenyíték alatt nem állnak, továbbá kik rendezett községekben 300 frt. o. é. házat, vagy földet, egyéb községekben pedig eddigi urbéri értelemben vett egy negyed telket, — vagy ezzel hasonló kiterjedésű birtokot kizáró tulajdonul vagy hitvesikkel illetőleg kiskoru gyermekeikkel közösen birnak, kik mint kézművesek, kereskedők, gyárosok telepedve vannak, ha tulajdon műhelylyel, vagy kereskedési teleppel vagy gyárral birnak, s ha kézművesek folytonosan legalább egy segéddel dolgoznak, kik hábár a fentebbi osztályokba nem esnek is, saját földbirtokukból, vagy tőkájükből, vagy rendes fizetésükből eredő száz o. é. forint évenkénti állandó és biztos jövedelem után fizetett kereseti adót kimutatni képesek; jövedelmükre való tekintet nélkül a tudórok, sebészek, ügyvédek, mérnökök, akadémiai művészek, tanárok, a magyar akadémia tagjai, gyógyszerészek, lelkészek, községi jegyzők, iskola mesterek és nyilvános tanítók.

3-ör Mert akkor, midőn a cselekvő választó képesség ezen irányban még kiterjesztve nem volt

jogélvezetét, a fenti minősítvények szerint akarja életbe léptetni e megye bizottmánya, át van hatva azon nagy mérvű felelőség érzetétől, mely a megyéket mint közigazgatási testületeket úgy az országos kormányval szemben valamint lefelé mint a közérdek őreit választói iránt kötelezi: — minél fogva a bizottmánybai választhatásra nézve oly képességi kellékeket kíván felállítani, mely kezes-ségül és biztosítékul szolgáljon arra, hogy a reá bizott hivatásnak fontosságát magasabb értelmi képzettségénél fogva átérteni képes; nehogy a közigazgatásban teljesen járatlan egyének által értelmetlenségi hiányból oly tapintatlan ügy ellátás idéztessék elő, mely a kormány gépezetére is zavarólag hatna; s nehogy a kevésbé képesítettek tömege az alap igazság és a fennálló törvények mellőzésével, jó hiszeműleg párt érdekek eszközévé törpüljenek; tehát e megye bizottmánya a fent-érintett balkövetkezmények kiküldése, és a köz-haza érdekeinek és javának biztosítása tekintetéből a választhatókra nézve e következő három csoportozatot ajánl elfogadandónak.

a) Az első csoportozatban a magasabb képzettségűek tartoznának ugymint a magyar akadémia tagja, tudórok, ügyvédek, mérnökök, sebészmesterek, tanárok, akadémiai művészek, okleveles gyógyszerészek, okleveles bányászok, s okleveles gazdák s minden felekezeti papok és lelkészek és a községi jegyzők.

b) A második csoportulathoz tartoznának, mind azon irni és olvasni tudók, kik saját birtokuk után 100 forint álladalmi egyenes föld, vagy házadó, vagy saját tőkájük vagy keresetük után 100 forint egyenes jövedelmi vagy kereset adó fizetését kimutatják: — de mindazon által nehogy a választás azon megyékben illusoriussá váljék, hol a vagyonos osztály a fenti censushoz megfelelőleg oly kevés számban található, hogy az egy harmad csoportozat alig egyszer volna betölthető, kimondandónak véli e megye bizottmánya azt is, hogy az ezek után legtöbb egyenes adót fizetők-ből ezen csoportozat számának megfelelőleg kívánt mennyiség mindenkor kétszer annyi számban irassék ki, hogy azok sorából is a választások meggyőződéshez képest sorozóltathassanak.

c) A harmadik csoportozatban pedig minden fedhetlen jellemű irni és olvasni tudó választó egyszerűsminél választható is legyen, és e szerint a megyei képviselet akként volna szervezendő, hogy minden csoportozat a bizottmánynak egy harmadát képezné, — megjegyzendő lévén, miszerint a két első harmad csoportozat egymásbéli pótlagos kiegészítése megengedhető nem volna, — míg ellenben a bizottmány harmadik csoportozatának tagjait bármely kategóriából a meg nem választottak közül bevezethetnék, minél fogva a mind három csoportulathoz bevezetésre képesítettek valamennyi kategóriába választható jelöltekül felveendőek lennének; mely felvételt valamint a választások vezetését az e célból alakítandó ideiglenes központi bizottmány teljesítené.

4-er A választó képesek összeírása végett a központi bizottmány kebeléből minden kerületbe egy, de nem azon választó kerülethez tartozó elnökből, jegyzőből és négy azon kerületbeli választó tagból álló bizottságot küldene ki, mely úgy a választókat csoportulathoz szerint elkülönítve községenként összeírná, s a három példányban kiállítandó névsorozat az illető községekben közszemlére volna kifüggesztendő, s ettől számítandó további 8 nap alatt, volnának a felszólamlási kérvények, akár az összeíró küldöttségénél, akár a megye központján benyújtandók; ezen kérvények elintézése pedig valamint az összes megyei választó

hatók névsorának kategóriák szerint leendő elkészítése, a központi bizottság által eszközöltetnék, s a kiegészített névsor egy egy nyomtatott és a megyei bizottmány pecsétével ellátott példánya a választó terület elnöke után minden választónak szavazat jegyül kézbesítetnék; önként következik miszerint a többszörös szavazás kikerülése tekintetéből minden választónak a beiratás és ennek folytán a szavazás is, csak lakkerületében engedtetnék meg, a küldöttségi elnök és jegyző kivételével, kik választó jogukat e szabályrai tekintet nélkül megbízatásuk helyén gyakorolnák.

5-ör A szavazás közigazgatási kerületenkint és pedig az egész megye területén egy napon történnék, azonban minden választási központra a megye bizottmány tagjainak választandó egész számára, még pedig akként, hogy a választók a megyei központi bizottmány által hitelesített nyomtatott névsort a választást vezető küldöttségnek személyesen nyújtanák be, aláírván azok nevét, kiket a megyei képviselő tagjaivá választani akarnak; megjegyeztetvén az utólagos visszaélések kikerülése tekintetéből, hogy mindazon választó jegyek, melyeken aláírva több név találtatnék mint a hány tag megválasztandó, az érvénytelen szavazatnak tekintetnék; — továbbá, hogy az elnöki önkénynek is eleje vétessék, a szavazásnak előre meghatározott sorrendben községenkint kellene történni, — s amint az ugyan egy községbeli szavazatok beadattak, egybe csomagolandók és bepecsételendők volnának; és ezen módon a szavazásnak megszakadnia annak teljes befejeztéig az éj kivételével nem volna szabad; a választások véget érven a jegyzőkönyvek a szavazatok megszámlálása és összehasonlítása végett a központi bizottmányhoz lennének beküldendők, — ki a végeredményről a községet kihirdetés után értesitené.

6-or A választásoknál a rendőri felügyelet az elnök rendelkezése alá helyezett járási főszolgabíró teljesitené.

7-er Miután kétségbe vonhatlanul áll az, hogy a közügyekbeni huzamosabb részvét a megyei bizottmány közigazgatási képességére igen nagy befolyást gyakorol, azért e részbeni véleményünk oda irányul, hogy a megyei képviselő tagjai 9 évre volnának választandók, nehogy azonban ezen hosszabb határidő folytán az ifjabb nemzedékből a képesítettek annak leteltéig kizárassanak, s nehogy a 9 évi időszak alatt elhalálozott tagok miatt a categoriák aránysulya megingattassék, — s végre nehogy az újabb választásoknál belépő újabb erők a közigazgatás előzményeiben és rendszerében egészen tájékozatlanok legyenek, oda terjed javallatunk: miszerint minden három évben a megye képviselő testületének egy harmada minden categoriából egyenlő számmal sorsolás után lépjen ki, s helyeik új választás által töltesse be; a kilépő tagok azonban újra megválaszthatók lennének.

Végül megjegyzendő levén, hogy a megválasztottak megbízatásaik fenytő ügybeni marasztalás, és kimondott csőd esetében önként megszünnik.

8-or, A fent elősorolt módon és alapokon megválasztott képviselő testületnek megalakulása után első teendője lenne tiszti karának megválasztása, de mielőtt annak részletezésébe bocsájtókának czélszerűnek véljük a főispán és a bizottmány közti jogviszonyok előzetes meghatározását; mert a megye bizottmánya továbbra is kívánja, hogy a tisztválasztások, valamint a közgyűlések elnökségét ezentúl is kormányi kinevezéstől függő főispán vagy, törvényszerű helyettese s csak annak ak-

dályozása esetében vezesse az első alispán, mert a független tanácskozmányok egyik főfeltétele az, hogy az elnökség a pártállások érdektusáin felül emelkedve, mint a választó többség változó kegyétől nem függő organum, elfogulatlanul vezethesse a tanácskozmányokat, ezenkívül feltartandónak kívánja továbbra is a megye bizottmánya a főispánok kijelölési jogát, — nehogy azonban ezen joggyakorlat a választó közönség óhajtatásának mellőztével, bizonyos önkényszerű eljárásra szolgálathasson alkalmat, — ezen lehetőség egyszer minden korrai meghiusítása tekintetéből szükségesnek véli, hogy a megyei képviselő kebeléből egy számosság s annak legalább 10% képező választmány küldessék, mely a főispánnal egyértelműen a kisebbségi ajánlatnak is figyelembe vétele mellett, a tiszti kijelöléseket az arra igényt tartó képességeinek tekintetbe vételével eszközölje; — melynek tagjai azonban csak oly egyénekből állhatnak, kik a bekövetkező tisztújításnál tiszti állomások viselésére nem jelentkeztek, s e szerint ezen bizottság tagjai tiszti állomásokra ki sem jelölhetők; — de az imént elősorolt főispáni jogok kapcsolatánál fogva kijelentendőnek véljük azt is, hogy még a megye ügyeinek belkezelésére és határozatainak végrehajtására a főispán vagy helyettese tényleges befolyást nem gyakorolhat és a megye tisztviselőivel közvetlenül nem rendelkezhetik, addig az ezek feletti felügyelet joga valamint a tiszteletbeli tisztviselők kinevezése egyedül az ő jogkörébe vág, kik azonban ez alapon vitatási joggal igen, de szavazó képességgel a bizottmányban nem birhatnak.

Tisztelt képviselő ház! mielőtt a haladó kor igényeihez mért hivatali képzettségi kellékek körülírásához fognánk, egy oly fontos kérdés merül fel előttünk, melynek mikénti eldöntése a megyék belső szervezetében minden esetre lényeges változásokat idézend elő; — s ezt a törvénykezésnek a közigazgatástól leendő elválasztása képezi; — mely eszme jöllehet magába véve oly korszerű, hogy czélirányosságát bővebben indokolni feleslegesnek tartjuk, — sőt annak elkülönítését úgy az igazság szolgáltatás, valamint a közigazgatás gyorsabb menetének érvényre jutása tekintetéből kétségtelenül üdvösnek valljuk; mindazáltal a hagyományos gyakorlaton épült népbizalom, és a helyi érdekek figyelembe tartása mellett a bírói intézményt és a bíráskodást, mely mindekkor a helyhatósági testület hatáskörének kiegészítő részét tevé; — legalább annyiban a jövőre nézve is kapcsolandónak véli e megye bizottmánya, hogy a helyhatóságok területén létesítendő bírói, ügyészi, orvosi és mérnöki állomások, az e részben alább megállapított képesítési kellékek szigorú megbirálása mellett, ezután is a megye bizottmánya által választás után de életfogytiglan töltesse be, és hogy a megye képviselő továbbra is jogosult legyen a hatóságokban fennálló bírói és törvényszékek ügykezelésének módozatai iránt rendelkezni, és annak tagjai ellenében a fegyelmi eljárást gyakorolni; — mert e megye közönsége akként van meggyőződve, hogy az életfogytiglan választandó bírák és szaktisztviselők erkölcsi függetlensége az által, ha a nép bizalom kifolyásából foglalják el állomásaikat, nem csak hogy nincs veszélyezve, — sőt tekintélyük ez által csak hatványoztatnék, s az reájuk nézve egyénileg kevésbé biztosítottak sem volna tekinthető, mert örökös hivatalaikból, csak munkaképtelenség vagy per útján bebizonyítható hanyagság, avagy visszavétel miatt volnának itéletileg elmozdíthatók; — tehát mindazon kellékekkel és előnyökkel felvolnának ruházva, mely a központi kormány kinevezéséből reájuk hárulhatna; — mert méltán feltehe-

tő, hogy a törvénykezés az elaggott munkaképtelen, de élethossziglan választott tisztviselők nyugdíjazása iránt gondoskodand; — ellenben addig a közigazgatási tisztviselők 6 év tartamára választatnának, s e szerint a tisztujtó székek csak minden 6-ik évben volnának megtartandók, — az időközben történendő egyes tiszti hely üresedések esetében pedig, nehogy az ügymenet ezen körülmény által hátrányt szenvedni kénytelenüljön, a főispán jogához tartozandana a legközelebbi közgyűlésig az ideiglenes tiszti helyettesítés, s csak annak akadályozása esetében illeti a megye kormányzata élén álló alispánt, ki azonban a bizottmány meghallgatása után tüzend ki a választás hatánapját, a mikor a választás a fentebb érintett tényezők közreműködése mellett a főispán kijelélése alapján a legközelebbi közgyűlésbe történend.

9-er. Miután a fenálló hazai törvények a tiszti képességi kellékek minősítése iránt mindekkorig részletesen nem intézkedtek, korszerűnek tartjuk a kifejtettebb törvénykezési szakmáyi és közigazgatási eljárás biztosabb vezetése tekintetéből, de kivárlólag a bírói és más szaktisztségeknél törvényhozással megállapítani azt, hogy azok a szabadválasztási jog gyakorlat megszorítása nélkül, csak oly képzettségű egyének által tölthessenek be, kik elméleti belképességeiket oklevelileg is igazolni képesek, és ezen tanulmányaikat legalább 2 évi törvényes gyakorlattal egyesítették; — ellenben a közigazgatási tisztviselők minősítvényére elégésesnek tartja e megye bizottmánya a fő gymnasiális vagy felső realiskolai tanfolyam végzéséről szóló bizonyítvány és közigazgatási gyakorlat kimutatását; de mindazon által azon elv kivételes fentartása mellett, hogy az alkotmányos korszakbeli tisztviselők jövőre sem fosztathatnak meg hivatalrai választhatóságuktól.

10-er. A tisztválasztások a bizottmány által közfelkiáltás vagy titkos szavazás útján történnek, — s azok a tanácskozmányok alkalmával egyéni szavazattal bírnak, mind az által azon esetek kivételével, midőn a tisztikart, vagy egyes tagjait érdeklő ügyek felett foly a szavazás, ide nem értve a tisztválasztásokat, megjegyeztetvén miszerint ha az újabb tisztválasztás alkalmával ismételve meg nem választatnának, s ha egyébkint egyik választott categoriához sem volnának tartozók szavazati jogaiktól végkép elesnek.

11-er. Miután alkotmányos intézvényeink főmozgató erejét, minden irányban a felelőség elve képezi, ezen iránylatnak mint összefűző láncszemnek kell a gyakorlatban is alkalmazást nyernie, s azért a megyei felelős kormányzati jog egyik alapfeltétele az, hogy a megválasztott tisztikar, mint a bizottmány intézkedéseinek végrehajtó közege, egyedül a bizottmánynak felelős, s velük közvetlenül és kizárólag csak ezen testület rendelkezhet, — és ez a kormányrendeleteket is csak a megyei képviselőlet jóváhagyó intézkedése folytán foganatosíthatja.

12-er. Mielőtt a megye törvényhatósági élet alapjogainak s a felelős kormányzat iránti viszonyainak meghatározására térnénk át, — nem szabad szem előtt téveszteniünk azon fokozott közigazgatási teendőket, melyek részint köztársadalom, részint az ipar, és az ország minden irányban fejlődése folytán oly nagy mérvet vőnek, hogy annak számai oly ezer apróbb ágakra oszlanak, melyek nagyobb részt már természetükben fogva haladéktalan elintéztést igényelnek; — ez okon tehát nehogy a közigazgatási ügymenet a kisebb fontosságú ügyeknek kizárólag a közgyűléseken leendő felvétele által hátramaradást szenvedni kénytele-

nüljön; — szükségesnek véljük a megye kormányzata élén álló alispánt, a halasztást nem szenvedhető és a kisebb belhorderővel bíró kormányi intézvényeknek a bizottmány iránt tartozó személyes felelőség fentartása mellett leendő elintézésére felhatalmazni, felruházván őt egyszersmind azon joggal, hogy a pillanat fenforgó körülményei közt netán helytelen, vagy a helyi viszonyok miatt kivihetetlen ministeri rendeletek ellen felvilágosító és magyarázó felterjesztést intézhessen; — ellenben kötelességeül tételnék az, hogy ha a kormányi rendelet világosan törvénybe ütköző volna, 8 nap alatt rendkívüli közgyűlést tartozzék összehívni.

Végül nehogy azonban az elnöki jegyzőkönyvekbe oly intézkedések is felvétessenek, melyek a fenálló törvények szellemét és a megyék helyhatósági jogait, ha bár csak elvben de mégis sértenék; — tehát ennek meggátolása, és az alispáni kiterjedettebb ténykör ellenőrzése tekintetéből egy számosabb legalább 5 tagból álló választmányt vélnénk megbizandónak, mely időközönként tapasztalatai iránt teendő észrevételeit a közgyűlésnek elé terjeszteni.

Tisztelt képviselő ház! Jóllehet tisztába van magával az iránt e megye bizottmánya, hogy ez utóbbi pontban felvett alispáni hatáskör elemzése nem képezi a törvényhozás tárgyát, hanem inkább a törvényhatósági ügyrend belkörébe tartozik, mindazáltal annak közbevetett felemlítése által szándéka az volt, hogy gyakorlatilag feltűntesse azon idomítható szervezet előnyeit és életképességet, mely a törvényhatóságok lényegében rejlik; s oda irányzá az előzményekben legfőbb törekvését, hogy bebizonyítsa, miszerint a javalatba hozott alkérszekből képezett helyhatóságok elég erkölcsi és egyéni kezességet lesznek képesek nyújtani arra, hogy a megyék önkormányzatával összekötött felelőség terhét a felelős központi kormányzat szemben elviselhessék, — s hogy elég biztosítékot fognak nyújtani arra, hogy a törvényeken és a százados gyakorlaton épült jogaik és természetszerű hivatásukat mind az alkotmányosság védbástyái, mind a hazai törvények és egyedi jogok őrei, a haza szeretet, a szabadság és a közértelmiség közvetett terjesztői nemes kötelemeket az országos kormányzat nehezítése nélkül oldandják meg, mint az összefort államtest oly tagjai, melyek hivatva vannak ép életműveztük által úgy az összpontosítási valamint a szétvált partialis érdekek ellensúlyozására.

Ezek után áttérünk tulajdonképi feladatunk tárgyára, azon jog viszony szabályozására, mely a megyéknek, mint autonom testületeknek a felelős ministerium és a független nemzeti képviselőlettel kiegyeztetőleg továbbra is tulajdonát kell hogy képezze.

Tagadhatatlanul áll, hogy ezen politicai hatáskör, mely a collgialis kormányzat ideje alatt oly tág tért nyitott a megyéknek befolyni úgy az ország kormányzatára, valamint utasítással ellátott követeik által a törvényhozásra, a parlamentarizmus kormányrendszer behozatala folytán többé oly nagy mértékben nem létezik, mert e jogok tényleges gyakorlatát a megyék az 1848-ik V. t. cz. értelmében a népképviselőlet elvét személyesítő nemzeti képviselőletre ruházták át; — ám de azon tényből tévesen következtetné bárki azt, hogy ezen cardinalis jog átengedésével feladták volna a megyék, mint az ország értelmiségének természetes képviselői azon erkölcsi erőn épült befolyást is, mely őket már szerkeztükben fogva is bár mely országos érdekű tárgyra nézve teendő nyilatkozatra a közönség és így a közvélemény nevében feljogosítja, s ezen alap elvből kiindultán tehát méltó joggal kívánja a bizott-

mány, hogy a megyék továbbra is élhessenek a szabad politikai vitakozás, felterjesztés, határozathozatal és levelezés jogával, mert csak ezen jogok szabad gyakorlata az, mely egy új intézményeket és újabb elemeket felölelt alkotmányos országban a közérdekeltséget feléleszt, s a nyert jogok féltékeny őrzésére nemes ösztönt szolgáltatni képesít, de miután az imént érintett megyei életjogok csak oly általános értelmet fejeznek ki, mely az alkalmazás módozatát megfektetlenül hagyja, szükségesnek véljük ennek pontokkinti taglalásába bocsájtani.

1-ör. Miután a megyék a törvényhozásra követeik által tényleg egyenes befolyást nem gyakorolnak, annál inkább szükségessé vált tehát részökre azon erkölcsi befolyást biztosítani, mely az országos érdekü tárgyak szabad megvitatásában, a kormány által bemutatott törvényjavallatok előzetes pontonkénti tárgyalásában és önálló kezdeményező munkálatok és törvény javaslatoknak a ministerium és az országos képviselő elélendő véleményes felterjesztésében nyilatkozik, — de hogy ezen jog élvezet fentartása gyakorlati eredményre vezethessen; szükséges hogy azok az országos képviselőt teremben az ügyrend tárgysorozatába megvitatás végett önállólag — vagy a mennyiben a kormány javallatait ellen észrevételeznék azokkal együttesen vétesse fel, mert ez által a megyék még egy részről erkölcsi befolyásukat a törvényhozásra érvényíthetnék, más részről nem hisszük, hogy a látkör szélesebb alapú feltárása által a képviselők független meggyőződésére zsbasztól vagy korlátólólag hatnának, mert korántsem szándoka e megye bizottmányának az, hogy ez által a törvényhozásra partialis érdekek szempontjából a megyék nyomást gyakorolhassanak; de viszont óhajtja azt is, hogy a kormány indirect befolyása által a törvényhozó testület erkölcsi függetlensége se veszélyeztethessék s azért közbevetőleg, országgyűlésileg kimondatni kéri, miszerint a ministerek kivételével kormány hivatal viselő egyén képviselővé el ne választathassék.

2-ör. A megyék mint az alkotmányosság védbástyái és a törvények végrehajtói nemzeti kifejlődésünk minden szakában, annyi jog érzetet és a törvények iránt mindenba annyi ragaszkodást tanúsítottak, hogy ezen megtisztelő elnevezés a törvények őrei méltán megilleti őket, — azért tehát nem látja át e megye bizottmánya annak szükségét, hogy a 800 éven át a nemzetnek annyi hasznos szolgálatot tett, és jog fogalmaival összefort intézvény a nemzet érzékeny sérelmével jogaiba megcsontassék, de politikai tekintetéből sem tanácsos a történelmi jog alapon fejlődött államokban azon ős erőknek meggyengítése, melyek annyi viszontagságos évszázadon át életrevalóságunknak oly sok hasznú bizonyítékait adák; de nem is forog fenn annak szükségé, hogy a felelős kormány rendszer kizárja az autonóm megyék fennmaradását, mert e két intézvény kiegyeztetett együttes fennállása hitünk szerint az alkotmányos élet oly tökélyét egyesíti magában, mely Europa legszabadabb országában Angliában sem érte el ezen fokot, — és e két országos tényező egymás iránti viszonyának kiegyeztetését következőkép véljük megoldandónak. —

a) A felelős ministerium a megyei önkormányzati testületekkel közvetlenül, mint végrehajtó hatalom érintkezik, s kétségtelenül jogában áll a törvények végrehajtására a megyékkel szemben örködni, de a viszonos ellenörködésre a megyék is feljogosítvák, miből önként következik az, hogy míg a kormánynak törvénybe ütköző rendeletet kibocsájtani nem szabad, addig más részt a törvényes kellékekkel bíró rendelet végrehajtását a megyéknek megtagadni nem lehet.

b) Ha azonban a törvényhozás által előre nem látott esetekben a kormány oly rendeletet bocsájt ki, mely a helyi viszonyok ismeret hiányából célra vezetőnek nem bizonyulna, vagy ha ezen rendelet a hazai törvények szellemével ellentétes fogalomból indulna ki, jogában álljon a megyei képviselőnek azt végrehajtás előtt félre téve ellene felterjesztéssel élni, de ha a ministerium által annak fogantatása újból elrendeltetnék, akkor az minden további fentartás nélkül végrehajtandó, — és ha a megye a már végrehajtott rendeletet még is sérelmesnek tartaná, akkor a megyének fennmarad a joga az úgy is minden évben üllésező országgyűléshez fordulni sérelmi panaszával elégtételért; — de mindazonáltal nehogy a bizottmányok a törvény szellemével ellentétesnek vélt ministeri intézvény félretételét, a közügyek megakasztásával minden komolyabb felelősség terhe nélkül gyakorolják, s nehogy sérelmi felirataikkal az országos képviselő törvényhozási teendőit elláthatlan korlátozás nélkül gátolhassák, kimondandónak véljük azt, hogy minden sérelmesnek vélt felsőbb rendeleteknek úgy félretétele, valamint az országos képviselő házhoz leendő sérelmek felterjesztése iránt hozandó bizottmányi határozatok, csak nyilvános és névszerinti szavazás útján történhetnek, — és pedig akként, hogy minden egyes bizottmányi tag szavazata súlyáért, és az ebből származható netáni hátrányokért — személyes és anyagi felelősséggel tartozand, mert csak egyedül ezen eljárás alkalmazása által volna életbe léptetendő a bizottmány tényleges felelőssége, és csak ezen módon volna korlátozható az ügymenetnek gyakortább téves alapokból kiinduló és céltalan megakasztása; — továbbá

c) És csak azon esetben volna a megyének többszörös parancsoló rendeletek daczára törvényen alapuló ellenszegülési joga, ha a kormány alkotott törvény, vagy döntő országgyűlési határozat nélkül önkényszerű ujonczállítást vagy törvénytelen adóbehajtást akarna eszközölni.

3-ör. A megyék életében mindig fontos szerepet játszott s nem egyszer korszakot alkotó tényező volt a szabad határozat hozatal és a szomszédos törvényhatóságokkal folytatott viszonos levelezés joga, mert ez által minden életre való eszme megvitatás alá kerülvén, az ez által kifejtett vélemény társulásokból alakult annak életbe léptetési módozata és célirányossága felől az országos közvélemény, s azért a megyéknek ez eminens jogát, mely a felelős kormány és a megyei önkormányzat együttes létezését nem lehetleníti, a jövőben is fentartandónak óhajtjuk.

4-er. Ezekon kívül kiváló joga volt ős idők-től fogva a megyéknek az, hogy a törvények határain belül saját szabályokat alkothattak, közigazgatási ügyekben minden más hatóság vagy kormányi organum kizárásával a végrehajtó hatalmat teljes joggal gyakorolták, a tanácskozási és kezelési ügyrendet szabályozhatták, a gyűlés tartásának határidejét meghatározhatták, az adminisztratív jogot kizárólag önmagok és általuk választott és egyedül tőlük függő tisztviselők által minden idegenszerű hivatalok befolyása nélkül eszközölték, továbbá a katonai élelmezés, elszállásolás, a szomszéd törvényhatóságokkal érintkezés, nem különben az önkormányzat vezetésére igényelt költségeknek területeikeni kivetése és behajtása, a hivatalok szaporítása, a tisztí fizetések felemelése, vagy leszállítása, a közjavak elárusítása vagy szerzése, a közutak javítása, hidak és egyéb szükséges építkezések elrendelése, a közbiztonság szervezése és kezelése, valamint az alantás községek feletti felügyelet, szóval az el-

soroltakon fellül mindazon kisebb nagyobb köz-
igazgatási ügyekben hol a törvény nem rendel-
kezett helyhatósági intézkedési joggal bírtak, —
s mely jogoknak mint a köztörvényhatósági ön-
kormányzat feltétlen kellékeinek további birtok-
lásába a megyei municipiumokat ezentul is meg-
hagyandónak kérjük.

De mindazonáltal tisztelt képviselő ház! szük-
ségesnek tartjuk kijelenteni azt is, hogy az ön-
hatóságnak ily mérvbeni élvezete a kormány
ellenörködési jogát nem zárja ki, mi végből, a
megye mindazon határozatait, melyek belgazdál-
szatára vonatkoznak, vagy az ország közügyeivel,
vagy a szomszéd hatóságok érdekeivel érintkez-
nek, a ministeriumhoz felterjeszteni kötelezve le-
end, de egyszersmind azt is kimondatni kérnénk,
hogy a ministerium által alkotott szabályok ér-
vénye csak egyedül akkor korlátoltathatnék, ha
az törvénybe ütköző vagy a megye jogkörén túl
terjeszkedő volna, — továbbá ezzel kapcsolatban
kifejezsetni kérnénk azt is, hogy ha a ministe-
riumtól arra leirat a felküldéstől számítandó 14
nap alatt nem érkeznek annak foganatosítása to-
vábbi akadályokba nem ütközhetnék.

És ekként mélyen tisztelt képviselő ház főbb
vonalaiban feltüntetni igyekvünk azt, miszerint az
értelem, mint a valódi democratia egyedül jogosult
vezér elemére fektetett megyék önkormányzata;
mindazon biztosítékokat, méhében hordja, melyet
a felelősség, mint a minden irányban kiterjedő
ország kormányzati elv igényel, s kimutatni törek-
vünk azt, hogy felelős parlamentaris rendszer s a
megyei municipiumok önkormányzata az általunk
körvonalozott viszonos jogok megállapítása mel-
lett, nem csak mint testvér a testvérral kiegyeztet-
hető, hanem e kétfontos alkotmányos tényező együtt-
leges fennállása egyedül az, mely magasabb po-
litikai tekintetekből szemlélve a magyar alkotmány
nélkülözhetlen kiegészítő részét képezi.

Tisztelt képviselő ház! hátra volna még az
alkotmányos községi rendszer alapeszmeinek rész-
letezésébe bocsájtkozni, hogy ezeknek jogigényei
a megyék irányában meghatározassanak, de miu-
tán nézetünk szerint annak sikere azon viszonyok-
tól feltéleztetik, mely egy részről a központi kor-
mány, más részről a megyék között törvényhozási-
lag elfogadandó léssen, ennélfogva annak mélyebb
taglalásába ezúttal nem bocsájtkozunk; — hanem
felkérjük a tisztelt képviselő házat miszerint a jelen,
bár a kérdés nagyságához és fontosságához mérve
vázlatos munkálatunkat legalább fő alapvonalaiban
a megyék rendezése tárgyában folytatandó tanács-
kozmányaiban, mint Esztergom megye közönségé-
nek véleményes nyilatkozatát becses figyelmükbe
részesíteni méltóztassék.

Kelt Esztergomban 1868 évi

Tekintetes Bizottmány

a f. évi januárhó 13-án 38. és ugyan ez
évi marcziushó 2-án 240. szám alatt kelt
bizottmányi végzések értelmében vett meg-
bizatásunk folytán van szerencsénk

a megyék rendezése tárgyában

készült

JAVALLATUNKAT

mély tisztelettel beterjeszteni.

Závody Albin
választmányi elnök.

Horváth Géza
választmányi jegyző.

N. Szabó József Kamondó u.

„A VÁROSI MÉRNÖK.”

E cím alatt az „Esztergom és Vidéke” című helyi lap f. hó 14-iki száma vezércikkben reprodukálja mindazt, mit Malina Lajos úrnak, a f. hó 11-én tartott városi közgyűlésbe beadott kisebbségi véleménye tartalmaz. Malina Lajos úr, úgy az ő szellemében író vezércikkhez fájdalmas hangon törnek ki, s megtámadják minősítvényemet, képességemet, s azzal vádolnak, hogy ténykedéseim csak a város megkárosításával történnek. Nem bocsátkozom nevezettekkel polemikába, mert a mellékes önértékek és pusztá ellenségeskedés szülte vádakkal szemben méltóbb fegyvernek tartom az ignorálást, mint a személyeskedésbe menő tollharcot. De, hogy a nagy közönségnek, hogy választóimnak az ügy mibenlétéről, a vádak alaptalanságáról felvilágosítást adjak, közlöm a következőket:

Esztergom városának f. hó 11-én tartott közgyűlésében a többek között a „jogügyi bizottság”-nak minősítvényemről szóló véleménye is szönyegre hozatott. A jogügyi bizottság, mely városunk legjelesebb jogászeit bírja kebelében, az 1883. évi I. t. cz. s indokolása alapján minősítettnek mondott ki. Álljon itt a „Jogügyi bizottság” hivatkozott véleménye.

„Prokopp Jánosnak választás utján elfoglalt városi mérnöki állásában való további megmaradása a törvénytellen nem áll, mert a köztisztviselők minősítéséről szóló 1883. évi I. t. cikk 34. §-a szerint „azokra, kik a jelen törvény hatályba léptekor akár kinevezés, akár választás utján nyert hivatalban tényleg szolgálatban vannak, vagy ha tényleg nem szolgálnak, azt kimutatják, hogy 1867. évi július 1-je után szolgálatban voltak, mennyiben ugyanazon szakban kívánunk alkalmaztatni, a jelen törvény nem alkalmazható, s reájok nézve az eddig fenálló törvények és gyakorlat irányadók. Az ilyenek az illető szakban az eddigi mód és gyakorlat szerint elő is léptethetők.” Ezen törvényszakasz szerint tehát minden köztisztviselőre nézve, ki a törvényileg kijelölt időben tényleg szolgálatban állott, ezen tényben rejlik a törvényes minősítés arra, hogy viselt hivatalában továbbra is megmaradhasson, esetleg ugyanazon szakban elő is léphessen.

Mínt hogy pedig köztudomású dolog, hogy Prokopp János 1867. évi július 1-je utáni időben több éven át Esztergom megye törvényhatóságának főmérnöke volt, majd 1877. évben választás utján Esztergom szab. kir. város mérnökévé lett, mely állását azóta szakadatlanul s a fent hivatkozott törvény hatályba léptekor is tényleg elfoglalva tartotta; illetve az 1883. évi általános tisztújításkor arra újból megválasztott, mely tények őt a mérnöki állás további elfoglalására törvény szerint képesítik: ennél fogva a jogügyi bizottság ezen törvényes minősítés megállapításán túl Prokopp János elméleti és gyakorlati mérnöki minősítésének további vizsgálatába s felmutatott képesítési, illetve szolgálati bizonyítványainak bírálatába ereszkedni szükségesnek nem tartotta.

Miként tehát ezekből kitűnik, a kritika e nemében jeles szakférjak mondták ki minősítvényem. De Malina úr, mellékes önérték és merő ellenségeskedésből pálczát tört a jogügyi bizottság véleménye fölött, s kisebbségi véleményben kijelentette, miszerint én nem vagyok minősített, s arra kérte a közgyűlést, hogy függessen fel hivatalomtól, s indítson fegyelmi eljárást ellenem, mert a többek között, ugymond, „tekintve, hogy tapasztalat szerint Prokopp a reá bizott összes munkákat a város megkárosításával rosszul végezte” stb. Minősítvényem illetőleg, azt hiszem a jogügyi bizottság véleményénél kompetensebb forumra nem szükség hivatkoznom. Hogy képeztem-e magam, s hogy bírhatok-e szakképzettséggel, felsorolok néhány a jogügyi bizottsághoz is betérjlesztett képzettségem bizonyító okmányt.

Ott van az 1846. év július 4-én kiállított bizonyítvány, melynek tanúsága szerint a badeni nagyhercegségben Karlsruheban 2 éven át látogattam az építészeti iskolát.

Rastadban, a német birodalmi várépítő igazgatóság részéről 1849. évi márczius 2-áról kelt bizonyítvány, mely $3\frac{1}{2}$ évi munkásságról tanuskodik.

Felemlitem az olmuízi cs. kir. mérnökkari és fortificáló Igazgatóság által 1849. évi október 28-áról kiállított bizonyítványom.

Ott van a bécsi cs. kir. mérnökkari főigazgatóság által 1852. évi december 7-éről kelt bizonyítvány, mely szerint a komáromi vár erődítésénél $2\frac{1}{2}$ évig voltam, mint tervező.

Ott van a cs. kir. dunagőzhajózási társulat bécsi kormányzósága részéről 1861. évi december 13-án kiállított bizonyítvány, 9 évi építész felügyelői és műszaki vezetői működésemről.

A többek között felemlitem még az esztergomi érsekség által 1869. évi aug. 12-én kiállított bizonyítványomat, mely szerint az uradalomban, mint építészeti mérnök voltam alkalmazva.

Azt hiszem a többek között elégséges az okmányaim felmutatása. Kizárólag ezen okmányaim felmutatása mellett választattam meg 1871. évben az általános választás alkalmával Esztergom vármegye mérnökévé, mint azt 2/jk. 1871. sz. igazolja. Nem kívánt tőlem a megye oklevélét, (mert törvényeink sem kívánják azt) megelégedett elébb felemlített okmányaim felmutatásával. 7 évig szolgáltam a megyét hűen, lelkiismeretesen, anélkül, hogy szakképzettségem kétségbe vonatott volna, s hogy hivatalos teendőimben rossz akarat vagy tudatlansággal vádoltak volna. Majd 1877-ik évben Esztergom város közönségének nyertem meg osztatlan bizalmát, melylyel ujolag másfél év előtt ajándékozott meg. Nem volt kétség minősítvényem felett, irányadó volt 7 évi megyei szolgálatom, s a jogos alap az 1871. 18. t. cz. 74. §-a volt, mely mondja „mérnökké csak az lehet, aki szakmájának önálló üzésére jogosítva van s egy évi gyakorlatot mutat ki.” Hivatkozott törvény nem szabja elő feltétlen köztül az oklevél bírálatát, s hogy voltam-e jogosítva szakmám önálló üzésére, az a megyénél történt megválasztásom után szóba nem jöhet. De elismerte minősítvényem hallgatag Esztergom város képviselő testülete is, midőn 1877-ik évben, a reám irányadó 1871. 18. t. cz. 74. §-a s nem 1, de 7 évi megyei szolgálatom alapján, törvényes formák között törvényes tisztviselőjévé választott.

Másfél éve csak annak, hogy ujolag megnyertem képviselőim bizalmát, s most 7 évi megyei s 8 évi városi szolgálat s csak nemrégiben megújított választásom után egyszerre minősítvényem vonatott kétségbe, s miért, mert találkozik egy-két egyén, ki általuk nem elégtelen minősítvényem kifolyásaként tudatlanság, s a város megkárosítására irányuló rossz akarattal vádol. Reá mutatnak — szerintök — hibás építkezéseimre, főleg az új gymnásiumra, melynek hibás építkezéssel engem vádolnak. Hogy a felelősség kérdése mennyire hozható nevemmel kapcsolatba, s hogy ellenségeskedés, önérték és csak rosszakarattal szüleményei azon ellenem emelt vádak, annak bizonyosságaul álljanak itt a következő okmányok:

Nagyságos Palkovics Károly Polgármester úrnak — Helyben.

„Hivatalos tisztelnél fogva jelentem, miszerint 1878. október hó 31-én délután, midőn a gymnásium építkezési teréhez érkeztem, falazatokat vevék észre, melyeknek ujonnan alapul szolgáló anyaga minden mészga (möltör) nélkül csak úgy szárazon több, mint egy köb méternyi térré vala lerakva; ennél fogva kénytelenül érzem magam azt a gymnásium építés vállalkozójának, Kovács úrnak láttára felszedetnű,

mellyel bebizonyult, mily hanyag s gondatlan vállalatának kivitelében, aminek folytán idővel csakis nagy károk állanak be eredményül. Minek-utánna továbbá alólírott tapasztalása oda irányul miszerint az építkezési végrehajtások nem a kellő szakarányban s az alólírott által közlött rendeletek nem a kellő pontossággal végeztetnek; tehát jónak láttam azt a tekintetes építkezési bizottságnak még idejekor tudtul adni, — egyuttal kiemelni azt, hogy: annak idején, ha némileg hiányok állának elő, alólírott semmi tekintetben felelősséget nem vállalhat.”

1878. November hó 1-én.

Prokopp János s. k.

Jegyzőkönyv:

Felvéve 1878 november 8-án délután 3 órakor.

„Elnök polgármester úr bemutatja a városi mérnök által tett hivatalos jelentést, amely szerint a főgymnásium alap építése nem történik a tervezet szerint, sem pedig a kellő szilárdság szem előtt tartásával.”

„A vizsgáló bizottság jegyzőkönyve alapján tekintettel arra, hogy a panasz tárgyát képező alapfalazat azon része, amelyből a városi mérnök által kijelölt építkezési szabálytalanság ki deríthető lett volna, már befalaztatott és ennél fogva megnyugvását a bizottságnak csakis azon nyilatkozat erősítette meg, hogy a vállalkozó Kovács Ferencz megengedi bárhol a mérnök által kijelölt helyen az alapfalazatok felbontását és szabálytalanság esetében azon munkálatokért a felelősséget és a költséget magára vállalja, — ennél fogva ez alkalommal a vizsgáló bizottság eljárásában ezen végrehajtó bizottság megnyugszik.” stb.

Tekintetes polgármester hivatal!

Az építendő gymnásiumnál, a mai napon tapasztalt hiányok folytán hivatva érzem magam hivatalos uton tudatni a tek. Polgármesteri hivattal, és egyszeremind kéri az építésnek további folytatását azonnal beszüntetni, és egy bizottságot kiküldeni, a mely a helyszínén történeteket alaposan felvegye.

Esztergom, 1878. November 11-én.

Prokopp János
városi mérnök s. k.

Jegyzőkönyv:

Felvéve Esztergomban 1878 évi november hó 17-én, a főgymnásium építkezésénél, Prokopp János városi mérnök úr által a polgármesteri hivatalhoz benyújtott építkezési szabálytalanságok megvizsgálása tárgyában. Jelen voltak Palkovics Károly polgármester, mint az építkezési végrehajtó bizottság elnöke, Kolbenheyer Ferencz, miniszteriális kiküldött, Takács Géza városi főjegyző, Prokopp János városi mérnök, Kovács Ferencz vállalkozó építész, továbbá Fehér Ipoly főgymnásiumi igazgató, Major János és Niedermann Ferencz végrehajtó bizottsági tagok. A vallás és közoktatásügyi miniszterium kiküldöttje, a fent nevezett bizottsági tagokkal a főgymnásium telkén megjelentén, Prokopp János mérnök által panaszlott pontok, felmérések és kiadások által megvizsgáltattak s a következők állapítottak meg:

1-Or. Prokopp János városi mérnök panaszának első pontja az, hogy az építkezés alatt álló épület alapfalazatánál a költségvetésben kijelölt és a legszigorúbb számitással 80 centimeter szélesség az építész által nincs megtartva, állítása szerint helyenként 5-6 centimeter hiányzik,

2-or. Panasz emeltetett a mérnök részéről az oldalak duczolása ellen, minthogy ilyen alaku ducolás mellett következetes összekötés nem létesíthető

3-or. A fal emelése körül vezetett kőműves munka, helylyel-közzel kielégítőnek sem mondható a mérnöki állítás szerint, és emélfogva itt is a kötőzések térfogatát szélesebbre kívánna szerkeszteni.

A mérnöki panasz első pontjára vállalkozó építész ur elismeri azt, hogy az alapfalazat egy-két pontjánál nincs megtartva a szélességi mérték; azonban az ellen tiltakozik, hogy az egész fenálló falazatnál a különzet fenállana; ezt azonban azzal indokolja, hogy a talaj lazasága, továbbá a folytonos esőzések okozta omlások miatt a falazat némi eltérést mutathat. A második panasz pontra nézve, minthogy a talaj szilárd sárga márga, nem találta szükségesnek a duczolást a legszigorúbban keresztül vinni és pedig költség kiméltetéséből, minthogy azonban ugyan találja, hogy a bizottság a duczolást szilárdabban kívánna keresztül vezetni, igéri, hogy hosszabb térfogaton fogja jövőben ezt eszközölni, ehhez járul még az is, hogy az alap, mely előírva van, a költség irányzatban tetemesen mélyebbre volt ásandó nagyon világos, hogy a költség kiméltetés teljesen indokolt. A harmadik panasz pontra vonatkozólag kijelenti vállalkozó építész, hogy ő az egyes falrészek összekötésére fennhagyott kötőréseket elégségesnek tartja és az épület jövőjére nézve teljes biztonságot talál és nyújt, azonban megnyugtatósára a bizottságnak kijelenti, hogy jövőben minden falrészt szélesebb kötőrésekkel fogja ellátni. Ami a falazatnak beltartalmára tett észrevételeket illeti, kijelenti, hogy ő a falakat minden pontjában kereszt-kötéssel építtette, addig is csak a kereszt-kötést képező nagyobb kövek között észlelhető a kifogásolt kisebb töltelék, a mely az épület szilárdságára befolyással nincs.

A kormány részéről kiküldött szakértő úr véleménye szerint a beszüntetett munka azonnal folytatandó és pedig azért, mert a vizsgálat folyamán nyert tapasztalái szerint, ezen alapfalazat teljesen biztosítja egy emeletes épület szilárd fenállását. Magára az épület összeállítására vonatkozólag megjegyzi a szakértő úr, hogy a falazat azon részénél, mely a disztermet tartja, költség kiméltetés volna eszközölhető, miután ezen falazatok csakis a diszterem padozatát emelik s emélfogva a megállapított falazat vastagsága fölösleges. Továbbá a pöczegődőrnél nem ajánlja az emésztő gödör megalkotását, hanem gyakorlatilag helyesebbnek tartja az árnyékszékeknel a hordó rendszer alkalmazását. Ezzel a jegyzőkönyv felolvasás után jóváhagyatott és aláíratott.

Kelt, mint fent.

Jegyző Takács Géza s. k. városi főjegyző.
Kolbenheyer Ferencz s. k. Palkovics Károly s. k. polgármester. Fehér Ipoly főgymnásiumi igazgató. Prokopp János s. k. városi mérnök. Niedermann Ferencz s. k. Major János s. k. Kovács Ferencz s. k. építőmester.

835/IX. Nagyméltóságú Minisztérium! Folyó évi 29888. számú magas rendelet alapján alázattal alólirt f. hó 17-én Esztergomba rándulván, az ottan építkezés alatt lévő új gymnásium ügyét Esztergom polgármester részéről 1866. éln. sz. a. beérkezett felirat folytán szigorú vizsgálat alá vette, és bátorodik a következőket jelenteni, nevezetesen:

Az építési bizottság által az alapfalazatok további kiépítése beszüntetett azon feljelen-

tések és észrevételek alapján, melyek annak idején Prokopp városi mérnök által bejelentettek.

Minekutána alázattal alólirt a polgármester, gymnásiumi igazgató, Prokopp mérnök, Kovács vállalkozó és a többi építési bizottsági tagokkal együtt a helyszínén a tényállások mi-benlétéről meggyőződést szerzett, különösen pedig a fal vastagságáról, a föld minőségéről, a melyre az alapok fektetnek, nemkülönben az építési anyagról és a már kivitt munkák minőségéről, a melyre az alapok fektetnek, a nevezettekkel együtt a polgármester elnöklété alatt egy építési bizottsági ülést tartott, melyben egy hivatalos jkőnyvet felvételni kért.

Ezen jegyzőkönyvben alkalom adatott Prokopp mérnöknek mindazon panaszpontokat bejelenteni, melyeknél fogva ő a kérdéses építkezést veszélyeztetve látta, hasonlóképen alkalom nyújtott a vállalkozónak az ellene tett kifogásokat igazolni. Ezen jkőnyv. /- alatt ezenel bemutatattik.

Az ezen jkőnyvben felhozott egyes pontozatokra alázattal alólirt bátorodik a következőket megjegyezni:

ad 1. A helyszínén eszközölt után-mérések alapján kiderült, miszerint pár helyen találtatott ugyan oly rész, a hol az alapfalak vastagsága néhány centiméterrel kevesebb volt, ellenkező esetben több oly helyek is találtattak, a hol a vastagság a kívánt és előírt 80 centiméternél többet tesz ki, s noha ezen első ízben említett eltérés kifogásolható, az utóbbi pedig nem szükséges, mindazonáltal, a mint ez a gyakorlatban másként nem is lehetséges, ily eltérések alapfalazatoknál, a hol a rakandó fal két földtömeg közé rakatik és a hol különösen nem szabályos formájú anyaggal dolgoztatik, előfordulnak azonban az épület szilárdságára ily kisebbszerű eltérések semmi befolyással nincsenek.

Ellenben kifogásoltatott alólirt által, hogy az alapfalazatokban felhasznált és felhasználandó kövek, melyek az esztergomi bányákban töretnek, nem egészen oly annyira kiegyenlített feklapokkal láttatnak el, a mint ez kívánatos s e tekintetben a vállalkozónak meg-h a g y a t o t t t ö b b r i g y á z a t t a l e l ő h a l a d n i .

ad 2. A városi mérnök által kifogásolt duczolás alólirt által igazoltatott találtatott s meghagyatott vállalkozónak, hogy a duczolást pontosabban és több szakavatottsággal eszközölje, mi különben azért is szükséges, mivel az alapok szilárdságára nézve is előnyösebb leendő, ha nagyobb kiterjedésű (5—6 öl) faldarabok egyszerre munkába vétetnek, és pedig úgy, a mint az eddiglen történt, hogy az alapfalak csak kisebb részekben vezettek fel, mely utóbbi eljárás mellett a sok hézagok folytán egyenetlenül repedések következhetnének be, ami által

ad 3. a városi mérnök által helyesen kifogásolt kötőrések is annyiszor nem fordulhatnak elő. A városi mérnök kíván-sága, hogy ezen réseknél az egyes rétegek szélesebbtávolságokban egymástól választassanak el, szintén helyesnek mondható s a vállalkozónak az ily módoni eljárás meghagyatott.

Ennek megtörténte után alólirt kijelentette és meghagyta jelenlevőknek a félbeszakított munkát azonnal megint fogatba vétetni, minekutána azon aggodalmaknak hely nemadható, melyek alapján a véghez vitt munka az épület szilárdságára nézve veszélyeztető volna, ellen-

ben felkéretett a városi mérnök a fent nevezett megállapodás alapján az építkezést ellenőrizni s vállalkozónak meghagyatott azok szerint most már tovább folytatni a munkát.

Budapest, 1878. nov. 21.

Kolbenheyer Ferencz,
építész s. k.

A másolat hitelül:

Hirt János,
aligazgató s. k.

Ezen felsorolt adatok azt hiszem eléggé igazolják az ellenem emelt vádak alaptalanságát. De bátran hivatkozom a vádakkal szemben az általam emelt épületekre s munkálkodásom eredményére. Ott van a helybeli takarékpénztár, a Bischitzky-féle ház, ott van az agentia, az Etter-féle ház, a többek között ott vannak a fővárosban emelt számos épületeim, ott vannak a fővárosban eszközölt vízépítészeti munkálataim, melyek mind az én alkotásaim, s melyek fényesen hazudtolják meg az ellenem emelt vádakát. Ismételve hivatkozom nemcsak számtalan szakképzettségem mellett szóló bizonyítványaimra, hanem azon bizalomra s azon szakképzettségemben való megbízhatóságra is, melyre épp bizonyítványaim alapján tettem szert. Fel-említem a többek között, miszerint a karlsruhi építészeti szakiskolának 2 évi látogatása után a német szövetségi építészeti igazgatóságnál magyar létemre német születésűek mel-lőzésével alkalmazást nyertem, mi reám nézve mindenestre csak hízegő lehet. Bár nem szorosán ide tartozik, de felemlítem a következő esetet, melyből a sajtó a közvélemény kedvező véleményét vonom le.

1853-ik évben a magyar szent korona felkeresésére induló társasággal én is szerencsés valék utnak indulhatni. A magyar szent korona kutatása és kiasásánál jelen lévén, elhatároztam, miszerint a feltalálás történetével kapcsolatban lévő helyszíni térképet elkészítem s kiadom. Mi úgy is lőn. Közlöm itt a sajtónak véleményét, melynek egyik akkori képviselője a „Pester Post“ 1853. szeptember 22-iki száma a következőket mondja: „Wir machen das Publikum auf eine interessante Litographie aufmerksam, die in Laufe künftiger Woche in den Verlage des thätigen Kunst- und Musikalienhändlers J. Wagner erscheinen wird. Herr Johann Prokopp Donaudampfschiffarts Bauinspizient hat nämlich die Stelle nechst Orsova in der die heiligen ungarischen Kroninsignien aufgefunden wurden, so wie in den Situationsplan der ganzen Gegend umnittelbahr noch geschehener Ausgrabung aufgenommen und von der betreffenden hohen behörde daselbst die Erlaubniss zur Veröffentlichung der Zeichnung erhalten, und wir bürgen dafür, dass wir eine höchst gelungene Abbildung in die hände bekommen werden.“ Habár folytathatnám még, de azt hiszem, elég már az adatok felsorolásából, melyekből kézzel foghatólag kír az ellenem emelt vádaknak önérdek- és ellenségeskedésből való emelése, alaptalansága.

Okmányokkal, adatokkal lévén a sokszor említett vádak alaptalansága bizonyítva, tiltakozom, s visszautasítom azon csak önérdek és ellenségeskedésből s főleg nem szakértők, laikus eszmejárásából eredő malitiosus vádakát.

Prokopp János
városi mérnök.

Kollár Antalnak, az esztergomi választó kerület szabad-
elvű párti képviselőjeleltjének 1875. évi június 6-ik nap-
ján a választók gyülekezetében előterjesztett

Programja.

Tisztelt Polgártársak.

Polgártársaim megtisztelő bizalma előtt, mely engem ezen gyülekezetbe meghívott, tisztelettel meghajolva, a hozzám intézett felhívás folytán habár ezen eseménynek reám nézve váratlan volta miatt csupán vázlatosan s röviden de mindazáltal hiven és őszintén előterjesztem azon irányelveket, melyek szerint ezen választókerületet megválasztatásom esetében az országgyűlésben képviselni szándékozom s melyekhez tántoríthatlanul ragaszkodni hazafiui kötelességemnek tartandom.

Számot vetve saját viszonyaimmal, valamint a hazám, szülővárosom és családom iránti kötelességeimmel, átlátom ugyan hogy én a képviselőségből anyagi előnyt vagy előmenetelt nem várhatok, s annak elérhetése végett anyagi áldozatokat nem hozhatok. Megfontolva azonban azt, hogy 1869. évben, midőn a képviselőség mellett a polgármesteri hivatal javadalmait is élvezhetém, tisztelt polgártársaim közbizalmukkal ajándékoztak meg, a tisztelet és hála érzelme valamint a közügyek szolgálatára való készségem nem engednek haboznom, hogy azon tisztelt polgártársaimnak, kik elveiket és törvényhozási jogaikat általam kívánják képviseltetni, megtisztelő meghívását elfogadjam, s bizalmuknak megfelelően elutasíthatlan polgári kötelességemnek tekintsem.

Ismeretesek tisztelt Polgártársaim előtt, eddig követett politikai elveim, melyek mellett szerencsém volt ezen választó kerületet az 1869. 1872-iki országgyűlésen képviselni, ismeretes továbbá a közszolgálatban töltött évek hosszú során át tanúsított eljárásom, melyek fölmentenek engem attól: hogy politikai hitvallásomat bővebben indokoljam.

Az országos két nagy pártnak a folyó évben megtörtént egyesülése s ennek következtében a közjogi ellenzék megszűnése folytán, az 1867-iki közjogi kiegyezést, miután az törvény s csak törvényhozás útján és a törvényes tényezők hozzájárulásával módosítható, elfogadom; magamat a szabadelvű kormánypárt hívének vallom. Ez azonban nem zárja ki azt, hogy a mennyiben ezen kiegyezés az ország állami és anyagi jóllétére károsnak bizonyulna, az törvényhozási uton revideáltassék és módosíttassék. De minden igyekezetemet arra fogom irányozni, hogy a közösügyi kiadások mérséklése és különösen a magyar ezredeknak hadkiegészítési kerületeikben és laktanyákban való elhelyezése által a békepolitikájának megfelelőleg az adózók terhei könnyíttessenek, a lakosság pedig a katonai beszálásolásoktól megmentessék.

Mínt hogy minden állam anyagi jóllétének legbiztosabb alapja a virágzó ipar és kereskedelem, ennél fogva törekvésemnek fő tárgya leendő az Austriával 1867. évben tíz évre kötött és közgazdaságtunkra károsan súlyosodó kereskedelmi és vámszerződést, valamint a külfölddel kötött hasonszerződéseket annak idején Magyarországnak a fejlődés szakában levő s ennél fogva gondos ápolást és védelmet igénylő iparára és kereskedelmére nézve kedvezőleg módosítani.

Ezen államszerződések módosítása azonban csak akkor válhatik közgazdaságtunknak javára, s az állam és polgárai az elszegényedéstől csak úgy mentethetnek meg, ha a pénzforgalom s úgy a köz- valamint a magán hitel megszilárdítása fölött az ország kizárólag maga rendelkezik, ennél fogva: mulhatlanul szükségesnek tartom az önálló magyar jegybank felállítását, s azt késleltető valutarendezés mielőbbi keresztül vitelét; hogy a két állam közötti paritás ezáltal is kifejezést nyerjen és Magyarország pénzügyi tekintetben Austria befolyásától, az osztrák Nemzeti bankkáros egyedárúságától függetlenítessék, s az olesó és elegendő pénzforgalom által a lakosság az uzsora sorvasztó hatásától megmentessék.

A megoldatlan belreformokat illetőleg legyen szabad azon elvekre hivatkoznom, melye-

ket az 1872. évben berekesztett országgyűlés után tartott beszámoló beszédemben kifejtettem, ezekhez ma is az érett megfontolás és komoly meggyőződés szilárdságával ragaszkodom. Ezek szerint: a hűbéri korszak maradványait, a kisebb királyi haszonvételeket, állami kárpótlás mellett eltörölni, a felsőházat pedig a korszellem igényeinek megfelelőleg átalakítani kívánom. A közigazgatás rendezését czélszerűleg s a magyar nép hagyományos szokásainak megfelelőleg csak úgy lehet keresztül vinni, ha a közigazgatási tisztviselők választása fentartatik s a helyhatósági közigazgatásnak minden ága a törvényhatóságokban egyesítettik; továbbá ha a kir. városok törvényes önállósága sértetlenül fentartatik; s a törvényhatósági területek szabályozásánál főszempont; az alkalmas központokra és közlekedési viszonyokra helyeztetik.

Az országnak zilált pénzügyi helyzetét s a lakosság elszegényedett állapotát tekintve, a legszigorúbb takarékoság elveit szándékozom követni, s mellőzni vagy jobb időkre hagyni mind oly kiadást, melyet az ország biztonsága vagy kormányzata mulhatlanul nem követelnek; ehez képest a kormányzat egyszerűsítése és a kormánykezelés alatt rosszul jövedelmező államjavak előnyös előadása képezendi törekvéseim kiváló tárgyát, hogy a körülmények kényszere alatt fölemelt adók mielőbb leszállíthatók legyenek.

Emellett azonban nem mulasztandom buzgón odahatni hogy félbenhagyott állapotban levő s az ország földművelésének iparának és kereskedelmének felvirágozásának oly annyira szükséges világkereskedelmi vasut halozatunk, az ország lehető újabb terhelése nélkül mielőbb kiépíttessék.

Az igazságszolgáltatás terén a polgári peres eljárásnak gyorsítására és olcsobbá tételére valamint annak a közvetlen szóbeliség alapjáni átalakításában, úgy a polgári, valamint a büntető törvénykönyvek megalkotásában és a büntető eljárásnak az esküdtszékek behozatalával való törvényhozási szabályozásában, közremunkálni kiváló feladatommak tekintendem.

A népnevelésnek előmozdítása valamint eddig, úgy ezentúl is legfőbb gondoskodásom tárgyát képezendi.

Az állam és az egyházak közötti viszonyok szabályozása tekintetében föltétlenül és egész terjedelmében elfogadom hazánk nagy bölcsének Deák Ferencznek az egyházpolitikai kérdésben előterjesztett javaslatát s ahoz tántoríthatlanul fogok ragaszkodni.

Meggyőződésem, hogy vallásos érzület tekintetében engem senki felül nem mulhat, s nem tartja nálam nagyobb tiszteletben az egyház érdekeit és személyeit; de ott hol az állam és valamely egyház érdekei egymással netán ellentétben állanak, az állam törvényes jogait védeni fenntartani polgári kötelességemnek ismerendem.

Mint Esztergomnak szülötte s hosszú évek során át tisztviselője, jól ismerem azon jogosult érdekeket és közóhajtásokat, melyeknek érvényt szerezni ezen város közönsége éveken át velem együtt fáradozott. Ezen érdekeket, melyek az ország közérdekével ellentétben semmikép nem állanak kielégíteni, leend legfőbb feladatomban s azok sikeres keresztül vitele legfőbb erkölcsi jutalmam.

Ezen jogosult helyi érdekek között kiváló fontossággal birnak Esztergomra nézve, az újszöny- szobi és garamvölgyi összekötő vasutak mielőbbi kiépítése, mely Esztergom iparának és kereskedelmének különösen pedig bortermelésének életföltétele.

Továbbá a törvényhatósági önállósággal együtt a megyei és törvényszéki székhely megtartása és számos közművelődési intézeteinknek, milyen a reál iskolának föreál iskolává emelése, melyek érdekében városunk nagy áldozatokat hoz; valamint a törvény által rendelt és általunk tervezett tanintézeteknek az állam részéről való segélyzése; hogy az által közművelődés előmozdításában mindenkor buzgó de a törvényes kötelezettség által túlterhelt város elviselhetlen terhei könnyíttessenek.

Ezek azon irány elvek melyek szerint tisztelt Polgártársaimat a megnyitandó országgyűlésen képviselni óhajtom, s azokat én híven megtartani határozottan ígérem.

Kollár Antal.

Tisztelt Választó-Polgártársak!

Barátim!

Országgyűlésünk végét járja; kerületünk eddigi országszerte tisztelt, de a végzet által súlyosan sujtott képviselője, roskadozó egészségi állapota folytán, választóinak képviseletét jövőre nem vállalhatja, s évek hosszú során, törhetlen hazafias elvhűséggel betöltött helyét, másnak átengedni kénytelen.

Nehogy az *ipolysági* választó-kerületnek, melynek hazafias érzületű választói *1848. óta mindig erős meggyőződésű, hajthatatlan jellemű férfiak által voltak képviselve*, a mai, politikailag s erkölcsileg romlott korban, a multtól eltérőleg, saját kárukra, megbízhatlan gyenge kezekre bizzák képviseletüket: szükséges, hogy jelenlegi hazai s megyei megromlott s elposványosodott állapotainkról néhány szóval megemlékezzem.

A közéletben még csak egy évtized előtt is, az önzetlen hazafiság, jellemhűség, politikai tisztesség, megszokott, mindennapi és természetes dolog volt. Jelenleg azonban — fájdalom — ez ritka, ugy szólván csak kivételes. A személyes érdek, vagy gyengeségből fakadó elvtagadás, most már feltűnés nélküli mindennapi; egyesek, kiket multjoknál fogva elveikhez hűknek ismertünk, a hatalom előtt szolgailag meghajolnak s a *csábítás, vesztegetés, hiúság, hivatal, czimkeresés, önzés által megtántorodva, az igazutról letérve, hazánk s nemzetünk vesztére, a kormány szolgálói eszközévé süllyedtek.*

Nehogy az *ipolysági* kerület választói — *1848. óta mindig jól megválasztott hazafiak által képviselve* — ezuttal az utóbbi évtizedben megyénkre nehezedett, közérületet sértő, szégyenletes viszonyok folytán, a legközelebbi választásnál ez utról letérjenek: kell, hogy arra figyeljenek, miszerint azt, kit képviseletükkel megtisztelnak, *szabadon válasszák*. Nem engedve, nem félve a hatalom szolgálóinak hazánk törvényei által tiltott s fenytetni rendelt félemlítésitől, kövessék meggyőződésük s szívük sugallatát.

Válaszszanak kipróbált jellemű, a hatalom bérében nem álló képviselőt, ki megbízóinak érdekeiben hiven s igazán szolgáland. Számos független, szabad akarattal bíró s hazánk rohamos vesztét, romlását meggátolni igyekvő barátim által házi magányomból, családi körömből én, e kerületnek hű fia, felhivattam képviseletük elvállalására. Sikra szálltam, kész megküzdeni a hatalom, ármány, erőszak ördögével. — Személyemre által térve, választóim ösmernek; közöttük élve *közel ötven év óta szolgálom megyémet, hazámat, elveimhez igaz, erős meggyőződéssel, önzetlenül; polgártársaim becses elismerésén kívül, más jutalmat nem keresve, a hatalom előtt soha meg nem hajoltam.*

*1847-diki országgyűlésen városi követ, részese, tanuja valék a nagyidők eseményeinek; 1848-ban az ipolysági kerület egyhangulag megválasztott első képviselője, elvállalt tisztemet kezdettől végig hiven betölteni kötelességemnek ismertem, Pesten, Debreczenben, Szegeden, Aradon. Világos után, követve hazánk legnagyobb élő fiát, külföldre menekültem, onnét mint jó magyar kötelességszerűleg visszatértem, mihelyt hazánk egéről a vész borúk eltüntenek. — Megtérve, megyénk s hazánk már nagy részben elhunyt jobbjáival nem szegődtem az osztrák hatalom szolgálatába, esendben működve bevártam azon időt, melyet Isten örök igazsága s a jók s igazak kitartó elvhűsége hazánkra derített. Ekkor polgártársaim bizalma által három ízben képviselőnek választva, dicsőült *Deák Ferencz* tántorithatatlan hive valék. Midőn azonban az előbb a Deák-párttal szemközt állott Tisza-párt egy nagy része a Deák-párttal össze olvadt, s csakhamar *Tisza Kálmán* mint vezérének erkölcstelen példa adása folytán, a Deák eredeti pártja által vallott elvektől s politikai iránytól mindinkább eltért: én, elveimnek hive, kötelességemnek tartottam azon összeolvadt pártból kilépni, és a **mérsékelt ellenzékhez csatlakozni.***

Elveim a következők:

Magyarország törvényes függetlenségét fentartani ígérem, alkotmányos jogainak csorbitásába bele nem egyezem.

A nép javát eszközölni, anyagi gyarapodását és lelki haladását, minden tölem telhető módon előmozdítani fogok iparkodni.

Igazságos kormányt és a törvényeket tisztelő közigazgatást akarok; a tisztviselők, hivatalnokok és bírák a nép kedvéért vannak, s nem megfordítva. *A Tisza kormányt megbuktatni, s Hont vármegyét felszabadítani igyekszem.*

Uj adókat vagy adófelemelést semmi kormánynak meg nem szavazok.

Intézkedéseket kívánok, hogy *a földbirtok jelen tulajdonosainál megmaradjon.*

A magyar ipart pártolni, s a kis iparosokat mesterségük folytatásában, törvényes védelemben kívánom részesíteni.

A keresztény vallásfelekezetek közti békét, és jogaik kölcsönös tiszteletben tartását vélem szükségesnek.

Hazám javát *a magyar állam megszilárdításában* keresem, s azért jelszavam: *Éljen a király! Éljen a nemzet!*

Tisztelt választó polgártársaimnak

hű barátja

Ivánka Zsigmond.

Hérits Antal

Sopron megyei Kismarton kerületi képviselőnek

1876-ik évi január hó 20-kán

a szabad királyi városok érdemében az országgyűlésen tartott beszéde.

Tisztelt képviselőház!

Engedje meg a t. képviselőház, hogy én, mint a kinek választókerületében két sz. kir. város virágozik, Kis-Marton és Ruszt, az első §. tárgyalásánál a városok érdekében felszólalhatnék. (halljuk!)

Meglehet, s adja az Isten, hogy a közigazgatásról szóló törvényjavaslat a megyei adminisztrációra nézve megtermi jótékony gyümölcseit, hogy véget vet a sok visszaélésnek, s általa elérkezék azon aranykor, mely után milliók sóvárognak, s melyet a kormánypárti többé kevésbé sikerült érvelések megígérnek, de hogy ezen törvényjavaslat a városokra nézve nem nyereséges, nem kívánatos, ezt bizonyítja azon halmlaza a kérvényeknek, melyek mellőzéseért, vagy lényeges módosításáért a ház asztalára le vannak téve. Ezen kérvényeket a kormány nem ignorálhatja, mert ezen kérvények mögött a magyar államiságnak ugyanannyi védvára állanak; a magyar cultura, a magyar műveltség, a magyar ipar és kereskedelem ugyanannyi zászlóvivő; a kik elvárják képviselőiktől, hogy ezen ügyeket mindenestre támogatni fogják, és a kik, ha jogos kívánataik, jogos reményeik nem fognak teljesíteni, számot fognak kérni képviselőiktől. (ugy van! jobbról)

Mily álláspontból indulok én ki, azt azon külön határozati javaslat mutatja, a melyet mi beadunk, s én dacára azon megfeszített figyelemnek, melylyel az érveléseket kísérem, nem tudtam más eredményre jutni, mint arra, hogy ezen t.javaslat mind a megyékre, mind a városokra nézve csak egy új kísérlet, a mely mint az ellenzék meg nem cáfolt felvilágosításából kitűnt, már korai halálának bélyegét homlokán hordja.

A mint előre látható volt, mi leszavazattunk; én meghajlok a többség határozata előtt, csak azt fogom megkíséreleni, mit lehet megmenteni ezen törvényjavaslat káros befolyása ellenében. És én az tartom, hogy a királyi városokra nézve még sokat megmenthetünk. (halljuk!)

És itt mindenekelőtt sz. kir. Kismarton városával kérdem a t. házat, méltányos-e, elfogadható-e ezen t.javaslat, mely oly fegyverekkel támadja meg a szabad kir. városok életképességét, a melyeknek felhasználása éppen ezen percben helytelen, midőn az ország zilált pénzügyi kérdéseinek minél jobb megoldásáról van szó, és midőn az ügy foglalkoztatja a közügyek iránt érdeklődő honpolgárokat? (helyeslés jobbról!)

Számtalanszor megkíséreltettem már a szabad királyi városok közigazgatásának más módon való átalakítását, de számtalanszor meghiúsultak ezen törekvések alaptalan és célszerűtlen voltak miatt.

A királyi városoknak ugyanis a megyéktől egészen különböző községi jellege, és közigazgatása van, és ezen közigazgatást a folytonos gyakorlati tapasztalatok elérték azzá, a min jelenleg alapszik t. i. az ügyek gyors elintézése, a polgárságnak irántai meleg érdeklődése és az ügy kezelésében való rendezés részvéte. Ezen meleg érdeklődés magyarázatát találja abban, hogy a szabad kir. városok adminisztratív ügyei a legnagyobb befolyással bírnak a városi közönség magánérdekeire is.

A szabad kir. városok törvényhatóságai saját tettejükből tartván fenn minden szükségleteiket, igen természetes, hogy minden fáradságuk és minden törekvésük oda irányul, hogy a befektetett tőke a városi közönségre nézve minél termékenyebb és minél gyümölcsözőbb legyen, hogy az által és azért minden emeltyüt megragad, mely bevételét növeli, s mely által az ipar és kereskedelem virágzóba jön. — A városi gazdaszatnak e tekintetével szoros összefüggésben lévő anyagi érdekek, a halasztást nem tűrő intézkedések létrehozta a szabad kir. városoknál azon gyors ügykezelést, melyet a megyék az ő nagy kiterjedésüknél fogva nélkülözni kénytelenek. A sz. kir. városoknál a polgármester, a tanács és a közgyűlés haladéktalanul intézkedhetik minden oly tárgyak felett, melyek akár a városra nézve, akár egyeseket érdeklőleg hozzányújtanak. A sz. kir. városok szervezőt-

ben meg van a tisztviselőknek egymáshoz viszonya állapítva, meg van határozva a munkakör; mindenki tudja, hogy a polgármester az összes kormányzatnak feje, ki az összes adminisztráció felett örökös, a tisztviselőkkel diszponál, eszközli a munka beosztást, foganatosítja a hatósági határozatokat, szóval a maga helyzetéből az egész menetet átlátja és így az egyöntetűség, a közvetlenség és a harmonia fenttartható. A tanács a szakközégek meghallgatásával előkészíti a minden hóban tartandó közgyűlések elé terjesztendő tárgyakat és ha nagyobb jelentőségű tárgyról van szó, 24 óra alatt képes a közgyűlést összehívni.

A jelenlegi szervezet mindazon kellekekkel bír, a melyek a városok jobblétét, a szellemi és anyagi haladást biztosítják s hogy megfelelő a kor követelményeinek, és mind felfelé, úgy lefelé célszerű, mutatja az aránylagos jólét és a polgárság azon nagy érdekődése, amelylyel országserzte a városi intézmény iránt viselkedik. Ha vannak hiányai a városi közigazgatásnak, ezen hiányok nem annyira a városi szervezetnek avulságában, vagy célszerűtlenségében rejlenek, mint inkább hazánk törvényeinek hiányában, s a kormányrendeletek és pótrendeletek nagy özönében, melyek a városi pénztár előirányzatához nem mérve, mindig újabb és újabb apparatust kívánnak. (ugy van! jobbról)

A jó közigazgatásnak két főkélléke van. Az első a gyors intézkedés és az ügykezelés gyors végrehajtása; a másik a szakközégekkel való minden percben rendelkezés. — Ha valamely közigazgatási törvény nem bír e kellekekkel, írott malaszt marad, folytonos bonyodalmakra ad okot, és a mi pedig élet-föltétele volna — a nép vérebe sohasem megy át.

Lássuk már most, hogy a t.javaslatban lévő közigazgatási bizottság mennyire felel meg a feltételeknek. — Azon közigazgatási bizottság, mely hivatva van, az általános tárgyakon kívül mindazon ügyeket is elintézni, melyek egyrészt a városi tanácshoz, másrészt a városi közgyűléshez beosztva voltak, havonként egyszer tart gyűlést és ha rendkívüli közgyűlést kell tartani, akkor négy nappal előre szükséges napirendjét meghatározni. — A városi tanács mindennap ülhet tart, ha kell 24 óra alatt közgyűlést rendezhet és a fontosabb ügyeket elintézheti. Itt nem szükséges bővebben részletezni, vajon a városi adminisztrációval van-e az előny, vagy a közigazgatási bizottságnál.

Meg van ugyan a 19. §-ban hagyva, hogy halasztást nem tűrő esetekben a főispán vagy polgármester saját felelősségére a szakközégek meghallgatásával intézkedhetik. De mi történik akkor, ha a közegek valamely más törvényhatóságnál vannak elfoglalva, mikor halasztást nem tűrő ügyek volna a tárgyalandók? a főispán vagy helyettese kénytelen a halasztást nem tűrő tárgyak elintézését a szakközégek megérkezéseig függőben hagyni. A városi közigazgatás minden ágaiban szakközégek vannak, a városi kormányzat e szakközégekkel minden percben diszponálhat.

A közigazgatási bizottság szakközégeinek hatásköre nem egy városra, de több megyére terjed ki; ezektől tehát várni vagy követelni nem lehet, hogy kizárólagosan a város törvényhatóságai ügyeivel foglalkozzanak, s hogy azt végezzék a mi most egy vagy több közveget teljesen elfoglal, és igénybe vesz.

A törvényjavaslatban tett újabb módosítások szerint ugyan a tanács szakközégei a bizottsági ülésekben referenciával joggal ruházott fel. De hol van itt a kezesség a város részére, midőn a városi szakközégek előadmányai felett a törvényhatósági bizottságnak esetleg oly tagja bír döntő szavazattal, ki midőn egyrészt a megkívántó szakképzettséggel és közigazgatási ismeretekkel nem rendelkezik, másrészt a városhoz semmi érdekazonosság nem fűzi?!

A törvények életrevalóságát az bizonyítja, ha a törvényhozó minél nagyobb gondot fordít az ügykezelés egyszerűsítésére, olcsóságára és a közönség minél könnyebb tájékozhatására. A benyújtott közigazgatási bizottságról szóló t.javaslat éppen az ellenkezőről győz-

meg meg minket. Az által t. i., hogy a közigazgatási bizottság beékelte a tanács és a közgyűlés közé, és annak munkaköre nincs kellőleg körvonalozva, több szakasz szerint a közigazgatási bizottság a városi tisztviselőket annyi írásbeli jelentésekkel foglalja el, hogy ezen városi szakközégek a maguk munkájának elvégzésére, a melyre tulajdonképpen hivatva vannak, nem elégségesek; nem lévén körvonalozva a közigazgatási bizottságnak hatásköre a városi tanács, az ügyek kezelői irányában, könnyen megtörténhetik, hogy a végrehajtó közegek közti ellenmondások merülnek fel és így ki sem lehet számítani, hogy a városi pénztár rovására mennyi személyszaporításra lesz szükség.

Ezen új intézmény által tehát nem hogy egyszerűsítették az ügykezelést, nem hogy olcsóbbá válnék, de sőt sokkal bonyolultabb, sőt drágább lesz. Nem lesz azzal sem jobb az ügykezelés, hogy a közigazgatási bizottságra egyszersmind oly ügyek elintézése van bízva, mint a gátdörögés, védművek, utak stb. a melyeket véghezvinni csak is a városi pénztár rovására lehet. Az, hogy valamely sz. kir. város vagy annak törvényhatósága összetett kezekkel nézze, miképp intézkedik más hatóság pénzügyei felett, és ezt anélkül, hogy a közgyűlés elé terjeszsze, el sem képzelhető. Amint pedig valamely tárgy két hatóság elé jön, annak gyors elintézése csaknem lehetetlen.

S itt vissza térve arra, hogy a közigazgatási bizottság a köztörvényhatósági bizottság meghatalomása és belegezése nélkül oly ügyek felett is intézkedhetik, melyek a városi pénztárt érdeklik, hogyan vállalhat felelősséget akkor a tanács, és a törvényhatósági bizottság, hogy az évenkénti költség elő irányzat pontosan megfog tartatni, hogyan örködhesék a törvényhatósági bizottság a város közvagyonára felett, midőn arról egy oly hatóság rendelkezhet, melynek tagjai e tekintetben felelőség nem terheli; midőn ama hatóság tagjai nem a rendelet hozatalából kifolyó, hanem csupán a hozott rendeletek végre nem hajtásából eredő károkért lehet felelősre vonni. (Helyeslés jobbról.)

Megnyugtatólag hat egy jó törvény az érdekeltekre akkor, ha az illetők sérelmeiket a törvényben a jogos méltányosság elvei nyomán orvosolva látják; de e tekintetben semmi megnyugtató nem nyújt az új törvényjavaslat, sőt ellenkezőleg a legalapabb aggályokat kelti fel bennünk, az által, hogy a közigazgatást érdeklő rendeletek nem alközülnék, hanem a közigazgatási bizottsághoz nyújtanak be, a mely ellen a főispán vagy helyettese, vagy a bizottság tagjai tehetnek ugyan felelősezt, de ha a minister 14 nap alatt nem válaszol rájuk, vagy talán azt helyesli, az az illető felek minden további megkérdezése nélkül végrehajtatik; míg ellenben ugyanazon közigazgatási bizottság a városi törvényhatóság határozatait a minisztériumhoz felterjeszheti, és a hozott határozattal a városi hatóságok minden további megkeresése nélkül intézkedik. — Ebből látszik tehát, hogy összehasonlítva a közigazgatási bizottság által várandó nyereséget jelen állásával a városoknak, sem az ügyek gyors kezelése, sem a gyors végrehajtásra nézve, sem olcsóság sem a közönség könnyebb tájékozása tekintetéből, — sem pedig azon tekintetből nincs semmi előny, hogy a sérelmek ez által könnyebben orvosoltatnának; így tehát célszerűség szempontjából a mostani fennálló városi rendszerrel szemben, a közigazgatási bizottságról szóló javaslat nem csak hogy nem mérkőzhetik, de sérelmes is a városi közönségre nézve, azért, mert e törvényjavaslat az önkormányzatnak lényeg részét elvéve a törvényhatóságtól, a városi közönségben mintegy elfojtja azon tényezőket, melyek az alkotmányos élet iránti ragaszkodást szivóssá, a közügyek iránti érdeklődést melegeg és az önkormányzat iránti hajlamot mintegy életkérdéssé teszik. A törvényjavaslat az által, hogy a városi polgárság zömét elvonja az önkormányzat teréről, a szabad királyi városokat, a megyebeli községek alárendelt szerepére kárhoztatja, törvényhatóságából alárendelt bureaukat alakít, a melyek

képesnek automat és mindenkor fejet hajtó szolgálógot, de nélkülözni fogják a városi elem azon részét, a mely önlábán állva, önjerejére támaszkodva, a műveltség, a korszellem s minden jó iránti lelkesedésével a polgárságban mindig viszhangra talál, s melyre nehéz időkben az alkotmány biztosan számíthat. — Pedig van egy magasabb állami szempont, a melyből a városi önkormányzatot bírálhatjuk; ezen szempontot igenis fön kell tartanunk és ezen szempont az, hogy a városok nemcsak törvényhatóságok, hanem egyszersmind községek is. — Ez a lényeges különbség a vármegyék és a városok között. Az új közigazgatási bizottság sokkal mélyebben nyul bele a városok belső szervezetébe, beléleteibe, mintsem a vármegyékébe. (Helyeslés jobbról.)

Kétséget nem szenved, hogy egy erőteljes egészséges önkormányzat alapja az egészséges községi élet, és mert megyei rendszerünkben ezen egészséges községi élet nem volt meg, azért megyeink nem tudtak az önkormányzat azon magasatos kellekeinek megfelelni, a melyeknek a parlamentarizmus kormányforma mellett megfelelniök kellett volna.

Van a jövőnek egy eszme fenntartva, a mely különös gondozást kíván, és ez a községi élet fejlesztése; és erre honi fejleményeink között csak a szab. kir. városok önkormányzatában találunk támpontot. Azért mi, kik a jól felfogott megyei autonómia elfojtásának vádját is mint alaptalan visszautasítjuk, kétszeresen ragaszkodunk a városi önkormányzat mindazon tényezőihez, melyek fenntartását a magasabb állami érdekek megengedik.

Csodálatos hatalma van a városi önkormányzatnak, és éppen szeretett hazánk mutat arra számos példát, hogy míg több ezer lakost számláló nagy községek, a melyek a megyei vagy régi urbéri gyámkodás alatt voltak, századok alatt igen kevés fejlődést mutatnak fel, addig kevesebb lakosságú városok, mint Kis-Marton, Ruszt, s szép fényben tündökölnék a többi községek felett, és a szellemi és anyagi haladás minden kellekével bírnak. Ezt teszi a municipium, ezt teszi az önkormányzat és önállóság. De miért kell tehát a nagyobb sz. kir. városoknak önállóságot megsonkítani, megbénítani vagy a kisebb, de önkormányzataikat fenntartani képes városokat a megyékbe beolvasztani? Mit vétettek ezek a szab. kir. városok, hogy gyámosság alá helyzetésük szükséges? Vétel-e az, hogy a magyar kulturának tulajdonképeni védőfalai? Azt-e, hogy kötelességeket mint polgárok híven teljesítik, hogy adóikat pontosan fizetik, hogy ingyen szolgáltatást tesznek és az államak sejmibe se kerülnek? Kötelezettségeiket, szükségleteiket magánforrásaikból fedezik az ipart, a kereskedelmet nálunk meghonosítják?

Miért kell tehát ezen üdvös működésekben őket megbénítani, és az országos középösszetálynak legegészségebb magvát bennök megsemmisíteni?

Én azon intézkedést, mely által a szab. kir. városoknak, nem mondom privilegiuma, de önkormányzata, önállósága megszüntetetté, igazságtalannak, méltánytalanannak és célszerűtlennek tartom, és tekintve a közigazgatás jövőjét, káros eljárásnak is. (Helyes. j.)

A közigazgatási törvényjavaslat két vezérszempontból indul ki. Egyik a közigazgatás ágának öszpontosítása, és a törvényhatóság kezelése alá rendelése. Másik az önkormányzat terjesztése. E két szempontra nézve mint szinte illusoriusokra, nálam sokkal tapasztaltabb államférfiak megféleltek, azért én ezek taglalásába nem ereszkedem. Összevonom tehát előadásom fonalait. Intézked, hogy a törvényjavaslatban tervezett intézmény nem jobb a régi városi kormányzásnál, sőt mérkőzni vele nem is képes; tekintve hogy a városérdekei csaknem idegen kezekre kerülnek, és a városi polgárokzöme a maga érdekeinek megvalósításától és megóvásától mintegy félretaszitattik; tekintve továbbá, hogy az idegen elemek befolyása a város legvalóságos érdekeibe igen nagy kárára lehet a városoknak, én a törvényjavaslat e pontjához nem járulhatok, hanem a szab. kir. városok különleges viszonyainak megfelelő törvényjavaslatot kívánok s azért elfogadom Zsedényi képviselő társam módosítványát. (Lehes helyeslés jobbról.)

FÖLHIVÁS

HONTVÁRMEGYE VÁLASZTÓ KÖZÖNSÉGÉHEZ.

Tisztelt polgártársak!

Minden állam polgárai oly szabadsággal bírnak, amilyenek élvezetére képesítettek.

A magyar törvényhozás az állampolgárai részére a szabadválasztási jogot törvényszerűen biztosítván, azt oly széles alapokra fektette, miszerint a törvény lelkiismeretes betartása esetében törvényhozásunk a népképviselőten alapuló törvényhozó testületek minden jellegével bír.

A volt kiváltságok előjogok törvényileg meglettek ugyan szüntetve; de a gyakorlati életben megyénkben most már majdnem két évtized óta egy oly törekvés nyert termő talajt, melylyel a választási jog szabad gyakorlása csak képzeleti.

A választó közönségnek Hontmegye területén évek óta önhatározási joga nyomás alatt áll s ha szórványosan mutatkoztak is oly jelenségek, melyek a törvény engedte jogok szabad gyakorlatát törekedtek érvényre emelni, az ily törekvés nyílt üldözésnek volt mindenkor kitéve s meghajolni kényszerült gyakran az ellentétes áramlatnak még oly esetben is midőn többséggel rendelkezett.

Az elvek szabad nyilvánítása, a közérdek érvényesítése vereséget szenvedett; mert a választók nem tömerültek, akaratukat együttes közreműködés által érvényre emelni nem tudták!

Ezen egy szabad állam önérzetes polgárának jogérzetét mélyen sértő helyzetből kikell bontakoznunk, — törvény adta jogainkba vissza kell helyezkednünk.

A választás szabadsága nem árucikk melyet egyesek saját érdekük előmozdítására eszközként használhatnak fel, — a választás szabadsága a választók oly közös kincse, melyet mindnyájunknak féltékenyen kell őrizni, melynek gyakorlatától a nemzet sorsa függ.

A választás szabad gyakorlatát a törvény részünkre biztosította a büntető törvénykönyv 178. §-a azt, ki a választót erőszak vagy fenyegetés által jogának szabad gyakorlatában akadályoztatja 6 hónapig terjedhető fogház és 200 frt birsággal rendeli büntetendőnek.

Birunk tehát törvényes biztosítékkal arra, hogy mintegy szabad állam szabad polgárai akaratunkat érvényesíthessük.

De akarnunk kell!

A választások küszöbén állunk.

Mi ugy találjuk, hogy szabad elhatározásunk érvényesítésének ismét útját állják, ez — és az ez ideig tapasztalt eljárás késztet minket a felszólalásra, a cselekvés terére.

Fölvívjuk Hontvármegye minden választó polgárát, ki törvény adta jogát szabadon akarja érvényesíteni: sziveskedjék F.-Szemeréden 1884. évi márczius hó 6-én, d. e. 10 órakor, egy közös tanácskozásra megjelenni, hogy a teendőkre nézve megállapodásra jutván a választók akaratát közös erővel érvényesíthessük.

Kérjük polgártársainkat sziveskedjenek ezen felhívásunkat becses figyelmeikre méltatni, törvényes és hazafias törekvésünket támogatni s az alul írott ideiglenes végrehajtó bizottság bármely tagját részvételükről értesíteni.

Kelt Ipolyságon, 1884. évi február hó 20-án.

A hontmegyei egyesült ellenzék ideiglenes végrehajtó bizottságának tagjai:

Ivánka Zsigmond.
Hederváry Antal.
Stéger Imre.
Nagy Sándor.
Ivánka László.
Rákoczi Sándor.

Gyura Adolf.
Thuránszky Zoltán.
Sági Benő.
Singer András.
Szabó Pál.
Szabó István.

Uhrin István.
Tóth István.
Lami Ferencz.
Zmeskall József.
Toth Gáspár.

ESZTERGOM VÁRMEGYE

TÖRVÉNYHATÓSÁGI BIZOTTSÁGA TAGJAINAK AZ 1870. XLII. T. C. ÉRTELMÉBEN
ÖSSZEÁLLITOTT ÉS 1889. ÉVRE ÉRVÉNYES

NÉVJEGYZÉKE.*)

*Andrássy Gyula Gyiva
-Andrássy János főjegyző
*Azsaltovits Imre Farnad
*Bakay Imre Karva
5.) Balogh Antal Kőbölkút
-Barta Ármin I. aljegyző
-Barta Endre főszámvevő
)Becse Albert Ebed
)Benedek József Dorogh
10.) Binetter József Bátorkesz
*Bischitzki János Esztergom
)Bohák Bálint Kéty
)Bóna Mihály Bátorkesz
*Boronkay Lajos Esztergom
15.) Burány János Esztergom
)Csókás Ferencz Bart
)Demián András Szőlgyén
)Dittrich Ferencz Bajna
)Dormány Imre Nagysáp
20.) Ebert Endre Leányvár
*Eggenhoffer Albert Táth
*Eggenhoffer József Esztergom
*Fehér Ferencz Ebed
*Dr. Feichtinger Sándor Esztergom
25.) Forgách Ágost gf. Viziváros
*Forster János Esztergom
)Frey Ferencz Esztergom
*Fucksz Miksa Kenyérmező
*Fürst Dávid Bátorkesz
30.) Gabrielli János Ny.-Ujfalu
)Gangel János Bajna
)Geiger Ferencz Kőhidgyarmat
)Geleta István Kőhidgyarmat
*Gogola Ferencz Esztergom
35.) Gunzl János Pilismaróth
*Haan Rezső Esztergom
)Hamar Árpád II. aljegyző
*Hartmann Péter Ny.-Ujfalu
*Havasi Imre Esztergom
40.) Hazai Ernő Bátorkesz
*Hazai Ödön Bény
)Helcz Antal Dr. Esztergom
)Helcz János Esztergom
)Henczmann Ferencz Bajna
45.) Hertlik Ipoly Keszölcz
*Héya Tivadar Muzsla
*Hofbauer Ferencz Esztergom
)Hoffmann Ferencz Szttamás
)Hogenbuch János Kőbölkút
50.) Holdampf Sándor Süttő
-Horváth Géza árvaszéki elnök
)Horváth József Dunamocs
*Húth Miklós Sztgyörgymező

)Hübschl Alajos Esztergom
55.) Hübschl Károly árv. ülnök
)Irrip Ferencz Nagyölvéd
)Jancsovits Mihály Kéménd
)Józsa Ignác Bajna
)Kara Mátyás Kőhidgyarmat
60.) Keller Benedek alszámvevő
)Kis István Búcs
*Klement Ferencz Párkány
*Kobek István Bátorkesz
*Kollár Antal Esztergom
65.) Kollár Péter árv. jegyző
*Koller Antal Sárkány
*Koller Ödön Karva
*Konek Benedek Kőbölkút
)Korber Sándor Párkány
70.) Kósa István Bény
)Kovács József Bátorkesz
-Kovács Mihály árv. ülnök
-Kovács Pál, pénztárnok
)Köck Lajos Csolnok
75.) Kubovics Ignác Esztergom
)Kudlik Géza Esztergom
-Kruplanicz Kálmán alispán
-Lipthay János főorvos
*Luczenbacher István Muzsla
80.) Majer István Viziváros
*Majer János Viziváros
*Malina Lajos Esztergom
*Marczell Ákos Kőhidgyarmat
)Marosi József Esztergom
85.) Mattyasóvszky Kálmán Esztergom
*Mattyasóvszky Lajos Viziváros
-Mattyasóvszky Vilmos szolgabíró
*Málaszki János Farnad
)Máthész Géza Farnad
90.) Meisermann Ignác Bátorkesz
-Meszéna Ferencz tisztí ügyész
*Mezei Rudolf Bajna
)Méri András köz. Szőlgyén
)Méri János Szőlgyén
95.) Mészáros József ifj. Muzsla
*Mészáros Károly Szttamás
*Mórász Antal Kéménd
*Müller József ifj. Süttő
*Nedeczky János Piszke
100.) Niedermann Pál Esztergom
)Novák József Uny
)Oltósi Ferencz Sztgyörgymező
*Palkovics Károly Esztergom
)Pap János Esztergom
105.) Pathó József Muzsla
)Pápes József Szttamás

*Perlmutter Jakab Béla
*Pilisi Ferencz Ebed
*Pissúth István Esztergom
110.) Procopp János Esztergom
)Putz Ferencz Csolnok
)Randl Máté Táth
)Reisz János Sztgyörgymező
*Renner Dávid Búcs
115.) Reusz József Viziváros
-Reviczky Győző szolgabíró
*Reviczky Károly Bikol
)Récei József N.-Ölved
*Ridli István Ny.-Ujfalu
120.) Rudnai Lőrincz N.-Ölved
)Rudolf József Farnad
*Rudolf Mihály Esztergom
*Saághy Vendel Muzsla
-Sebők Kálmán kir. főmérnök
125.) Seres János Szőlgyén
*Simonffy Kálmán Budapest
*Somogyi János Dunamocs
*Stupiczky Béla Dorogh
)Sujánszky Antal Viziváros
130.) Susik János Dömös
)Sümeghi István Bajót
*Schalkhász Ignác Esztergom
)Schelcz Antal Ny.-Ujfalu
*Schiller József Bény
135.) Schwartz József Esztergom
)Szabó Alajos Esztergom
)Szabó István Ebed
-Szabó Iván főgyám
)Szalai Ferencz Dunamocs
140.) Szauder István Kőbölkút
*Szecskay Kornél Esztergom
-Szegesdy Pál levéltárnok
)Takács Géza Esztergom
)Tölgyesy Ferencz Párkány
145.) Urge S. József Szőlgyén
)Vancsó Gyula Kéménd
)Vanke Sándor Ny.-Ujfalu
)Vargha József Búcs
*Wargha Benedek Esztergom
150.) Wimmer Béla Szőlgyén
*Wimmer Ferencz Viziváros
)Zsarnóczay Mihály Keszölcz
*Zsigmond Imre Bart
)Zsitvay József Ny.-Ujfalu

Járási orvosok:

- a) az esztergomi járásban: Mátrai Ferencz
b) a párkányi járásban: Lieb Gyula

Tiszteletbeli tisztviselők:

Reusz József
Rényi Rezső
Haan Rezső } főjegyzők
Reviczky Győző
Barta Armin
Pethes Géza Aladár
Klement Ferencz ifj.
Szabó Mihály
Ivanovits Béla } aljegyzők

Pongrácz Zsigmond
Helcz Ferencz
Meszéna Kálmán } tisztí ügyészek
Feigler János
Brzorád Rezső } szolgabírák
Koller Ödön
Dr. Mátray Ferencz
Dr. Rapcsák Imre } főorvosok
Dr. Szende Adolf

Dr. Lieb Gyula főorvos
Dr. Áldori Mór orvos
Dr. Berényi Gyula alorvos
Prokopp János mérnök
Takács József szolgabíró segéd
Dogossy Gáspár } állatorvosok
Hanusz József

*) * e jegy alattiak a legtöbb adófizető, —

) e jegy alattiak a választott, —

* e jegy alattiak pedig hivataluknál fogva tagjai a törvényhatósági bizottságnak.

30

Ft. Rostaházy Kálmán ur körlevelének bírálatára.

I.

A körlevél.

Ft. Rostaházy Kálmán, buda-krisztinavárosi plébános és tata-kerületi országos képviselő ur paptársaihoz a következő körlevelet intézte:

Főtisztelendő urak, tisztelt kartársak! Tudomásomra jutott, hogy az országgyűléshez benyújtott kath. kérvények ügye s a papi képviselőknek azok tárgyalása alkalmával elfoglalt magatartása, főtisztelendő urakat élen foglalkoztatta.

Tekintettel azon lelkes támogatásra, melyben megválasztásom alkalmával találkoztam, és azon tisztelet által, melylyel főtisztelendő urak iránt viseltem indíttatva, kötelességemnek tartom, hogy ezen ügyről egyet-mást elmondjak, főleg oly dolgokat, mikről a lapok nem szövegltek, sőt a miket talán nyilvánosan elmondani nem is lenne tanácsos.

A kath. kérvények sorsát előre lehetett látni, t. paptársaim közül többeknek hónapok előtt említettem már, hogy én a jelen viszonyokat, a jelen országgyűlést nem tartom alkalmasnak arra, hogy most jöjjenek felszínre a kath. álláspontok érvényesítésére irányzott törekvések.

Az okokat is említém, és elmondottam, hogy a jelenlegi országgyűlés többsége nem áll oly elemekből, melyektől a kath. elvek elismerését és elfogadását várhatnók.

Említém, hogy a kormány, melynek élén a kath. egyház iránt jóindulatu férfiak állanak, mitől sem irtóznék jobban, mint a törvényhozás termébe belopódzható vallási viszálykodásoktól, melyek nemesak a törvényhozás nyugalma zavarják meg, hanem az ország különböző felekezeti lakosainak belső békéjét és egyetértését is, és hogy azok mily hamar elmergesedhetnek, azt a két napos kérvényi vita eléggé megbizonyította.

Kijelentettem végre azt is, hogy mi katolikusok ez idő szerint, s főleg a kérvények körüli eljárásra nézve, szervezve nem is vagyunk, és a papság háta mögött nem áll ott a nép oly mérvben mindenütt, mint az a bajóthi kerület kérvényéhez csatolt ívből volt látható.

Főpásztorainknak a kérvényekkel szembeni magatartása a közögyek körül élesebben látó világi kath. urainkat meggölyözte arról, hogy itt egyértelmű, határozott irányattal bíró szervezett közös akcióról szó sem lehet, mert először is főpásztoraink a mozgalmat nem kezdeményezték, többen közülök azt helytelenítették, mások ignorálták. Világi kath. nevezetességeink támogatását ez ügyre nézve nem szorgalmazták, sőt tudtommal a papi képviselők sem kaptak utasítást, vagy legkisebb irányadást sem maguktartására nézve, pedig ennek bizonyára alávetették volna magukat azok is, kik különben a körültekintőbbek és tapasztaltabbak tanácsait bizalmatlanlankodással szokták fogadni.

Ily viszonyok között, a mi az én személyes eljárásomat illeti, én a kérvények tárgyalásának napján előterjesztém több papi képviselő-társamnak, hogy legcélszerűbbnek tartanám a kérvényekre vonatkozólag azt jelenteni ki a ház előtt, hogy mi, bármily fontosak legyenek e kérvények, mégis ez alkalommal azok bővebb fejtegetésébe s megvitatásába belebocsátkozni nem kívánkozunk, hanem elfogadván a kérvényi bizottság által ajánlott utasításokat, fentartjuk magunknak a hozzászólást akkorra, a midőn a kérvényekben foglalt pontokra vonatkozó miniszteri enunziációk, vagy azon félt törvényjavaslatok napirendre kerülnek. Ennek előnye az lett volna, hogy elhárítjuk magunkról azon vádat, hogy mi kath. papok minden áron vallási vitákkal akarjuk elmérgesíteni a háznak tanácsközmányait. Az illetők helyeselték e tervet, de a már jelentkezett két szónokot beszédjeik elmondásában megakadályozni nem lehetett.

Alig hangzottak el ezen, különben elég mérsekelt nyilatkozatok, máris a legkeserűbb szavú szónokok valláskülönbség nélkül, egész hévvel támadták meg a kérvényeket, azok benyújtóit és védelmezőit, szelőtétven oly elveket, oly kérdéseket melyekről a kath. kérvények nem szövegltek, és oly

irányba akarták terelni a vallási vitát, a hova azt vinni a kérvényezőknak soha szándékában nem volt. Részünkről ujabb felszólalások a vitát csak elmérgesítették volna, azért véleményem szerint igen helyes volt, hogy Vidovics paptársunk nyugodt, több igazságtalan állítást visszautasító felszólalása után a vita hosszabbra nem fűződött, főleg miután a világi kath. képviselők a vitába belemenni vonakodtak.

A legismeretesebb világi kath. képviselő-társaink nemesak inopportunsnak látták a kath. kérvények tárgyalását, hanem határozottan ki is jelentették, hogy szűk látókörű, hivatatlan egyének által provokált és szervezett mozgalomtól mindig távol fogják magukat tartani, és csak oly mozgalmat fognak kath. érdekűnek tekinthetni és támogatni, melynek élén nyíltan a kath. püspöki kar áll.

Jövőben, tisztelt paptársak, okunk van óvakodni oly mozgalom támogatásától, mely nem egyenesen főpásztoraink vezetése mellett indul meg.

Magyarországon a kath. egyház erőssége ez idő szerint még mindig az apostoli magy. király mint legfőbb kegyurnak védnöksége, a magas püspöki kar apostoli tekintélye, melynek védpajzsa alatt a kath. papság hazafias szellemét az egyház iránti hűséggel mindig meg fogja egyeztetni.

A főpásztorok bölcseége bizonyára nem gondolkodhatik másképp, mint hogy a katolikusok jogosult óhajainak valószínűsítésére a legalkalmasabb időt kell bevárni.

Mikor fog ez idő elérkezni, azt természetesen megmondani nem lehet, de annyi bizonyos, hogy addig is a papság feladata lesz, a szeretet műveinek önfeláldozó gyakorlása által tekintélyt és befolyást biztosítani magának.

Még egyet engedjenek felemlítenem és becses figyelmükbe ajánlanom, ez az ugynevezett kath. napilapok hangja ő Felsőge kormányával szemben Hova fog ez vezetni? Vajjon sikerüle majd nekik a kath. papságot a fennálló kormány elleni folytonos ellenszenves izgalomba belevinni, és talán a legközelebbi képviselőválasztásoknál egy kormányellenes akcióba belesodorni? Jól megfontolandó a kérdés és végeredményben annak minden következménye.

A mi viszonyaink olyanok, hogy a leghivatásosabb lelkész is csak úgy működhet sikerrel, ha hivatásban a hatósági közegek készséggel támogatják, és lehele reményünk, hogy a papságnak egy kormányellenes sikeretlen akciója után a hatóságokkali jó egyetértés fenn fog maradni? Alig hiszem; s mi következik mindezekből, azok legjobban tudják, a kik a nép között élnek, s a kik hivatásuk, szellemi és anyagi érdekeik s tekintélyük megővására oly gyakran kénytelenek a hatóságok támogatását igénybe venni.

De nem fejtegetem ezt tovább. — Paptársaim iránti figyelem szólaltatott meg engem hogy konstataljam a helyzetet, melyet talán sokan főleg a vidéken más szemüvegen át néznek, de ha a benyújtott kérvények önk által nem várt sorsa a papságot gondolkozóba ejtette, ugy kérem kegyeteket, tisztelt társaim, fogadják be gondolkozásuk körébe az általam jelenleg épp oly őszinte jóakarattal mint kegyeteket iránti tisztelet és figyelemmel elmondottakat is.

Budapest, 1883. febr. hó 2-án. Őszinte nagy-rabecsúlással maradtam szolgáljuk Rostaházy Kálmán pl. orsz. képviselő.

II.

Válasz főt. Rostaházy Kálmán ur körlevelére.

Hét utója levén, lapunkat már lezártuk, midőn f. hó 18-ki vagyis szombat déli pósta egy csomó „Pesti Naplót” hozott, szerkesztőségünkre cizimezve. Bámulva a szokatlan küldemények fölött, a meglepetés érzelmével bontottuk a czimszalagokat fel, s íme legnagyobb megütközésünkre Rostaházy Kálmán urnak a nevezett lapban közzétett (pásztori vagy főpásztori-e, annak Tisza Kálmán lehetne csak

megmondhatója) körlevelét találtuk, a margóra tintával, plajbászszal irt oly kritika kíséretében, mely csak ugy hemzseg a „bottól”, a „kötéltől”, a „kanoniára” meg „püspökségre” való czélzásoktól s amely kritika a kifejezés tekintetéből, bármily drasztikus legyen is — fölismerhető rajta a hatás közvetlensége s az önérzet viharos fölháborodása, szentegyházunk s a katolicizmus ellen elkövetett ezen sértő perfidia fölött.

Lapunk tovább-nyomatását azonnal beállítottuk, nem akarván azt az anachronizmust elkövetni, hogy egy flagrans, s a napi események egyik legfontosabbikát képező ügyről a „Katholikus Család” csak egy hét mulva tehessen kötelesség szerű nyilatkozatot.

Mélyen tisztelt előfizetőink lapunknak ezen indokolt gondoskodásunk következtében történt két nap késéseért kegyesek lesznek a dolog momentumára kedveért bocsánatot adni, s szívesen fogadni ezen mellékletünket, melylyel lapunk jelen számát megtoldani el nem mulaszthattuk.

Rostaházy Kálmán ur körlevelét figyelemmel elolvastva, annak logikáját, a betűk mögé rejtett intenzióit bonczolgatva, következő végeredményre jutunk.

A kath. papság a kérvények körüli mozgalommal nagy ostobaságot csinált, melyet kikerülhet vala, ha Rostaházy urnak a sybillakönyvekhez hasonló, látnoke jóslatára hallgatott volna.

Rostaházy ur ugyan sem a helyet, sem az időt nem határozza meg, hogy hol és mikor? tette ő a vonatkozott jóslatokat; — vajjon Trefort volt-e tryposza vagy Tisza Kálmán?

De hát modica non curat praetor — az alsó papsággal nem sokat törődik Rostaházy ur, hanem egy merész ugrással oda veti magát a püspökök mellé s beszél Bileám helyett anélkül, hogy kérdezték volna, épen ugy mint tette azt Bileám számára!

Miátán pedig a jelen parlamenti többséget azzal denuntialta volna katolikus választóik előtt, hogy az katolikusellenes — a faképnél hagyja logikáját, és neki ront a kath. lapoknak s jól meglecczkézteti a „Magyar Államot” meg „Magyar Koronát” mint szűk látókörű, hivatlan prókátorokat!

Ezek után Rostaházy Kálmán ur egyik kezébe lángpallost, a másikba mézeskalácsot vesz, s következő atyai intést adja paptársainak: nézzétek, ha jók lesztek, nem csináltok oppozíciót a kormány ellen, amiért hogy oly kutyául bánt el kérvényeitekkel, — hát a nagyságos szolgabíró urak, a tekintetes esküdt urak, s a nemzeti hajdu urak pártfogásukba vesznek, s lesz jó dolgotok a kormány közegeinek gyámoló protectiója mellett. — Ha azonban jelen soraim észre nem tértenek s meg nem juhászodtok — jaj nektek! kipusztit a bürokrácia!

Gondoljátok tehát meg mindezt jól s kövessétek tanácsomat, melyet sugallt Trefort, irnom parancsolt Tisza, különben baj lesz nektek, reám pedig „meggyőződésemen független kimondásáért, a legközelebb üresedésbe jövendő kanonoki stollum kinszenvedései várakoznak!

De félre a satyrával, a dolog sokkal komolyabb, semhogy azt a legkeserűbb gunynyal is elütni lehetne.

Azt mondja Rostaházy ur, hogy a kath. kérvények sorsa előre látható volt, — és ő erről tett is említést. De hát az Istenért, ha ő akkora próféta a kormánypárt Izraelében, miért nem szólalt fel előbb? Miért nem tett már előbb nyilvános vallomást arról, hogy a mostani parlamenti többség katolikus ellenes? És ha már „hónapok előtt tudta”, — hogy ez a parlamenti többség nem áll oly elemekből, melyektől a kath. elvek elismerését és elfogadását várhatnók? — miért nem lépett ki ezen kath. ellenes többségből? Mit keres egy katolikus ellenesnek ismert pártban egy katolikus pap?

Hol itt a logika? Mit és kit szolgál Rostaházy ur azon „a kath. ellenes kormánypárton? Az egyházat? Azt semmi esetre sem! Ugy látszik a „bonus lucri odor”, melylyel az a párt parfümörozva van, erősebb, mint a száraz kötelességtudat, s az elvek hűséges követése!

Ez corruptió! Corruptió, mely meggyő-

Felszólítás.

31

Polgártársak! testvérek! s választók!

Az 1848-ki országgyűlés midőn a népet századokon tartó szolgaság alól felszabadította, nem tette ezt más célból, minthogy hazánknak már első Ferdinand idejében — a mohácsi veszedelem után — általa és utódjai által biztosított szellemi vagy anyagi függetlenségét még jobban szilárdítsa az által: hogy ezt a függetlenséget — mert a biztonság hiányosnak mutatkozott — nem egy pár százezer kiváltságos nemesi család védelmezze, hanem az egész nép egytől egyig, és azért a népet felruházta személyes választó szabadsággal is, hogy az ország gyűlésére küldendő képviselők illetőleg követek által a nagy feladatnak megoldásába bele folyhasson; ebből kilátják önök: hogy a követnek megválasztása nem egyéb mint erkölcsi felhívás azon hazaszeretethez, melytől minden becsületes honkebelnek lángolnia kell, de maga a feladatnak komolysága azt hozza magával, hogy a követválasztást meg nem előzheti lakoma, borozás, s dorbézolás, annál kevésbbé pénzvesztegetés, hanem ennek egy független minden befolyáson kívül álló általános bizodalom nyilvánításának kell lenni; s miből áll a haza iránt lángoló szeretet? nem másból mint hazánknak és a népnek részére az 1848-ki törvényeknek tökéletes épségben betűig való fentartásából; mert mi lenne a világból, hogy ha erkölcsi megterheltetés nélkül azt, mit valakinek adtunk, holnap, mert úgy tetszik, vissza is vehetjük vagy egészben vagy részben, s mit tartanának választó urak azon emberről, ki adott szavát megmásvítja egészben vagy részben? mert hogy a nép magát a vesztegetéseknek oda dobja, fel sem is tehetem, ez annyi volna, mint a választási szabadságra magát érdemtelenné tenni, és a választási jogról lemondani, ilyesmi a nép méltóságával ellentétes, azon méltósággal, melyben ez előtt 22 esztendővel csak egypár száz ezer kiváltságos nemesi család részesült, mely kiváltságos családok elődei ezen most a nép által gyakorlott jogokat minden esetre vérökkel de gyakorta javainknak feláldozásával is kénytelenek voltak magoknak kiérdemelni, és ezt is csak királyi kegyelem útján nyerhették meg mint előismerését a kirivó személyes érdemnek; kénytelen voltam ezeket előre bossátani, hogy a népet megösmertessem azon polgári állásponttal, melylyel őtet az 1848-ki törvények felruházták.

Most már a népet megakarom ösmertetni a képviselői állás fontosságával, és annak nagy befolyásával a népnek hasznára vagy kárára; ugyanazon 1848-ki törvények szerint a követ független, utasításokkal el nem látható, vissza nem hívható, és így mint telj hatalmu tehet mit akar, ilyen előnyöknek ellensulya nem lehet más, minthogy a követ tegye magát függésbe a választóitól, nem pedig a választók tőle, minek természetes következése: hogy a választók adhatnak a követjeleltnek lakomát vagy akármit, de nem a követ vagy annak czimborái a választóknak, mert ez akárhogy czifrázunk, nem egyéb mint vesztegetés s lélekvásárlás, mitől választó uraknak tartózkodni az erkölcsi-ség parancsolja, nehogy a megvesztegetés bélyegét magokra süttessék; a választásnak tehát szabad akarat nyilvánításnak kell lenni távol minden megkisértéstől.

Most egy szót akarok mondani a bizodalomról: a mindennapi életben bizodalmat szoktunk nyilvánítani a becsületes ember irányában, de követválasztásnál ez a mértéket meg nem üti, mert a becsületes embernek még olyan erkölcsi meggyőződésének is kell lenni, mint a választóinak van, mi igen fontos és a mérlegből ki sem maradhat, ellenkező esetben választási joguk sárba esett, mert épen a becsületesség kívánja: hogy mindenki a maga meggyőződését kövesse, és így erkölcsileg még kérdőre se vehetnék a hivtelen teljhatalmu küldöttjüket mert ő erkölcsi kötelességének felelt meg akkor is, midőn az ő nézete ellentétbe volt a Kegyelmetek nézetével, és így a választóinak elveit nem követte; szükséges tehát: hogy a nép a megválasztandó követeket ne csak azért válassza meg, hogy becsületes emberek, hanem azért, mert előbbeni életök kezkeskedik arról: hogy a nép érdekeinek hiv képviselői fognak lenni, és így a csalódástól menten maradnak, avagy pedig a nép iránt jó indulatjok nem mesterkéltséggé válnak, hanem szívök dobogása.

Minekelőtte a bizodalom szót továbbá fejtegetném, szükséges: hogy a népet szegény hazánk ügyét kormányozó körülményekkel megösmertessem: az 1848-ki országgyűlés befejeztetése után hagyományos teendőket hagyott a legközelebbi törvényhozó országgyűlésre, mi természetesen abból folyik: hogy az 1848-ki 4-ik törvényczikk szerint ennek mint olyannak 3 esztendeig kellett volna tartani, de a hatalom a tartását már 1849-ik évben a 48-iki törvényekkel együtt beszüntette, hatályon kívül tette, csak 1861-ben hívta össze az országgyűlést, de azt eloszlatta, újra behívta az 1865-ki országgyűlést, és így mind a két országgyűlés nem lehetett más mint folytatása az 1848-ki országgyűlésnek abba a szellemben, mely ezen törvényeknek sajátja, az 1865-ki országgyűlésen történt egy kiegyezkedés, mely az 1848-ki törvényeken kívül áll, természetes: hogy mennyire a 48-ki törvényeket ki kellett volna építeni a teendője az 1861-ki úgy az 1865-ki országgyűlésnek hagyományos volt, és csakis az 1848-ki törvényekkel összefüggésben nem lévőknek voltak feljogosítva minden erkölcsi felelősség nélkül való teljhatalommal elintézésére; ebbe működött két párt a jobb párt — mely minden volt, csak jobb nem volt — és a balpárt, mely váltig törte magát: hogy hagyományosan betöltessenek a 48-ki törvények nemcsak, hanem hogy egészbe visszaállítsanak. Az első csata volt a kiegyezkedési kérdésnél.

Előre kell bocsátanom: hogy a kiegyezkedés, mint ilyes, nem lehet más, mint pofozása a 48-ki törvényeknek, mert egyezkedésről a 48-ki törvény nem szól, sőt ő maga volt a legnagyobb kiegyezkedés, mert ő mondotta meg: hogy kellessen nekünk jövőre egymás között élni, s hogy bontakozzunk ki azon házasságból, melybe az asszony már annyira parancsol, hogy az urának szolgájának kell lenni.

Ugyan kérdezzék meg Kegyelmetek! magokat midőn egy egyességet másikkal felcserélünk, mi lehet az a második egyesség? ha meg nem tudják magoknak oldani, hát megoldják a történetek, halljuk ezeknek a sorát: a 48-ki törvények állandó delegatióról — küldöttségről — semmit se mondanak; a 48-ki törvények közös ügyről igen, de közös költségről nem szólnak, mert a közös ügyben a közös költség benn van foglalva, hogy intéztessenek ezek el, az is ki van mondva; végtére idegen adósságok elfogadásáról se szól, mert ezek a nemzet befolyásán kívül kétségtelenül akarata ellenére a hatalom által és csakis osztrák érdekekben tétettek.

Minek utánna mindezek a jobb pártiak befolyásával történtek, s homlokegyenest ütköznek a 48-ki törvényekkel és azok szellemével, számoljon minden választó magával: ha jobb párti követjelöltet akar-e választani a jövő országgyűlésére, vagy pedig balpártit, de számoljon magával józanon, s minden megvesztegetés nélkül oly ridegséggel, tiszta lelkiismerettel mint halála óráján s halála után azon felelősségnél fogva, melylyel minden családatya a hátramaradott árváinak tartozik; azért ne riadjanak vissza bár micsoda üldözésnek, nyomásnak vannak kitéve, mert annak idejében meg fognak számoltatni azok, kik hivatalos állásokkal vissza élnek, és az erőszak terére lépnek, egy általában pedig tudatni akarom Kegyelmetekkel: hogy ebből legjobban fogják kiösmerni: hogy ki a nép ellensége, s ki a nép barátja.

Reményem, hogy mindezeket tudatva kegyelmetekkel ezentul könnyelműleg vagy rossz lelkűleg azon saját jogukat, melyeket követek által az országgyűlésen gyakorolnak s főleg pénz s véráldozatba öszpontosulnak, s mik a népet legközelebből illethetik: mint birói s tiszti felelősség, szerződés a külfölddel természetményeinknek piacára nézve országos utak, vas utak és több a féle semmi áron semmi ígéretért még egy ezer forintért se bocsátják áruba; mert az a követjelölt, ki kegyelmeteket vesztegeti, az bizonyosan nem fog a nép embere maradni akarni, hogy a népnek a terhein könnyebbitsen, mert ha ő könnyebbit, akkor ő nem tartozik a jobbpárthoz hanem a balpárthoz, és így a hatalomnál magát semmire sem érdemesítette, de ha a jobbpárthoz szegődik a jövő követjök, akkor neki a hatalomnál érdemeket csak úgy lehet szerezni, hogy ha mennél jobban terheli kegyelmeteket, s mennél jobban vágja a fát Kegyelmetek alatt, nem hiszem: hogy a népbe valaki oly elfajult legyen, oly rossz szívű apa legyen gyermekei irányába, hogy ezen szegényeket ennyire megrontani kívánná, másképpen a józan gondolkozású nép és a haza nevében átkot kellene reá mondanom.

Végvezekényi Bárá Baldácsy Antal

az Esztergom megyei balpárt feje s vezetője.

SENNYEY PÁL B. BESZÉDE

a képviselőház január 12. ülésén.

T. ház! Az előttem szólott elvtársaim a magam nézetét oly tüzetesen és szabatosan adták elő, hogy alig marad valami új a mit én e tárgyban előhozhatnék, és ismétlésekbe bocsátkozni nem akarván, a t. ház engedelmeivel csak röviden ki fogom emelni azon alapeszméket, melyek szerint a törvényhatóságok közigazgatási rendezését mi képviseljük, s ezen alapeszméket összehasonlítva a szövegben levő tervjavaslattal intézkedéseivel ezen elemzés közben bátorságot fogok venni magamnak reflektálni egy némelyekre a mik álláspontunk ellen ellenvetésül hoztattak fel, és egyszersmint észrevételeimet, kifogásaimat el fogom mondani a törvényjavaslat tartalmára nézve. (Halljuk! Halljuk!)

A közigazgatás szervezésére nézve alapeszméink ezek: a törvényhatóság élén a kormány által kinevezett és annak felelős kormányzó, ki a kormányt és annak a minden ágazatban végezendő teendőit a megyében képviseli, és kinek az állam közegei alárendeltetvén, ezekkel és az általa előterjesztett és a kormány által kinevezett, illetőleg meg erősített felelős tisztviselőkkel vezet a közigazgatás minden ágazatát.

A törvényhatóságok képviselőtestülete — és nem egy oly dicasterium szerinti alkotás, minőt a törvényjavaslat foglal magában — ellenőrzi a közigazgatást, közreműködéssel, befolyással bír arra s a törvény által körvonalozott helyhatósági ügyekben közvetlenül, — természetesen a kormány felügyelete mellett — szabadon rendelkezik, gyakorolja a törvényhatósági tisztviselők felett a fegyelmi hatalmat, és az egyéni szabadság megóvása végett a tisztviselő egyéni felfogásainak tévedései vagy tulkapásai ellen egy fórumnak alkotása felé a központi kormányzatig, mely a contentiosus és administrative justice tekintetében elvi döntvények által felelőztetését által határozza.

Ezekkel szemben t. ház, a törvényjavaslat meghagyja a törvényhatóságoknak a tisztviselők választási jogát, de a közigazgatás súlypontját átruházza a közigazgatási bizottságra, melyre nézve, czélzerűségét tekintve, bármely véleményem legyünk is, azt az egyet el kell ismernünk, hogy elemeire és összeállítására nézve nem tiszta, nem valóságos kifejezése a törvényhatóság egyetemének.

A törvényjavaslat pártolói — úgy látszik — az önkormányzat lényegét a tisztviselők választásában keresik. Mi ettől eltérőleg ezen lényegét a közigazgatásban való részvételben, befolyásban, a törvény által szabályozandó ellenőrzésben és a saját autonóm hatáskörben való szabad rendelkezési jogban keressük. (Helyeslés a szélső jobbról.)

Őnök centralisatiót vetnek szemünkre. Bizonyos tekintetben nem repudálom a vádat. Államunknak a lét és fentartás feltételeinek küzdelmeire utalt fontos feladatai mellett, az évtizedek nyomása alatt alakult társadalmi viszonyaink, szokásaink és — valljuk meg igazán — vizátságaink mellett, közdadói rendszerünk alapján, monopoliumaival, fiscalis rendszerével és eljárásával, melyet zilált pénzügyviszonyaink fogva még sok ideig nem fogjuk mellőzhetni és reformálhatni; ujonczosai rendszerünk, véderőnk kiállítás, szükség esetében való mozgósítása, központi kormányzatunknak egész apparatusa okvetetlen megkívánják, hogy a végrehajtó hatalomnak intézkedései hatályosak és biztosítottak legyenek. (Élénk helyeslés a szélső jobb oldalon.) De másrésről nem tagadjuk, hogy az önkormányzati tényezők helyesen szervezve pótolják, kiegészítik, sőt hatványozzák a központi végrehajtó hatalomnak intézkedéseit (helyeslés a szélső jobboldal-

lon), és hogy e tényezők az autonomiának a territorialis érdekekkel összekapcsolt ügyeire, nemkülönben a culturalis és humanitarius kérdésekre nézve pótolhatatlanok, minthogy a társadalomnak független tényezői képezik ezeknek életétö elemzeit, ezek nyujtják a támogatás támpontjait.

Én tehát t. ház és elvbarátaim! az öngazgatás helyes szervezésére és ekként leendő fentartására nagy súlyt fektetek, és itt közbevetőleg legyen szabad mondanom szemben a t. miniszterelnök urnak, a ki ugyan most nincs jelen, egy megjegyzésével, melylyel egy szomszédságomban ülő barátom egyik kifejezésére reflectálni kívánt, hogy közöttünk nincs senki, a ki megtagadná azon kegyeletet, melylyel mindnyájan a régi megyei institutióknak multja, annak alkotmányunk megőrzésével s nemzeti fejlődésünkkel, történelmi multunkkal, egybekapcsolt érdemei iránt tartozunk. (Igaz! Igaz! a szélső jobboldalon.)

Nem a mi iskolánk tanaihoz tartozik, megtagadni azt, hogy kivált a megyei rendszer volt hosszas évszázadokon keresztül alkotmányunk fentartásának öre és garantiája. (Igaz! Ugy van! a szélső jobb oldalon.) Hisz nemrég mult el az idő t. ház, midőn épen azon körökben, melyek most hidegséggel vádolnak bennünk a conservatív tanoknak imputáltatott azon törcsvés, hogy a régi megyei rendszernek restauratiója által a parlamentarismust mellőztetni, ezt azzal pótoltatni kívánják. Ez idők elmúltak, a viszonyok lényegesen gyökeresen megváltoztak. Ma a megyei rendszerrel életerős kapcsolatban volt alkotmányos szervezetnek garantiáját, ennek és annak biztosítékát nem többé a tisztviselők választása képezi; sőt én meg vagyok győződve, hogy az önkormányzati rendszernek a tisztviselők választása nem ad erőt; ellenkezőleg azon mozgalmaknál fogva, melyek a választásokkal járnak, az következtésében és behatásaiban, a családi érdekek és összeköttetések vizátságainál fogva corumpálja az öngazgatást és azt hivatásával ellenkező térére tereli. (Élénk helyeslés a szélső jobboldalon.)

Én meg vagyok győződve, hogy a tisztviselők kinevezése által az öngazgatási rendszer emelkedni fog, erőben nyerni fog. Ha a törvényhatóságok kinevezett tisztviselőkkel fognak szemben állani, meg vagyok győződve, hogy ösztönszerűleg, önön érdekükben és a helyi viszonyoknak megóvása szempontjából fel fog bennök ismét ébredni azon vágy és azon öntudat, hogy a sikeres és hatályos ellenőrzés gyakorlása által épen az ellen, a mit netalan a jognak elvonása által veszteni vélnek, ellensúlyt nyerjenek.

És kérdem, nem megfelelőbb lesz-e mai egész alkotmányos rendszerünknek mely kétségkívül a képviselőt alapján gyökerezik, ha a törvényhatóságok és a képviselő rendszerének törvényei és elvei szerint szerrezzük?

A mint itt a parlamentben a törvényeket alkotja a törvényhozás és befolyása által ellenőrzi a törvények végrehajtását, a végrehajtó hatalmat pedig gyakorolja, összhangzásban a törvényhozással, a kormány tanácsa, ép úgy t. ház meg vagyok győződve, hogy sokkal megfelelőbb szervezet az, ha a statutumok alkotása, a határozatok hozatala, az utasításoknak kiadása, az ellenőrzés gyakorlata megilleti a megye képviselő testületét és ha a végrehajtást felelős, egyéni felelősséggel fölruházott tisztviselő gyakorolja. (Élénk helyeslés a jobboldalon.)

Egy új theoriát hallottunk tegnap t. ház! és ez az, hogy a testületi felelősség hatályosabb az egyéni felelősségnél. Én

egy kissé megdöbbenéssel hallottam ez eszmét épen azon körből, hol évtizedeken át a tudomány és elmélet minden fegyverével — és helyesen — éppen az ellenkezőt vitatták. Nem állítom én azt, hogy testületi eljárással a felelősség — az erkölcsi épűgy, mint a jogi, — absolute lehetetlen; de már csak azon példa, a melyet egyik igen t. képviselőtársunk felhozott, hogy t. i. annak megóvása szempontjából törvényeinkben egy kissé erőltetett és erőszakot rendszabályhoz, tudniillik a névszerinti szavazás követeléséhez kellett nyulni mely alól — tudjuk — mily könnyen lehet kisiklani, már ez mutatja az egész érvelés vizátságát. A többekre oszlott felelősség épen azért, mert megoszlik sokak közt, a sok tömeg közti megoszlásban elenyészik (Élénk helyeslés a szélső jobbon) és semmi esetre sem lehet oly hatályos, mint az egyéni felelősség, mely közvetlenül az egyént s annak végrehajtását terheli. (Helyeslés a szélső jobb felől.)

A t. miniszterelnök ur egyik képviselőtársamnak egy ígéretet tett, melyre megvallom nagy súlyt fektetek azért, mert ha beválthatna szavát, mindenestre hathatósan előmozdítaná eszméinknek érvényesítését. Azt ígerte a t. miniszterelnök ur Bujanovits t. barátomnak, hogy ha e barátom képes bebizonyítani azt, hogy a kétség, szakképzettség és felelősség a választás mellett lehetetlen, és hogy mindezen tulajdonokat a kinevezés mellett rögtön lehetséges megszerezni, a miniszterelnök ur átvált t. barátom pártjához. Ha szószerinti értelemben vette a t. miniszterelnök ur ezen ígéretet, tartok tőle, hogy nem fogja beválthatni; mert elismerem, hogy azt, hogy választás mellett nem lehet szakszerűleg képzett tisztviselőket találni, nem állithatni, mert hisz ilyenek vannak ma is — fájdalom kevesen — kevesen azért, mert nem tagadhajuk, hogy a választásoknál nem az egyéni érdem, hanem a választásoknak oly esélyei határoznak, melyeket itt bővebben jellemezni nem akarok, minthogy mindnyájan ismerjük.

Azt sem mondhatjuk t. ház, hogy a kinevezési rendszer által rögtön és azonnal minden tisztviselő képességgel, szakszerű képzettséggel és felelősséggel fog birni; de azt merném állítani, hogy ha mindazok, kik ma a választásoknál elmaradni és hátrálni kénytelenitettek, mert nem bírnak azon befolyással és összeköttetéssel, mely a választásokat kivinni és biztosítani képes, hogyha mindezek számba vétetnek, mindenestre több alkalmas tisztviselő lesz, mint van jelenleg. (Igaz! Ugy van! a szélső jobbfelől.)

De, uraim! ha mindnyájan elismerjük és fájdalommal ismerjük el azt, hogy hiájval vagyunk ezen elemnek és bajaink egyik kutforrása épen ez: akkor nem oda vezet-e ez t. ház, hogy mindenekelött siessünk hát ily elemet teremteni: egy oly közigazgatási rendszer által, mely lehetővé tegye, hogy ily tisztviselőket nevelhessünk. (Ugy van! Igaz! a szélső jobbfelől.)

Ezt a választásokkal nem érjük el, mert igen helyesen jegyeztetett meg és alig szorul bizonyításra, hogy ma már a közigazgatás annyi előkészültséget, szorgalmat és szakképzettség igényel, hogy csakis biztosított állás mellett szánhatja magát egy ily qualificatióval bíró, ily előfeltételeknek megfelelő egyéniség azon közpályára, mely ha jövőjét nem biztosítja, egyszersmind szellemi tőkájének elvesztésével, családjának és egyéni existenciájának elromlásával jár. (Helyeslés a szélső jobbon.)

A t. miniszterelnök ur a törvényjavaslat indokolásában azon tapasztalatokra is hivatkozott, a melyek újabb időben — gon-

dolom a bíróságok kinevezésénél — észleltettek.

Őszintén megvallom t. ház, hogy én a birói kart jobbnak tartom hírenél, sőt nagyban és egészen véve jónak tartom. A mely hibák ez intézmény körül tapasztalhatók, azok nem annyira az egyéneknek, hanem az anyagi törvények hiányának, az eljárás nehezkeségének és a perrendtartásnak tulajdonítandók. De elismerem, történtek hibák, és elismerem, hogy a kinevezés mellett is történhetnek és fognak történni hibák. Ezen hibák azonban t. ház, ha a multak tapasztalataira visszamegyünk, nem tagadhajuk, hogy egyrészt épen onnan eredtek, mivel bizonyos, akkor még élénk hatással bíró megyei körök befolyása alól szabadulni nem lehetett. (Élénk helyeslés a szélső jobbon.) A mi akkor az átmenet idejében menthető volt, az ma, egy öntudatos kormánynál, rendszeres állapotok mellett, legalább rendszeren, nem fog előfordulhatni. A birói intézmény körül tapasztalt vizátságokat tehát ezen most érintett körülményeknek lehet tulajdonítani, s nem a rendszernek.

És itt áttérek t. ház érvelésem súlypontjára. Nem mint fegyvert a nemzetiségek ellet kívánom én a tisztviselők kinevezését. Nem szeretem én a honpolgárokat egymás ellenébe harciba, mintegy hódító állásba állítani (Helyeslés a szélső jobbon). Mint a rendezett állapotoknak, mint az egészséges adminisztratióknak emeltyűjét és eszközét kívánom én azt, hogy oltalma alatt a haza minden polgára élvezze az államélet és oltalom gyümölcseit, a személy és vagyons bátorságot; szeresse meg a hazát, és épen a rendezett állapotoknak megizlése és megszeretése által büszkén vallja magát ezen állam polgárának (Élénk tetszés), de érezze egyszersmind a rendezett állapotok és a végrehajtás hatalmát és súlyát az esetben, ha mindezen élvezmények dacára hálátlannul az állam törvényeknek ellenszegülne. (Élénk helyeslés.)

De én társadalmi viszonyaink javulását is várom a tisztviselők kinevezésétől. Engedje meg a t. ház, hogy egész nyíltan kijelentsem, hogy azon dilettantismus, mely minden társadalmi viszonyunkon és rétegeinken uralkodik, az élvezés és előretörékvés azon vágya, a jogoknak tulkövetelése, a köteleesség vizonosságának érzete nélkül (Élénk helyeslés) ez az a mi társadalmi viszonyainkat corumpálja (Élénk helyeslés a jobb oldalon) és ebbeli állapotunk onnan ered, mert van egy rendszerünk a mely mellett nem az érdem és az érdemmel járó öntudat és magasabb érzés veti meg az előmenetet alapját, de sok tekintetben az összeköttetés, a clientela, a korteskedési fortély és bizonyos tulajdonságok, melyek épen könnyű szeretetreméltóságoknál fogva e téren végzetlenül előnyösek. (Élénk helyeslés. Mozgás.)

Ha képesek vagyunk kiküszöbölni szokásainkból ezen dilettantismust, mely rákfenéje társadalmi viszonyainknak, ha oly rendszert követünk, mely az érdemet megjutalmazza azért, mert érdem: én meg vagyok győződve, hogy lassu hatással bár, — és ne méltóztassanak hinni, hogy mint panacéat állítom oda, mint egyik t. képviselőtársam ma mondá, mondom, hogy fokomkint bár, társadalmunk érintett bajainak javítását ez uton el fogjuk érn. (Igaz! Igaz! a szélső jobbon.)

Szemünkre vetik a bureaucatiát. Egy t. képviselő ur abbéli észrevétele ellenében, hogy a hivatalnok, mihelyt belép hivatala körébe, már eo ipso le van alázza, én tartozom azon kijelentéssel, hogy én azon bureaucatiát, mely szorgalommal, pontosan és szakszerűen kezeli országunk szolgálata-

tit, tisztelem. (Helyeslés a szélső jobbon.) És e tekintetben bármily félreértésekre szolgáltatassak alkalmat, kimondom egész őszintén: ily értelemben bürocraciára szükségünk van. (Helyeslés szélső jobbon.) A mai bürocracia kinövését, tudniillik chablon-szerű — bocássásk meg nekem a kifejezést — schlandrianszerű felületességét illeti: az t. ház meg van ma is; meg van — méltóztassanak megbocsátani — nemcsak a kinevezett, de a választott tisztviselőknél is. (Igaz! a szélső jobbon.) Azon bürocratiának följellege az, hogy registrál, másol és expedial, de a végrehajtás foganatosítására nem ügyel senki. (Igaz! Igaz! a szélső jobbon.) Ez pedig a mai administratio characteristica: (Élénk helyeslés a szélső jobbon.) De méltóztassanak megbocsátani, e törvényjavaslat nem-e a bürocratiának legveszélyesebb nemét alkotja: a testületi rendszeren alapuló bürocratiát, a dicasterialismusból növekedő bürocratiát, mely az illetékességnek superfetatiojával, össze-zavarásával és összevegyítésével, a jelentések fel, alá és a szomszédba való küldésével, az irka-firka bürocraticus pedanteriájának oly halmazát fogja teremteni, mely administratióknak, kiküszöbölhetetlen lesz. (Ugyvan! Igaz! a szélső jobbon.)

Az előttem szoltott t. képviselő ur az absolutismust — mondjuk ki egy szóval: a Bach rendszerét említette. Én őszintén fogok e tárgyról szólni (Halljuk!), mind-amellett hogy tudom, hogy kényes e tárgy, és hogy könnyen félreértéseknek teszi ki magát az ember.

E rendszer hiányait, mint az alatta szenvedők, mi is ismerjük. De méltóztassanak megbocsátani, a mai emlékezetre, a mai hangulatra provocálok: azon rendszernek főhibáját, azon gyűlöletes emlékezetet, melyben előttünk van, nem annak administrativ apparatusa képezte, de nemzetellenes iránya; az alkotmányellenesség típusa az, mely miatt gyűlöltük és elleneltük, — köztük én is t. ház (Éljenzés!) és ez visszahatással volt magára az administratióra is, mert természetesen a kormányrendszernek ilyen jellege nem lehetett, hogy a tisztviselők eljárására, egyéniségére, ha öntudatos volt, bénítólag, ha pedig csak tehetetlen, elutasítólag ne hatott volna.

Önök azt vetik szemünkre, hogy a kinevezett tisztviselők által, mi kik a takarékoszást hangoztatjuk, a költségeket fogjuk szaporítani. Én úgy tudom t. ház, hogy ma a választott tisztviselők legalább azon megyékben, hol nekem van tudomásom — elég szépen fizettetnek. Ha vannak vármegyék, a hol a fizetés nem kielégítő, a fizetés szaporítása előbb-utóbb nem fog elmaradni, mert, hogy egy tisztviselő azért, mert választatott, és azért, mert állása nincs biztosítva, kevesebb fizetéssel megélhessen, mint egy kinevezett tisztviselő, kinek állása biztosítva van, — mert azt csak nem állítják, hogy nobile officium legyen — ezt én nem vagyok képes felfogni, hacsak azt nem akarják megengedni, hogy a tisztviselő a maga hivatalos eljárása mellett még más tisztességes kereseti módot, magán gazdálkodást, bérletet és a többi folytasson. Hogy ez az administratio igényeivel miként compatibilis ma, azt én nem érthetem.

De t. ház, kérem a törvényjavaslat pártolói, ne szójának a költségek szaporításáról. Azt hiszik-e, hogy ha e törvény életbe lép, ha a járási tisztviselő kénytelen lesz mind azt teljesíteni, a mi tőle e törvény alapján kívánthatatik, el fog kerüthetelni először az, hogy fizetések emeltessenek, másodszor az a mi már meg is pendítettett, hogy a járási hivatalok busásan megszaporitassanak, és hogy ha az állam közegei valóságos ambulatorius rendszer mellett hónaponként nem egyszer, mert méltóztassanak meggyőződni, vagy nem lesz a közigazgatási bizottságból semmi, vagy hetenkint több napig fog együtt ülni; — mondok — ha az állam közegei ekként hosszabban üléseznifognak, nem fog-e okvetlenül beállani a kénytyszerűség, hogy azon közegek mellé póttisztviselőket nevezzenek ki a szakszerű és folyó tárgyak ellátására? (Helyeslés a szélső jobbon.)

Nem mi szaporitjuk a költségeket, kik az administratio egyszerűsítése által azt javítani is akarjuk, mert — közbevetőleg legyen mondva — a rossz administratio mindig drága, míg a jó administratio nem mindig drága.

Magán viszonyainkból is tudjuk azt, hogy a szakszerű tisztviselő a talán kissé magasabb bért is igen tisztességesen kiérdemli. De önök vessenek magukkal számot, hogy vajjon azon apparatus, melyet ma alkotnak, a jövő budgetekben miként fog szerepelni? Elvárjuk. Megléssuk.

Egy igen komoly ellenvetés tetetett ma és tegnap, hogy t. i. a kormány befolyása, a kinevezett tisztviselők által szerzendő hatalma az országgyűlési választásokra oly erőt adhatna a kormánynak, melyet — mint azon t. képviselő mondotta, holott ő a kormánypárthoz tartozik — ő maga sem kíván.

Már t. ház, hogy a jelen kormány e joggal azokkal szemben, a kik nem tartoznak a kormánypárthoz, hogyan fogna élni, arra nézve azt hiszem, tőlem erkölcsi bizonyítványt nem vár és nem kíván; de elismerem, hogy mint minden hatalom, ez is visszaélésre szolgáltathat alkalmat. De alkotmányos országban a hatalmat, mert visszavonható lehet vele, nem elvonni de ellensúlyozni kell. És ezen ellensúlyozás fekszik azon szolgálatai pragmaticában, azon biztosításban, melyet minden civilizált állam kötelességhű tisztviselőinek megad; itt speczialiter abban, hogy a tisztviselőt nem lehet, csak feygelmi uton elmozdítani, a feygelmi eljárásra pedig mi szertünk a törvényhatóságnak közvetlen befolyása volna. És tovább megyek t. ház. Én azt hiszem, hogy egy öntudatos, a maga állását helyesen fel-fogó kormány e hatalommal nem fog visszaélni; a tisztviselőkből nem fog saját érdekében korteseket keresni, hanem az államigazgatás tényezőit fogja bennök látni, és tisztelt bennük önmagát és megemlékezni arról, hogy ha ezen kétélű feygyverrel visszaélna, a közvéleményben okvetlenül visszahatást idézne föl, a mely ellene fordulna.

Engedje meg a t. ház, hogy e tárgyól is egész őszinteséggel szójak. (Halljuk!) Nem szeretek oly viszonyokról beszélni, a melyek némileg személyes vonatkozással lehetnek, de a tárgy minden oldalról való megvilágítása szempontjából nem lehet, hogy ezt ezuttal ne tegyem. (Halljuk!)

Nem áll-e az, t. ház, hogy már ma is igen gyakori a jelenség, hogy a törvényhatóságok választott tisztviselője mintegy előkészíti magának a tért, hogy a jövő képviselőválasztásnál ő legyen a győztes (Mozgás), mert ugyszólván divatta kezd válni, és mint symptoma mindenestre feyfelemre méltó, hogy a szolgálói állás gradus ad Parnassum a képviselői állásra? (Élénk derültség és helyeslés.)

Annyi bizonyos t. ház, hogy a tisztviselő-választások győzelmé visszahatással van a képviselőválasztás eredményére és viszont. (Igaz!) Kevesebb bizonyos, hogy vajjon az ilyen megyei tisztviselők épen az administratióban szerzett érdemeknél és tanusított részrehajlatlanságuknál fogva gyakorolják-e ezen befolyást, vagy más motivumoknál fogva, melyeket én jellemeznem nem akarok; de a visszásság meg van a választott tisztviselőknél épen úgy, mint a kinevezett tisztviselőknél. A kinevezett tisztviselőket illetőleg gondoskodni kell törvényes intézkedésekről, hogy a kormánynak netaláni politikai zaklatásai ellen védve legyenek; de viszont a választási rendszer fenntartása esetében intézkedni kell, — és azt hiszem, ez komoly megfontolás tárgya, — hogy a választó-kerületeket a tisztviselő e részbeni befolyása ellen megvédjük. (Élénk helyeslés a szélső jobb felől.)

A legfőbb érv, mely a törvényjavaslat mellett az abban proponált alkotás eredményét hozatik fel, a közigazgatásban elérendő összhang, mely a különböző közegeknek együtt működése, s kölcsönös ellenörködése által éretik el. Elemezzük kissé e tárgyat t. ház! (Halljuk!)

Ma lesz a főispán állása?

A főispán névszerint a varmegye kormányzója; tényleg a bizottság elnöke, ki természetesen a többséget fogja kimondani. Az administratio eseményeiről azon jelentésekből merit tudomást, melyek a bizottság elé a szakközegek által terjesztetnek. Tehát ugyszólván feygelő, felügyelő állásra szorítottatik: észlelni, megtudni azokat, miket a hivatalos szervezetnél fogva nem tud, hanem csak melleleg tudhat meg.

Ha minorisaltatik, előtte áll az ut, folyományozni a kormányhoz. És véleményem szerint ez a többséggel szemben állásának kelleméi fokozni nem fogja. (Derültség.) Rendkívüli időben önhatalmilag intézkedhetik. De azt hiszem ezt csak kivétel gyanánt contemplálja a törvényjavaslat, mert ha rendszeresíteni akarná, bevallotta volna őszintén. Ez a főispán állása.

Az alispán tovább is főnöke marad a megyei administratióknak, de mint ilyen a többi, tőle egészen idegen és szakukra nézve heterogen közegekkel a közigazgatási bizottságban coordináltatik; feygelmi eljárás tekintetében plane subordináltatik, a helyett, hogy mint az administratio helyes fogalma kívánna, és a mint az administratióknak igényei sok tekintetben követelik, ezen szakközegek neki alárendeltetnének.

A szolgabíró? Közvetlenül rendelkeznek vele az alispán, az adófelügyelő, a főmérnök, a tanfelügyelő, a főorvos, stb. Már t. ház, hogy az illetőségeknek ily összezavarása, a felsőbbsegeknek ily sokasága mellett ezen szolgabíró mit fog csinálni, arról nekem fogalmam nem lehet. (Helyeslés a szélsőjobb és a szélsőbaloldalon.) hanem, hogy a harmóniát csak az által fogja helyreállítani, ha nem tesz semmit, és ha minden egyes esetben épen a közigazgatási bizottságtól fog utasítást kérni, az én előttem világos. (Élénk tetszés a szélsőjobb és szélsőbalon.)

Mert a kapocs t. ház, a közigazgatási bizottságban van, azaz egy testületben; és én őszintén megvallom, hogy e testület miként fogja a harmóniát helyreállítani, aziránt is vannak kételyeim. A t. miniszterelnök ur tegnap ugyanazt mondta, hogy az ő vélekedése szerint az összhang a különböző hangszerek összműködése által éretik el. — De ha zenészek a többség tactusa szerint fognak zenélni, őszintén megvallom nem jó concertet várok. (Élénk derültség és tetszés a szélsőbal és szélső jobbon.) Még az általa felhozott példánál is a karnagy az, ki megadja a harmóniát; de térvünk el annak elemzésétől, ha vajjon a testületi eljárás fogja-e létesíteni a harmóniát. Kettőre azonban vagyok bátor feyfelmeztetni.

Első az, hogy a hibák, a nehézségek, az akadályok, nem a megye központjában vannak, nem onnan erednek, hogy itt keveset tanácskoznak vagy intézkednek, hanem vannak a járási hivatalokban. (Ugy van a szélső bal felén.)

A közigazgatási bizottság a törvényjavaslat contemplatiója szerint be fogja osztani az ügyeket. Hogy testület ezt miként teheti, mert az ügyek beosztása felett először a szakok természete, másodsor az illetékesség szabályai határoznak és azt csak a hivatal-vezetője bírálhatja meg helyesen, azt én be nem láthatom. A közigazgatási bizottság fontolóra fogja venni a közigazgatás ágazatainak minden teendőit. Ez a contemplativ kedélyhangulatnak oly mozzanata, melynek definitiójával codificatióális munkában ritkán szokunk találkozni. (Derültség és tetszés a szélső jobb oldalon.) Ezek t. ház a harmóniát nem fogják helyreállítani. A nehézségek és az akadályok — ismétlem — a járássokban merülnek fel. És mert ezekről gondoskodva épen nincsen, minden esetben utasításért fognak folyamodni az illető közegek azon kapocshoz, mely a harmóniát előállítani hivatva van. Ez tehát egy nehézkes apparatus, mely az administratiót tökéletesen megakasztja.

De még egyet ne méltóztassanak elfelejtetni ez a második, a mit felemlíteni bátor leszek. Azon szakközegek, kik ott vannak, bizonyos szakokat képviselnek és szakuknál fogva bizonyos mechanicus, technicus szabályokhoz, felsőbb utasításokhoz, felől.)

rendeletekhez vannak kötve. Az értesülés, a capacitatio a vélemény szabadságát, az elhatározásnak elfogulatlanságát feltételezi; únde ők épen hivataluk minőségénél fogva kénytelenek a felsőbb helyről nyert utasításokat érvényesíteni. Ezekben nem minorisálthatják magokat a többség által, hanem minden esetben a felsőbbsegekhez fognak és tartoznak folyamodni, hogy a harmonia itt állítottassék helyre.

Vajjon nem természetesebb-e t. ház azon contemplatio, melyet mi vagyunk bátrul előadni, hogy ezen harmoniát a megye kormányzója állítsa helyre, a ki azon helyzetben van, hogy a szakközegeket akkor, a mikor és pedig azokat, a kiknek szakmájáról van szó, nem ily bürocraticus és dicasterialis apparatusban, hanem épen az előforduló tárgyak minősége szerint egybehívja, meghallgassa és nekik értesülése szerint saját tevélyessége mellett kiadja az utasítást? (Helyeslés a szélső jobb oldalon.)

De nem fogok a részleteknek mélyebb vitatásába boesátkozni, mert ugy is talán nagyon hosszúra nyultmár beszédem. (Halljuk! Halljuk!)

Azzal végzem előadásomat, hogy az én meggyőződésem szerint ezen törvényjavaslat intézkedései nem képézik azon beható és gyökeres reformmünek alapját, de még kezdeményezését sem, melyet az ország oly sovárogvá vár. (Helyeslés a szélső balon és jobbon.)

Elismerem, hogy minden reformnak a létező tényezőkkel, sőt bizonyos tekintetben a közvélemény hangulatával is meg kell alkudni; de ha vannak elöitéletek, melyek a reformmüködés czelszerűségét akadályozzák azokat fel kell világosítani; azokon felül kell emelkedni. Oly reform, melynek iránya nem helyes a mely tévesztett, nem reform (Ugy van! a szélső jobb és bal felől.) És én megvallom t. ház, nem hiszem, hogy a közvélemény oly annyira megrögzött, annyira erős és szilárd volna bizonyos egészeséges eszmék keresztülvitele ellérében. Én azt hiszem, hogy inkább a multak emlékezete, a már elfoglalt állások következetes láncolata képezi ezen reformtervezetnél az eldőntő súlyt. Az események — és tartok tőle, ha e törvényjavaslat törvénynyé válik, igen hamar — be fogják bizonyítani, hogy a nemzet egy reménynyel, melyet e kormányalkotáshoz kötött, szegényebb lesz.

Mi, kik e parlamentben lévő számaránynál fogva nézeteink érvényesítésére nem tarthatunk számot, kötelességünket teljesítjük, midőn nézeteinket nyiltan és leplezetlenül elmondjuk. Az események fogják igazolni a felfogások helyességét, itt vagy ott. Ha az események és az eredmények önöknek adnak igazat, mi azt annál nagyobb megnyugvással fogjuk venni, — minthogy a közjóban mi is fogunk részesülni. De egyet nem fogadhatok el t. ház, egyet, mivel sokan, kik a törvényjavaslat alapesszmejeivel nincsenek megelégedve, — mert nem titok, hogy vannak sokan — viggasztalják magokat: azt, hogy ez kísérlet, mely az idők hatása alatt, ugyszólván az ellenkező kura által a jó utra fog bennünket vezetni. Ezt mint viggasztalást nem fogadhatom el t. ház, mert nekünk kísérletekre nincs időnk. (Helyeslés a szélső jobb és a szélső baloldalon.)

Nekünk gyors és gyorsan ható orvoságra van szükségünk, ha mindazt teljesíteni, ha mindannak megfélelni akarunk, a mi szívünkön van. Én nem fogadhatom el mint érvet t. ház, azt, hogy ha e kísérlet nem sikerül, akkor be lesz bizonyítva, — hogy hazánkban az önkormányzat nem életérős. (Élénk helyeslés a szélsőbal, és szélsőjobb oldalon.) Mert t. ház, e korcsalkotás tűzpróbájának az önkormányzati rendszer elvét kitenni nem szabad. (Élénk helyeslés a szélsőjobb és bal felől.) Ha ez a rendszer, mely most tervezetik, tarthatatlannak fog bizonyulni, nem az lesz az oka, hogy hazánkban az önkormányzat lehetetlen, hanem az, hogy ez alkotás hibás és tévesztett. (Élénk, hosszantartó helyeslés és tetszés a szélső jobb és szélső bal felől.)